

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav pro archeologii

Historické vědy - Pravěká a středověká archeologie

Disertační práce

Mgr. Klára Fleková

Románské dlaždice v Čechách

Romanesque Floor Tiles in Bohemia

Vedoucí práce prof. PhDr. Jan Klápště, CSc.

2021

Za možnost pracovat s nálezy z výzkumu ostrovského kláštera děkuji Pavlu Břicháčkovi a Petru Sommerovi. Zdeňku Dragounovi a Michalu Trymlovi pak za příležitost účastnit se vyhodnocení románské podlahy z Dolních Chaber. Rudolfu Procházkovi vděčím za důvěru, díky níž jsem se mohla seznámit s nálezy z moravské Rokytné. Dalším kolegům pak patří dík za ochotné poskytnutí informací, a to zejména Radku Bláhovi, Petru Čechovi, Tereze Davidové, Janu Jílkovi, Šárce Juřinové, Tomáši Klírovi, Oldřichu Kotyzovičovi, Janu Kypťovi, Bořivoji Nechvátalovi, Marice Tisucké, Filipu Velímskému, Milanu Zápotockému, Richardu Zatloukalovi a mnoha dalším. Za stabilní podporu v průběhu studia i cenné připomínky k textu děkuji svému školiteli Janu Klápště. Nikoliv na posledním místě pak děkuji své rodině, jejíž trpělivost byla během tvorby této práce vystavena nejedné zkoušce.

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Boroticích dne 7.5.2021

Mgr. Klára Fleková, v. r.

Abstrakt

Předkládaná práce obsahuje několik kapitol z oblasti studia románských dlaždic. Po přehledném shrnutí aktuální představy o vývoji úpravy podlah na našem území od raného po vrcholný středověk následuje rozbor rozsáhlého nálezového fondu ostrovského kláštera z novějších výzkumů, které na lokalitě proběhly. Řešeny jsou především vlastnosti, které jsou pro ostrovské dlaždice charakteristické a jednoznačně unikátní. Jedná se především o doklady inovativního přístupu k výrobě dlaždic. Aby bylo vůbec možné takové otázky diskutovat, musely být dlaždice napřed zpracovány do formy katalogu, který je součástí této práce. Přehledné uspořádání nálezů považujeme za nutnou podmínku k další diskuzi o chronologii a významu předpokládaného ostrovského výrobního centra.

Další kapitola je pak věnována novým poznatkům o nejstarších reliéfních dlaždicích u nás, jimiž jsou dlaždice vyšehradského typu. Ačkoliv v poslední době nedošlo k zásadnějšímu posunu v rozsahu pramenné základny, i tak lze některé předpoklady nově formulovat. Ve stručnosti je to opuštění představy dlaždic vyšehradského typu jako homogenní skupiny, která je definována kombinací čtyř motivů, dále pak nástin možnosti jejího chronologického rozvolnění a diskuze o původu tohoto specifického jevu. Podmínkou k serióznímu uchopení tématu je pak rozbor podkladů pro datování nálezů, které jsou dosud závislé na údajích z Vyšehradu a z ostrovského kláštera. Ačkoliv v případě Vyšehradu je datování dlaždic do poslední třetiny 11. století pravděpodobné, ale nikoliv jisté, publikované podklady z Ostrova jsou pro datování dlaždic nejen nedostatečné, ale přímo protichůdné interpretaci, která z nich bývá vyvozována.

V následující kapitole jsou pak představeny nálezové celky z Prahy – Dolních Chaber a Rokytné u Moravského Krumlova. Jejich rozbor ukazuje na podivuhodnou pestrost mladších reliéfních románských podlah. Dlaždice z Dolních Chaber jsou motivy i stavem zachování zcela unikátní, přesto je jejich technologické provedení a pokládka v příkrém rozporu s vysokou uměleckou kvalitou matric. Sledováním jejich výtvarného řešení bylo rozpoznáno několik skupin, u nichž můžeme uvažovat o různých autorech, přesto jak materiál, tak použití v jediné podlaze svědčí o jejich záměrném zkombinování do jednoho celku. Dlaždice z Rokytné pak představují soubor zcela nehomogenní. Oba nálezové celky dovolují klást

otázky týkající se skutečných mechanismů návrhu, výroby a pokládky náročných reliéfních románských podlah a zejména druhotného užívání matric.

Abstract

The presented work contains several chapters in the field of Romanesque tile studies. After a clear summary of the current understanding of the development of floor treatment in our area from the early to the high Middle Ages, there follows an analysis of the extensive finds of the Ostrov monastery from recent research that took place at the site. In particular, features that are characteristic and clearly unique for Ostrov tiles are addressed. These are mainly evidence of an innovative approach to tile production. In order to be able to discuss such issues at all, the tiles first had to be processed into the form of a catalog, which is included in this thesis. We consider a clear arrangement of the findings as a necessary condition for further discussion on the chronology and significance of the presumed Ostrov production center.

The next chapter is devoted to new findings about the oldest relief floor tiles in the Czech Republic, which are the tiles of the Vyšehrad type. Although there has not been a major shift in the scope of the source base recently, some assumptions can still be reformulated. Briefly, these include abandoning the idea of the Vyšehrad type tiles as a homogeneous group defined by a combination of four motifs, as well as an outline of the possibility of its chronological loosening and discussion of the origin of this specific phenomenon. A condition for a serious approach to the topic is the analysis of the basis for dating the finds, which are still dependent on data from Vyšehrad and Ostrov monastery. Although in the case of Vyšehrad the dating of tiles to the last third of the 11th century is probable, but not certain, the published data from Ostrov are not only insufficient for dating tiles, but also directly contradict the interpretation that is usually derived from them.

In the following chapter, the finds from Prague - Dolní Chabry and Rokytná near Moravský Krumlov are presented. Their analysis reveals the extraordinary variety of younger Romanesque relief floors. Tiles from Dolní Chabry are quite unique in motifs and state of preservation, yet their technological design and installation is in stark contrast to the high artistic quality of the matrices. By observing their artistic design, several groups have been identified in which we can consider different authors, yet both the material and the use in a

single floor testify to their intentional combination into a single whole. The tiles from Rokytná then represent a completely inhomogeneous set. Both sets of finds allow questions to be raised concerning the actual mechanisms of design, production and installation of relief Romanesque floors and especially the secondary use of matrices.

Klíčová slova:

středověké dlaždice – podlahy – románský sloh – užité umění – terakota – 11. - 13. století

Key words:

medieval floor tiles – floors – Romanesque style – applied art – terracotta – 11th to 13th century

Obsah:

1.	Úvod	9
2.	Ke stavu poznání středověkých keramických dlaždic v Českých zemích	13
2.1	Východiska studia zdobených keramických dlaždic	13
2.2	Otázky chronologie	15
2.3	Typy dlaždic z hlediska technologie výroby	16
2.4	Kamenné dlažby	17
2.5	Nereliéfní keramické dlažby	18
2.6	Přehled vývoje keramických dlaždic na našem území ve středověku	18
2.6.1	Románské dlažby	18
2.6.2	Dlaždice vyšehradského typu	18
2.6.3	Dlaždice z Pražského Hradu	21
2.6.4	Mozaikové dlaždice s reliéfem	22
2.6.5	Mladší románské dlaždice	23
2.6.6	Gotické mozaikové dlaždice	24
2.6.7	Gotické reliéfní dlaždice	25
2.7	Dlaždice v muzejních sbírkách	28
2.8	Závěr	29
3.	Několik poznámek k dlaždicím vyšehradského typu	30
3.1	Kompozice dlažeb vyšehradského typu	30
3.2	Počty zachovaných fragmentů dlaždic vyšehradského typu	36
3.3	Dlažba vyšehradského typu ve vztahu k architektuře	40
3.4	Podskupiny dlaždic vyšehradského typu	43
3.5	Ikonografie dlaždic s obrazem císaře Nerona	47
3.6	Datování dlaždic vyšehradského typu	53
3.7	Okolnosti vzniku dlaždic vyšehradského typu	63
4.	Dlaždice ostrovského kláštera	70
4.1	Stručný přehled archeologických výzkumů kláštera Ostrov (k. ú. Davle)	71
4.2	Stav vyhodnocení výsledků archeologických výzkumů ve vztahu ke studiu reliéfních dlaždic z Ostrova	74
4.3	Podoba katalogu reliéfních dlaždic z ostrovského kláštera, uložených v Regionálním muzeu v Jílovém u Prahy	76
4.4	Způsob pokládání terakotových podlah na Ostrově	80
4.5	Technologická specifika ostrovských dlaždic	91

4.6 Dlaždice a obkládací desky	96
4.7 Terakotové fragmenty neznámé funkce	101
4.8 Výsledky zpracování ostrovského fondu v Muzeu v Jílovém u Prahy	103
5. Mladší románské dlaždice	105
5.1 Reliéfní terakotová podlaha z chaberské rotundy	106
5.1.1 Technologie výroby	108
5.1.2 Zhotovení dlaždic	111
5.1.3 Rozměry dlaždic	112
5.1.4 Fragmentarita motivů	112
5.1.5 Provedení reliéfu	115
5.1.6 Otřelost matric	115
5.1.7 Pokládka podlahy	116
5.1.8 Výtvarný styl	118
5.1.9 Skupiny chaberských dlaždic	120
5.1.10 Ikonografie	121
5.1.11 Nálezy analogických motivů	124
5.1.12 Chronologie chaberských dlaždic	126
5.1.13 Předpokládaný vznik podlahy	126
5.1.15 Závěr	128
5.2 Dlaždice z Rokytne (Moravský Krumlov)	129
5.2.1 Interpretace nálezů	136
5.2.2 Datování	138
6. Závěr	139
7. Literatura	141
8. Katalog dlaždic z Ostrovského kláštera, uložených v Regionálním muzeu v Jílovém u Prahy	154

1. Úvod

Položíme-li si otázku, co může studium románských reliéfních dlaždic přinést k poznání raně středověké reality, odpověď je samozřejmě hned po ruce. Ujasníme si tak představu o vzhledu sakrálních staveb, v nichž nejspíše výhradně byly dlaždice používány. S tímto předpokladem přistupovaly k tématu generace badatelů a máme jej na paměti i my. Z fragmentů znalostí o architektonické formě staveb, jejich vnitřním uspořádáním, plastice a výzdobě se snažíme alespoň v náznacích rekonstruovat zašlou slávu románských kostelů.

V čem však vidíme svým způsobem fascinující odlišnost od ostatních částí chrámů, ať již stojících nebo v podobě více či méně obtížně rekonstruovatelných pozůstatků, je nestálost jejich existence. Jednou položená podlaha zřejmě na krátkou dobu zazářila a v dalších letech už vlivem opotřebení nezadržitelně ztrácela lesk. To, co tedy generace badatelů hledali a to, co konec konců stále hledáme, je podoba chrámu v onom jediném slavnostním okamžiku, kdy stavbu dovršilo položení nové podlahy z dlaždic, zdobených reliéfem. Po velkou část středověku však u nás nejspíš podlahy chrámů pokrývaly dlažby staré a opotřebované, s reliéfy sešlapanými až k nečitelnosti, i dlažby různě vyspravované.

Právě to je však moment, díky kterému snad můžeme alespoň vzdáleně nahlédnout do středověké každodennosti. Na jedné straně ideální vzhled chrámu, dovršený položením dlažby, který byl jistě výsledkem soustředěného úsilí, na straně druhé potom osudy dlažeb v dlouhých časových úsecích, kdy v interiéru neprobíhala zásadnější stavební aktivita, a jejich cesta do archeologických kontextů, ve kterých je potom nacházíme. Domníváme se tedy, že ona kýžená rekonstrukce původního vzhledu, kterou bychom si pro románské podlahy jistě přáli, je pouze jednou částí minulé skutečnosti. Stejně tak výmluvné však mohou být cesty dlaždic poté, co ztratily svůj lesk.

Cílem této práce by tedy měl být pokus o alespoň malé nahlédnutí do způsobu, jakým v období, v němž byly budovány chrámy v románském slohu, lidé vnímali způsob úpravy podlah posvátných prostor. Jako prostředek, který by měl pomoci tohoto cíle dosáhnout, budou využity samotné dlaždice, a to zcela konkrétně soubor nálezů z benediktinského

kláštera na Ostrově, dále pak z rotundy, jejíž pozůstatky leží pod základem dosud stojícího kostela Stětí svatého Jana Křtitele v pražských Dolních Chabrech a z moravské Rokytné.

Rádi bychom lépe poznali hned několik okruhů problémů, které zaměstnávají mysl již několika generací badatelů. Jmenujme mezi nimi ty nejzákladnější: Mohou dlaždice vyšehradského typu pocházet již z poslední třetiny 11. století a být tak nejstarší ve střední Evropě? Jakými argumenty je tento předpoklad podložen a co by jej naopak vyvracelo? Může být starší představa o chronologickém vývoji románských dlaždic (*Merhautová 1988*) stále platná? Jak poznáme primární realizaci podlahy od podlahy, v níž byly náhodně užity dlaždice, vyrobené za pomoci starších matric?

Následující text se chce alespoň pokusit o hledání odpovědi na tyto otázky. Zároveň je třeba mít na paměti limity, jimiž je poznání středověkých dlažeb obecně omezeno.

V první řadě je to nejistota v datování. Přísně vzato nelze prakticky nikdy prostřednictvím archeologických metod prokázat příslušnost dlažby, byť zachované *in situ* ke konkrétní stavební fázi budovy. Vždy musíme počítat s variantou, že starší dlažba mohla být zcela odstraněna a nahrazena dlažbou novou, aniž by to archeologický výzkum musel nutně zachytit. Zdají-li se nám takovéto úvahy až přehnaně korektní, nelze v této souvislosti nevzpomenout na diskuze vedené nad dlažbou baziliky svatého Vavřince na Vyšehradě. Zde si byla odborná veřejnost již od počátku 20. století vědoma rozporu mezi datováním půdorysu chrámu a možnostmi datování zde nalezených dlaždic. Tato situace dovedla tehdejšího vedoucího výzkumu až ke zjevně nesprávnému vyhodnocení stratigrafické situace, které ale odpovídalo obecné představě o rozdílném stáří dlaždic a půdorysu baziliky (*Guth 1931, 63-64*).

Nástrojem, který je při datování dlaždic užíván velmi často je pak analýza výtvarného stylu. Zde je třeba upozornit na úskalí, jimiž je toto počínání provázeno. Tím prvním je relativně malý objem materiálu, na němž je možno chronologicky citlivé prvky sledovat. Známých románských reliéfních dlaždic je jednoduše příliš málo na to, abychom dokázali spolehlivě odlišit vývojové tendence od specifik, daných jednotlivými výrobci. Druhou okolností, která ztěžuje chronologické řazení nálezů je pak příslušnost dlaždic k okrajovým projevům umění, které nemusely přesně korespondovat s hlavními trendy ve vývoji architektury. Stálou připomínkou složité cesty užitého umění časem nám budiž komorový

kachel malého formátu z počátku 14. století z Prahy (*Richterová* 1982, tab. 19), zdobený archaickým motivem pásky vyplněné perlovcem. Ze stejného motivu, použitého v jiném kontextu bychom jistě usuzovali na větší stáří daného předmětu, zde nám však samotná podstata kachle takovou úvahu nedovolí.

Další obtíž při datování pak spočívá v časovém intervalu, po který mohly být užívány matrice, sloužící k výrobě dlaždic. Jako ideální si představujeme postup, kdy byly matrice vyrobeny pro podlahu konkrétní stavby. Ta byla realizována, ovšem zbyly po ní pravděpodobně málo opotřebované matrice. Vzhledem k tomu, že v románském období zatím u nás nemáme spolehlivě doloženo užití dlaždic v jiné než sakrální stavbě, mohly být jistě cenné matrice využity opět pouze při úpravě podlahy jiného kostela. Že tento postup musel vést k jednak námi naprosto neodhadnutelným časovým prodlevám ve výrobě dlaždic z jedné matrice, jednak k jejich stejně neodhadnutelnému pohybu v prostoru, je zřejmé. Shrneme-li tento předpoklad do jednoduchého sdělení, pak po zhotovení podlahy neměly matrice v daném místě žádnou zvláštní hodnotu. Tuto hodnotu však rázem získaly přesunutím na jiné místo, kde jich bylo třeba při stavbě či úpravě jiného kostela. Tím jsou ovšem rázem zpřetrhány veškeré vazby mezi původně projektovanou kompozicí dlažby a architekturou a zřejmě i vazby mezi dlaždicemi navzájem. Původní ikonografický význam primární dlažby tak mohl buď zcela vymizet, nebo mohl být modifikován s ohledem na dostupné matrice a charakter aktuální stavby. Že se nejedná pouze o teoretický předpoklad, ale zřejmě o otisk části středověké reality bude ukázáno na velmi nehomogenních souborech dlaždic z Dolních Chaber a Rokytné.

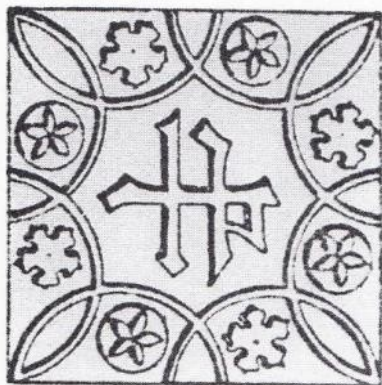
Naposledy ještě připojme, že výrobu matric pro jejich otištění na dlaždici nepovažujeme za nijak zvlášť náročnou, jediné, co vyžadovala, byl řezbář s jistým nadáním a uměleckým cítěním. Ačkoliv o tomto odvětví ve sledovaném období nevíme prakticky nic, i u něj musíme s mobilitou počítat.

Předpokládáme, že se matrice pro výrobu dlaždic přesunovaly, předpokládáme, že mohly relativně dlouho vydržet, protože dlaždic byl zapotřebí vždy jen omezený počet a do třetice tušíme, že jejich výtvarný styl nemusí vždy odpovídat aktuálním trendům, které panovaly v architektuře v okamžiku jejich vzniku. Zároveň dokážeme podlahu datovat jedine s pomocí datování příslušné stavby, a to ještě pouze v tom případě, kdy jsme přesvědčeni, že dlažba je původní.

Ačkoliv může předchozí výčet působit málo optimisticky, i tak se nedomníváme, že hledání skutečného stáří dlaždic i jejich osudů je předem odsouzeno k neúspěchu. Cestu vidíme v neustálém zvažování podkladů pro datování s různou vahou výpovědní hodnoty. Ovšem představu, že románské dlaždice vytvoří chronologickou řadu, díky níž bude možno datovat jednotlivé nálezy a potažmo příslušné stavby, považujeme při současném stavu pramenné základny za nereálnou.

V jistém slova smyslu se pravděpodobnost uspokojivého vyřešení otázek stáří a původu románských reliéfních dlažeb spíše snižuje spolu s tím, jak se postupně zbavujeme snad až příliš rychle vynesných soudů. Zároveň už možná dnes můžeme připustit, že některá fakta neznáme, a snad ani nikdy znát nebudeme. Na druhé straně se naopak otevřelo široké pole otázek, na něž zatím odpověď hledal málokdo.

2. Ke stavu poznání středověkých keramických dlaždic v Českých zemích¹

Obr. 1. Vyšší Brod (okr. Český Krumlov). Gotická dlaždice z kapitulního sálu kláštera (podle Landgraf 1993/2, Abb. U 20)

Od vydání poslední syntetické práce o středověkých keramických dlaždicích (Hejdová – Nechvátal 1970, 100-183, 395-471) uběhlo již pět desetiletí. Od té doby se díky novým výzkumům značně rozšířil nálezový fond, objevily se jak nové lokality, tak množství dosud neznámých typů dlaždic. Zároveň byly i v zahraničí publikovány práce obecnějšího charakteru, díky nimž lze české nálezy posuzovat v širším evropském kontextu (zejm.

Eames – Fanning 1988; Hansen – Sørensen 2005; Landgraf 1993; Norton 1992; Schwitalla 1998; Stopford 2005).

Tato kapitola si neklade za cíl problematiku českých středověkých dlaždic celkově hodnotit, ale spíše poukázat na některé problémové okruhy, které se při jejich studiu objevují. Zároveň se pokusí upozornit na konkrétní nové nálezy, zpřístupněné publikací v posledních letech.

2.1 Východiska studia zdobených keramických dlaždic

Specifické nároky na hodnocení dlaždic klade již sám jejich charakter. Jedná se většinou o z výtvarného hlediska cenné artefakty, které však až na vzácné výjimky známe výhradně z archeologických kontextů. Právě jejich relativní vzácnost a atraktivita však může vést k přeceňování jejich vypovídací hodnoty v několika aspektech. K popisu následujících tří hlavních přístupů ke studiu keramických dlaždic vedla snaha upozornit na to, jaký vliv může mít kladení důrazu na zdobené dlaždice na celkovou interpretaci v případech, kdy jsou

---

¹ Text byl publikován ve sborníku Gringmuth-Dallmer, E. – Klápště, J. (eds.), *Tradition – Umgestaltung – Innovation. Transformationsprozesse im hohen Mittelalter*. Praehistorica 31/2, Praha 2014. Článek byl jedním z výstupů projektu „Technologické aspekty výroby středověkých dlaždic“ č. 114209 GA UK. Text byl mírně upraven a doplněn o nové poznatky a literaturu.

dlaždice upřednostňovány na úkor ostatních nálezů ze stejného archeologického kontextu. Zároveň je třeba upozornit, že uvedené přístupy se často prolínají a pokud to charakter nálezů umožňuje, bývají na materiál aplikovány všechny varianty.

1) Hodnocení dlaždice z hlediska její umělecké stránky

Ikonografický rozbor vyobrazení na dlaždici vede k hledání inspirace výzdoby, která může být spojena s určitým myšlenkovým světem, případně může obsahovat symboly, které jí spojují s konkrétním prostředím či dokonce osobou. Druhým krokem pak bývá vyvození poznatků o stáří dlaždice. Úskalím této metody, pomineme-li možnost chybné interpretace motivu, může být přílišná délka časového intervalu, během kterého se motiv ve hmotné kultuře vyskytuje (výjimku pravděpodobně tvoří dlaždice s heraldickými motivy). U keramických dlaždic je situace navíc komplikována otázkou délky využívání výrobních matric.

2) Dlaždice jako součást architektury

Dalším aspektem studia dlaždic je i jejich spojení s původní architekturou. Jen v menšině případů můžeme pracovat s podlahami zachovanými *in situ*, většinou máme k dispozici nálezy pocházející z druhotného uložení. Někdy ani není možné s jistotou určit konkrétní stavbu, ve které byly dlaždice použity. I v případech, kdy můžeme ztotožnění se stavbou považovat za spolehlivé, však situace není bez komplikací. Často se totiž setkáváme se snahou obtížně datovatelné dlaždice přiřadit ke známým faktům o historickém vývoji stavby, která je s dlaždicemi spojována. Tato metoda však v sobě nese riziko nepřesností, vzniklé neznalostí spolehlivého propojení dlažby s určitou stavební fází, nemluvě ani o nejisté délce časové prodlevy, která mohla vzniknout mezi započítáním stavby a jejím zadlážděním, které musíme považovat za jednu z posledních stavebních aktivit v interiéru. Výjimkou může být provizorní zadláždění presbytáře chrámových staveb, potřebného pro nutný liturgický provoz ještě před ukončením stavebních prací.

3) Dlaždice v archeologickém kontextu

Hodnocení dlaždic z hlediska jejich archeologického kontextu přináší sice větší jistotu, avšak naráží na omezení daná samotnou povahou archeologického datování, kdy je interval pravděpodobné doby uložení příliš široký. Často se v tomto případě setkáváme i s opačným postupem, kdy je archeologický kontext datován nálezem dlaždice. Přenosem

chronologických závěrů z jiné lokality pak dochází k dalším zkrácením již tak nejistých poznatků zejména o stáří nalezených artefaktů.

2.2 Otázky chronologie

Základní v podstatě dodnes přijímaná představa o datování a chronologickém vývoji českých středověkých dlaždic byla vytvořena *D. Hejdovou* a *B. Nechvátalem* (1970, 100-183, 395-471). S přibývajícimi nálezy se však ukazuje několik momentů, které si nově zasluhují bližší pozornost. Podrobněji jim bude věnována pozornost v rámci charakteristiky jednotlivých skupin dlaždic, na tomto místě budou pouze v bodech nastíněny nejzávažnější chronologické problémy.

Obr. 2. Neznámá lokalita – Zvíkov? (okr. Písek), Gotická dlaždice s opisem (podle Landgraf 1993/2, Abb. F9)

Pomineme-li otázku dodnes nevyřešeného problému stáří dlaždic z Pražského Hradu (*Borkovský* 1960, 338; *Hrdlička* 1997, 649-662; *Frolík* 1999, 204), jedná se zejména o samotný počátek výroby dlaždic na našem území, tedy stáří skupiny vyšehradského typu, jehož datování kolísá od poslední třetiny 11. století (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 403-406) přes 2. čtvrtinu 12. století (*Merhautová* 1988, 10-27) až ke 3. čtvrtině 12. století (*Zápotocký* 1992, 212).

Dalším nejistým momentem je pak nástup mladších románských dlaždic, a zejména jejich vyznívání. Je zarážející, že do 1. poloviny 13. století nejsou až na výjimky datovány téměř žádné dlaždice. Zde můžeme uvést především soubor dlaždic z kláštera v Milevsku (*Břicháček* 2007, 92-93) a dlaždice z kláštera v moravské Střelné (*Kouřil* 2011, 145-152) či ostrovského kláštera (*Merhautová* 1988, 97-103). Situace se mění až s nástupem prvních gotických dlaždic po polovině 13. století (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 416). Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu nových lokalit je tato skutečnost jen těžko vysvětlitelná stavem výzkumu. Stejně tak obtížně přijatelná je i představa o přerušení tradice výroby dlaždic právě v době dostavby monumentálních pozdně románských bazilik. Spíše se zdá, že prozatím volně vystavěná chronologie bude muset být revidována. Je otázkou, zda některé z mladších románských dlaždic nemohly vzniknout až v první polovině 13. století.

V průběhu druhé poloviny 13. století, ve 14. a na počátku 15. století pak vzhledem k rozmanitosti a množství materiálu chybí výraznější datovací opory. Jednotlivé nálezy jsou většinou řazeny do určitého časového úseku spíše rámcově.

Zatím v podstatě nepoznaný zůstává konec užívání reliéfních keramických dlaždic na našem území a mechanismus jejich nahrazování jinými typy podlahové krytiny.

V literatuře obvyklé dělení na románské a gotické dlaždice, jehož se přidržuje i tento text může působit obtíže v případech, kdy si konkrétním stářím dlaždic nejsme jisti. Je třeba počítat i s možností použití dlaždic archaického stylu v novější stavbě, stejně jako s existencí stylově nevyhraněných dlaždic na přechodu mezi románským a gotickým slohem.

2.3 Typy dlaždic z hlediska technologie výroby

Nejčastějším typem zdobených středověkých dlaždic u nás jsou reliéfní dlaždice, které byly vyráběny otiskem z negativní formy (*Landgraf 1993/1, 27-29*). Vznikl tak různě vysoký plastický reliéf, často pokrytý glazurou, ačkoliv ani režné dlaždice nejsou výjimkou. Tato technologie byla známa od počátku výroby prvních dlaždic vyšehradského typu až po období výroby gotických dlaždic. V období výroby románských dlaždic to byla až na vzácné výjimky jediná využívaná metoda.

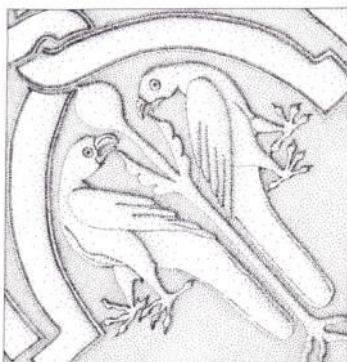
Později, s nástupem gotických dlaždic, se škála využívaných postupů výroby značně rozšířila. Mimo stále nejčastější klasické reliéfní dlaždice se objevuje jejich varianta, dlaždice s negativním otiskem razidla. Výroba probíhala otištěním matrice s pozitivním motivem do hladké plochy tak, že výsledný motiv je do dlaždice zahlouben. Nálezy dlaždic tohoto typu nejsou u nás ve srovnání s německým prostředím (*Landgraf 1993/1, 29; Schwitalla 1998*) příliš hojné, přesto však známe jednotlivé doklady. Jako příklad můžeme jmenovat dlaždici s motivem růžice z Plzeňska (*Nechvátal 1984, 257*).

Variantou tohoto typu výzdoby jsou pak dlaždice zdobené kolky. Známe je jak ve variantě použití jediného složitějšího motivu ve středu dlaždice, jehož příkladem může být dlaždice s hvězdicovým ornamentem z moravského hradu Melice (*Michna 1974, 74*), tak ve

variantě plochy dlaždice souvisle pokryté drobnými kolky, jak můžeme pozorovat na dlaždici z Plzně – Solní ulice (*Nechvátal 1984, 257*).

Umělecky asi nejméně náročné dlaždice z našeho území jsou zdobeny jednoduchou rytou výzdobou, která je již na hranici zvládnuté řemeslné výroby. Setkáváme se s nimi však zřídka, jedním z dokladů může být dlaždice z kláštera v Sázavě (*Nechvátal 1982, 247*).

Obr. 3. Milevsko (okr. Písek). Gotická dlaždice s ptačím motivem (podle Břicháček 2007, 68, typ 37.

2.4 Kamenné dlažby

Pro celistvost je třeba zmínit i doklady kamenných dlažeb. Na našem území nejsou ve středověku, na rozdíl od středozemní oblasti (srv. *Landgraf 1993/1, 48-49; Pajares-Ayuela 2001*), nijak časté. Otázku, proč tomu tak je, nelze jednoznačně zodpovědět. Bývá poukazováno na větší náročnost výroby, případně omezené zdroje surovin. Avšak i výrobu keramických reliéfních dlaždic, často polévaných, nemůžeme označit za snadnou. Setkáváme se zde spíše se svébytnou kulturní tradicí, která jasně odděluje zaalpské země od oblastí antického vlivu.

Dalším problémem, který vyvstává při studiu kamenných dlažeb, jsou obtíže spojené s jejich přesnějším časovým zařazením. Kamenné dlaždice, jen vzácně zachované *in situ*, postrádají v našem prostředí jakoukoliv výzdobu, umožňující dataci za pomoci analýzy výtvarného stylu. Úskalí chronologického zařazení s využitím archeologických metod je podobné jako v případě keramických dlaždic. Na českém území se tedy se středověkými kamennými dlaždicemi setkáváme, v druhotných nálezových situacích je však v podstatě nelze přesněji datovat. Jen pro úplnost je třeba zmínit výjimky, mezi něž můžeme počítat např. dlažbu z baziliky Sv. Víta na Pražském hradě (*Frolík – Maříková-Kubková – Růžičková – Zeman 2000, 209-218*), kapitulní chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě (*Nechvátal 2006, 413-425*), či podlahu kostela sv. Klimenta ve Staré Boleslavi (*Boháčová 2003, 207-208*).

2.5 Nereliéfní keramické dlažby

Podobně obtížné je i hodnocení nereliéfních keramických dlaždic pravoúhlého tvaru, u nichž stejně jako v případě kamenných dlaždic postrádáme výzdobu, která by usnadnila jejich časové zařazení. Jejich doklady jsou sice mnohem četnější, rozsah tohoto textu však nedovoluje jejich bližší hodnocení (obecněji *Nagy – Čurný 2010, 347-357*).

2.6 Přehled vývoje keramických dlaždic na našem území ve středověku

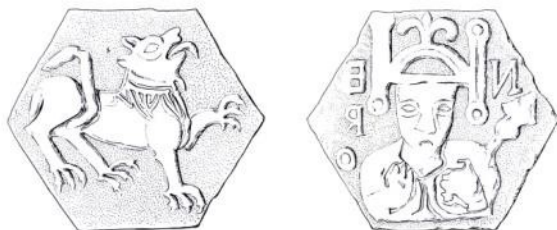
2.6.1 Románské dlažby

Jedním z charakteristických rysů českého prostředí je existence poměrně rozsáhlé a variabilní skupiny románských reliéfních dlaždic. V kontextu evropské problematiky jde o jev o to překvapivější, že se v západní Evropě s tímto fenoménem prozatím v podstatě nesečkáme (přehledně *Eames – Fanning 1988; Hansen – Sørensen 2005; Landgraf 1993; Norton 1992; 2002, 1-27; Stopford 2005*), a to ani v nejbližších oblastech německy mluvících zemí. Typologicky nejbližší jsou některé nálezy z Polska, většinou jsou však datovány až do průběhu 13. století (*Bober 2008; Szewczyk-Wojtasiewicz 1999, 151-167*). Ačkoliv je třeba zdůraznit, že naše znalosti závisejí značnou měrou na publikacích přímo se specializujících na problematiku středověkých dlaždic, které pro některé oblasti postrádáme, nelze tuto situaci vysvětlit stavem výzkumu. Setkáváme se zde s jakýmsi svébytným kulturním jevem, jehož příčiny a zdroje prozatím nedokážeme uspokojivě objasnit.

2.6.2 Dlaždice vyšehradského typu

Dlaždice vyšehradského typu (obr. 4, 5) patří mezi jedny z nejproblematictějších artefaktů tohoto druhu u nás. Téměř nepřetržitou pozornost na sebe poutají již od konce 19. století (zejm. *Hejlová – Nechvátal 1970, 101-105, zde další lit.; Merhautová 1988; naposledy*

Čiháková –Müller 2020, zejm. 112-221). Je třeba zdůraznit, že celá problematika je velmi rozsáhlá a bude jí věnována samostatná kapitola, kde budou diskutovány zejména nové nálezy.

Obr. 4. Praha – Vyšehrad. Dlaždice vyšehradského typu s motivem lva a císaře Nerona (podle Hejdová – Nechvátal 1970, obr. 1,2).

Až do současnosti můžeme sledovat dialog, který se soustředí zejména na stáří a ikonografický význam vyobrazení na dlaždicích. Na dlaždicích šestibokého tvaru jsou vyobrazeny čtyři plastické reliéfní motivy, interpretované jako vyobrazení lva, sfingy, gryfa a císaře Nerona. Dlažba je doplněna trojúhelníkovými dlaždicemi, vyplňujícími volné prostory mezi hlavními

motivy a lemována čtvercovými dlaždicemi s vegetabilním motivem. Dosud byly objeveny na relativně značném počtu dosti různorodých lokalit (soupis přehledně Hejdová – Nechvátal 1970, 100-183, 395-471). Jsou to: Brozany (Zápotocký 1992, 210-212, stručně též 2018, 350-351, 355-357), Čáslav² (Unger 1985, 151), Hradec Králové³ (Richter – Vokolek 1995, 112-113, Bláha 2019, 25-34), Kostelec u Křížků (Břicháček 1988, 85-88), Olomouc (Rozehnal 1988, 210-215), Ostrov u Davle (souhrnně Merhautová 1988, 9-58), Praha – Malá Strana (Čiháková – Müller 2006, 100-116 ; Čiháková 2009, 16-25; Čiháková - Müller 2020, 112-221), Praha – Vyšehrad (Nechvátal 2009, 166-284; Varadzin 2009, 302-399, Varadzin 2015, 360-362), Přestavlky u Hradce Králové (Kořán 1959, 425-426; Skala 2016, 57), Sázava (Nechvátal 1982, 244-254), Sezimovo Ústí (Hejdová – Nechvátal 1970, 127), Stará Boleslav (Boháčová – Špaček 1999, 487-510; Boháčová 2003, 205-210), Starý Plzeňec (Nechvátal 1977b, 546-550; Nováček 2007, 123-141) a Žatec (Čech 2004, 98-102; Křenková 2007, 62-70). Velkým překvapením byl na konci loňského roku dosud nepublikovaný objev nové lokality v Týnci nad Labem.⁴ Další novinkou v diskuzi je hypotetická možnost existence dlaždic vyšehradského typu ve

² Za ochotné poskytnutí informací o starších i nových nálezích v Čáslavi a na Kutnohorsku děkuji Mgr. Filipovi Velímskému, Ph.D z ARÚ AVČR Praha.

³ Za cenné informace o hradeckých a přestavlkých nálezích děkuji Mgr. Radkovi Bláhovi z Muzea východních Čech v Hradci Králové.

⁴ Za upozornění na nález děkuji Mgr. Filipu Velímskému, Ph.D., vedoucímu výzkumu Mgr. Zdeňku Benešovi z ÚAPPŠČ pak za bližší informace. Větší část dlaždice s gryfem byla nalezena během záchranného archeologického výzkumu na náměstí v Týnci nad Labem v druhotné poloze v interiéru neznámé kamenné stavby ve vrstvách s mladohradištním materiálem.

Svatováclavské kapli katedrály svatého Víta na Pražském hradě, na kterou upozornila J. Čiháková (2020, 119, pozn. 114)⁵.

Poměrně rozsáhlá diskuze byla vedena o otázce dílen nejstarších románských dlaždic. D. Hejdová a B. Nechvátal vyslovili hypotézu o existenci většího počtu dílen, které vznikaly v blízkosti probíhajících staveb a do kterých byly dřevěné formy zapůjčovány. Jako místo původu kadlubů byl označen

Obr. 5. Praha – Vyšehrad. Dlaždice vyšehradského typu s motivem sfingy a gryfa (podle Hejdová – Nechvátal 1970, obr. 1,2).

Vyšehrad (Hejdová – Nechvátal 1970, 406). A. Merhautová naopak soudí, že dlaždice vyráběla jediná dílna benediktinského kláštera na Ostrově, odkud byly rozváženy do dalších lokalit. Považuje výrobu dlaždic u menších staveb, například rotundy v Dolních Chabrech, za nepravděpodobnou. Uvádí i nálezy dlaždic znehodnocených během výroby (Merhautová 1988, 17, 26-29). Problém se pokusila vyřešit Z. Vařilová analýzou složení jílovitého materiálu dlaždic z Vyšehradu, Ostrova, Sázavy a Dolních Chaber spolu s vyhledáním

Obr. 6. Praha – Dolní Chabry. Dlaždice s motivem proroka Daniela (podle Dragoun – Fleková, v tisku).

možného zdroje hlín. Autorka doložila užití velmi rozdílných materiálů, což hovoří proti možnosti výroby v jediné dílně. Přesně určit ložisko se však podařilo pouze u sázavského kláštera, zároveň ovšem v případě Dolních Chaber prokázala cizí původ zdroje materiálu dlaždic (Vařilová 2001, 515-563).

Nálezem, který bývá často uváděn ve spojení s dlažbou vyšehradského typu, je dlaždice s dvojicí ryb z Litoměřic (Hejdová – Nechvátal 1970, 126), kam je však řazena pouze pro

⁵ Zmínka o nálezech dlaždic pochází od K. Hilberta (1915, 15-16) a A. Podlahy, podle J. Čihákové se nepodařilo dohledat žádnou dokumentaci ani nálezy. Zpráva obou autorů však působí autenticky a je až s podivem, že tak dlouho v diskuzích o dlaždicích vyšehradského typu unikala pozornosti. Dosud se zdálo spíše zvláštní, že dlaždice chybí právě na Pražském hradě.

podobné provedení a nepříliš častý šestiboký tvar. K motivu znamení Ryb ze zvěrokruhu (*Landgraf* 1993/1, 197) se zatím objevila pouze ojedinělá analogie v moravské Rokytné (*Fleková – Čížmář - Procházka* 2012, 279-300), zde ovšem v odlišném, jemnějším provedení reliéfu a fragment dlaždice z Prahy – Dolních Chaběr (*Merhautová*, 1988, 44-45; *Dragoun – Fleková*, v tisku). Část dlaždice či snad obkládací desky s rybou pochází i z Hradiska v Olomouci (*Čížmář – Kohoutek* 1998, 342-345) zde však není dochována celková kompozice motivu.

2.6.3 Dlaždice z Pražského Hradu

V souvislosti s dlaždicemi vyšehradského typu je třeba zmínit i nález trojúhelníkových polévaných dlaždic z Pražského Hradu. Autorem výzkumu *I. Borkovským* byly již v roce 1938 datovány na přelom 10. až 11. století a spojeny s interiérem původního knížecího paláce (1960, 338). Takto vysoké stáří keramických dlaždic, navíc užitých v obytné dřevěné stavbě, je značně nepravděpodobné. Nález by se zcela vymykal z kontextu nejen českých, ale i evropských dlaždic (*Landgraf* 1993/1, 53-65). Problém spočívá zejména v dataci objektu, ve které byly dlaždice odkryty. Názory na jeho stáří se různí (naposledy *Čiháková* 2006, 18) a s největší pravděpodobností nebude tato otázka v blízké budoucnosti uspokojivě vyřešena. *L. Hrdlička* soudí, že stavba mohla být starším předchůdcem Soběslavova paláce, dlažba by tak pocházela z doby před rokem 1135 (1997, 649-662). *J. Frolík* dlaždice datuje do intervalu od roku 1129 do počátku 13. století (1999, 204), přičemž je však spodní hranice datování odvozena od chronologie dlaždic vyšehradského typu, vytvořená na základě nálezů z kláštera na Ostrově u Davle (*Merhautová* 1988, 20). Situaci navíc komplikuje poznámka *J. Frolíka*, podle nějž by se kvůli stopám malty mělo jednat o druhotně použité kusy (1999, 204).

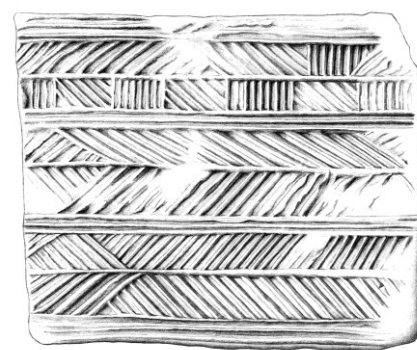
Souvislost dlaždic s dlažbou vyšehradského typu je čistě hypotetická, založená zejména na stejných rozměrech a značné vnější podobnosti s menšími trojúhelníkovými dlaždicemi, které vyplňují prostor mezi hlavními šestibokými reliéfními dlaždicemi. Z našeho prostředí známe dlažby užitá v obytném prostoru nejdříve od druhé poloviny 13. století (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 416), datování nálezu tedy zřejmě zůstane otevřenou otázkou.

2.6.4 Mozaikové dlaždice s reliéfem

V souvislosti s nálezy dlažby vyšehradského typu byly na některých lokalitách objeveny i fragmenty dalších dlaždic s jednoduchým ornamentem. Jejich specifikem jsou mírně zakřivené hrany, které mohou připomínat mladší gotické mozaikové dlažby. Ačkoliv jejich fragmenty byly objeveny již dříve na pražském Vyšehradě (*Hejdová – Nechvátal 1970*), ve Starém Plzenci (*Nechvátal 1977b, 546-550*) a v kláštorech Sázavě (*Nechvátal 1982, 244-254*) a Ostrově u Davle (*Merhautová 1988, 23-26*), celkovou skladbu se podařilo rekonstruovat až na základě nálezů ze Staré Boleslavi (*Boháčová – Špaček 1999, 487-510; Boháčová 2003, 205-210*), nově pak byly objeveny v Žatci (*Čech 2004, 98-102; Křenková 2007, 62-70*). Tři typy dlaždic vytvářejí dohromady jednoduchý ornament prolínajících se kruhů.

Uvedená dlažba vybočuje z obvyklé škály románských pravoúhlých dlaždic s reliéfními vyobrazeními, které podle našich dnešních znalostí přinášely určité symbolické poselství. Zdá se, že spíše geometrický ornament na tento nárok rezignuje a celek vytváří zřejmě nekonečný prostě dekorativní motiv. Vnější podobností mohou být spjaty s již zmíněnými gotickými geometrickými dlažbami, které byly na našem území šířeny církevní řády, zejména cisterciáky, od poloviny 13. století (zejm. *Nechvátal 1978, 115-133*). Postrádáme však u nich typické zkosení stěn, které díky menší ploše podstavy než povrchu umožňovalo skládat dlaždice těsně k sobě do maltového lože tak, aby byly spáry minimalizovány. Stejně tak i jejich výtvarné pojetí směřuje k románské tradici.

Překvapivý je i výskyt zmíněného typu dlažby zatím výlučně na lokalitách s nálezy dlaždic vyšehradského typu. Na základě tohoto faktu bychom čekali přímou návaznost obou typů, zatím se ji však nikde nepodařilo přímo doložit, i když o ní někteří autoři již uvažovali (*Boháčová 2003, 205-206*). Prakticky je jejich kombinace těžko představitelná, kruhový nekonečný ornament nekoresponduje se střídajícími se motivy šestibokých dlaždic, obklopených pásem pravoúhlých dlaždic s vegetabilními motivy.

**Obr. 7. Praha – Dolní Chabry.
Románská dlaždice s jednoduchým
ornamentem (podle Dragoun – Fleková,
v tisku).**

Zároveň však lze jen těžko vysvětlit jejich prozatím vždy společný výskyt na jedné lokalitě. Můžeme tak předpokládat buď jejich přímou souvislost, tedy použití obou typů dlažby současně na jedné podlaze, anebo připustit možnost mladšího předláždění či vysprávký, jak navrhuje *B. Nechvátal* pro podlahu rotundy ve Starém Plzenci (1977b, 549). Jak však bylo naznačeno, ani jedna z navržených možností není bezproblémová.

2.6.5 Mladší románské dlaždice

Mladší románské reliéfní dlaždice naposledy utřídila *A. Merhautová* na základě vyhodnocení nálezů z kláštera Ostrova u Davle. Vytvořila čtyři stylově odlišné skupiny, které měly být specifické i chronologicky. Na základě toho dospěla i k datování jak dlaždic vyšehradského typu, tak mladších dlaždic z Ostrova, Sázavy, Vyšehradu, Dolních Chaber (obr. 6, 7), Olomouce, Týnce nad Sázavou a Pražského Hradu. Hypotéza *A. Merhautové* je založena především na představě jedné centrální dílny v ostrovském klášteře, která měla distribuovat dlaždice do širokého okolí. Datování dlaždic z uvedených lokalit by tak mělo být snadno odvoditelné z datace dlaždic z Ostrova (*Merhautová* 1988). Rozsah tohoto textu neumožňuje tuto problematiku podrobněji řešit, na základě stále čtenějších nálezů mladších románských dlaždic však bude nejspíš nutné uведенé závěry revidovat. Původní představa o jedné centrální dílně v klášteře na Ostrově pracovala jenom s omezeným počtem tehdy známých nálezů dlaždic tzv. ostrovského typu. V poslední době však přibývá lokalit s nálezy dlaždic jak z relativně blízkého okolí, jako je raně středověké hradiště v Praze – Vinoři (*Daněček – Lutovský* 2002, 47-52), tak z míst vzdálenějších, jako je premonstrátský klášter Milevsko (*Břicháček* 2007, 50) či dokonce zcela vzdálených, jako je raně středověké hradiště v západočeských Štítarech (*Břicháček* 2010, 368-373). Bez ohledu na další okolnosti hovoří vzrůstající počet lokalit s nálezy dlaždic ostrovského typu zřejmě pro složitější mechanismus výroby a distribuce, a zároveň rozvolnění datace příslušných nálezů.

Románské dlaždice, které prozatím nelze přiřadit k žádné skupině, pocházejí z Rokytné u Moravského Krumlova (*Fleková – Čížmář – Procházka* 2012, 279-300). Zcela osamělý je fragment dlaždice z Bukovce u Domažlic (*Čechura* 2007, 472), který byl ale nalezen v kontextu původně románského kostela s částmi zachované výzdoby (souhrnně *Kaigl* 2007, 460-469).

2.6.6 Gotické mozaikové dlaždice

Na rozdíl od románských reliéfních dlaždic jsou gotické mozaikové dlaždice téměř celoevropským fenoménem. Jedná se o barevně glazované nereliéfní dlaždice různých tvarů, které do sebe navzájem zapadají tak, že jejich skladba sama o sobě vytváří plynulý vzor. Šíření dlažby je primárně připisováno cisterciákům, jejichž řádová pravidla zakazovala bohatě zdobené interiéry. Zřejmě ji rychle převzaly další řády, používána však byla téměř výhradně v klášterním prostředí, jen zřídka se s ní setkáváme v neklášterních chrámech, nikdy ne ve světských obytných stavbách. Jejím specifikem je celoevropské rozšíření totožných motivů, které nacházíme od britských ostrovů po východní Evropu. Je to pravděpodobně důsledek dobré vnitřní organizace řádů, která umožňovala pohyb specialistů mezi jednotlivými kláštéry (souhrnně Kier 1970; Landgraf 1993, 72-88; Nechvátal 1978, 115-133; Norton 1983, 69-113; Stopford 2005; 14-24).

V českém prostředí známe nálezy tohoto typu dlažby zejména z prostředí cisterciáckého řádu, v menší míře pak z klášterů premonstrátů a benediktinů. Výjimku prozatím tvoří nález dlažby v brněnské katedrále sv. Petra a Pavla (Peška 1994, 297-306). Z cisterciáckých klášterů můžeme jmenovat v Čechách Plasy (Losos – Nechvátal 1972, 529-541), Nepomuk (Nechvátal 1977a, 213-218; Nechvátal 1978, 115-133), Klášter Hradiště nad Jizerou (Wocel 1864, 23-34; Sommer – Waldhauser 2000, 47-62; Fleková-Křenková 2008, 143-175; Fleková 2015, 60-73), na Moravě Velehrad (Pojsl 1977, 68-72) a Předklášteří u Tišnova (Belcredi 1993, 315-342). Nálezy mozaikové dlažby známe i z Prahy - Břevnova (Dragoun 1993, 170-176), premonstrátského Milevska (Břicháček 2007, 79-89, 106-109) a z

**Obr. 8. Vyšší Brod (okr. Český Krumlov).
Gotická dlaždice ze sbírek
cisterciáckého kláštera (podle Landgraf
1993/2, Abb. K 45)**

benediktinských Opatovic (*Merhautová* 1988, 102)⁶. Nález geometrické dlažby by měl pocházet i z biskupského hradu Melic na Vyškovsku (*Michna* 1974, 74).

2.6.7 Gotické reliéfní dlaždice

Pravděpodobně od druhé poloviny 13. století se situace zásadně mění. Keramické dlaždice se stávají častější součástí výbavy staveb, a to nejen sakrálních, ale i obytných interiérů. Zároveň se rozšiřuje jak motivická škála, tak přibývá druhů použitých technologií. Dlaždice nyní známe jak ze sakrálních prostorů, prestižních staveb panovníka, šlechtických hradů, tak postupně i ze sídel drobnější šlechty a měšťanských domů. Motivická škála se přibližuje evropské produkci a více se v ní odráží osoba objednavatele (srov. zejm. *Landgraf* 1993; *Schwitalla* 1998).

D. Hejdová a *B. Nechvátal* ve své práci vyčlenili v rámci gotických reliéfních dlaždic tzv. jihočeskou skupinu, definovanou zejména na základě nálezů z hradu Zvíkova a Písku (1970, 416-431, naposledy *Fröhlich* 2006, 479-901), *P. Drda* pak tzv. jabloneckou skupinu na základě nálezů z Milevska, Rakovnicka, Zvírotic a Jablonce (1970, 733-738). Od té doby přibýlo množství nálezů takovým způsobem, že situace působí mnohem roztříštěnějším dojmem. V současné době chybí vyhodnocení a soupis gotických dlaždic z novějších výzkumů, mnohé drobnější nálezy dosud čekají na publikaci. Nezbyvá, než se na tomto místě pokusit o jejich alespoň základní výčet.

Hledáme-li způsob, jak alespoň provizorně utřídit nálezový fond, nabízí se možnost přehledného rozdělení dlaždic podle motivů. Jako první můžeme jmenovat dlaždice s heraldickými motivy. V jihočeských Boleticích byly nalezeny dlaždice se střelou, znakem Bavorů ze Strakonice (*Nechvátal* 1988, 576). Dále můžeme jmenovat dlaždice se znakem arcibiskupa Arnošta z Pardubic z biskupského dvora na Malé Straně v Praze (*Varhaník – Zavřel* 1994, 151-153) a z břevnovského kláštera (*Dragoun* 1993, 173). Novým nálezem jsou dlaždice se znakem manželky Zikmunda Lucemburského Barbory Celské z Brna (*Merta – Peška* 2010, 395- 405). Mezi heraldické motivy můžeme zahrnout i vyobrazení orlice či dvojocasého lva na dlaždicích z královských hradů Písku a Zvíkova (*Hejdová – Nechvátal*

---

⁶ Za možnost seznámit se s materiálem děkuji PhDr. Janu Jílkovi, Ph.D z Východočeského muzea v Pardubicích.

1970, 416-431, naposledy *Fröhlich* 2006, 679-901), Přimdy (*Durdík* 2006, 102), Českého Krumlova (*Ernée* 1995, 511-512), Pražského hradu (*Frolík* 1999, 204) a pražské Klimentské ulice (*Richterová* 1977, 424).

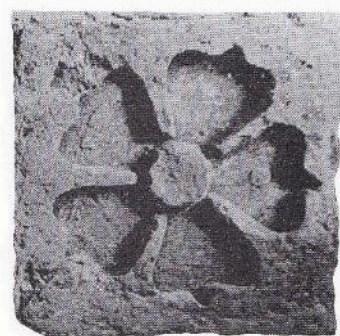
Dlaždice s heraldickými motivy jsou jedny z mála, které lze poměrně dobře datovat. Často se totiž podaří spojit nález dlaždice s písemnými prameny o držitelích stavby a časový interval pro dataci položení podlahy pak bývá relativně krátký. Setkáváme se však i s motivy, které nemůžeme přímo označit jako heraldické, přesto je s tímto typem symbolů můžeme spojit. Jako příklad můžeme uvést dlaždici s motivem velblouda z Plzně, která pravděpodobně vznikla jako reakce na začlenění velblouda do městského znaku (*Nechvátal* 1984, 255-257). I u nich můžeme pracovat s lepšími podklady pro datování než obvykle.

Dalším zajímavou skupinou jsou dlaždice s nápisy. Jsou to jednak dlaždice jihočeské skupiny s opisem (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 416-431, *Fröhlich* 2006, 679-901), jednak dlaždice z jihočeských Boletic s nápisem Maria (*Nechvátal* 1988, 576). Jejich vlastností je opět snadnější datování, kde kromě obvyklých postupů můžeme pracovat i s rozbořením užitého písma.

Kromě těchto v podstatě uměle vytvořených skupin nacházíme množství dlaždic se zvířecími figurami, zejména lovecké scény s jelenem, jaké známe z píseckého hradu (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 416-431; *Fröhlich* 2006, 895) a Pražského hradu (*Frolík* 1999, 204), či pouze vyobrazení jelena, jako na dlaždici z kostela v Čechovicích (*Nechvátal* 1999, 363-374) nebo motiv jelena s jednorožcem v Předklášteří u Tišnova (*Belcredi* 1993, 335), ale zejména s motivy fantastických bytostí, mezi něž počítáme gryfy, kentaury, sfingy, mantichory a další bájně tvory, jaké známe z Písku, Zvíkova (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 416-431, *Fröhlich* 2006, 679-901), Rokštejna (*Krejsová – Zimola* 2010, 376) či Pražského hradu (*Frolík* 1999, 204). Vzácně se setkáváme i s biblickými motivy, jímž je boj Samsona se lvem na dlaždicích z moravského hradu Rokštejna a z Jihlavy (*Krejsová – Zimola* 2010, 371 – 383). Hojně jsou zastoupeny i dlaždice s rostlinnými motivy, mezi nimiž můžeme jmenovat dlaždice z kostela v Radomyšli (*Nechvátal* 1973, 683-685), jihočeské tvrze Křemže (*Nechvátal* 1988, 580-583) a hradu Lopata (*Nechvátal* 1984, 248, 252). Z rozmanité škály rostlinných motivů jako jasněji definovatelný typ vystupují dlaždice s motivem dubového listu, známé například z Břevnova (*Dragoun* 1993, 173), Sázavy (*Nechvátal* 1982, 248), Rokštejna (*Martinisková* 2012, 652), Starého Jičína (*Knápek*, 2015, 5-11), Českého Krumlova (*Ernée* 1996, 69-71) nebo Rožmberka

(Nechvátal 1988, 593). Objevují se i dlaždice s geometrickými motivy v jednoduchém provedení, jako je rytá výzdoba na dlaždici z Břevnova (Dragoun 1993, 173) a Sázavy (Nechvátal 1982, 247) či otiskem kolku, jako je dlaždice z Libštejna nebo Plzně – Solní ulice (Nechvátal 1984, 248, 253), ale i ve zřejmě značně složitě podobě, kterou vidíme na fragmentu dlaždice s gotickou kružbou z břevnovského kláštera (Dragoun 1993, 173). Můžeme se setkat i s motivy, které jsou na hraně rostlinného a abstraktního ornamentu, jako je dlaždice s hvězdicovým kolcem z moravského hradu Melice (Michna 1974, 75) či dlaždice z Plzně (Nechvátal 1984, 254) nebo různými typy rozet, mezi nimiž můžeme jmenovat dlaždici z břevnovského kláštera (Dragoun 1993, 173). Jeden z nejbohatších nálezových souborů pak pochází z kláštera Milevsko, kde na dlaždicích nacházíme jak celou škálu fantastických tvorů, vyobrazení zvířat (obr. 3), rostlinných dekorů, tak jednodušších ornamentů (Břicháček 2007).

Je třeba zdůraznit, že v tomto období ubývá analogických nálezů a dochází k velké diferenciaci motivů. Jen vzácně tedy nacházíme totožné provedení dlaždice, na druhou stranu se však na dlaždicích některé motivy pravidelně opakují, byť v různých obměnách (srov. Landgraf 1993/2).

**Obr. 9. Vyšší Brod (okr. Český Krumlov).
Dlaždice s pětilistou růží (podle
Landgraf 1993/2, Abb. S17).**

Předcházející výčet novějších nálezů je nutno chápat spíše jako ilustraci komplikované problematiky gotických reliéfních dlaždic u nás, než jako soupis, který by byl vzhledem k nárůstu množství nálezů nutně fragmentární. Záměrně nebyly uváděny datace k jednotlivým nálezům, a to vzhledem k tomu, že prozatím chybí konkrétní představa o vývoji mladších českých dlaždic a ve vrcholném a mladším středověku jsou dlaždice z druhotných nálezových situací až na výjimky datovány spíše rámcově. Zároveň se však postupně otvírá prostor pro řešení některých problémů, jako jsou otázky výroby, distribuce zboží, osoby objednavatelů, popřípadě identifikace dílenských okruhů.

Dosud téměř neřešena zůstává otázka vyznávání výroby reliéfních dlaždic a jejich nahrazování jinými typy podlah. Přesto je zřejmé, že zdobená terakota byla využívána i v mladším období, jak můžeme vidět na nálezech renesančních nástěnných desek

z Pražského hradu (*Chotěbor* 1995, 471-480) nebo hradu Lokte (*Kašička – Nechvátal* 1983, 503-511).

2.7 Dlaždice v muzejních sbírkách

Specifická okolnost studia středověkých dlaždic, zejména mladších, je jejich poměrně hojně zastoupení v muzejních sbírkách. Vzhledem k atraktivitě reliéfních dlaždic jim byla u nás věnována pozornost prakticky od dob, kdy se vůbec začal projevovat zájem o starožitnosti. Do soukromých a později i muzejních sbírek se tak dostávaly po boku mnohem četnějších kachlů. Často u nich dnes neznáme ani lokalitu, ze které pocházejí, a jen málokdy se jí díky šťastným okolnostem podaří zpětně potvrdit.⁷ Vzhledem k nedostatku informací o nálezových okolnostech bývají také zřídka publikovány, s výjimkou systematictějších prací. Jednotlivé dlaždice, uložené v muzejních sbírkách tak často unikají pozornosti. Výjimkou jsou v tomto směru práce *B. Nechvátala*, uvádějící i jednotlivé nálezy z muzejních sbírek (1984, 247-261; 1988, 575-604), v pozdější době dlaždice z depozitáře Pražského hradu (*Frolík* 1999, 203-218) nebo dlaždice z Českého Krumlova (*Havlice* 2012, 165-177).

Obr. 10. Terakotový prvek s jezdcem a drakem (převzato z *Antony Čekalová et al.* 2017,

⁷ Příklad někdy krkolomné cesty sbírkových předmětů tvoří dvojice reliéfních dlaždic z Benešova u Prahy s turnajovou scénou dvou jezdců, z nichž první se šternberskou hvězdou je uložen v Muzeu Podblanicka, zatímco dlaždice s jeho soupeřem s benešovickou zavinutou střelou je součástí sbírek rodu Wilczeků na rakouském Kreuzensteinu. Oba jezdce se podařilo postavit opět proti sobě teprve nedávno, byť pouze na papíře (*Davidová – Fleková* 2018, 123-143).

V neposlední řadě je třeba uvést rozsáhlou práci E. Landgraf, zveřejňující nálezy dlaždic z území jihozápadního Německa⁸ (1993), kde jsou však zahrnuty jednotlivé dlaždice z Čech, které se z různých důvodů dostaly do německých a rakouských sbírek. Na tomto místě je třeba upozornit, že jde sice o početně zanedbatelné nálezy, příčinou jejich přítomnosti v cizích sbírkách však byla vysoká umělecká kvalita, jako je tomu třeba u dlaždice pravděpodobně ze Zvíkova (obr. 2), uložené ve vídeňském Museum für Angewandte Kunst (Landgraf 1993, 135, Abb. F9), stejně jako u dlaždic z Vyššího Brodu (obr. 1, 8, 9), uložených v Oberösterreichisches Landesmuseum v Linci (Landgraf 1993, 389, Abb. K 45; 558, Abb. S17; 600, U 20). Zmínit je třeba i nálezy z muzejních sbírek, kterým se jistě neprávem dostalo jen málo pozornosti, jako je tomu u unikátního terakotového prvku s jezdcem a drakem z Prahy (Ambrosiani 1910, 123, fig. 69; Antony Čekalová et al. 2017)⁹ (obr. 10).

Výjimečné postavení mezi jinak muzejními nálezy zaujímají dlaždice z hradu Zvíkova, které byly jako jedny z mála popsány snad ještě *in situ* v hradní kapli a sakristii (Sedláček 1897, 21-22; Hejdová – Nechvátal 1970, 156-168; Fröhlich 2006, 679-901; naposledy Lavička et al., 2016, 54-61).

2.8 Závěr

Problematika zdobených keramických dlaždic ve středověku je značně rozsáhlá. Na tomto místě nebylo možné podrobně rozebírat jednotlivá témata, proto se text pokusil konkrétní problémové okruhy maximálně zjednodušit. Za hlavní otázky můžeme považovat zejména problematiku stáří dlaždic vyšehradského typu, upřesnění chronologie mladších románských a gotických dlaždic, objasnění výroby a distribuce dlaždic a srovnání s evropskou produkcí. V první řadě však v současné době postrádáme aktualizovaný soupis nálezů dlaždic, zejména z mladšího období. I při splnění tohoto nároku však zřejmě budeme muset přijmout fakt, že na četné otázky v problematice zdobených keramických dlaždic nenajdeme v blízké době jednoznačnou odpověď.

---

⁸ Práce E. Landgraf vznikala v době rozděleného Německa, proto je rámeček jejího územního vymezení dán mimo jiné i politickými poměry. Často přetiskuje vyobrazení ze starší literatury, která je obtížněji dostupná.

⁹ Za ověření nálezu i za ochotně poskytnuté bližší informace děkuji Mgr. Miroslavě Šmolíkové z Muzea hlavního města Prahy. Tradičně je předmět označován jako dlaždice, mohlo se však jednat o obkládací prvek.

3. Několik poznámek k dlaždicím vyšehradského typu

Dlaždicemi vyšehradského typu rozumíme šestiboké keramické románské dlaždice s reliéfem lva, gryfa, sfingy a císaře Nerona, doplněné nezdobenými dlaždicemi tvaru rovnostranného trojúhelníka, často rámované pásem čtvercových reliéfních dlaždic s rostlinným motivem. Stručný úvod do problematiky jejich zkoumání byl již uveden v první kapitole tohoto textu.

Smyslem následujících stránek nemá být komplexní pojednání o dlaždicích vyšehradského typu (shrnutí *Hejdová – Nechvátal* 1970, 397-407; *Křenková* 2007; naposledy *Čiháková - Müller* 2020, 112-228, zde další lit.), ale podrobnější diskuze těch částí problému, ve kterých v poslední době došlo k určitému posunu v poznání. Zde je třeba připomenout, že ačkoliv se v posledních několika letech nejednalo o průlomové nové nálezy, přesto se celá problematika posouvá vpřed, byť její cestu nelze vždy považovat za přímočarou.

3.1 Kompozice dlažeb vyšehradského typu

Otázka, která opakovaně přitahuje pozornost odborné veřejnosti, je podoba původních podlah vyšehradského typu. Vzhledem ke čtyřem známým hlavním motivům se již od dob nejstarších nálezů objevuje představa, že jejich pozice v dlažbě a především vůči sobě navzájem není náhodná a má hlubší smysl. Představa, že existoval ideální návrh, podle kterého byly dlaždice pokládány v předem jasně určené kompozici, zatím v podstatě nebyl zpochybnován. Různé představy panují spíše o přesné podobě této kompozice a věrohodnosti argumentů, kterými jsou jednotlivé sestavy podepřeny. V následujícím textu budou diskutovány podklady, které by mohly vést k jiným variantám výkladu.

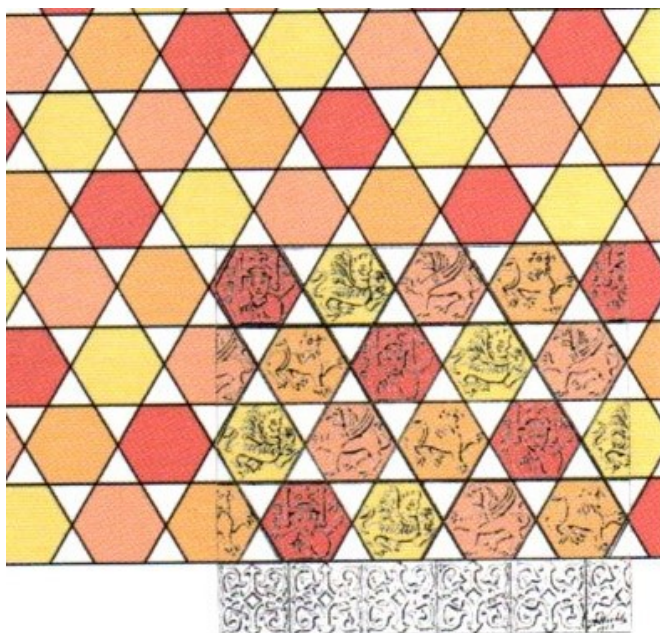
Přehled současných poznatků o motivické skladbě dlažeb vyšehradského typu přinesla v souvislosti s výrobou repliky podlahy pro baziliku svatého Vavřince na Vyšehradě I. Boháčová. Autorka po shromáždění archivních podkladů konstatovala, že spolehlivý záznam skladby dlaždic *in situ*, podle kterého by bylo možné rekonstrukci provést, se s největší pravděpodobností nedochoval. Výsledná rekonstrukce tak vznikla na základě kombinace různých pramenů. Kompozici rekonstruované dlažby označuje sama autorka jako jednu z možných variant (*Boháčová* 2013, 114-125).

Hypotézu o skladbě dlažby vyšehradského typu v nedávné době vyslovili i J. Čiháková a M. Müller. Sérii kratších textů o nálezu rotundy sv. Václava na Malé Straně (*Čiháková* 2009, 16-25; *Čiháková – Müller* 2006, 100-116; *tíž* 2015, 2-109) završili autoři rozsáhlou monografií

(Čiháková – Müller 2020). Publikace přinesla množství podnětů, které je jistě nutno do diskuze o románských dlaždicích zahrnout. Vyčerpávajícím způsobem jsou zde zveřejněny výsledky archeologického výzkumu nově objevené rotundy svatého Václava, jejíž poloha byla do té doby známa pouze ze starších písemných pramenů. Kromě výsledků jednoho z nejprecizněji vedených výzkumů v posledních letech přináší i několik kapitol o problematice podlah z dlaždic vyšehradského typu, jejíž torzo bylo výzkumem odhaleno *in situ*.

V otázce

kompozičního řešení dlažeb předkládají J. Čiháková a M. Müller hypotézu, podle níž byly dlaždice skládány podle předem jasně daného architektonického návrhu (obr. 11). Rekonstruují systém skládání dlaždic v představě jednotlivých úrovní řádu, které postupují od nejjednoduššího článku, tedy šestiboké dlaždice obklopené trojúhelníkovými dlaždicemi, přes dlaždici obklopenou věncem dalších šesti dlaždic až k obrazci, vyplňující celou hypotetickou plochu podlahy,

Obr. 11. Rekonstrukce střídání motivů na dlažbě vyšehradského typu podle J. Čihákové s využitím nákresu A. Wiehla (podle Čiháková 2009, obr. 3).

v tomto případě rotundy. Celá tato koncepce má mít metrický vztah k její architektuře (Čiháková 2009, 16-25; Čiháková – Müller 2020, 152-155). Představa rozvinutí motivu v řádech odvíjejících se od centrálního bodu ale podle našeho názoru nekoresponduje s podélným půdorysem stavby baziliky svatého Vavřince na Vyšehradě, pro který byla tato rekonstrukce primárně vytvořena.

Nelze jistě pochybovat, že dlažba vyšehradského typu jako taková je pozoruhodné dílo. S představou takto striktně definované kompozice je však možné polemizovat na základě několika skutečností. V první řadě je třeba zdůraznit, že většina našich znalostí o vyšehradské dlažbě, složené ze všech čtyř prvků, pochází z omezeného množství dokumentace výhradně z pražského Vyšehradu, které nedávno shromáždila I. Boháčová (2013, 114-125). Na ostatních lokalitách nebyly dlaždice nalezeny *in situ*. Jako

nejproblematictější vnímáme fakt, že uvedená hypotéza podstatnou měrou spočívá na nejnámějším a často přetiskovaném nákresu A. Wiehla z roku 1903 (Čiháková 2009, 19; naposledy Čiháková – Müller 2020, obr. 229; obr. 13), u kterého není spolehlivě určeno, zda je zachycením reálné skutečnosti. Antonín Wiehl byl především architekt, sběratel a muzejník se zájmem o archeologii, a tak nemůžeme s jistotou určit, zda v dobré víře nezaznamenal svoji představu o tom, jak asi dlažba vypadala původně. Lze se domnívat, že se jedná o pokus přiblížit veřejnosti estetiku vyšehradské dlažby, a nikoliv o dokumentaci

nálezové situace, jak je toto vyobrazení často vnímáno.

Obr. 12. Praha – Vyšehrad. Dlaždice umístěné ve výstavním dřevěném rámu (podle Boháčová 2013, obr. 4).

Podle názoru autorky tohoto textu jsou i další zdroje informací pro rekonstrukci podoby dlažby vyšehradského typu uchopeny nesprávně. Vzhledem k potenciálnímu dosahu hypotéz, které jsou z těchto podkladů vyvozovány, považujeme za nutné je zde podrobit diskuzi. Jako nepřímé potvrzení věrohodnosti Wiehlovy kresby autoři používají fotografii očividně přenesených a znovu složených dlaždic, poskládaných v dřevěném rámu (Boháčová 2013, obr. 4; naposledy Čiháková – Müller 2020, obr. 232; obr. 12), a tuto skladbu považují za zcela identickou k Wiehlově kresbě (Čiháková – Müller 2020, 154). Berou ovšem v úvahu jenom ty části, u kterých tomu tak opravdu je. Při pohledu na

fotografii vidíme navíc dvě půlené dlaždice s Neronem, zprava a zleva lemující dlaždici se stejným motivem, které do představené kompozice nezapadají. Ty jsou však v textu vynechány¹⁰.

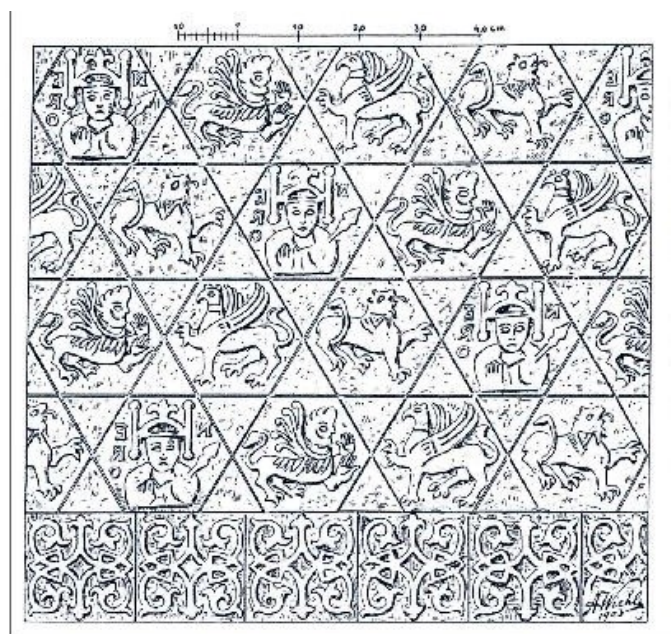
¹⁰ Zde naopak v rozporu s názorem I. Boháčové (2013, 118, obr. 4) můžeme připustiti, že dlaždice mohly být přeneseny v původním uložení. Kromě opačně položených polovin dlaždic s Neronem je třeba upozornit na pootočenou dlaždici se sfingou v levém horním rohu, u níž není žádná překážka pro to, aby byla uložena

Nicméně jediným v současné době známým autentickým zachycením vyšehradské podlahy *in situ* s rozpoznatelnými motivy na dlaždicích je snímek, který naposledy zveřejnila *I. Boháčová* (2013, obr. 5; obr. 14), a z něhož jsou rozpoznatelné motivy čtyř dlaždic. Zde autoři konstatují, že se kompozice dlažby liší pouze v jedné dlaždici (*Čiháková – Müller 2020, 154*), což však při celkovém počtu čtyř identifikovatelných dlaždic není

Obr. 14. Praha – Vyšehrad, bazilika sv. Vavřince. Původní fotografie části dlažby zachované *in situ* (podle *Boháčová 2013, obr. 5*).

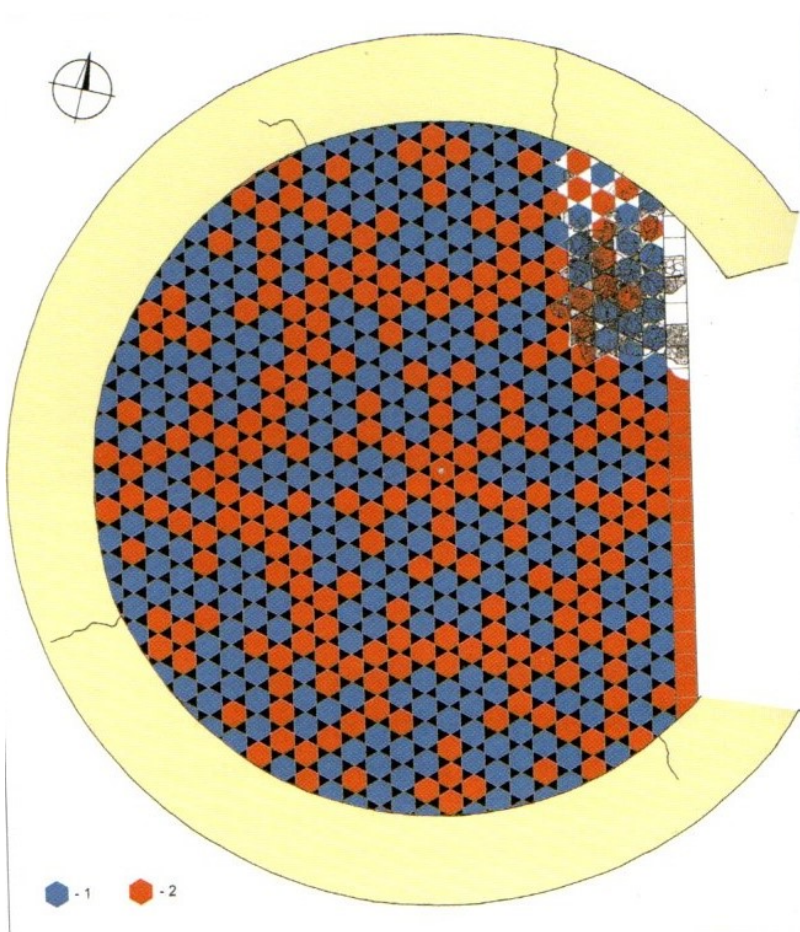
Obr. 13. Praha – Vyšehrad. Návrh dlažby vyšehradského typu od *A. Wiehla* (podle *Čiháková 2009, obr. 2*).

zanedbatelný detail. Fotografie poměrně rozsáhlých souvislých úseků dlažby jsou součástí textu *B. Matějky* (1903, tab. LXX- LXXII), bohužel však zachycují silně sešlapanou podlahu s nečitelnými motivy. Domníváme se, že předložená hypotéza není podložena tak pevnými argumenty, jak je prezentována a měla by být brána pouze jako jedna z možných variant.

J. Čiháková a *M. Müller* představili i návrh kompozice dlažby, vytvořený na základě dochovaných úseků dlažby *in situ* v rotundě svatého Václava, kterou označili za jednu z pravděpodobných variant (2020, obr. 227; obr. 15). Pro podobnou rekonstrukci je podle našeho

správně. Zdá se velmi nepravděpodobné, že by při přenosu dlaždic, pro něž byl s jistou pečlivostí vyroben zvlášť dřevěný rám, nebylo dbáno o jejich správné umístění, jestliže nešlo o záměr.

názoru úsek zachované dlažby příliš malý (obr. 16), a zejména neodpovídá pojednání prostoru v románské architektuře. Takto rozsáhlý abstraktní vzor bychom obtížně nacházeli jak mezi doklady náročných mozaikových podlah z různě barevného kamene v západní Evropě (srv. Kier 1970) či podlahami typu Cosmati¹¹ (Pajares-Ayuela 2001), tak i mezi doklady gotických mozaikových dlažeb (srv. Kier 1970; Nechvátal 1978, 115-133, Fleková 2015, 60-73). Neznamená to, že by takto rozvinutý vzor mezi uvedenými skupinami dlažeb neexistoval. Vždy však byl ve svých částech proměnlivý tak, že hlavní části vzoru byly sice symetricky uspořádány podle jednotného schématu, jednotlivá pole ale vyplňovaly různé varianty dekoru tak, aby se opakovaly co nejméně. Podle našeho názoru pak neodpovídá ani použití konkrétních výzdobných motivů (lva a gryfa) v takto abstraktní kompozici. Vzhledem k použití pouze režných šestibokých dlaždic by vzor ani nebyl vidět, působivost rekonstrukce do značné míry spočívá v kontrastní barevnosti, která v rotundě nebyla. Snad lze dokonce konstatovat, že je uvedená kompozice determinována téměř neomezenými možnostmi techniky, dnes běžně užívané při zpracování grafických výstupů archeologických výzkumů. Domníváme se tedy, že dlažba v rotundě svatého Václava nejeví známky pravidelné kompozice.

Obr. 15. Praha – Malá Strana, rotunda sv. Václava. Rekonstrukce kompozice podlahy podle J. Čihákové a M. Müllera (2020, obr. 227).

¹¹ Cosmati je jméno rodiny či snad hutě řemeslníků, kteří tento typ dlažby proslavili ve 12. a 13. století.

Nepravidelnosti v dochovaných úsecích dlažby jsou často vysvětlovány změnami vzniklými během užívání podlahy, kdy byly poškozenější kusy nahrazovány kusy lépe zachovanými. Ačkoliv je tento fakt všeobecně přijímán, i tak považujeme za nutné znovu zdůraznit, že jednoznačné doklady pravidelného uspořádání dlažby vyšehradského typu dosud nebyly spolehlivě doloženy.

Naopak známe prameny, jejichž závažnost je třeba brát na stejné úrovni, jako výše uvedenou obrazovou dokumentaci z Vyšehradu, a které naopak přímo hovoří o tom, že odkrytá dlažba byla nepravidelná. B. Matějka ve zprávě o výzkumu v bazilice svatého Vavřince píše, že „Původní dlažba, která vnitř chrámových zdí objevena byla, seznala částečně již za starých dob valného poškození ošlapáním... V malé, odkryté části středního čtverce nalezena skupinka dlaždiček opatřených černým polem, v jižní lodi pak souvislá plocha nepolévaných. Čtvero druhů šestihranných dlažek figurálně zdobených seskupeno

Obr. 16. Praha – Malá Strana, rotunda sv. Václava. Část dlažby zachovaná in situ (podle Čiháková – Müller 2020, obr. 165).

střídavě s hladkými trojhrany ve veliký vzorec hvězdnový, střídání však nebylo vždy pravidelně dodržováno..“ (Matějka 1903, 531). Kromě informace, že se dlaždice nestřídaly pravidelně, je zde uvedeno, že v jedné části chrámu byly dlaždice polévané, kdežto v jižní lodi rezné. To lze považovat za doklad, že dlažba v bazilice svatého Vavřince nebyla homogenní.

Myšlenka, že dlažba vyšehradského typu vytvářela estetický dojem pravidelným střídáním motivů je obecně přijímána už od doby odkrývání nejstarších nálezů (srv. Hejdová – Nechvátal 1970, 401). Připusťme však i možnost, že původní realita mohla být složitější, jak bude ještě naznačeno na dalších řádcích.

3.2 Počty zachovaných fragmentů dlaždic vyšehradského typu

Během přípravy přehledu všech nálezů dlaždic vyšehradského typu pro potřeby tohoto textu postupně vyplynula na povrch skutečnost, které dosud nebylo věnováno příliš pozornosti. Jedná se o výrazný nepoměr mezi počty jednotlivých motivů na dlaždicích (*tab. 1*).

Do přehledu byly zahrnuty všechny aktuálně známé nálezy, bez ohledu na způsob jejich získání. V jedné skupině se tak ocitly jak fragmenty dlaždic ze standardních archeologických výzkumů, tak staré nálezy z muzejních sbírek. Ačkoliv takto samozřejmě nelze srovnávat počty nálezů z různých lokalit, srovnávání počtu motivů tento postup umožňuje. Fragmenty dlaždic se zachovaly náhodně díky různým okolnostem, však těžko mohly mít vliv na vzájemný poměr počtu dlaždic s daným motivem.

Jak je patrné z uvedeného přehledu, sečteme-li všechny fragmenty dlaždic¹², počty dlaždic s gryfem a lvem výrazně převyšují počty dlaždic s Neronem a sfingou, přičemž dlaždic s gryfem je zhruba sedmkrát více, než dlaždic s Neronem. Poměr lokalit s nálezem jednotlivých typů jsou podobně nevyrovnané. Srovnáme-li počty lokalit, na kterých jsou jednotlivé motivy zastoupeny (*tab. 1*), vidíme sice plynulou, ale zároveň zřetelnou tendenci, kdy nejpočetněji jsou zastoupeny lokality s nálezem dlaždice s gryfem (14), po nich následují dlaždice se lvem (8), se sfingou (7) a nejméně lokalit je těch, na kterých se našla dlaždice s Neronem (6). Opět

---

¹² Nepodařilo se dohledat počty dlaždic se lvem a gryfem v rotundě svatého Václava. Autoři uvádějí počet fragmentů šestibokých dlaždic v celkovém součtu (Čiháková – Müller 2020, 115). Pro potřeby přehledné tabulky (*tab.*) bylo předpokládáno, že poměr typů dlaždic byl vyrovnaný.

Lokalita	lev	gryf	sfinga	Nero
Brozany	x	2	3	x
Čáslav	x	1	x	1
Hradec Králové	1	x	x	x
Kostelec u Křížků	x	1	x	x
Olomouc	x	1	x	x
Ostrov	17	40	x	x
Praha – Hrad?	?	?		
Praha – Malá Strana	105		x	x
Praha – Vyšehrad	127	140	29	20
Přestavky	x	x	1	x
Sázava	x	2	2	1
Sezimovo Ústí	1	x	x	x
Stará Boleslav	6	2	6	4
Starý Plzenec	2	?	?	2
Týnec nad Labem	x	1	x	x
Žatec – Žižkovo nám.	x	1	1	3
Žatec – Chelčického n.		3	x	1
celkem	206	246	42	32

Tab. 1. Schematické znázornění zastoupení jednotlivých motivů na lokalitách s nálezem dlaždic vyšehradského typu, křížkem jsou označeny typy, které na dané lokalitě chybí.

je počet lokalit s nálezem dlaždice s Neronem méně než poloviční vůči lokalitám s nálezy dlaždic s gryfem.

V mnoha případech musíme samozřejmě počítat s nálezovou situací, kdy byla z původního množství dlaždic nalezena jenom malá část, která nemusí odpovídat původnímu zastoupení dlaždic v místě. Existují však dvě lokality, kde už absenci chybějících motivů nemůžeme snadno vysvětlit. Je to ostrovský klášter a rotunda svatého Václava na pražské Malé Straně. Jak už bylo uvedeno výše, z Ostrova pochází 40 dlaždic či jejich úlomků s motivem gryfa a 17 dlaždic s motivem lva. Z malostranské rotundy je pak uváděn počet 105 fragmentů dlaždic s motivem lva a gryfa¹³ (Čiháková 2020, 115). Vzhledem k tomu, že část podlahy byla odkryta *in situ*, se lze s velkou pravděpodobností domnívat, že další motivy opravdu v rotundě nebyly použity. S velkou mírou pravděpodobnosti na obou lokalitách z nějakého důvodu nebyly použity dlaždice s Neronem a sfingou. Nápadná je u nich právě absence týchž motivů. Z ostatních lokalit, odkud známe dlaždice v co do počtu nepoměrně fragmentárnějších souborech jsou kombinace motivů různé. Právě ve svatém Václavu a na Ostrově si můžeme být téměř jisti, že jiné dlaždice než se lvem a gryfem v tomtéž úseku podlahy nebyly použity.

Že existovaly dlažby vyšehradského typu s omezeným počtem motivů je tedy zřejmé (srv. Čiháková – Müller 2020, 152-155). Nálezy z Vyšehradu nás ale vedou k úvahám, že ani dlažby, ze kterých známe všechny čtyři motivy, nemohly být založené na jejich pravidelném střídání. Nedovedeme totiž jinak vysvětlit nepoměr mezi zastoupením všech čtyř dlaždic v bazilice sv. Vavřince na Vyšehradě. Jako lokalita s bezkonkurenčně nejvyšším počtem dlaždic (dle Hejdové – Nechvátala 1970 celkem 316) je také jediná z těch, na kterých byly nalezeny všechny čtyři typy, a zároveň je soubor dostatečně reprezentativní. Bazilika svatého Vavřince, ve které byly dlaždice použity, byla prokopána téměř celá. Pravděpodobnost, že by došlo ke zkreslení v počtech dlaždic položením sond na případné kumulace je tedy malá, zároveň je ze starých fotografií zřejmé (Matějka 1903, tab. LXX- LXXII), že plochy zachované *in situ* musely být poměrně rozsáhlé. Přesto známe z Vyšehradu 140 dlaždic s gryfem, 127 se lvem, 29 se sfingou a 20 s Neronem. Lze se domnívat, že tento nepoměr odráží, byť v časem

---

¹³ Vzhledem k velké preciznosti, s jakou byl výzkum prováděn, je vysoký počet zlomků oproti jiným lokalitám daný také tím, že byly vybrány opravdu všechny fragmenty. V případě starších nálezů s tím nemůžeme počítat. I proto je kvantitativní srovnávání pouze relativní.

zkreslené perspektivě, nestejný počet dlaždic s jednotlivými vyobrazeními i v původní podlaze.

Vysvětlení může spočívat ve členění podlahy chrámu na menší plochy, které byly vyplněny různě. Jak uvádí *B. Matějka*, v některých částech byly použity dlaždice glazované, v jiných režné, a s jistotou víme, že dlažba byla členěna pásy z bordurových dlaždic: „*Rozhraní mezi pilíři a kraje u zdí vyznačeny byly řadou čtverhranných dlažek lineárně ornamentovaných*“ (1903, 527). Zřejmě by tak v některých segmentech podlahy byla použita pouze kombinace dlaždic se lvem a gryfem, jak ji známe z Ostrova a z rotundy svatého Václava, v jiných mohly být použity všechny čtyři motivy.

Další variantou, kterou ale nepovažujeme za příliš pravděpodobnou, by byla kompozice, ve které by dlaždice se sfingou a Neronem byly použity v nižším počtu, než dlaždice ostatní, byly by tedy řídce rozesety po celé ploše.

Poslední možností je představa, že se skladba dlažby neřídila žádným předem daným schématem a motivy se střídaly náhodně. Ačkoliv je tato myšlenka obtížně akceptovatelná, paradoxně pro ni existuje nejvíce dokladů. Platí-li ale předpoklad *J. Čihákové* a *M. Müllera*, že dlaždice vyšehradského typu byly kladeny víceméně volně na zpevněný maltový povrch (2020, 127-129)¹⁴, pak manipulace s dlaždicemi a případná výměna dlaždic s různými motivy nezanechávala zjiitelné stopy (*Křenková* 2007, 32). V průběhu let tak mohlo dojít k nahrazování poškozených dlaždic jinými, a tím k mísení motivů. Tato představa má ale poměrně vážný nedostatek, a tou je absence zdroje oněch lépe zachovaných kusů pro výměnu kusů poškozených. I když připustíme, že mohl existovat určitý počet dlaždic, který byl vyroben navíc (a mohl být k dispozici ještě určitý čas po pokládce podlahy), těžko jich mohlo být takové množství, kterým by se vysvětlily všechny nepravidelnosti, doložené na zachovaných úsecích *in situ*. Byly-li odebírány z méně frekventovaných částí chrámu, je nasnadě otázka, čím pak byly v těchto místech nahrazovány.

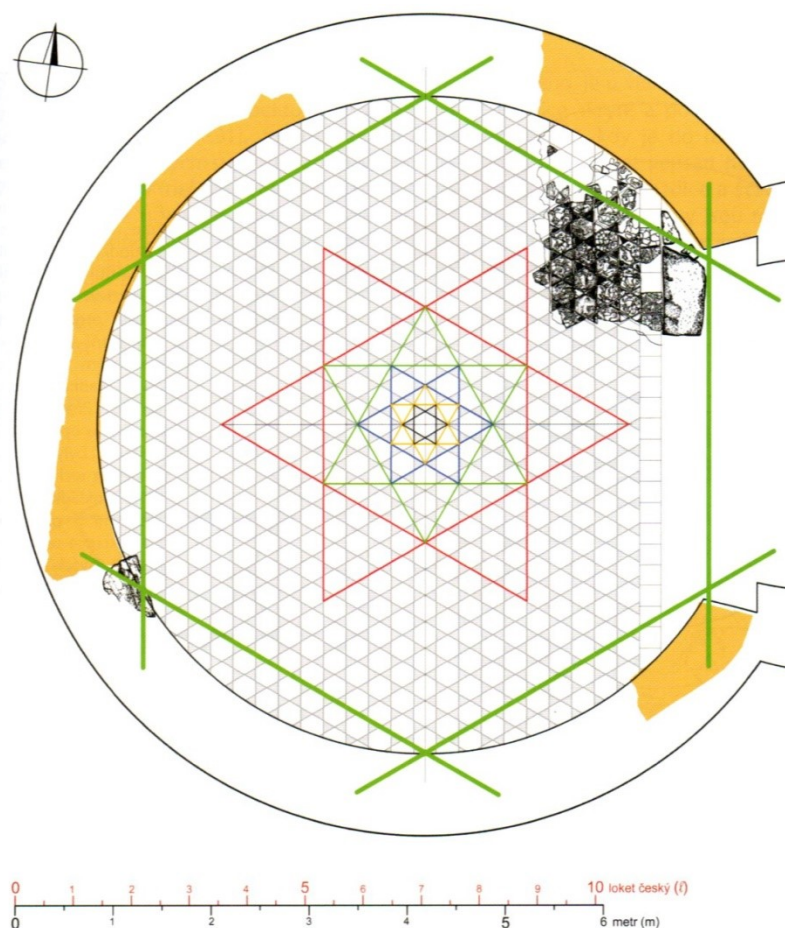
Jako nejpravděpodobnější se nyní jeví varianta střídání ploch, vyplněných různými kombinacemi motivů a glazovaných a režných dlaždic, alespoň v bazilice svatého Vavřince na Vyšehradě. Mohly-li mít jednotlivé plochy dlažby různý ikonografický význam, bude diskutováno v dalším textu.

---

¹⁴ Ačkoliv z Ostrova známe dlaždice vyšehradského typu kladené do malty, v rotundě svatého Václava nejsou na podkladové kře žádné otisky, autoři tak soudí, že maltová kra byla při pokládce dlaždic již vytvrdlá (*Čiháková – Müller* 2020, 127-128)

3.3 Dlažba vyšehradského typu ve vztahu k architektuře

V nedávné době se objevila myšlenka přímé vazby návrhu dlažby vyšehradského typu a stavební podoby rotundy svatého Václava na Malé Straně. Znamenalo by to, že dlažba i rotunda byly *de facto* projektovány naráz (Čiháková – Müller 2020, 157-158). Autoři rozvinutím zachovaného úseku dlažby *in situ* (obr. 17) poukázali na pozoruhodný fakt, že přesný střed rotundy směřuje do středu šestiboké dlaždice (Čiháková – Müller 2020, obr. 239). Plynulo by z toho, že dlažba mohla být pokládána od středu a nikoliv od okraje, jak bychom běžně očekávali. Zároveň přinesli návrh postupu pokládky, která by nemusela být nijak komplikovaná (Čiháková – Müller 2020, 160). Ačkoli jde o velmi zajímavé zjištění, nedomníváme se, že by bylo možné spolehlivě dokázat i další zveřejněný předpoklad, tedy to, že dlaždice jsou svými rozměry přizpůsobeny vnitřním rozměrům rotundy (Čiháková – Müller 2020, 156-161). Přesné zakončení řady dlaždic ve směru na sebe kolmých os celou dlaždicí je stejně tak možné považovat za náhodu. Přes sebedůkladnější zaměření během výzkumu nelze hranu zdiva určit přesně, je třeba počítat s nerovnostmi i s nemožností vytyčit stavbu průběhu lodi s absolutní přesností.

Obr. 17. Praha – Malá Strana, rotunda sv. Václava. Grafická rekonstrukce dlažby vložená do půdorysu rotundy (podle Čiháková – Müller 2020, obr. 239).

Odvozování rozměrů dlaždic z historické míry českého lokte, jak jej autoři monografie představili (Čiháková – Müller 2020, obr. 242), je poměrně komplikované. Je třeba mít na paměti, že rozměry dlaždic jsou značně variabilní, a jak i sami autoři uvádějí, pracují s ideálními průměry naměřených hodnot. Představu dokonalé kompozice zároveň narušuje přítomnost bordurových čtvercových dlaždic, které obvykle s rozměry šestibokých dlaždic nijak nekorespondují.

Podobně problematická je i aplikace geometrických principů na další části studovaného tématu. Domníváme se, že v mnoha případech nešlo o záměr, ale o přirozený důsledek zákonů geometrie (k tématu *Klápště – Smetánka* 1986, 271). Vkládáme-li totiž do kruhové stavby šestihrané útvary, navíc od jejího centra, dříve či později musíme na určitý průnik narazit. Abychom mohli doložit, že se jednalo o promyšlený záměr, nesměli bychom znát vyšehradské dlaždice z dalších lokalit, kde jsou dlaždice užity v pravoúhlých stavbách. Smysl by tento předpoklad měl pouze v případě, že bychom rotundu svatého Václava považovali za zdroj, odkud by se idea dlažby vyšehradského typu šířila na další lokality. Podle názoru autorky tohoto textu došlo v rotundě svatého Václava ke šťastnému propojení již existující koncepce rotundy se stejně tak již známou koncepcí dlažby vyšehradského typu. To, že se obě části vhodně doplňují, považujeme za přirozený důsledek geometrické podstaty obou jednotek.

Praktickou realizaci stavby rotundy i pokládky podlahy si umíme docela snadno představit i s využitím jak primitivních nástrojů, tak pouze základních znalostí geometrie. Co si však naopak představujeme jen s obtížemi, je existence projektu, ve kterém jsou předem propočítávány délky stran dlaždic tak, aby korespondovaly s rozměry plánované stavby.

Jak víme z nálezů z jiných lokalit¹⁵ (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 106-156), tvůrci podlah byli při okrajích dlažby připraveni užívat půlené dlaždice. Ty byly zřejmě zcela dostačující pro ukončení jednotlivých rovných podlahových polí. Jak však mohly být řešeny výplně polokruhových segmentů po stranách rotundy, kde by musely být použity dlaždice dělené zcela nepravidelně, nevíme, každopádně takové kusy nejsou doloženy. Prostor mohl být vyplněn maltovinou či jiným materiálem a lze se domnívat, že podobně mohly být řešeny i jiné okraje ploch, kde dlaždice jednoduše nedosáhly až k zamýšlenému okraji.

---

¹⁵ V rotundě sv. Václava původní okraj zřejmě není dochovaný (Čiháková – Müller 2020, 76).

Lokalita	lev	gryf	sfinga	Nero
Brozany	x			x
Čáslav	x		x	
Hradec Králové		x	x	x
Kostelec u Křížků	x		x	x
Olomouc	x		x	x
Ostrov			x	x
Praha – Hrad?				
Praha – Malá Strana			x	x
Praha – Vyšehrad				
Přestavky	x	x		x
Sázava	x			
Sezimovo Ústí		x	x	x
Stará Boleslav				
Starý Plzenec				
Týnec nad Labem	x		x	x
Žatec – Žižkovo nám.	x			
Žatec – Chelčického n.			x	

Tab. 2. Lokality s nálezy dlaždic vyšehradského typu s rozlišením variant.

	Vavřínecká skupina
	Ostatní variantní skupiny
	Neurčeno

Studium geometrických zákonitostí v raně středověké architektuře je jistě oprávněný postup, umožňující za pomoci moderních metod získání nových poznatků, přesto se lze domnívat, že dosažené výsledky je třeba podrobit důkladnější diskuzi, zejména s ohledem na naše znalosti o románském stavitelství.

3.4 Podskupiny dlaždic vyšehradského typu

Představa značného rozšíření a uniformity dlaždic vyšehradského typu se v nedávné době začala drolit zásluhou *J. Čihákové* a *M. Müllera* (2020, 124-126). Kromě již dříve známých variant ze Žatce (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 124-126; *Čech* 2004, 54-114; *Křenková* 2007, 67-68), Staré Boleslavi (*Boháčová – Špaček* 1999, 487-510) a Sezimova Ústí (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 127), identifikovali *J. Čiháková* a *M. Müller* další odchylky. Celkem definovali čtyři podskupiny dlaždic se lvem a gryfem, pocházející z Čech. Nazvali je podle místa původu či jeho zasvěcení variantou vavříneckou, ostrovskou a václavskou, kterou ještě rozdělili na malostranskou a boleslavskou variantu (*Čiháková – Müller* 2020, 124-126). Varianty se liší v detailu reliéfu a v některých případech i v orientaci motivu a rozměrech.

Domníváme se, že právě zde leží vysvětlení tak masivního rozšíření dlaždic vyšehradského typu i rozpory v datování jednotlivých lokalit. V případě, že bychom přijali představu o několika skupinách dlaždic, pocházejících z různých kadlubů, pátrání po společném jmenovateli, který spojuje jednotlivé lokality, by z části ztratilo na významu. Zároveň bychom pak mohli předpokládat, že některé dlaždice, vyrobené z variantních kadlubů mohly být mladší. Nezodpovězená však zůstává zajímavá otázka, proč se tvůrci kadlubů snažili napodobit původní vzory tak přesně, a proč zůstávala podoba dlažby vyšehradského typu v jádru prakticky neměnná.

Zkoumáme-li z hlediska přítomnosti variantních znaků i dlaždice s Neronem a sfingou, můžeme z aktuálně známého materiálu i zde vyčlenit jednotlivé skupiny (*tab. 2*). Rozpoznávání detailů je limitováno kvalitou publikací, která je pochopitelně značně různá, proto byly vypuštěny ty případy, kdy nebylo možné s jistotou určit, zda se jedná o variantu či původní kadlub. Zároveň bylo třeba do hodnocení zahrnout i fakt, že z jednotlivých lokalit se zachovaly různé kombinace motivů, takže ve výsledku pracujeme s průniky variantních skupin. Předpokládáme ale, že v jedné podlaze byla s velkou pravděpodobností užitá jedna skupina kadlubů, i když to nelze tvrdit s jistotou. Pouze na dvou lokalitách byly objeveny různé varianty téhož motivu, a to na Ostrově (*Čiháková – Müller* 2020, 122-123; *Brych* 2014, 134) a v Žatci (*Čech* 2004, 98-102; *Křenková* 2007, 62-70). Na Ostrově jsou to dvě varianty lva a gryfa, jejichž přítomnost si vysvětlujeme tím, že Ostrov byl výrobním místem a docházelo zde k technologickým inovacím. Právě zde bychom hledali dílnu, ve které mohly být kopírovány a modifikovány motivy ze starých kadlubů (*viz. kapitola 4 Ostrov*). Druhou

lokalitou je Žatec, kde jsou nálezy nově děleny podle podrobnější lokalizace na Žižkovo a Chelčického náměstí. Domníváme se, že obě lokality jsou od sebe natolik vzdálené, že je pravděpodobné, že dlaždice byly použity ve dvou různých stavbách. Tomu by nasvědčovalo i použití různých variant stejného motivu, jak bude ukázáno dále.

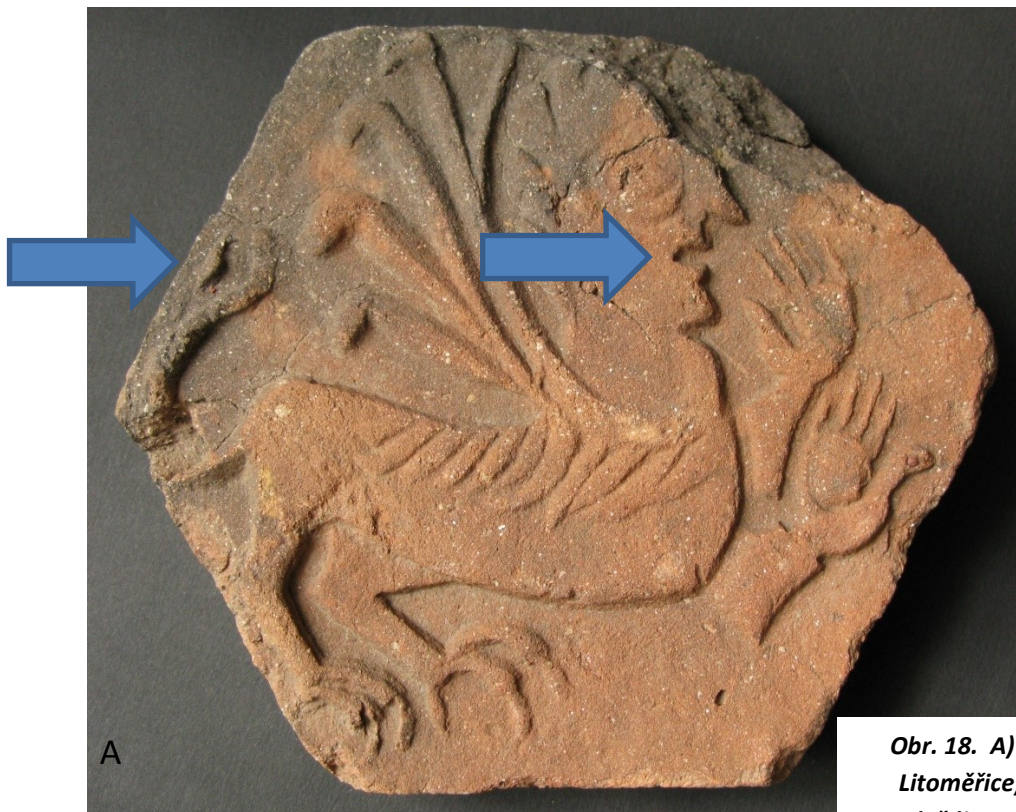
Při podrobnějším studiu konkrétních nálezů ze všech lokalit by bylo možné porovnat varianty jednotlivých kadlubů, jak to ostatně provedli již *D. Hejdová* a *B. Nechvátal* (1970, 106-156), bylo by však třeba srovnání aktualizovat a zahrnout do něj novější nálezy. I tak však lze do určité míry hodnotit nálezy pouze z publikací, podmínkou je však dostatečně kvalitní obrazová příloha.

Kritériem zahrnutí do skupiny byla rozpoznatelnost dostatečně velké části motivu, aby bylo možno identifikovat případnou odchylku. Neznamená to, že by se při detailním zkoumání konkrétního materiálu nemohlo přijít na další drobné detaily, které při hodnocení dlaždic pouze z publikace mohou uniknout. Touto metodou také některé lokality z hodnocení vypadly, neboť odtud pocházející nálezy byly příliš fragmentární. V úvahu tedy byly brány pouze ty detaily, které byly jasně rozpoznatelné a jednoznačně odlišné.

V původní skupině, u níž se na základě dostupných podkladů nepodařilo identifikovat odchylky od původních kadlubů, známých z Vyšehradu, kterou *J. Čiháková* a *M. Müller* nazvali vavříneckou (2020, 122-127), zůstal největší počet lokalit, a to: Čáslav, Hradec Králové, Olomouc, Ostrov, Praha – Vyšehrad, Sázava, Starý Plzenec, Týnec nad Labem, Žatec – Chelčického náměstí. Samostatně zatím stojí nálezy z rotundy sv. Václava na Malé Straně a varianta z ostrovskeho kláštera. U dlaždic ze Staré Boleslavi a Žatce – Žižkova náměstí je obtížné rozhodnout, zda jde o soubory nálezů z totožných kadlubů. Ze Žatce jsou totiž dobře zachovány dlaždice s Neronem (*Křenková* 2007, obr. 24, 49) a špatně dlaždice s gryfem, u dlaždic se sfingou není s jistotou určen motiv,¹⁶ zatímco ve Staré Boleslavi je tomu spíše naopak. Každopádně však nenáleží do vavřínecké skupiny.

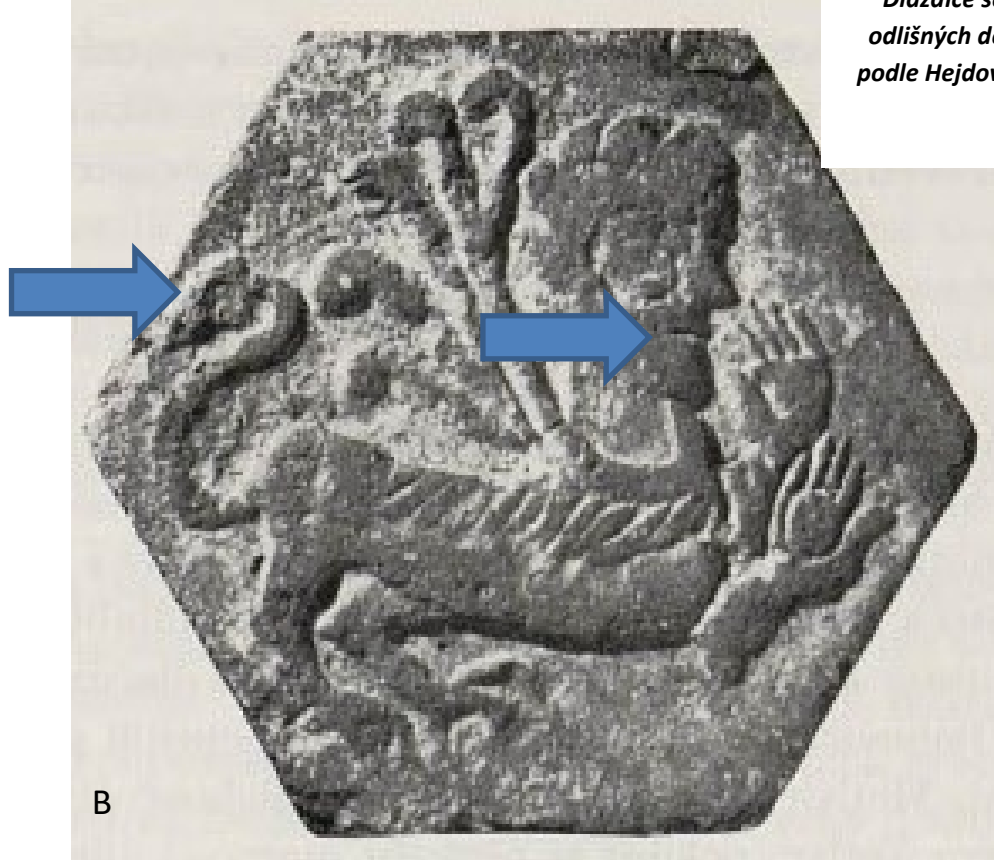
---

¹⁶ Zejména bereme-li v úvahu nově identifikované varianty a zejména varianty v opačné orientaci, zdá se hodnocený fragment příliš malý na spolehlivé určení. Orientace motivu byla totiž dříve jedním z vodítek, podle něhož byla dlaždice určována v tom smyslu, že sfinga a lev vždy směřují doprava a gryf doleva. Úlomek se zachovanými končetinami tak byl určován podle jejich směru.

A

Obr. 18. A) Brozany nad Ohří (okr. Litoměřice), B) Praha - Vyšehrad. Dlaždice se sfingou s vyznačením odlišných detailů (A foto autorka, B podle Hejdová – Nechvátal 1970, obr. 34).

B

Nově však byly porovnáním fotografií identifikovány drobné odlišnosti na dlaždici

se sfingou z Brozan¹⁷ (*obr. 18*). Ačkoliv se nejedná o vavřínecký kadlub, jednoznačně také nejde o václavskou variantu ze Staré Boleslavi, kde je sfinga značně modifikovaná a má hrubě načrtnuté ruce s redukováným počtem prstů. Analogicky bychom ji tedy pracovním nazvali „brozanskou variantou“.

Brozanská sfinga se v zásadě velmi podobá vavřínecké variantě, liší se zejména zakončením ocasu a profilací úst. Další odlišnosti jsou patrné v celkovém umístění motivu do plochy dlaždice a drobnými modifikacemi v proporcích vyobrazení, ty už však nejsou tak dobře viditelné. Jednoznačně je však zřejmé, že k výrobě brozanské sfingy byl použit jiný kadlub, než jaký známe z Vyšehradu. Pozoruhodný je i fakt, že jeho tvůrce původní motiv okopíroval téměř dokonale, včetně zdánlivě náhodně uspořádaných rýh znázorňujících hřívu.

Uvedené skutečnosti mají velký význam pro datování dlaždic vyšehradského typu. Často diskutované datace *D. Hejdové* a *B. Nechvátala* do poslední třetiny 11. století (1970, 397-407) a *A. Merhautové* do 2. čtvrtiny 12. století (1988, 9-58) získaly na počátku devadesátých let 20. století třetí doplněk v podobě otázky datování brozanských dlaždic. Ze skupiny nálezů z již známých lokalit nápadně vyčnívaly právě pozdním datem jejich předpokládaného vzniku, které nebylo možno pominout jednoduchým vysvětlením. Brozanské nálezy pocházejí z druhotné polohy a nálezové okolnosti nebyly právě šťastné, místo jejich původního uložení muselo být zpětně dohledáváno (*Zápotocký* 1992, 210-212). To se sice naštěstí podařilo, nicméně na rozdíl od ostatních větších souborů dlaždic vyšehradského typu neznáme s určitostí stavbu, pro kterou byly vyrobeny. Dlaždice jsou spojovány zejména s bazilikou doksanského kláštera na protějším břehu řeky, který byl založen v roce 1144 (*Sommer – Vlček – Foltýn* 1997, 212-216), problémem je nebývalý počet románských kostelů v blízkém okolí. Jsou to kostel sv. Gotharda v Brozanech, kostel sv. Klimenta v blízké zaniklé osadě Mury, kostel sv. Petra a Pavla v osadě v těsné blízkosti kláštera a existující snad již před jeho založením, a především klášterní bazilika P. Marie. Jejich základní charakteristiky shrnul již *M. Zápotocký*, který se přiklonil k hledání příslušnosti dlaždic k doksanskému klášteru (1992, 210-212). V tomto případě by však na základě představy o stavebním vývoji doksanského kláštera a zejména baziliky (*Merhautová* 1971, 113-116), použití dlaždic přicházelo v úvahu až na sklonku 12. století. Hledání staršího data

---

¹⁷ Pořízení fotografie dlaždice, umístěné v expozici, bylo možné díky vstřícnosti PhDr. Oldřicha Kotyzy z Oblastního muzea v Litoměřicích. PhDr. Milanovi Zápotockému CSc. z ARÚ AVČR Praha pak děkuji za možnost dlaždice podrobit reviznímu hodnocení.

pro zmíněné kostely v okolí nepřineslo jednoznačné výsledky (shrnutí *Křenková* 2007, 50-56), nález se tak dostal do rozporu s oběma do té doby diskutovanými daty předpokládaného vzniku dlaždic vyšehradského typu.

Vysvětlení podle našeho názoru přináší výše uvedená identifikace odlišné matrice, použité při výrobě dlaždice se sfingou. Nebyl-li použit stejný kadlub, není ani důvod předpokládat, že dlaždice byly vyrobeny ve stejnou dobu. Velká otázka, spojená s brozanskými dlaždicemi, a to místo jejich původního určení, sice zůstává nevyřešena, odpadá ale příkrý rozpor, který panoval mezi datací dlaždic z Vyšehradu (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 397-407) a možnostmi datace dlaždic z Brozan. I kdybychom totiž připustili příslušnost dlaždic k některému z ostatních kostelů v okolí Brozan a Doksan, stěží bychom mu přisoudili takové stáří, aby mohl být vybaven dlažbou již v poslední třetině 11. století¹⁸. Pokud ovšem opustíme představu o dlaždicích vyšehradského typu jako jedolitě skupině, pocházející z krátkého časového intervalu, můžeme navrhnout novou hypotézu, v níž by se lépe uplatnily jak četné varianty původních typů, tak i širší časový rámec, ve kterém mohly být vyrobeny. Lze se domnívat, že současnému stavu poznání neodporuje představa původní podlahy nebo i více podlah, od které byly potom odvozovány ostatní varianty, přirozeně mladší než původní zdroj. Jak dlouho mohl tento proces trvat, zatím nevíme.

Vzhledem k tomu, že se vyšehradský typ jeví nyní variabilnější, snad můžeme uvažovat i o příslušnosti k tomuto typu u drobného zlomku dlaždice z moravské Rokytné (*Fleková – Čížmář – Procházka* 2011, 293, obr. 7.3). Ta k němu původně nebyla zařazena kvůli drobné odlišnosti v detailu a celkově příliš malým rozměrům zachované části. Rozdělením dlaždic vyšehradského typu na menší podskupiny se také otevírají možnosti k hledání spojení mezi jednotlivými lokalitami.

3.5 Ikonografie dlaždic s obrazem císaře Nerona

Ikonografie dlaždic vyšehradského typu je předmětem odborných diskuzí téměř nepřetržitě od doby prvních objevů (shrnutí starších názorů *Hejdová – Nechvátal* 1970, 397-407; *Merhautová* 1980, 246-257; *Bažant* 2000, 42-44; *Dufková* 2001, 57-73; *Všetečková* 2007, 222-224; *Křenková* 2007, 7-24; *Brych* 2015, 134-139; *Čiháková – Müller* 2020, 121-122). V současnosti vedle sebe existuje několik variant vysvětlení, vedle klasického pojetí,

---

¹⁸ Stáří kostelů je nejisté a je předmětem diskuzí (shrnutí *Křenková* 2007, 50-56).

kdy vyobrazení na podlaze mají obecně vyjadřovat temnou stránku světa (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 397-407; a další), přes složitý, dnes zpochybňovaný koncept zobrazení protikladů dobra a zla *A. Merhautové* (1980, 246-258)¹⁹, až v současné době k asi nepříjemnější představě *M. Dufkové* o podlaze jako ploše, na níž jsou vyobrazeny tvorové tohoto světa se všemi ambivalentními rysy (2001, 57-73). Přestože tento závěr působí přesvědčivým dojmem, do dlažby, dekorované obrazy rozmanitých bytostí Božího stvoření, příliš nezapadá obraz Nerona. Ostatní tři vyobrazení znázorňují bytosti či zvířata, která, ačkoliv nereálná, tak nemusela být vnímána, a naopak mohla odpovídat biblické představě světa jako podivuhodného místa, naplněného věcmi, bytostmi a jevy mimo lidské chápání. Ty potom nemusely nutně být hodnoceny ve smyslu dobra a zla, ale zároveň byly s jistou fascinací zobrazovány. Ze skupiny zvířat – bytostí, jimž byly jistě připisovány různé, někdy i protichůdné vlastnosti, vystupuje zřetelně Nero, jako lidská a zároveň historická postava, jejíž role je jednoznačně záporná.

Ačkoliv bylo vyobrazení Nerona důkladně zkoumáno *A. Merhautovou* (1980, 246-257), stojí snad za to téma nově otevřít s přihlédnutím k poznatkům o dlaždicích vyšehradského typu, kterých se od té doby podařilo dosáhnout. Mezi památkami raně středověkého umění jde o motiv značně ojedinělý, a snad právě proto k němu směřovaly snahy vysvětlit důvod jeho přítomnosti na dlaždicích, případně ho spojit s konkrétní historickou realitou. Kromě obecného vyjádření zla a útlaku křesťanství (*Kirchbaum, E. et al.* 1971) byla zmiňována spojitost s legendami o smrti sv. Petra (*Merhautová* 1980, 246; *Dufková* 2001, 66-68), zejména v poslední době v souvislosti s hodnocením vyšehradského sarkofágu sv. Longina, připisovaného knížeti Vratislavovi II. (*Všetečková* 2007, 222-224).

Spojení Nerona a svatého Petra bylo sice diskutováno, zejména však v obecné rovině, kdy obraz císaře měl být jedním z řady vyobrazení, která všechna směřovala k připomínce mučednictví prvních světců. Postupně však vykrystalizovala otázka, zda by vyobrazení nemohlo mít zcela konkrétní význam, kde by dlaždice sloužily jako součást dnes neznámého výtvarného ztvárnění prostoru, akcentujícího kult svatého Petra. Situaci komplikovala jenom ojedinělá vyobrazení motivu Nerona, který se zdál být ve střední Evropě v podstatě osamocený, a tak se jeho vyobrazení vysvětlovalo nejrůznějšími, často politickými i alegorickými důvody (*Merhautová* 1980, 246-257). Jak ale ukázala práce *D. Marcose* (2016a,

---

¹⁹ Dnes již zřejmě neudržitelný vzhledem k dokladům různých kombinací motivů, viz. předchozí text.

354-355; 2016b) císař Nero byl vyobrazován častěji, než se původně zdálo, byť ve srovnání s jinými motivy stále poměrně sporadicky.

Pro vysvětlení významu dlaždic vyšehradského typu je důležité, v jakých scénách je obraz Nerona doložen. V podstatě je můžeme rozdělit na dva okruhy – jedním z nich jsou scény ze života svatých, druhým vyprávění o Neronových bezbožných skutcích. V prvním případě jde o legendu o svatém Petrovi a zejména o jeho umučení spolu se svatým Pavlem. Nerona pak nacházíme na scénách se soudem či polemikou se svatým Petrem a Pavlem (obr. 19, 20). Druhá často zpodobňovaná scéna je zápas apoštola Petra se Šimonem mágem, jíž císař Nero přihlíží. Šimon mág byl kouzelník, vyvolávající různé nadpřirozené jevy a vydávající se mimo jiné i za vtělení Krista. Uvedené scény jsou pojednány, až na krátkou epizodu o Šimonu mágovi ve Skutcích apoštolských (Sk 8,9-24), pouze v apokryfních spisech. V kanonických textech je nenajdeme, příběhy jsou obsaženy v apokryfním spisu Akta Petrova

Obr. 19. Šimon mág, sv. Petr a Pavel před Neronem, umučení apoštolů ve fuldském sakramentáři (kolem 975).

Převzato z

<https://www.rdklabor.de/wiki/Nero>.

(Dus 2003, 105-167).²⁰ V krátkosti jde ve sporu se Šimonem mágem o jakýsi zápas mezi silou křesťanské modlitby a čarodějnictvím. Šimon mág chtěl dokázat svoji převahu veřejnou demonstrací svých schopností létat, ale svatý Petr jej za pomoci andělů srazil k zemi, což se pro mága stalo osudným. Celému výjevu na vyobrazeních často přihlíží císař Nero. Druhá scéna se týká umučení svatého Petra a Pavla. Svatý Petr byl ukřižován, z úcty ke Kristu měl požádat o smrt na kříži, otočeném hlavou dolů. Svatý Pavel byl jako římský občan stát. Smrti obou světců opět často přihlíží císař Nero a někdy jsou obě uvedené scény součástí jednoho vyobrazení.

Druhý okruh vyobrazení císaře je značně bizarní a pochází spíše z mladšího období, z vrcholného a pozdního středověku. Jeho tématem je Neronovo šílenství a hříšnost, takže se nevyhýbá ani drastickým scénám vražd svých příbuzných a dalších poměrně výstředních činů

**Obr. 20. Umučení svatého Petra a Pavla
v Pasionálu z Arnsteinu (1170-1180).**

Převzato z

<https://www.rdklabor.de/wiki/Nero>.

²⁰ Snad proto tato možnost interpretace unikla nejstarší generaci badatelů, jejíž část byla pevně zakotvena v církevním prostředí a v kanonických texech se přirozeně orientovala.

(*Marcos* 2016a, 354-357). Smysl těchto vyobrazení by se dal označit už spíše za ilustrace nově vznikajících literárních žánrů. A. *Merhautová* připomíná i obraz Nerona jako druhého jezdce Apokalypsy (1980, 246).

Porovnáváme-li však shromážděné doklady vyobrazení císaře Nerona (*Merhautová* 1980, 246; *Marcos* 2016b), zjistíme, že do období, které je pro dlaždice vyšehradského typu relevantní²¹, striktně spadají pouze výjevy se svatým Petrem. Druhý okruh vyobrazení je mladší a zároveň obtížně akceptovatelný v prostředí sakrálních staveb. Pro srovnávání s dlaždicemi tedy zůstávají pouze scény se svatými apoštoly, a je třeba zdůraznit, že vyobrazení Nerona na dlaždici je prozatím snad jediné, kde nejde o součást narativní scény ilustrující část konkrétního příběhu.²²

Tato skutečnost je i příčinou, proč považujeme za vhodné důkladněji diskutovat možnost, že důvodem vyobrazení Nerona v románské architektuře je v podstatě výlučně svatý Petr, a nikoliv obecnější alegorické vyjádření. V tomto případě by pak nemělo být těžké tuto souvislost najít. Zde už ale výklad přestává být jednoznačný, a ačkoliv tu jistou souvislost vidíme²³, na přesvědčivou hypotézu to nestačí. Zároveň je třeba upozornit i na fakt, že i když je lokalit s nálezy vyšehradského typu celá řada, dlaždice s Neronem pocházejí prozatím pouze ze čtyř lokalit. Opustíme-li totiž představu vyšehradského typu jako dlažby, skládající se vždy ze čtyř motivů, jak bylo naznačeno výše a spolehlivě doloženo v malostranské rotundě sv. Václava (*Čiháková – Müller* 2020, 112-155), většina lokalit ze soupisu vypadne.

Další redukce množiny lokalit, na nichž bychom mohli hledat souvislost mezi Neronem a svatým Petrem nastane, jestliže vyřadíme i dlaždice ze Žatce a Staré Boleslavi, které nenesou nápis Nero. Můžeme se zamýšlet nad důvody, proč jsou dlaždice bez nápisu. Podle našeho názoru je pravděpodobná varianta, kdy dlažba ztratila svoji prvotní výpovědní hodnotu, přesto ale byla z nějakého důvodu poměrně přesně napodobována. Nepřímo by tak ale absence nápisu dokládala jeho skutečný význam, tedy že záleželo na tom, je-li na dlaždici vyobrazen právě Nero. Pokud by se nápis ztratil z technických důvodů, například z neschopnosti tvůrců nových kadlubů přesně jej napodobit, zřejmě by se to projevilo i na horší umělecké úrovni dlaždic celkově. To lze sice do jisté míry pozorovat na boleslavské sfinze (*Boháčová – Špaček* 1999, obr. 1:3, 1:7), nikoliv ovšem na motivu Nerona. Ten je spíše

---

²¹ Za horní hranici doby vzniku vyobrazení, která umožňují srovnávání, můžeme pracovníě považovat rok 1250.

²² Za podnětné připomínky k tématu Nerona děkuji Dr. Dieteru Marcosovi z Universität Koblenz-Landau.

²³ Úzký vztah ke stolci svatého Petra je předem dán samou existencí vyšehradské kapituly, podřízené papeži.

upraven a v detailu tvůrčím způsobem přepracován, jak je vidět na provedení panovníkova žezla (*Boháčová – Špaček 1999*, obr. 2:1). Pravděpodobnější se zdá, že nápis byl vynechán záměrně, možná proto, že se obraz Nerona zdál z nějakého důvodu pro podlahu nevhodný, byl tedy nahrazen neutrálnějším vyobrazením panovníka při zachování dekorativního účinku dlažby vyšehradského typu.

Snad bychom podobnou myšlenku mohli hledat i na lokalitách, kde byly použity pouze dlaždice se lvem a gryfem, jako je tomu na Ostrově a v rotundě sv. Václava na Malé Straně (viz. předchozí text). Vysvětlovalo by to i velký nepoměr mezi množstvím zachovaných dlaždic, na který bylo upozorněno výše. Dlaždic vyšehradského typu s gryfem je celkově zachováno 246 fragmentů, se lvem 206, se sfingou 42 a s Neronem 32, včetně variant bez nápisu. Zlomků dlaždic s obrazem Nerona a nápisem je pak pouze 25. Jak už bylo uvedeno výše, tak velký nepoměr lze stěží vysvětlit náhodným zachováním různé kombinace fragmentů. Podle názoru autorky tohoto textu neměli tvůrci významné části známých dlažeb vyšehradského typu zájem dlaždice s Neronem do podlahy umístit. Největší počet dlaždic se lvem a gryfem snad lze vysvětlit tím, že oba motivy byly jednoznačné, snadno rozpoznatelné, dekorativní a zároveň významově mnohohrstevnaté, takže je bylo možno použít ve větším počtu staveb. Ubírají-li se naše úvahy správným směrem, pak byly dlaždice s Neronem (a *de facto* i s dosud jednoznačně neurčeným motivem tzv. sfingy) významově příliš úzce zaměřeny a jejich použití se řídilo nám neznámými obyčejí.

Vraťme se ale zpět k předpokladu, že dlaždice s Neronem souvisejí s úctou ke svatému Petru. Předpokládali bychom tedy jejich užití v chrámech tomuto apoštolovi zasvěcených. Skutečnost je ovšem jiná.

Jediná lokalita, kde byly dlaždice s Neronem použity v kostele, přímo svatému Petru zasvěcenému je rotunda ve Starém Plzenci (*Nechvátal 1977*, 550). Na Vyšehradě známe dlaždice s Neronem z baziliky svatého Vavřince. Použití dlažeb vyšehradského typu v bazilice sv. Petra a Pavla (*Nechvátal 2006*, 413-425) není podle našeho názoru spolehlivě doloženo. Pochází odtud starý nález jediné dlaždice se sfingou (*Hejdová – Nechvátal 1970*, 108), u něhož nejsou známe podrobnější nálezové okolnosti. *B. Nechvátal* lokalizuje místo nálezu do hlavní lodi původní románské baziliky sv. Petra a Pavla, které bylo zasaženo stavbou při úpravě kněžiště během novogotické přestavby v roce 1887 (2006, 118). Vzhledem k blízkosti obou chrámů, tedy svatého Vavřince a svatého Petra a Pavla nemůžeme s jistotou vyloučit,

že dlaždice mohla původně pocházet z Vavřince a na místo nálezu mohla být náhodně přesunuta při mladších stavebních akcích na lokalitě. Nápadné je zejména to, že se jedná o jedinou celou dlaždici.

Další nález dlaždice s Neronem pochází ze Sázavy. Zde byly dlaždice, pocházející z druhotné nálezové situace vztaženy ke konventnímu chrámu P. Marie a svatého Jana Křtitele (*Nechvátal* 1982, 244-254), se svatým Petrem zde tedy nevidíme žádnou souvislost. I kdyby bylo ztotožnění nálezu s konventním chrámem chybné, jediná další doložená sakrální stavba z raného středověku je tetrakoncha svatého Kříže a kaple P. Marie (*Reichertová et al.* 1988, 214-244; *Royt – Sommer – Stecker* 2013, 18-19).

Poslední ve výčtu lokalit s dlaždicí s Neronem je starý nález z Hrádku v Čáslavi, který by měl pocházet ze zaniklého kostela P. Marie (*Unger* 1985, 151).

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že uvedenou spojitost mezi svatým Petrem a císařem Neronem rozhodně nemůžeme hledat v patrociniích kostelů, ve kterých byla dlažba s Neronem použita. Poslední možností, která by snad přicházela v úvahu, by byla existence místa zvláštní úcty ke zmíněnému apoštolovi v rámci staveb, zasvěcených jiným světcům. Snad by se tak dal vysvětlit nepoměr dlaždic s Neronem a sfingou vůči dlaždicím se lvem a gryfem, který známe z baziliky svatého Vavřince na Vyšehradě. Zda mohly dlaždice s Neronem zvyšovat důraz, kladený na určitou část interiéru v souvislosti s přítomností relikvií, připisovaných svatým mučedníkům, už je otázka čistě spekulativní, k jejímuž řešení současná pramenná základna nepostačuje.

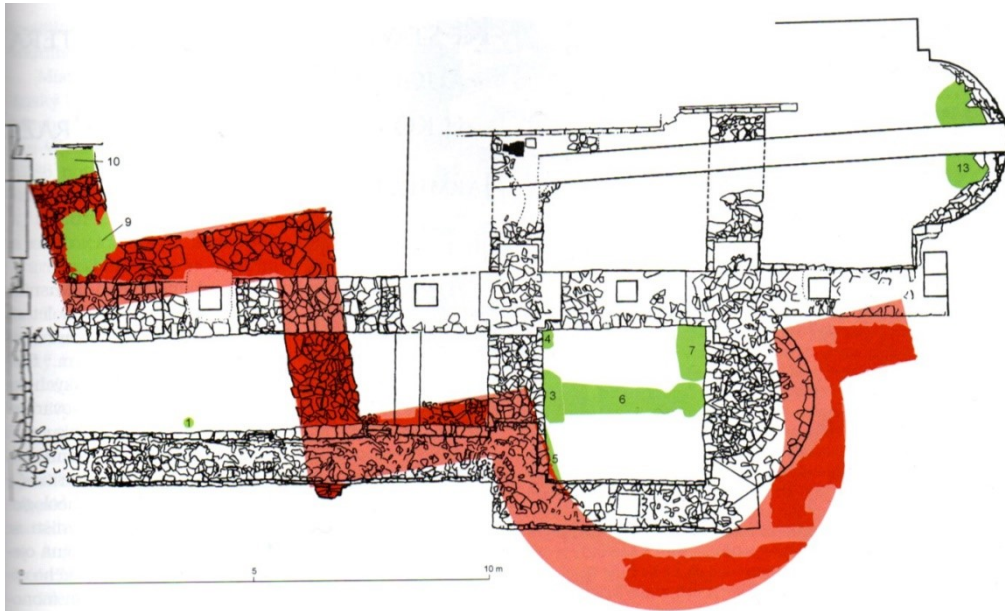
Ačkoliv tedy můžeme konstatovat, že raně středověké umění císaře Nerona nezpodobňuje prakticky jinak, než jako účastníka mučednického příběhu apoštola Petra, v případě dlaždic vyšehradského typu tuto souvislost zatím nedokážeme přesvědčivě doložit.

3.6 Datování dlaždic vyšehradského typu

Nové argumenty v otázce datování dlaždic vyšehradského typu v poslední době příliš nepřibýly. V obecném povědomí se udržují dva názory na datování, které se v podstatě bez novějších korekcí drží dodnes, a to poslední třetina 11. století (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 397-407), nebo druhá čtvrtina 12. století (*Merhautová* 1988, 9-58). Pro jakýkoliv posun

v poznání tématu však považujeme za klíčovou analýzu podkladů, na nichž jsou tato data vystavěna.

První z nich se odvíjí od datování baziliky svatého Vavřince na Vyšehradě (*Nechvátal* 2007, 405-429; *Nechvátal* 2009, 166-284; *Varadzin* 2009, 302-399; *Varadzin – Nechvátal* 2012, 170-176), kde došlo k vůbec prvním nálezům tohoto typu. Vznik baziliky (*obr. 21*) je kladen do doby panování knížete a později krále Vratislava II, který z Vyšehradu učinil svojí sídelní rezidenci. Ačkoliv je existence baziliky písemnými prameny doložena až k roku 1267, pro určení doby jejího vzniku existují poměrně závažné argumenty, které jsou kombinací archeologických dokladů, dokladů stavebně historických a písemných pramenů, vztahujících se k období Vratislavova panování. Ačkoliv ani jeden z nich nemůže datování potvrdit s absolutní jistotou, jejich vzájemná kombinace vytváří poměrně přesvědčivý celek.

Obr. 21. Praha – Vyšehrad. Půdorys baziliky sv. Vavřince s červeně vyznačeným půdorysem jejího staršího předchůdce (podle Varadzin – Nechvátal 2012, obr. 11).

Jako první je třeba zmínit archeologickým výzkumem odkrytý půdorys baziliky, který byl již během starších diskuzí přiřazen k hirsauskému typu (*Čarek* 1947, 187-191; *Mencl* 1969, 18; *Merhautová* 1971, 238-240), tedy k formě architektury, ve své podobě reflektující duchovní proudy clunyjské reformy. Ačkoliv je poukazováno na velmi časný, až téměř

současné převzetí architektonické formy, ve své podstatě není zcela vyloučeno (souhrnně s alternativním výkladem funkce *Soukupová* 2005, 3-54). Pro datování baziliky je významný nález denáru z doby královského panování Vratislava, uložený jako záměrný přídavek do hrobu, svou polohou a orientací respektující půdorys baziliky (*Guth* 1931, 64, naposledy *Nechvátal* 2009, 190; *Varadzin* 2009, 311-313). Podstatný je i z písemných pramenů rekonstruovaný vztah knížete a později krále Vratislava k Vyšehradu, spolu se založením kapituly, přímo vyjmuté z pravomoci pražského biskupa a podřízeného papeži (*Reitinger* 2017, 129-249).

Pro datování dlaždic vyšehradského typu je zásadní otázkou, zda tvořily opravdu nejstarší vrstvu podlahy baziliky. *Karel Guth* během prvorepublikového výzkumu ve svatém Vavřinci rozpoznal vrstvu dusané hlíny, kterou interpretoval jako starší podlahu (1931, 63-64). Je třeba zdůraznit, že K. Guth již tehdy znal jak půdorys baziliky, tak dlaždice vyšehradského typu, a stál před stejným rozporem, který je aktuální i dnes, tedy že množství dokladů svědčí pro datování baziliky do Vratislavovy doby, a zároveň je to období, ze kterého žádné další reliéfní dlaždice ve střední Evropě neznáme (srv. *Landgraf* 1993/1, 57-65). V tomto duchu později argumentovala i *A. Merhautová* (1980, 247). Uvedený závěr rozporoval revizní archeologický výzkum B. Nechvátala v šedesátých letech 20. století, který odkryl pod dlaždicemi tenkou maltovou vrstvu, jakou známe i z jiných lokalit s dlaždicemi vyšehradského typu, na kterou byly dlaždice zřejmě přímo kladeny. Pod maltovinou pak byl překopaný terén, promísený úlomky opuky, vzniklými jako odpad při stavbě chrámu, který je z opuky postaven. Dlažba s maltovou krou nasedala těsně na spojovací pasy mezi pilíři (*Nechvátal* 2007, 415). Existenci tenké maltové vrstvy potvrdil i zatím poslední revizní archeologický výzkum interiéru baziliky (*Varadzin – Nechvátal* 2012, 170). *L. Varadzin* zároveň uvádí stejnou informaci, tedy nález maltové kry, doloženou i v denících Guthova výzkumu, která ovšem později nebyla zveřejněna (2009, 307). Hypotetickou existenci podlahy z dusané hlíny považujeme bez ohledu na výsledky archeologických výzkumů za nepravděpodobnou. Stěží by stavebník takto náročnou stavbu nevybavil důstojnější podlahovou krytinou, po níž by se pak, vzhledem k tomu, že výzkum baziliky zasáhl celou její plochu, nenašly alespoň drobné stopy.

Stavbu baziliky svatého Vavřince předcházela stavba starší, předrománská stavba centrálního půdorysu, známá již od šedesátých let 20. století (*Nechvátal* 2007, 415-420, *Nechvátal* 2009). Překvapivým zjištěným posledního desetiletí byl fakt, že se jednalo o

základové zdivo pravděpodobně trikonchy, svojí rozlohou v té době zřejmě největší v Čechách. Kdo byl jejím stavebníkem, není známo, s ohledem na odlišný charakter zdiva od zdiva baziliky to však zřejmě nebyl Vratislav (*Varadzin – Nechvátal* 2012, 170-176). Poslední etapa výzkumu v roce 2018 pak potvrdila dříve předpokládanou variantu, že centrála nebyla nikdy dokončena.²⁴

Ačkoliv se jedná o průlomový objev, zatím se zdá, že pro možnosti datování baziliky svatého Vavřince a související dlaždice vyšehradského typu nebude mít bezprostřední význam.

Co se zatím jeví jako poměrně málo diskutovaný fakt, je skutečnost, že z podlahy baziliky sv. Vavřince byly ještě v roce 1903 zachovány poměrně rozsáhlé plochy silně ochozené dlažby. Obvykle bývá starší podlaha při novějších opravách odstraněna a jen šťastná shoda okolností zachová starší dlaždice *in situ*. Podobný příklad můžeme vidět v rotundě svatého Václava na Malé Straně, kde se dlažba dochovala z důvodu sesednutí podkladu a vzniku mírné prolákliny (*Čiháková – Müller* 2020, 115). Jindy jsou podlahy zachovány následkem katastrofické události, jako je tomu s gotickou dlažbou v Klášteře Hradišti nad Jizerou, kde požár kostela v roce 1420 zapříčinil jeho zřejmě okamžitou destrukci, jak dokládají části kamenných opěrných prvků, spočívající přímo na dlažbě (*Sommer – Waldhauser* 2000, 47-62; *Fleková* 2015, 60-73). Dá se říci, že u nás prakticky neznáme situace, kdy by byla mladší dlažba kladena na starší bez jejího předchozího odstranění. Situace tak s velkou měrou opatrnosti působí dojmem, že dlažba vyšehradského typu mohla sloužit až do vrcholného středověku. Ačkoliv ve svatém Vavřinci známe mladší gotické dlaždice s dubovým listem, není zcela jisté, zda nemohly být použity v budově děkanství (*Varadzin* 2009, 307). Z baziliky pak kromě dlaždic vyšehradského typu známe jenom mozaikové dlaždice s reliéfem (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 114-118), chronologicky značně záhadné, které snad mohly části dlažby vyšehradského typu nahradit, zřejmě ale jen v některých místech. Jako rozporuplné se tak jeví nálezy gotických stavebních článků, spojovaných s mladšími přestavbami baziliky (*Varadzin* 2009, 306-307). Těžko si představit zásadnější stavební akci v chrámu ve vrcholném středověku, při níž by nebyla vyměněna podlahová krytina. Museli bychom pak jediné počítat s výraznějším zvýšením terénu uvnitř kostela, který by starší podlahu překryl. Podle fotografií, zveřejněných *B. Matějkou* (1903,

---

²⁴ Rozhovor L. Varadzina pro Český rozhlas, dostupné z <https://cesky.radio.cz/mohutny-kostel-na-vysehrade-nebyl-nikdy-dokoncen-jak-zasahly-dejiny-8103754>

tab. LXX-LXXI), byly části podlahy zachovány jak závěru, tak lodi baziliky, a podlaha byla navíc původně výškově členěna tak, že presbytář byl vyvýšen oproti původnímu prostoru (*Varadzin* 2009, 307). Interpretujeme-li fotografii správně (*Matějka* 1903, tab. LXXI), pak se zdá, že dlažba byla částečně zachována i v presbytáři. Znamenalo by to pak buď výrazné navýšení terénů v interiéru kostela ve vrcholném středověku, a tím překrytí románské dlažby, nebo zachování funkce dlažby vyšehradského typu prakticky až do zániku stavby. Uvedené skutečnosti sice nemají přímý vliv na úvahy o stáří baziliky, mohly by ale pomoci lépe poznat její osudy v mladším období a tím přispět k objasnění její původní úlohy v rámci Vyšehradu, která dosud není s jistotou určena (*Soukupová* 2005, 5-10; *Nechvátal* 2009, 181-182)

Datování podlahy z baziliky svatého Vavřince na Vyšehradě do poslední třetiny 11. století nelze považovat za naprosto nezpochybnitelné, přesto se domníváme, že pro něj svědčí poměrně velké množství nepřímých argumentů. Zároveň toto datum slouží i jako jedna z opor pro úvahy o stáří dlaždic vyšehradského typu na jiných lokalitách. Ačkoliv je datování poměrně dobře argumentováno, částí odborné veřejnosti není přijímáno (srv. *Merhautová* 1988, 9-58; *Landgraf* 1997; *Frolík* 1999, 204; *Nováček* 2006, 135). Druhá linie výkladu, která směřuje počátky výroby dlaždic vyšehradského typu do druhé čtvrtiny 12. století se opírá o chronologické závěry plynoucí z archeologického výzkumu ostrovského kláštera.

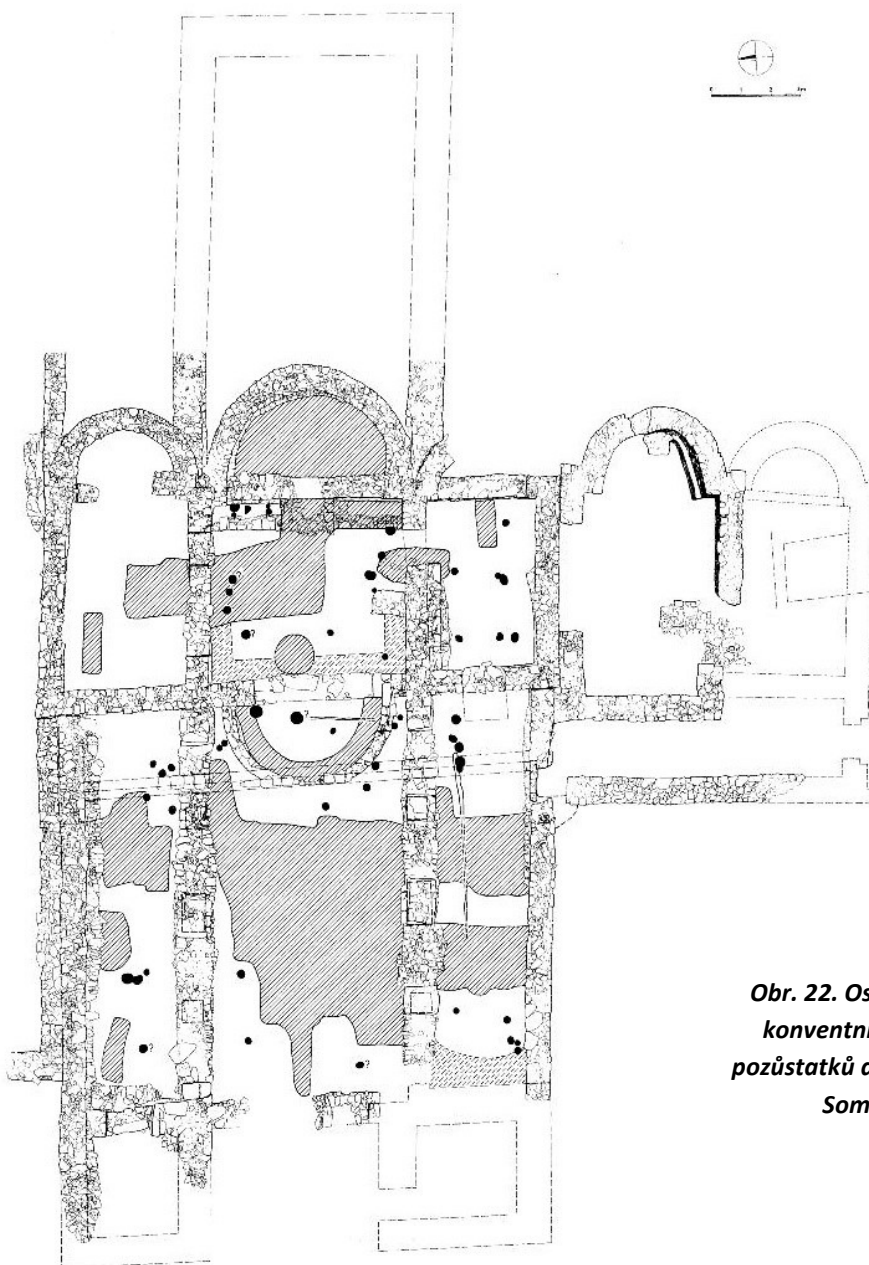
Spletitá historie výzkumu ostrovského kláštera již byla popisována na předchozích stránkách (viz. kapitola 4 Ostrov), nyní se zaměříme na ty části, ze kterých jsou odvozovány chronologické závěry, vztahované k nálezům dlaždic vyšehradského typu.

Datování dlaždic je přirozeně odvozováno od datování staveb, ve kterých byly použity. V případě ostrovského kláštera toto datování prošlo komplikovaným vývojem a rozhodně nelze říci, že by byla celá problematika v současné době definitivně uzavřena. Zároveň je třeba předem zdůraznit, že z ostrovského kláštera neznáme vyšehradské dlaždice z polohy *in situ*, které by bylo možné jednoznačně vztáhnout k jasně definované fázi stavby. Podívejme se nyní, o jaké stavby se v případě Ostrova vlastně jedná.

Již ve čtyřicátých letech 20. století byla F. Stehlíkem vyslovena hypotéza o tzv. 1. jižní kapli na Ostrově, která byla označena za nejstarší kamennou architekturu na lokalitě a datována již do nejstarší fáze kláštera, který byl založen okolo roku 1000. První jižní kaple je drobná pravoúhlá stavba zakončená apsidou, těsně přiléhající z jihu k hlavnímu konventnímu

chrámu, jímž je trojlodní bazilika sv. Jana Křtitele (Stehlík 1947, 136-137). Myšlenku o velkém stáří první jižní kaple později rozvinul V. Mencl, který ji také zasadil do kontextu raně středověkých sakrálních staveb (1959, 339-340). Tento předpoklad byl později vyvrácen archeologickým výzkumem, vedeným v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století a kaple byla datována do poloviny 13. století. Toto datování se opírá fragmenty starších dlaždic, použitých ve zdivu, a o keramiku z vrstev pod základovým zdivem apsidy. Významné bylo i zjištění spáry mezi zdí kaple a tělesem bazilikálního závěru. Jedna ze zdí první jižní kaple tak vůbec nebyla budována, ale byla zde využita právě již stojící zeď baziliky (Richter et al. 1990, 190-191).

F. Stehlík původně předpokládal, že klášter měl v nejstarší fázi dřevěnou podobu, z níž

Obr. 22. Ostrov (k.ú. Davle). Půdorys konventní baziliky se znázorněním pozůstatků dřevěných konstrukcí (podle Sommer 2020, obr. 10).

jediná kamenná stavba byla ona zmiňovaná první jižní kaple (1947, 136-137). Myšlenka kláštera vystavěného ze dřeva našla své příznivce i v pozdější době, ovšem již bez představy nejstaršího kamenného kostelíka (*Richter et al.* 1990, 186), později bylo dokonce konstatováno, že se neexistenci kamenné stavby na lokalitě pocházející z prvních let kláštera podařilo dokázat (*Břicháček et al.* 2006, 46).²⁵

Stopy pravoúhlého nároží dřevěné stavby pod trojlodím baziliky byly interpretovány jako pozůstatek staršího dřevěného kostela, který měl zaniknout v roce 1137 požárem (*Richter et al.* 1990, 186). Jako zbytky kostela jsou interpretovány křivkové jamky bez jednoznačně rozpoznatelného systému, spolu se dvěma žlábkami, svírajícími pravý úhel. (*obr.22*). Z předpokladu, že kostel byl první stavbou, kterou se klášter začínal budovat, bylo vyvozeno, že tím pádem byl dřevěný i celý konvent (*Břicháček et al.* 2006, 46; *Sommer* 2020, 722).

Zastavme se nyní u chronologických opor, na kterých se tyto úvahy zakládají. Především je to ono často zmiňované datum velkého požáru v roce 1137, kdy byl podle *Letopisů hradištsko-opatovických* zničen klášter Sv. Jana Křtitele (*FRB II*, 396). Do souvislosti s touto katastrofou je dáována výstavba nové kamenné trojlodní baziliky, prostřednictvím ne zcela jasné formulace „*Poté nebo krátce předtím se přistoupilo k výstavbě kamenného východního bazilikálního závěru..*“ (*Richter et al.* 1990, 186). Zde existují dvě možnosti výkladu události. Buď byl požár kláštera bezprostřední příčinou stavby nového kostela, a pak by jeho výstavba opravdu začala po tomto datu. Druhá možnost, kdy kostel měl být v době požáru již rozestavěný pak ve skutečnosti nepřidává do diskuze žádný argument. Můžeme se pak pouze dohadovat, zda katastrofa v podobě zničení celého kláštera požárem byla podnětem k urychlení stavby kostela, nebo naopak příčinou jejího zdržení, v tom případě se ale již pohybujeme v rovině pouhých úvah. Každopádně nám pak toto datum nepřináší žádnou informaci o počátku výstavby baziliky²⁶.

Další chronologickou oporou je pak fragment keramiky, nalezený v jedné z křivkových jamek, jež jsou ztotožňovány s pozůstatky staršího dřevěného kostela v interiéru trojlodí kamenné baziliky. Ten by měl svým charakterem směřovat do první poloviny 12. století

---

²⁵ Vzhledem k rozsahu zkoumané plochy i rozsahu ploch, z nichž je dnes dokumentace zřejmě ztracena, považujeme legitimitu takového tvrzení přinejmenším za spornou. Prokázáno bylo pouze to, že nejstarší kamennou stavbou kláštera nebyla první jižní kaple.

²⁶ Jak ostatně konstatují i sami autoři (*Břicháček et al.* 2006, pozn. 6)

(*Richter et al.* 1990, 186, pozn. 23). Půdorys dřevěné stavby zároveň není známý (*Sommer* 2020, 722).

Ostatní argumenty pro datování baziliky pak pocházejí ze slohového rozboru architektonických stavebních článků, s touto stavbou spojovaných (*Merhautová-Livorová – Richter – Sršeň* 1980, 1-32), a podoby půdorysu stavby.

Posledním uvedeným dokladem je nález dlaždice s panterem v perlovci, která byla nalezena pod severní obvodovou zdí chóru a zároveň na konstrukci zděné hrobky ze starších dob kláštera, kterou zdivo chóru překlenovalo (*Richter et al.* 1990, 186; *Břicháček et al.* 2006, 46-62). Současně je zmiňována i jáma ve střední části chóru, která obsahovala dlaždice vyšehradského typu se lvem a gryfem (*Richter et al.* 1990, 186).

Pokusíme-li se nastíněnou problematiku shrnout, tak všechny podklady pro datování stavby jsou spíše nepřímé, kromě stratigrafické polohy dlaždic²⁷. Tyto nám ovšem přinášejí velmi rozporuplnou informaci. Jak poukázala již *J. Čiháková* (2009, 17-18), dlaždice s panterem by podle chronologie ostrovských dlaždic *A. Merhautové* (1988, 18) měla být součástí druhé skupiny dlaždic, chronologicky následující po skupině dlaždic vyšehradského typu. Znamenalo by to, že na lokalitě stihli vystřídat již dvě skupiny dlaždic ještě dříve, než vůbec začali stavět konventní chrám. Ze situace jednoznačně vyplývá, že některý z interpretačních kroků musí být proveden nesprávně.

Ačkoliv s rozdělením ostrovských dlaždic na skupiny v podobě, ve které je vytyčila *A. Merhautová*, nemůžeme souhlasit, jak již bylo naznačeno v kapitole o ostrovských dlaždicích, jistě se shodneme na předpokladu, že dlaždice vyšehradského typu jsou nejstaršími typy reliéfních dlaždic u nás (1988, 9-58) a není nám známo, že by tento fakt někdo v poslední době výrazně zpochybnil. Tyto dlaždice ale měly být použity ve stavbě, pod jejímž základem ležela dlaždice s panterem, tedy dlaždice mladší, než vyšehradský typ.

Z dosud publikovaných informací je známo, že „podlahu střední chórové partie zdobily dlaždice šestiboké, střídavě nesoucí postavu lva a gryfa..“ a zároveň „*Naznačené datování by nevyklučovalo obsah jámy, situované ve střední chórové partii. V jámě byly zastoupeny dlaždice s postavou lva a gryfa, které náležely do skupiny nejstarších vůbec*

---

²⁷ Situace s dlaždicí s panterem pod základem stavby a nad korunou zdiva hrobky můžeme paradoxně z hlediska archeologických metod považovat za situaci v podstatě ideální. Těžko bychom našli podobně jednoznačně vyložitelnou stratigrafickou situaci.

v *ostrovské dílně vyráběných dlaždic.*“ (Richter et al. 1990, 186). Nevíme, zda se v případě prvního výroku jedná o situaci nějakým způsobem doloženou na místě, nebo o interpretaci založenou na četnosti nalezených dlaždic v okolí. Stejně tak nevíme, zda je ona zmiňovaná jáma starší, než stavba chóru, i když to lze předpokládat²⁸.

Pokusme se nyní zkonstruovat logický řetězec, jakým způsobem mohla stavba probíhat. Pokud uvažujeme o okolnostech užití dlaždic vyšehradského typu v bazilice, znamenalo by to buď skutečnost, že dlaždice s panterem byla starší, než dlaždice vyšehradského typu, anebo to, že dlaždice vyšehradského typu byly v bazilice užity druhotně, případně byly s touto stavbou nesprávně ztotožněny. Varianta, že by dlaždice vyšehradského typu nebyly nejstarší skupinou dlaždic, považujeme za jednoznačně nepravděpodobnou.

Další varianty, tedy pokud byly dlaždice s touto stavbou nesprávně ztotožněny, nebo byly užity druhotně, vedou naše úvahy jedním směrem. Sledujeme-li interpretační kroky autorů nejmladších výzkumů na lokalitě (Richter et al. 1990, 186), pak naše hledání jiné stavby, než je v půdorysu doložená kamenná bazilika, směřuje k jejímu hypotetickému předchůdci, jímž by měl být dřevěný kostel. Tento kostel by musel být vybaven postupně nejméně dvěma fázemi keramické dlažby.²⁹ Ačkoliv tuto variantu nemůžeme s jistotou vyloučit, zatím pro ni nemáme žádné doklady a ani analogické nálezy z jiných lokalit nenaznačují možnost podobného výkladu.

Z uvedených faktů podle našeho názoru vyplývají tři možnosti. První z nich je varianta, kdy by byl stavební vývoj trojlodní baziliky složitější³⁰, než jak je v současné době interpretován, a to v tom smyslu, že by některá z jejích částí musela být starší, než zdivo severní boční lodi, překrývající dlaždici. Další možností je připustit existenci jiné kamenné sakrální stavby starší, než je odkrytá trojlodní bazilika. Její pozůstatky mohly zaujímat místo trojlodní baziliky a mohly být výzkumy první poloviny 20. století narušeny tak, že je později nebylo možno rozpoznat, případně mohly být zcela zničeny, ať již během stavby baziliky, nebo nejstaršími vykopávkami. Poslední variantou je i úvaha o jiné lokalizaci staršího kostela, ačkoliv vzhledem k prostorové stabilitě benediktinských klášterů je tato možnost méně pravděpodobná.

---

²⁸ Těžko by v již jednou vysvěceném a podle našich znalostí až do zániku kláštera užívaném chrámu bylo přijatelné vyhloubit jámu, která ani nesloužila k pohřbu.

²⁹ Dlaždice vyšehradského typu dokonce ve dvou variantách (Čiháková – Müller 2020, 122).

³⁰ Na jisté tápání během výstavby závěru chrámu upozorňují autoři i ve studii o opatském hrobu. Přesto nezpochybňují stavbu závěru kostela v rámci jedné stavební fáze (Břicháček et al. 2006, 51-55).

Datování dlaždic vyšehradského typu na Ostrově se odvíjí od datování konventního chrámu. Často citované stanovisko A. Merhautové, že dlaždice vyšehradského typu pocházejí z 2. čtvrtiny 12. století (1988, 9-58) je odvozeno právě z datování trojlodní baziliky. Zdůvodnění, proč je tento názor nutno považovat za nesprávný bylo uvedeno v předchozím textu, v krátkosti ho zde ještě jednou shrňme:

- 1) Dlaždice s panterem, nalezená pod základem závěru severní boční lodě chóru, nemůže být podle našich dnešních znalostí starší, než jsou dlaždice vyšehradského typu
- 2) Výstavba chóru kostela musela začít v době, kdy na lokalitě již existovaly dlaždice, a to nejméně dvou skupin, odlišných typem i chronologicky (dlaždice vyšehradského typu a čtvercová dlaždice s panterem v medailonu).³¹
- 3) Chronologie dlaždic nemůže být odvozována od datování stavby konventního chrámu, neboť v době počátku jeho výstavby již dlaždice existovaly.

Z těchto důvodů nelze za současného stavu poznání z nálezů na Ostrově vyvozovat jakékoliv důsledky pro datování dlaždic vyšehradského typu.

Závěrem je třeba shrnout, že nálezy z ostatních lokalit neposkytují tolik informací, aby z nich bylo možno samostatně vyvodit konkrétní závěry. Ačkoliv jsou zvažovány různé okolnosti vázané na konkrétní situace, vždy je potom datování určováno podle analogických nálezů buď z Vyšehradu, nebo Ostrova³². Ačkoliv se tedy zdá datování dlaždic vyšehradského typu do poslední třetiny 11. století v evropském kontextu nepravděpodobné, je třeba zdůraznit, že nálezová situace na Vyšehradě je podle našeho názoru nyní jediná, z níž se dají vyvozovat závěry relevantní k určení stáří dlaždic vyšehradského typu. Na okraj připomeňme, že od nejstarších dob byly dlaždice datovány různě, od konce 11. do konce 12. století (srv. *Matějka* 1903, 531-532; *Guth* 1931, 64), vždy se tak však dělo v konfrontaci s názorem, zda vyšehradská bazilika mohla pocházet z Vratislavovy doby, či nikoliv.

Trváme-li na tom, že absolutní a částečně i relativní chronologie dlaždic z Ostrovského kláštera v té podobě, v jaké ji představila A. Merhautová (1988), není správná,

---

³¹ Jak upozorňuje J. Čiháková (2009, 17), přijmeme-li počátek výstavby chóru kamenné baziliky do 30. let 12. století, paradoxně tak právě tato situace s dlaždicí pod základem stlačuje datování vyšehradského typu jednoznačně hlouběji do minulosti, než je 2. čtvrtina 12. století.

³² Platí zde výjimka pro dlaždice z Brozan, které byly již pojednány výše.

pak je třeba zdůraznit ještě důležitý fakt, který z tohoto předpokladu vyplývá. Zbývají nám totiž potom pouze datační opory z Vyšehradu.

Budeme-li však považovat argumenty, které svědčí pro datování vyšehradské baziliky do konce 11. století za nedostatečné, pak se rázem ocitneme zcela bez jakýchkoliv datačních opor. Když zároveň přihlídneme k evropskému kontextu výroby dlaždic a stylovému rozboru vyšehradského typu, můžeme se svobodně pohybovat v intervalu celého 12. století dokonce až s přesahem do století 13., jak naznačuje *E. Landgraf* (1997). Proč celou situaci nepovažujeme za tak beznadějnou, bude naznačeno v následujících řádkách.

3.7 Okolnosti vzniku dlaždic vyšehradského typu

Nejzávažnějším argumentem pro kritiku datování dlaždic vyšehradského typu do 11. století je jejich ojedinělost v evropském kontextu. Z této doby žádné další keramické reliéfní dlaždice ve střední Evropě nejsou doloženy. První spolehlivější nálezy se objevují v podstatě až od poloviny 12. století (srv. *Landgraf* 1993/1, 59-65). V podobných okamžicích nejistoty se naše pozornost obvykle zaměří buď na západ, nebo směrem do Středomoří, do oblasti antické tradice.

Učiníme tak i my, při plném vědomí toho, že problematika úpravy podlah v 11. až 12. století v tak velké oblasti mnohonásobně překračuje možnosti této práce. Přesto zde vidíme několik aspektů, které by podle našeho názoru měly být diskutovány. Při studiu dlaždic vyšehradského typu nelze nevidět stále marnou snahu najít jakýsi pravzor, z něhož byly motivy na dlažbě i její kompozice převzaty. Považujeme za důležité zdůraznit, že tento zdroj se dosud nepodařilo

Obr.23. Otranto, Itálie. Část mozaikové podlahy s motivem Alexandra a gryfy.

Převzato z

https://www.bridgepugliausa.it/articolo.asp?id_sez=1&id_cat=28&id_art=3389&lingua=en

nalézt. Známe bližší či vzdálenější soudobé analogie k jednotlivým motivům, ale neznáme je z dlaždic.

**Obr. 24. Řím – bazilika San Clemente.
Podlaha typu Cosmati s úsekem dlažby
ve stejné kompozici jako dlažba
vyšehradského typu (podle Pajares-
Ayuela 2001, obr. 2-75).**

Zaměříme-li se na problematiku úpravy podlah ze širšího pohledu evropského vývoje, můžeme zde vidět několik plynulých tendencí. Ve Středomořské oblasti přežívá antická tradice klasické mozaiky, tedy vytváření obrazů skládáním drobných dílků různých barev a vytvářející často zcela konkrétní výpravné obrazce. Na některých podlahách z 11. – 12. století najdeme i hledané motivy, jako je tomu například v katedrále v italském Otrantu (Ferrand 2013, 351-361; obr. 23), ty jsou ale provedeny ve zcela odlišné technice.

Částečně souběžně pak ve Středomoří vznikají podlahy z desek z ušlechtilého kamene různých geometrických tvarů a pestrých barev (*opus sectile*). Za vrchol vývoje tohoto typu dlažeb je možno považovat podlahy typu Cosmati,³³

kteří se od druhé poloviny 11. století objevují nejprve v oblasti Lazia v okolí Říma (obr. 25). Ornamenty složené z drobných geometrických tvarů později pokrývaly nejen podlahy, ale i vnitřní vybavení chrámů (obr. 26) a byly doplňovány i zlacenými prvky (Pajares-Ayuela 2001). Inspirací pro tyto dlažby v Itálii byla Byzanc, kde byly v této době podobné podlahy hojně

³³ Cosmati je jméno rodiny či snad hutě řemeslníků, kteří tento typ dlažby proslavili ve 12. a 13. století.

užívány. V jednodušší podobě (*opus sectile*) se tyto dlažby šíří i do západní Evropy, jako o něco bližší našemu prostředí snad můžeme zmínit podlahu v Kolíně nad Rýnem z poloviny 12. století (*Landgraf* 1993/I, 104). Mezi těmito dlažbami snadno najdeme kompozici (*obr. 24*), totožnou s kompozicí dlažby vyšehradského typu, tedy šestiboké dlaždice prokládané trojúhelníky. Naopak zde však nenajdeme zvířecí motivy, dlažba je založena na působivosti složitých geometrických tvarů a na kontrastu barevného kamene. Tento typ dlažby pak v silně modifikované podobě dorazil od západu až na naše území v polovině 13. století v podobě gotických mozaikových dlažeb, kde na sebe funkci ušlechtilého mramoru vzala různě barevná glazura, překrývající pálenou hlínu.

Obr. 25. Řím – San Crisogono. Klasický příklad podlahy typu Cosmati (podle Pajares-Ayuela 2001, obr. 4-30).

Místa, odkud v této době známe jak glazované dlaždice z pálené hlíny, tak částečně i potřebné motivy, jsou oblasti Středního východu, kam se nově obracejí i *J. Čiháková* a *M. Müller* (2020, 217-221). Ačkoliv se podle našeho názoru jedná o oblasti příliš vzdálené na to, aby mohly nějak přímo ovlivnit vyšehradskou dlažbu, přesto je třeba tuto okolnost mít na paměti.

Domníváme se, že vysvětlovat vznik středoevropských reliéfních dlažeb (nejenom českých) napodobováním prostředí středomořských oblastí ovlivněných antikou při bližším zkoumání neobstojí. Ve Středozevní oblasti nedošlo až do konce středověku nikdy

k masivnějšímu používání terakoty na podlahy, pravděpodobně z jednoduchého důvodu, tedy že toho nebylo třeba. Chybí tedy důvod, proč právě tam hledat hypotetické specialisty. Naopak je nutno upozornit na to, že reliéfní dlaždice nelze považovat za jednoznačně celoevropský fenomén, jako je tomu třeba u mladších gotických mozaikových dlažeb. Jejich největší obliba se i v gotickém období soustřeďuje právě do oblasti střední Evropy, zatímco na západě jsou ve stejnou dobu hojně využívány inkrustované podlahy (srv. *Landgraf* 1993; *Norton* 1992; *Stopford* 2005).

Obr. 26. Řím – San Paolo fuori le Mura. Příklad užití techniky Cosmati na obklady sloupků (podle Pajares-Ayuela 2001, obr. 2-233).

Vysvětlení těchto jevů bychom spíše viděli v místních podmínkách. Jak tvůrci, tak zadavatelé si museli být vědomi limitů, které jim jejich vlastní prostředí klade. Jednak zde byl požadavek na důstojnou úpravu podlah sakrálních prostor, jednak zcela zřejmá nemožnost napodobit snad i některými z elit spatřené podlahy středomořského prostoru. Domníváme se, že toto napětí mohlo vyústit ve vlastní řešení, které se pak mohlo lišit podle konkrétní oblasti.

Zároveň se ve shodě s J. Čihákovou a M. Müllerem domníváme, že dlaždice vyšehradského typu zřejmě vznikly za přispění cizích odborníků, ačkoliv jejich původ je nám naprostou záhadou. Těžko si totiž jinak vysvětlit přítomnost kvalitní černé glazury na dlaždicích, která není užitá nikde jinde, a zejména potom její absenci na románských dlaždicích, které na základě našich současných znalostí považujeme za mladší. Nepovažujeme však za vyloučené, že definitivní spojení jednotlivých prvků do podoby dlažby vyšehradského typu mohlo vzniknout až na místě, kdy by se spojily znalosti o geometrických vzorech středomořských podlah se znalostí motivů, glazur a v neposlední řadě pak s ochotou pracovat s pálenou hlinou.

Povolávání odborníků ze značně vzdálených oblastí je zároveň doloženo písemnými prameny, jak vypovídá zpráva o opatu Desideriovi z kláštera Monte Cassino, který nechal objednat specialisty z Byzance a Alexandrie pro vytvoření podlahy kostela, dokončené k roku

1071 (*Pajares-Ayuela* 2001, 124). Podobným způsobem se pak zachoval anglický král Jindřich III., když povolal mistra Odorika z Říma, aby položil podlahu Westminsterského opatství, provedenou stejnou technikou a dokončenou k roku 1268, která se tak natrvalo stala jedinou podlahou klasického typu Cosmati mimo oblast Lazia (*Grant – Mortimer* 2002).

Nemyslíme, že by takové jednání bylo běžné, jde však o doklady, že jednalo-li se o odborníky, mohly být překonávány jinak těžko představitelné vzdálenosti. V neposlední řadě je pak hoděn pozornosti i fakt, že dotyčným objednavatelům bylo známo, kde ony specialisty hledat. Dlažba v Monte Cassinu je považována za nejstarší dlažbu typu Cosmati ve střední Itálii, opat Desiderius však nějakým způsobem musel byzantské podlahy znát, jinak by jistě nevyvinul takovou aktivitu, aby měl podobnou podlahu i ve svém klášteře.

Podlaha Westminsterského opatství je zároveň dobře dokumentovaným příkladem ochoty ke kreativnímu řešení potíží s realizací podlahy kvůli nedostupnosti potřebných zdrojů. Kvůli nedostatku bílého mramoru byl jako podklad dlažby použit místní tmavý vápenec a barevná škála byla rozšířena prvky, vyrobenými ze skla, které jinak na původních italských podlahách nenajdeme (*Grant – Mortimer* 2002).

Na závěr je třeba zdůraznit ještě jednu skutečnost, která v diskuzích zatím příliš nezaznívá. Dlažba vyšehradského typu je sevřená, byť vnitřně diferencovaná skupina, použitá na prozatím známých sedmnácti lokalitách. Co ji však zásadně odlišuje od ostatních románských³⁴ (a de facto i naprosté většiny gotických) dlaždic je její vazba v síti šestihranů. I když bychom teoreticky připustili její mnohem mladší datování, než o jakém se nyní vedou diskuze, stále bychom nevěděli, jakým způsobem ji navázat na aktuální představu o vývoji středoevropských dlaždic. Druhou její výlučnou vlastností je pak ono použití glazury.

Jedna z možností interpretace této skutečnosti pak plyne právě z oné sevřenosti. Nabízí se možnost jednorázového vzniku jedné či více primárních podlah vyšehradského typu, vytvořených z důvodu konkrétní objednávky. Prozatím neznáme zdroj, ze kterého tvůrci dlažby vycházeli, velmi opatrně můžeme uvažovat o variantě, kdy bylo skloubeno několik zcela odlišných prvků do konkrétní podoby dlažby. Jsme přesvědčeni o tom, že kompozice vazby šestiúhelníků spolu s trojúhelníky vychází ze středomořské tradice,³⁵ použití glazovaných reliéfů však nikoliv. Domníváme se, že bylo předneseno určité zadání –

---

³⁴ Kromě ojedinělých dlaždic s rybami z Litoměřic a Rokytné.

³⁵ Rádi bychom se vyhnuli pojmu antická tradice, neboť ji v tomto případě vnímáme jako zjednodušující.

vytvořit reprezentativní dlažbu, kdy jak objednavatel, tak tvůrci museli být přístupni kreativnímu řešení.

To by mohlo být i důvodem pro tak relativně značné rozšíření dlažby vyšehradského typu. Jestliže se opravdu jedná o nejstarší reliéfní dlaždice u nás, pak byl vyšehradský typ zároveň jedinou známou a osvědčenou formou reliéfní keramické podlahy. Mohl pak být napodobován bez zásadnějších úprav až do chvíle, kdy se již začínají objevovat reliéfní dlažby v okolních zemích střední Evropy. V tu dobu také u nás mohly vznikat kapacity pro určitou ochotu k experimentu, jak je možno vidět v ostrovském klášteře. Tomu by mohla nasvědčovat i jistá kompoziční sevřenost dlažby vyšehradského typu. Ačkoliv kombinace hlavních motivů se různí, zatím neznáme doklad toho, že by byly použity šestiboké dlaždice bez prokládání dlaždicemi trojúhelníkovými.³⁶ Teoreticky by to bylo možné, jak ostatně známe z mladších dob, kdy v době baroka byla skladba šestibokých dlaždic ve formě včelí plástve poměrně oblíbená.

Postupem doby snad zároveň mohly soubory motivicky chudnout. Výše byla naznačena možnost vynechávání dlaždic s Neronem a snad i se sfingou z většiny lokalit, buď pro svoji nevhodnost, nebo snad nesrozumitelnost.

Závěr

Ačkoliv nepředpokládáme, že by vyšehradský typ přestal být onou nerozluštitelnou hádankou, se kterou se česká archeologie pokouší vyrovnat téměř 140 let, nelze nevidět drobné posuny v poznání, které se postupně objevují. Na základě výše uvedených řádek si dovolíme načrtnout představu vzniku a vývoje dlaždic vyšehradského typu, kterou si utvořila autorka tohoto textu. Dokonce bychom v tento okamžik považovali za nesprávné tento názor nevyslovit, ačkoliv v celé konstrukci je mnoho neznámých, velká část předpokladů a jenom málo důkazů.

Dlažba vyšehradského typu mohla vzniknout snad již za vlády knížete a později krále Vratislava v poslední třetině jedenáctého století, každopádně však na popud někoho disponujícího jak prostředky a mocí, tak určitým rozhledem. Dlaždice mohli vyrobit specialisté neznámého původu, přímo na tuto práci najatí, kteří nepřinesli hotový model

---

³⁶ Z určité části lokalit známe samozřejmě jen ojedinělé fragmenty dlaždic. Přesto vždy, jakmile jsou nálezy četnější, obsahují i trojúhelníkové dlaždice.

dlažby, ale na místě je zkombinovali podle možností místních zdrojů. Zároveň museli mít o těchto zdrojích dobré povědomí. Disponovali znalostí geometrických podlah i znalostí výroby glazur. Inspirací pro motivy na dlaždicích jim mohly být nejrůznější dekorativní plochy či textil. Ve výběru motivů stále existuje možnost akcentování kultu svatého Petra v podobě dlaždice s Neronem. Za nejstarší dlažby považujeme ty z tzv. vavřínecké skupiny, a jejich prvotní použití předpokládáme na Vyšehradě a snad i na dalších lokalitách pro panovníka významných, v úvahu by připadala Sázava a Starý Plzenec. Předpokládáme, že kadluby pro výrobu dlaždic byly používány tak dlouho, dokud byly funkční, a vznik jednotlivých dlažeb mohl následovat relativně rychle po sobě. Buď ve stejnou dobu, nebo později začaly vznikat kopie kadlubů, jejichž používáním vznikly další podskupiny vyšehradského typu. Ty potom vytlačilo zřejmě až používání mladších románských dlaždic, objevujících se již víceméně v souladu se střeoevropským vývojem. Zároveň byla omezována i škála motivů. V evidovaných nálezech významně převažují dlaždice se lvem a gryfem nad těmi se sfingou a Neronem. To lze vysvětlit buď jejich nevhodností pro určité sakrální stavby, nebo jejich nesrozumitelností a tím i menší oblibě.

4. Dlaždice ostrovského kláštera³⁷

Obr. 27. Ostrov (Davle). Část plastického reliéfu, uloženého dnes v Lapidáriu Národního muzea

Soubor dlaždic z benediktinského kláštera Ostrov u Davle je největším nálezovým celkem románských dlaždic u nás. Množství dochovaných typů výzdoby i celkový počet dlaždic je zcela výjimečný. Na Ostrově je předpokládána existence dílny s velkým vlivem na širší okolí (Merhautová 1988, zejm. 9-47). Dnes je již sice prokázáno (Vařilová 2001, 515-563), že dosah dílny nebyl takový, jak se dříve soudilo, přesto

známe analogické dlaždice z jiných lokalit, které s velkou pravděpodobností vznikly buď přímo na Ostrově, nebo pod jeho vlivem. Ponecháme-li stranou otázku dlaždic vyšehradského typu, můžeme mezi ně počítat nálezy z rotundy sv. Kříže z pražského Starého Města (Dragoun 1992, 383-393), Týnce nad Sázavou (Hejna 1964, Obr. 23) či z Kostelce u Křížků (Břicháček 1988, obr. 1). Složitější je otázka u dlaždic, které pocházejí z lokalit s předpokládanými vlastními kapacitami k výrobě, jako je klášter v Milevsku (Břicháček 2007, 32-35) nebo lokalitách velmi vzdálených, jako je Olomouc. Každopádně lze předpokládat, že mezi nimi docházelo k intenzivní komunikaci ať již v podobě distribuce konkrétních výrobků, matric, výtvarných vzorů nebo znalostí, nutných k jejich výrobě. Na Ostrově s jistotou došlo jak k soustředěné výrobě reliéfních keramických dlaždic, tak k vytváření invenčních postupů, které zde byly používány (srv. Břicháček – Richter – Sommer 2010, 199-207) a názor, že klášter byl ve 12. století centrem rozvoje tohoto technologického odvětví jistě není přehnaný.

Soubor ostrovských dlaždic je zásadní k celkovému poznání problematiky románských dlaždic. Je mu proto věnován následující text, který si klade za cíl přispět svým dílem k dosažení jejich celistvého poznání, při plném vědomí toho, že k tomuto cíli zbývá urazit ještě dlouhou cestu.

³⁷ Za zpřístupnění archeologického materiálu i cenné doplňující informace srdečně děkuji autorům výzkumu PhDr. Pavlu Břicháčkovi a Prof. PhDr. Petru Sommerovi, CSc., DSc. Pracovníkům Regionálního muzea v Jílovém u Prahy pak děkuji za vytvoření podmínek pro úspěšnou revizi ostrovského fondu.

4.1 Stručný přehled archeologických výzkumů kláštera Ostrov (k. ú. Davle)

Klášter na Ostrově u Davle při soutoku Vltavy a Sázavy byl založen roku 999 nebo 1000 knížetem Boleslavem III na podnět jeho otce Boleslava II (k datu podrobněji *Břicháček – Sommer – Richter* 2003, 13-17). Jeho pohnuté dějiny byly vícekrát hodnoceny různými autory, v minulosti to byli zejména *K. V. Zap* (1860, 108-117) a *F. J. Lehner* (1905, 50-68, 302), v pozdější době bylo studium jeho dějin úzce propojeno s archeologickými nálezy, které svědčily o významu kláštera ve středověku.

Vzhledem k četnosti archeologických výzkumů je příběh poznávání ostrovské minulosti také ilustrací příběhu samotné archeologie, jak v nedávné době důkladně shrnul *P. Sommer* (2020, 713-731). Od nejstaršího prvotního nadšení z objevených předmětů, dokládající vysokou uměleckou úroveň naší minulosti, přes pozdější vystřízlivění a nářek nad promarněnými příležitostmi, které zmizely spolu s odtěženými terény.

Celý klášterní komplex vyrůstal zřejmě jen pomalu a podoba jeho nejstarší fáze je předpokládána jako dřevěné provizorium. To mělo být zničeno požárem, doloženým k roku 1137 v hradištsko-opatovických análech. Zhruba v tuto dobu mělo být započato s výstavbou kamenného románského klášterního komplexu, který ovšem nebyl zcela dokončen. Do kompletní podoby byl dostavěn až ve své nejmladší fázi, jehož půdorys známe z plošného odkryvu v letech 1932-1933, v zásadě však bez rozlišení jednotlivých stavebních fází. V roce 1278 byl vyrabován a zřejmě i vážně poškozen braniborskými vojsky. Postupně byl pomalu obnovován, avšak opět byl zničen za husitských válek. Ačkoliv i potom bylo místo ještě osídleno, nikdy už nebylo zcela obnoveno. K zániku zřejmě přispěly i opakované povodně, kterým klášter, situovaný na vltavském ostrově jen těžko odolával, a tak poslední řeholníci v roce 1517 přesídlili do probošství ve Svatém Janu pod Skalou. Definitivní tečkou za existencí kláštera měla být výstavba přehrady ve Vraném nad Vltavou. Nejhorší scénář se však naštěstí nenaplnil (*obr. 28*), neboť hladina přehradní nádrže je za normálního stavu

vody o něco níž, než zachovaný půdorys klášterní architektury (*Břicháček – Sommer – Richter* 2003, 13-28; naposledy *Sommer* 2020, 713-731, zde další lit.).³⁸

Dlouhou řadu archeologických výzkumů na lokalitě zahájil už v roce 1899 *B. Matějka*, kdy odkryl půdorys lodi baziliky a četné dlaždice i náhrobní kameny (1900, 352). Náhrobky pocházely převážně z opatských hrobů ze 14. století z prostoru hlavní lodi a náhrobky Sudků z Ledče pak z boční jižní lodi (*Hlubinka* 1933, 4). Po něm se v roce 1907 na výzkumu ostrovského kláštera angažoval *V. Fabián* (1910, 172), který odkryl půdorys závěru kostela s apsidami, jižní kaplí a ambitem, spolu s hrobem opata Jana v závěru jižní boční lodi (*Hlubinka* 1933, 4).

Obr. 28. Ostrov (k.ú. Davle) po dokončení archeologického výzkumu a napuštění přehradní nádrže ve třicátých letech 20. Století (foto J. Dvořák, podle Pavelčík 2009, 99).

Ani jeden z výzkumů však bohužel nebyl publikován, autoři uvádějí pouze jednoduchý výčet nalezených předmětů a situací. Bližší informace o tehdejším rozsahu výzkumu pocházejí až od autorů, kteří na jejich práci navázali, přičemž je třeba konstatovat, že

---

³⁸ Projekt přehradní nádrže byl upraven po intervenci Zemského památkového úřadu.

z dokumentace se z obou výzkumů pravděpodobně zachoval jediný plánec (Hlubinka 1933, 4). Ten nově zveřejnil *P. Sommer* (2020, 717, obr. 2).

Dalším v pořadí byl výzkum J. Böhma v roce 1925, tehdy již pod hlavičkou Státního archeologického ústavu v Praze, během kterého byla odkryta východní a jižní strana křížové chodby. Tento výzkum sice opět nebyl publikován, ale byla z něj vypracována nálezová zpráva (*Sommer* 2020, 718-719).

Situace se nezměnila ani s výzkumem K. Gutha³⁹, který byl veden snahou odkrýt co největší plochu kláštera s vědomím toho, že lokalita má být zaplavena vranskou přehradou. Tomuto výzkumu z roku 1933-1934 vděčíme za znalost celého dochovaného půdorysu kláštera, ačkoliv se tak dalo na úkor podrobnější dokumentace a sledování stratigrafických vztahů (*Sommer* 2020, 718-721).

První výzkum, ze kterého můžeme pracovat s publikovanými závěry v pravém slova smyslu, provedl až F. Stehlík v roce 1947. Jednalo se o několik sond, kterými měla být ověřena poloha a stratigrafie staveb, známých ze starších výzkumů (*Stehlík* 1947, 126-142).

Další výzkum, který na lokalitě proběhl, byl spojen s velkým odkryvem zaniklé řemeslnické osady Sekanka, neúspěšně založené na ostrohu nad klášterem v prostoru mezi Vltavou a Sázavou na katastru obce Hradištko, který prováděl *M. Richter* (1982) a se snahou o poznání vzájemného vztahu Ostrova a Sekanky. Výzkum ostrovského kláštera vedl L. Špaček v letech 1962-1964. Během něj byly položeny sondy v hlavní a severní boční lodi, kde byl odkryt i fragment dlažby *in situ* z obdélných, krokvicovitě skládaných reliéfních dlaždic. Kromě toho byl sondován i prostor ambitu, dlážděný opukovými deskami a prostor tzv. 1. jižní kaple (*Špaček* 1967, 43-54).

Zatím poslední etapa archeologického výzkumu proběhla v letech 1975 až 1983 pod vedením M. Richtera ve spolupráci s A. Merhautovou, P. Břicháčkem a P. Sommerem. Ten se zaměřil nejprve na prostor baziliky, kde byl při její severní zdi objeven i hrob opata (*Břicháček et al.* 2006, 45-64), později ambit, 1. jižní kapli, rajský dvůr a celou řadu dalších situací, včetně pohřebišť (souhrnně *Sommer* 2020, 722-727).

Spletitá historie archeologických výzkumů na lokalitě způsobila, že z jejich výsledků je publikována pouze malá část. Veřejnosti je znám plán celkového půdorysu kláštera, který je i s úpravami přetiskován v řadě publikací, majících vztah k tématu (srv. Merhautová 1971,

---

³⁹ Na výzkumu se podíleli také L. Horáková-Jansová a V. Budínský-Krička (*Hlubinka* 1933, 2)

187). Z jednotlivých zkoumaných částí jsou pak k dispozici spíše výseky situací (srv. *Richter et al.* 1990, 185-195; *Břicháček – Sommer – Richter* 2003, 13-28). Výjimkou je v tomto případě publikace nálezových situací, vztahujících se k tzv. 1. jižní kapli (*Sommer* 1994, 82-107), díky nimž byla vyvrácena představa objektu jako nejstarší kamenné stavbě na lokalitě (*Mencl* 1959, 331-353), na jehož chybnou dataci upozorňoval již *L. Špaček* (1967, 48). Další podrobně zveřejněnou situací je objev opatského hrobu z počátků kláštera, ve stejném textu je otištěn i plán baziliky s vyznačením kůlových jamek, interpretovaných jako pozůstatek staršího dřevěného kostela (*Břicháček et al.* 2006, 45-64). Minulosti ostrovského kláštera byl věnován i sborník k jeho tisíciletému výročí, kde byly zveřejněny některé dílčí poznatky (*Brych – Stehlíková* eds. 2003).

Jako problematická je však autorkou tohoto textu vnímána chronologie celého klášterního komplexu. Konstatování, že klášter byl ve svých počátcích vystavěn jako dřevěný (naposledy *Sommer* 2020, 722), je jistě možno přijmout. Otázkou však zůstává, zda je nutné přestavbu celého komplexu na zděný spojovat až s požárem v roce 1137. Na základě publikovaných situací pro to podle našeho závěru chybějí dostatečně pevné argumenty (podrobněji *Křenková* 2007, 43-45). Odpověď na tuto otázku je vnímána jako klíčová, neboť se od ní odvíjí řada dalších interpretačních kroků.

4.2 Stav vyhodnocení výsledků archeologických výzkumů ve vztahu ke studiu reliéfních dlaždic z Ostrova

Obr. 29. Ostrov (k. ú. Davle). Detail obkládací desky s dvojicí zvířat typu H 1

Keramické reliéfní dlaždice, jež jsou předmětem této práce, byly na Ostrově nalézány v různých situacích na většině plochy kláštera. Již v době přípravy jejich katalogu bylo jasné, že až na výjimky nebude možné pracovat s jejich nálezovými okolnostmi. Vystala tak otázka, jakým způsobem se s tímto hendikepem vyrovnat tak, aby byly dostupné informace v maximální míře vytěženy. Po důkladné úvaze tak byly do soupisu zaznamenány i lokalizace nálezů do výzkumných sektorů s vědomím toho, že v současné době nejsou k dispozici informace o jejich

poloze. V případě rozsáhlejšího zhodnocení archeologických výzkumů na Ostrově však takto budou k dispozici dalšímu studiu.

Přes uvedené limity bylo zřejmé, že hodnotit vývoj románských dlaždic na našem území bez přehledného katalogu ostrovských dlaždic by šlo jen v omezené míře. Je třeba zdůraznit, že s ostrovskými dlaždicemi je srovnávána bez nadsázky každá u nás objevená románská dlaždice. Předkládaná forma katalogu je tak nezbytná pro jasné určení typu, které bylo vzhledem k odlišné formě publikace *A. Merhautové* (1988) komplikované. V katalogu *D. Hejdové a B. Nechvátala* (1970, 106-183) zase vinou tehdejších publikačních možností chybí až na výjimky fotografická dokumentace, a zejména nezahrnuje nálezy z výzkumů po roce 1970.

Na základě výše uvedených informací je zřejmé, že v tomto okamžiku je nutné rezignovat na otázky spojené s distribucí dlaždic po klášteřišti. Následující stránky jsou pokusem o zhodnocení toho, co lze vyčíst z dlaždic jako takových, a jak se ukazuje, i na zdánlivě známém materiálu nacházíme mnoho nových otázek, a o poznání méně často i odpovědí.

Relativní i absolutní chronologii ostrovských dlaždic představila *A. Merhautová* (1988). Známý materiál rozdělila na pět skupin, které měly být definovány jak stylem, tak chronologicky. Na základě tohoto dělení vznikla i v literatuře často přejímaná datace dlaždic vyšehradského typu do druhé čtvrtiny 12. Století (srv. *Frolík* 1999, 204; *Nováček* 2010, 135, pozn. 21). Důvody, proč s tímto dělením nelze souhlasit už byly uváděny (*Křenková* 2007, 43-45), ve stručnosti je zde zopakujeme. Skupiny jsou podle našeho názoru vytvořeny čistě intuitivně, až do té míry, že byly do různých skupin zařazeny dlaždice, které tvoří jeden výzdobný motiv a jsou doloženy i na jiných lokalitách (viz. v dalším textu mozaikové dlaždice s reliéfem, typ B3, C1, C2). Jejich datování zároveň spočívá na předpokladu velkého zlomu ve stavební aktivitě kláštera v roce 1137, o kterém bylo již výše konstatováno, že se jedná o pouhý předpoklad, který je podle našeho názoru ve vážném rozporu s nálezem dlaždice s panterem, spočívající na koruně zdiva hrobky, kterou překrylo zdivo vznikajícího závěru boční lodi (srv. *Břicháček – Richter – Sommer* 2003, 17; *Čiháková* 2009, 17). Paradoxní je, že se od této přinejmenším sporné situace odvíjí často přejímané datování dlaždic vyšehradského typu do druhé čtvrtiny 12. století.

Vzhledem k výše uvedeným námitkám tak byly dlaždice z Muzea v Jílovém u Prahy, jejichž katalog je přílohou této práce, zpracovávány bez ohledu na dříve *A. Merhautovou* (1988) vytyčené skupiny a prozatím bylo rezignováno na jejich chronologii. Tato rezignace však, doufejme, nebude trvalá, a dosud vyhodnocené poznatky bude možno propojit s dalšími informacemi, které by poskytlo vyhodnocení dokumentace i dalších nálezů z ostrovských výzkumů.

4.3 Podoba katalogu reliéfních dlaždic z ostrovského kláštera, uložených v Regionálním muzeu v Jílovém u Prahy

Předkládaný katalog (viz. kapitola 8) si klade za cíl doplnit mezeru, která doposud znesnadňovala studium raně středověkých dlaždic na našem území. Ačkoliv mnohé nálezové celky byly podrobně publikovány, právě v případě souboru dlaždic z kláštera na Ostrově u Davle stále mnohé informace chyběly, přestože je právem považován za nejrozsáhlejší.

Bohatství různých výzdobných typů dlaždic bylo do určité míry prezentováno v knize *Skromné umění A. Merhautové (1988)*. Monografie zmiňuje většinu nejvýznamnějších nálezů z výzkumů z let 1975 – 1983. Přesto i zde lze jistě mnohé doplnit a upřesnit, už z toho důvodu, že její výběrová monografie měla jen omezený rozsah a byla doprovázena pouze černobílými fotografiemi. Co se však jevílo jako zásadní omezení dalšího studia, byla absence alespoň základní evidence a kvantifikace nálezů, spolu s nálezovými okolnostmi.⁴⁰

Další zdroj, který je třeba při hodnocení ostrovských dlaždic vzít v úvahu, je katalog *D. Hejdové a B. Nechvátala (1970, 127-156)*. Zde je podrobným způsobem zpracován fond ostrovských dlaždic, které pocházejí ze starších výzkumů a byly uloženy v muzejních fondech, konkrétně ve fondu Národního muzea, Muzea hlavního města Prahy a Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. Jsou to výzkumy B. Matějky, V. Fabiána, J. Böhma, K. Gutha a F. Stehlíka. V některých případech jsou připojeny i nálezy z výzkumu L. Špačka z let 1962 – 1964 (souhrnně *Hejdová – Nechvátal 1970, 127-156*; podrobněji v kapitole věnované archeologickým výzkumům na Ostrově).

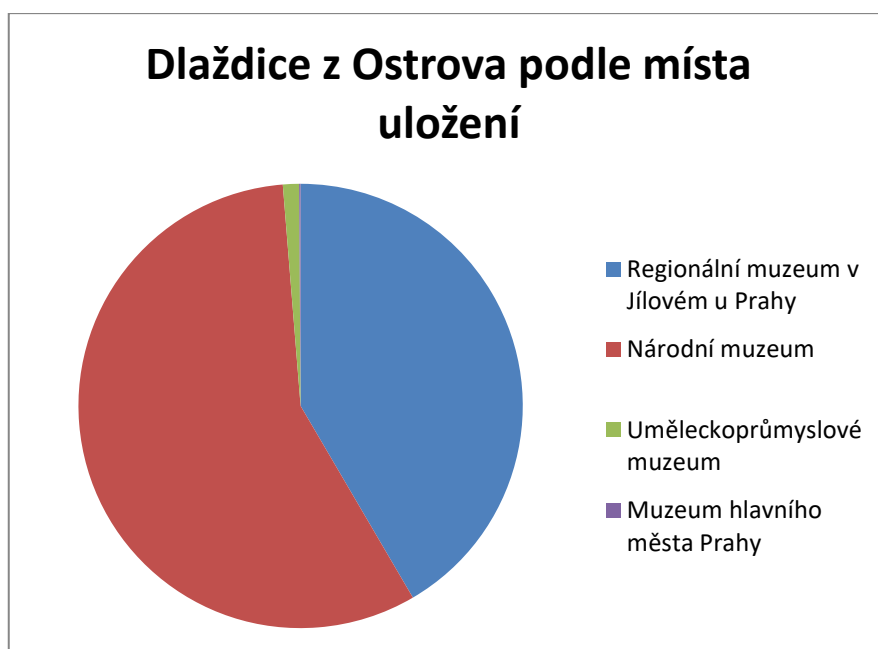
---

⁴⁰ V předkládaném katalogu jsou lokalizace nálezů uváděny pouze heslovitě. Jejich podrobnější vyhodnocení je vázáno na postupné zpracování výzkumů ostrovského kláštera.

Je třeba zdůraznit, že soubor ostrovských dlaždic není ani dnes uložen na jednom místě, ale naopak je značně rozptýlený. V průběhu času, od nejstarších víceméně náhodných nálezů, přes systematické výzkumy v pozdější době, byly dlaždice ukládány v depozitářích různých institucí. V současné době jsou nálezy z Ostrova uloženy v Regionálním muzeu v Jílovém u Prahy, Národním muzeu v Praze, v Muzeu Hlavního města Prahy a Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Soustředíme-li se pouze na dlaždice, tak jejich naprostá většina je uložena v Národním muzeu a v Regionálním muzeu v Jílovém, v obou zbývajících institucích se jedná pouze o jednotlivé kusy. Je možné, že některé z dlaždic se mohly darem dostat i do dalších sbírek, které dnes lze jen s obtížemi dohledat.

Předkládaný katalog se se situací pokusil vypořádat podrobným zpracováním fondu z let 1962-1983, kde práce *A. Merhautové(1988)* posloužila hlavně jako srovnávací nástroj, jehož prostřednictvím bylo možno ověřovat, zda jsou nálezy kompletní.

Aby došlo k propojení s katalogem *D. Hejdové a B. Nechvátala (1970, 127-156)*, je vždy u konkrétního typu dlaždice uváděno jejich původní označení a kvantifikace tak, aby bylo zřejmé, jaké je poměrné množství dlaždic ze starších a novějších výzkumů. Výjimečně se oba katalogy překrývají. Jsou to ty případy, kdy D. Hejdová a B. Nechvátal uvádějí jednotlivé nálezy ze šedesátých let dvacátého století, které jim jako srovnávací materiál poskytl L. Špaček. Ty z nich, které byly uloženy v depozitáři Archeologického ústavu AVČR v Praze a nově byly převedeny do sbírek Regionálního muzea v Jílovém u Prahy jsou zahrnuty v předkládaném katalogu a naopak neuváděny v odkazech na práci D. Hejdové a B. Nechvátala, aby tak při kvantifikaci nálezů nebyly uváděny duplicitně.

Tab. 3. Vzájemný poměr počtu zdobených dlaždic z ostrovského kláštera podle sbírkových fondů

Během revize archeologického materiálu, uloženého v Regionálním muzeu v Jílovém, provedené autorkou tohoto textu v roce 2016, bylo zhodnoceno 1650 fragmentů dlaždic, z nichž 781 bylo možné přiřadit konkrétnímu typu dlaždice. Ve srovnání s tím je podle katalogu D. Hejdové a B. Nechvátala z roku 1970 v Národním muzeu uloženo 1074 fragmentů dlaždic (Tab. 3). Vzhledem k tomu, že dlaždice v Národním muzeu pocházejí převážně ze starších výzkumů B. Matějky, V. Fabiána, J. Böhma, K. Gutha a F. Stehlíka (*Hejdová – Nechvátal 1970, 127*), lze předpokládat, že zde byly ukládány pouze lépe zachované, zdobené kusy. Pro získání komplexního pohledu na soubor ostrovských dlaždic je tak zřejmé, že je nutno pracovat jak s předkládaným katalogem, tak i s katalogem D. Hejdové a B. Nechvátala (1970, 127-156).

Postup vyhodnocení veškerých dlaždic z ostrovského fondu, uložených v Regionálním muzeu v Jílovém probíhal formou revize⁴¹, porovnáním s přírůstkovým seznamem, který byl autorkou tohoto textu pro tuto příležitost zdigitalizován, fotografickým a měřickým zdokumentováním, ke kterému byl připojen i základní slovní popis. Ten si všímal zejména anomálií, díky kterým bylo možno vyčlenit celou řadu fragmentů, které nějakým způsobem do jinak homogenního souboru nezapadaly. Předkládaný katalog lze tedy chápat i jako

⁴¹ Celý fond byl nově uspořádán, vybaven zrevidovaným přírůstkovým seznamem, nahrazeny poškozené obaly a následně byl převeden do fondu Regionálního muzea v Jílovém u Prahy

pomyslnou špičku ledovce v tom smyslu, že do něj byly zahrnuty pouze zlomky jednoznačně zařaditelné k určitému typu dlaždice.

Jak je patrné z výše uvedených počtů, více než polovina fragmentů dlaždic tak z hodnocení vypadla. Důvodem byly buď malé rozměry zlomků, ze kterých nešel typ dlaždice určit, vysoký stupeň opotřebení, nebo fragmentární dochování části motivu, který se vyskytuje na více typech dlaždic, typicky části perlovce. Do soupisu nejsou zahrnuty ani čtvercové hladké dlaždice, z důvodu jejich obtížného datování i obecně nízké vypovídací hodnoty. Stranou nelze ponechat ani fakt, že během revize se některé kusy nepodařilo dohledat, jednalo se však o malý počet položek.

Přes uvedená omezení se nakonec podařilo identifikovat 64 typů dlaždic a obkládacích desek. Po určitém váhání byly do katalogu zahrnuty jenom ty typy, u nichž lze nějakým způsobem uchopit jak jejich funkční zařazení, tak způsob výzdoby. Jednotlivé fragmenty, které se těmito kategoriím vymykají, jsou popsány v samostatné kapitole.

Záměrně zde také nejsou striktně oddělovány dlaždice a obkládací desky. Problematika jejich vzájemného odlišení je opět zpracována samostatně. Pojem obkládací deska je tedy v katalogu použit jenom v případě, že se opravdu nemohlo jednat o dlaždici.

V soupisu je zveřejněná fotografická dokumentace nejlépe zachovaných kusů, spolu se základním popisem. Rozměry byly zjišťovány buď z celých dlaždic, kde je uváděna i jejich případná variabilita, nebo ze zlomků, kde jsou i přes nízkou vypovídací hodnotu zaznamenána alespoň jejich maxima. Většina dlaždic má skosené stěny tak, že se dlaždice zužuje směrem k základně, sklon stěn byl sledován alespoň orientačně, tak aby byly zjištěny případné nepravidelnosti. Spodní strana dlaždic je buď hladká, nebo upravovaná výraznými žlábkami, jejichž smysl bude diskutován v samostatné kapitole. Pro základní orientaci jsou uváděny i analogie z jiných lokalit, pro představu o celkovém množství nálezů jednoduchý odkaz na katalog *D. Hejdové a B. Nechvátala (1970, 127-156)*.

Pro větší přehlednost bylo třeba katalog nějakým způsobem rozčlenit. Stalo se tak za pomoci hrubě načrtnutých skupin, označených písmeny abecedy, které si však v žádném případě nečiní nárok na jakoukoliv chronologickou či stylovou výpověď, slouží pouze k lepšímu uchopení poměrně rozsáhlého celku.

4.4 Způsob pokládání terakotových podlah na Ostrově

Nejstarší publikované vyobrazení ostrovských podlah pochází ze soupisu F. J. Lehnera, kde je na fotografii zachycen složitý vzor z obdélných dlaždic, diagonálně skládaných tak, že výsledkem je dojem úzkých propletených pásů, mezi něž jsou vkládány menší čtvercové dlaždice s jednoduchým ornamentem (*obr. 30*). Vzhledem k datu vydání Lehnerových Dějin umění v letech 1905-1907, i k datu instalace expozice Lapidária Národního muzea⁴² je jisté, že nálezy musí pocházet z výzkumu B. Matějky z roku 1899. Ačkoliv není zcela jisté, zda je fotografovaná skladba opravdu autentická (srv. *Hejdová – Nechvátal 1970, 128, Merhautová*

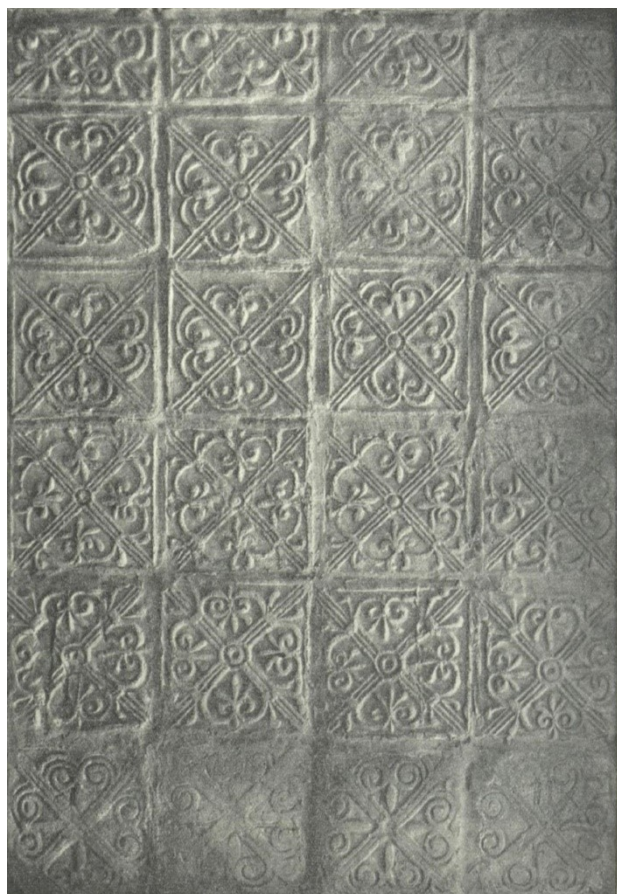
Obr.30. Ostrov (k. ú. Davle). Část podlahy snad původně zachované in situ (podle Lehner 1907, 652, obr. 236)

1988, 59-60), s největší pravděpodobností tomu tak opravdu bylo. K tomuto názoru nás vede především fakt, že na další fotografii s méně náročnou skladbou dlažby jsou použity dvě půlené a mírně poškozené dlaždice s gryfem v perlovci (typ CH 2, jak upozornili již *D. Hejdová* a *B. Nechvátal 1970, 413*). Kdyby se tvůrci fotografii řídili pouze estetikou a nikoliv původně nalezenou skladbou dlaždic, jistě by zveřejnili fotografii bez poškozené části. Dalším argumentem pro

⁴² Expozici s použitím nálezů z Ostrova instalovali J. Koula a V. Fabián v roce 1905.

autentičnost skladby je její náročnost. Pro jednotlivě nalézané obdélné dlaždice s rostlinným motivem by jistě první volbou návrhu bylo jejich užití jako úzké průběžné lemovky podlahového pole z rozměrnějších dlaždic, menší dlaždice s osmilstourozetou (typ F 4) působí samostatně až překvapivě prostě. Teprve jejich vzájemná kombinace, doplněná o drobnou dlaždici s křížem (F 2) se dá co do kompozičního řešení označit za jednu z nejvýraznějších románských podlah u nás. Zajdeme-li ve svých úvahách ještě dál, můžeme, samozřejmě hypoteticky, uvažovat nad tím, zda by vyobrazené řešení mohlo F. J. Lehnera či B. Matějku vůbec napadnout, a jestliže ano, zda by jí s takovou samozřejmostí prezentovali široké veřejnosti, jestliže by pro něj neměli pevné opory. Této úvaze však nijak neodporuje možnost, že původní podlahové pole mohlo být menší či v horším stavu a na fotografii mohlo

Obr. 31. Ostrov (k.ú. Davle). Část podlahy snad původně zachované *in situ* (podle Lehner 654, obr. 238)

být doplněno.

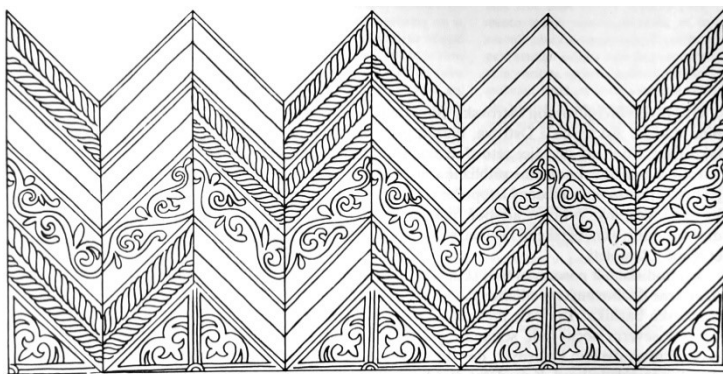
K ojedinělým dokladům složitě uspořádaných podlahových polí z úzkých obdélných dlaždic byla v nedávné době objevena překvapivá paralela během výzkumu na Dolním náměstí v Olomouci.⁴³ V roce 2012 byla odkryta část dlažby *in situ* v interiéru zaniklého románského kostela, na které jsou viditelné jak dlaždice analogické k ostrovským, tak typy, které odjinud dosud nejsou známy. Ačkoliv je pole značně poškozené, s jistou dávkou opatrnosti ho podle dostupných fotografií můžeme považovat za kompozičně totožné s uvedeným polem s diagonálně kladenými dlaždicemi z Ostrova, byť za použití dlaždic s odlišným reliéfem.

Z novějších výzkumů na Ostrově se žádná část podlahy nedochovala v poloze

⁴³ Za ochotně poskytnuté informace děkuji vedoucímu výzkumu Mgr. Richardu Zatloukalovi, Ph.D. z NPÚ ÚOP Olomouc, fotografie bohužel není publikována.

in situ, kromě úseku dlažby, odkryté L. Špačkem v letech 1962-1964. Její kresebnou rekonstrukci přinesla A. Merhautová (1988, 60, obr. 51)⁴⁴. Jedná se o krokvicovitě skládané úzké obdélné dlaždice s šikmo seříznutými kratšími stranami (typ D2, D3, D4), doplněné trojúhelníkovými dlaždicemi (E5; obr. 32). Opět je třeba poukázat na fakt, že jednotlivé dlaždice by šly použít jednodušším způsobem, některé z nich, jako je typ D3, zdobený prostou dvojitou linkou sám o sobě nepůsobí nijak zvlášť dekorativně. Teprve v kombinaci s dalšími typy se ukazuje důmyslnost celého estetického záměru. Na tuto skutečnost je třeba poukázat zejména v tom smyslu, že určitá část románských dlaždic, které považujeme za mladší, byla zřejmě užívána jako „jednoduchá část složitého celku“. Z jejich jednotlivých nálezů tak jednak nelze usuzovat na náročnost původní podlahy, jednak zde nelze nevidět posun od jednotlivých dlaždic s konkrétním motivem k pojetí dlažby jako čistě dekorativního celku. Zároveň je třeba připustit paralelní fungování obou pojetí v jednom časovém horizontu, jak je dobře patrné na příkladě mladších tzv. gotických mozaikových dlažeb, které nejspíš fungovaly současně s gotickými reliéfními dlaždicemi. Úprava podlah tak v čase osciluje mezi převážně dekorativním pojetím až k dokladům dlaždic, u nichž je významová složka akcentována někdy až k potřebě heraldického či dokonce psaného vyjádření⁴⁵.

U ostatních typů dlažby není známá její původní skladba. Některé typy jsou však natolik specifické, že byly vyrobeny s jednoznačným záměrem použití v jedné podlaze. Další typy zase známe z jiných lokalit, není tedy problém jejich skladbu zrekonstruovat. Předem je však třeba zdůraznit, že u velké části ostrovských dlaždic jejich konkrétní použití v podlaze neznáme.

**Obr. 32. Ostrov (k. ú. Davle).
Rekonstrukce části podlahy
zachované *in situ* z výzkumu L.
Špačka (podle Merhautová 1988,
obr. 51).**

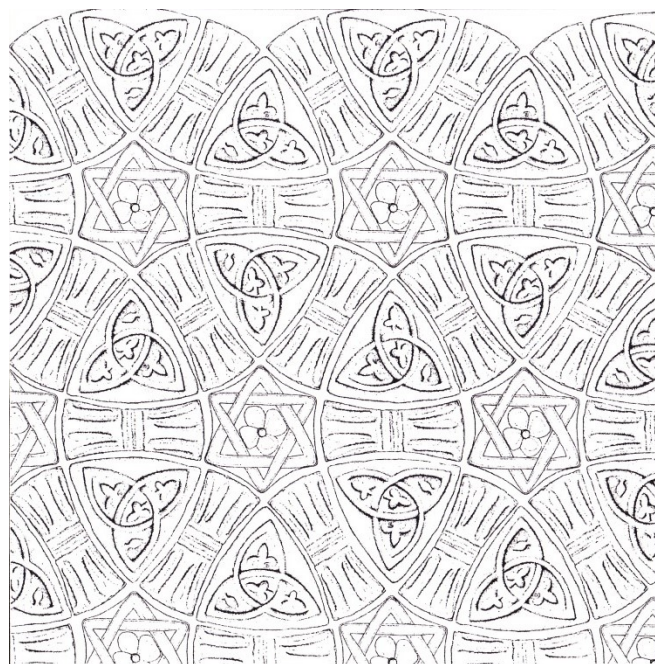
⁴⁴ Fotografie situace zveřejněná L. Špačkem (1967, obr 26) je špatně zřetelná.

⁴⁵ Ke gotickým mozaikovým dlažbám, heraldickým motivům a opisům viz. úvodní shrnutí historie dlažeb.

Prvním z nich jsou dlaždice vyšehradského typu. Způsob jejich pokládky byl nedávno nově důkladně prodiskutován zejména ve spojitosti s výrobou repliky dlažby na pražském Vyšehradě (Boháčová 2013, 114-125) a v souvislosti s nálezem dlažby v rotundě sv. Václava na Malé Straně (Čiháková - Müller 2020, 112-146). Problematice vyšehradského typu byla věnována samostatná kapitola. Na tomto místě uvedme pouze informace, bezprostředně se vztahující k ostrovskému klášteru. Na lokalitě byly během novějších archeologických výzkumů prozatím nalezeny výhradně dlaždice se lvem a gryfem, z výzkumu K. Gutha ve třicátých letech by měl pocházet jeden zlomek dlaždice s Neronem, uložený v Národním muzeu (Hejdová - Nechvátal 1970, 130). V tomto případě je však na místě uvažovat i o tom, zda se nejedná o chybu⁴⁶. Z muzejních sbírek známe dnes celkově 40 dlaždic s gryfem a 17 dlaždic se lvem, v případě dlaždice s Neronem se jedná o drobný zlomek.⁴⁷ Nutno je samozřejmě počítat i s variantou, že dlaždice s motivem Nerona mohly pocházet z méně zkoumaných částí klášterišť, to se však nezdá pravděpodobné.

K dlažbě vyšehradského typu jsou volně vztahovány i čtvercové dlaždice s rostlinným pletencem (B1) a trojúhelníkové dlaždice s palmetou (B2). V případě ostrovských nálezů byly pokrývány černou glazurou, stejně jako některé výplňové dlaždice tvaru trojúhelníka (A3).

Dalším podlahovým vzorem, který je mezi ostrovskými dlaždicemi možno identifikovat, je tzv. mozaiková dlažba s reliéfem. Patří sem šestihránná dlaždice s motivem Davidovy hvězdy v režném provedení (C1), doplněná režnou trojúhelníkovou dlaždicí opět s Davidovou hvězdou (C2) a obdélnou hladkou dlaždicí s černou polevou (B3). Všechny uvedené dlaždice mají mírně

Obr. 33. Stará Boleslav. Rekonstrukce tzv. mozaikové dlažby s reliéfem (podle Boháčová – Špaček 1999, obr. 3).

⁴⁶ Z poznámky č. 68 na s. 130 je zřejmé, že lokalizace této dlaždice na Ostrov byla druhotně odvozena. A. Merhautová dokonce uvedla, že se jedná o fragment jiného motivu (1980, 246).

⁴⁷ 7,2 × 4,1 × 2,7 cm (Hejdová – Nechvátal 1970, 130)

klenuté hrany, takže do sebe navzájem zapadají. Tento typ dlažby (*obr. 33*) je znám z více lokalit (Vyšehrad, Sázava, Žatec, Starý Plzenec, Stará Boleslav, viz. kapitola „Ke stavu poznání středověkých dlaždic“ v této práci), zajímavé je, že jednotlivá provedení se od sebe liší, ačkoliv je vždy zachované stejné kompoziční řešení.

V této souvislosti je třeba zmínit i mozaikovou dlažbu z gotického ambitu v pražském Břevnově (*obr. 34*), která je řazena mezi gotické mozaikové dlažby, používané ve 13. století (Dragoun 1993, 170-176; Dragoun – Tryml – Mjartan 2010, 125-130). Jak uvádějí i autoři studie, kompozičně je tato dlažba totožná s typem, který v této práci nazýváme mozaiková dlažba s reliéfem, v Břevnově jsou však dlaždice hladké, jak je u gotických mozaikových dlažeb obvyklé. Vztah mezi oběma typy dlažby je prozatím neznámý. Už nyní však lze konstatovat, že zatím žádný nález tzv. mozaikové dlažby s reliéfem nebyl učiněn v kontextu stavby, kde by byly použity mladší gotické mozaikové dlažby. Pravděpodobnost jejich souvislosti je zatím poměrně nízká.

Obr. 34. Praha – Břevnov. Torzo gotické mozaikové dlažby (podle Dragoun – Tryml – Mjartan 2010, obr. 10)

způsob, jakým na sebe byly vzájemně vázány. Patří mezi ně dlaždice ze skupiny označené písmenem E, zahrnující zejména dlaždice se vzorem z kombinací kružnic a trojitých, diagonálně vložených pásek. Tento motiv mohl

Mezi vzory podlah, které můžeme rekonstruovat, patří také ty, které jsou tvořené dlaždicemi, u nichž je rovnou vidět

Obr. 35. Okolí hory Blaník? (okr. Benešov). Dlaždice s kružnicemi a ztrojenými diagonálami (foto T. Davidová).

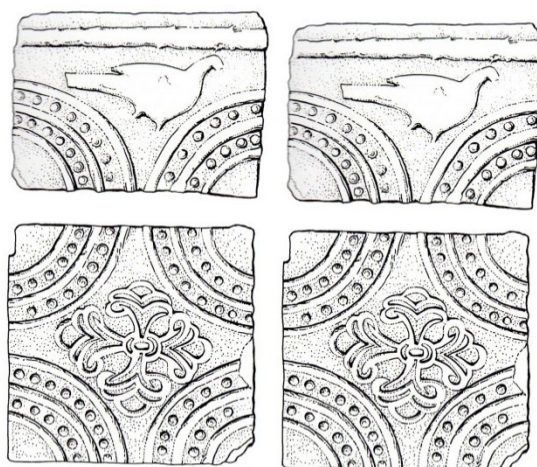
být použit na libovolně velkou plochu. Ukončován byl okrajovými dlaždicemi s polovičním rozměrem. Tento typ dlažby je možno považovat za asi nejuniverzálněji použitelný. Podobné dlaždice pocházejí i z Týnce nad Sázavou (Hejna 1983, 418, obr. 23), kde byly nalezeny spolu s fragmentem obdélné dlaždice, analogické k ostrovskému typu D5, či Dolních Chaber (typ 18, Dragoun – Fleková v tisku) nebo okolí Blaníku (obr. 35)⁴⁸, motivy se však od sebe v detailu liší.

Obr. 36. Praha-Vinoř. Dlaždice z povrchového sběru (podle Daněček 2005, obr. 2)

předpoklad existence zaniklého románského kostela (Lutovský – Daněček 2002, 47-52; Daněček 2005, 561-567; naposledy Hasil 2017, 284-285). Zmínit je třeba i zlomek téhož typu dlaždice z druhotné polohy z premonstrátského kláštera v Milevsku (Břicháček 2007, 50, typ 1). Použití tohoto typu dlaždice je snadné zrekonstruovat, jejich pokládkou vedle sebe vznikl dekorativní vzor, jímž bylo možno vyplnit libovolně velkou plochu. Jako připomenutí toho, že ani zde se však nemůžeme jednoznačně

Typ dlaždice, který je v novějším materiálu zachován pouze ve čtvrcené podobě (E6), známe ze starších výzkumů jako čtvercovou dlaždici se stylizovanými trojlísty typu 51 podle D. Hejdové a B. Nechvátala (1970, 142, obr. 12). Stejnou dlaždici známe z hradiště v Praze-Vinoři (obr. 36), kde je její přítomnost pádným argumentem pro

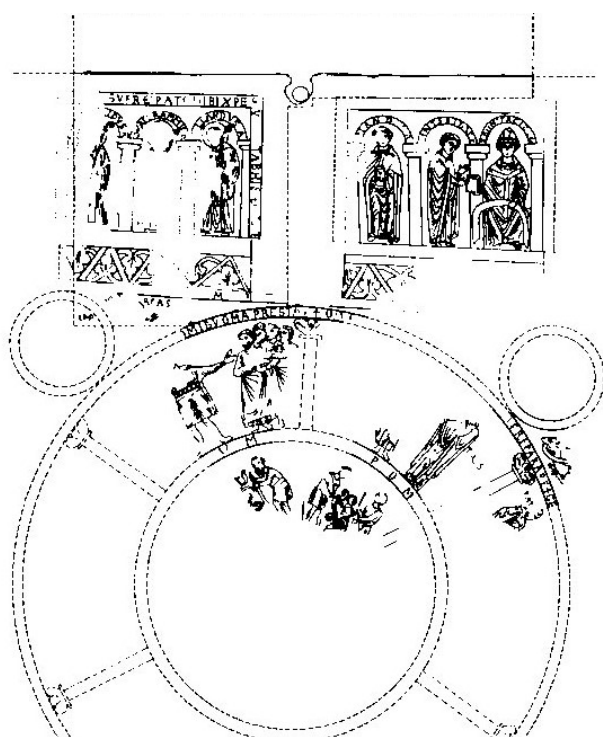
Obr. 37. Ostrov (k. ú. Davle). Rekonstrukce části podlahy s použitím dlaždic typu E7 a E8 (rekonstrukce s použitím kreseb Hejdové – Nechvátala 1970, obr. 12.1, 5).

⁴⁸ Dva fragmenty dlaždic byly před delší dobou předány náhodnými nálezcí do Muzea Podblanicka. Přesná lokalizace i doba nálezů je neznámá, dlaždice měly být nalezeny během turistického výletu na horu Blaník. Za informaci i laskavé poskytnutí fotografií děkuji Mgr. Tereze Davidové z Muzea Podblanicka.

spolehnout na nejjednodušší řešení je třeba opět poukázat na část dlažby, dochované *in situ*, kde, kde jsou čtvrtiny právě této dlaždice využity k vyplnění trojúhelníkové plochy, vzniklé krokvicovitým kladením obdélných dlaždic (*obr. 32*).

Dlaždic s navazujícími motivy je víc, specifické pro Ostrov jsou dlaždice se čtvrtkruhy v rozích, tvořených dvojitým perlovcem s centrálním rostlinným motivem (E7), doplněné při okraji polovičními dlaždicemi s dvojitým perlovcem a ptačí figurou (E8), které opět mohly být použity na libovolně velkou plochu podlahy (*obr. 37*).

Bez speciálního okraje pak mohla být podlaha, tvořená dlaždicemi E 4 s palmetami a kapkami, můžeme uvažovat i o diagonálním kladení dlažby, o čemž by svědčily dlaždice E 5 téhož typu, řezaného na polovinu tak, že vznikla dlaždice tvaru trojúhelníku, která vyplnila zbývající okrajový prostor.

**Obr.38. Benediktbeuern (Bavorsko).
Dochovaná část podlahy s rytou
výzdobou (podle Codreanu-Windauer,
1988, Abb. 2).**

Velkou skupinu ostrovských dlaždic pak tvoří ty, které vyobrazují jednotlivé motivy, figurující jak samostatně, tak v kombinaci s dalšími formálně podobnými kusy. Jsou to dlaždice se zvířecí figurou v perlovci, jako je dlaždice s panterem CH2, pravděpodobně tvořící kompoziční schéma s dlaždicí s ptačí figurou CH4 a dlaždicí s gryfem CH3, spolu se zatím neidentifikovatelnou figurou na dlaždicí CH5. Další dlaždice se zvířecími postavami v medailonu už se liší provedením kruhového rámování i celkovou úpravou motivu a zatím byly objeveny vždy po jednom typu. Mohly být užity samostatně tak, že byly jednoduše kladeny vedle sebe, nebo byly součástí složitější kompozici, po níž se nám však nezachovaly žádné stopy.

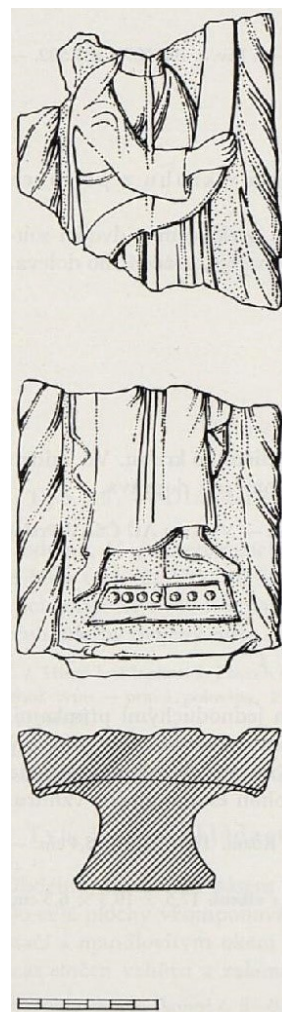
Jsou to dlaždice s fantastickým zvířetem podobným jelenu (CH1), dlaždice s panterem v medailonu, doplněném výrazným rostlinným ornamentem v rozích (CH6) a dlaždice s fantastickým zvířetem a kruhy v rozích (CH7).

Další skupinou dlaždic v ostrovském souboru jsou ty, které nesou dekorativní, převážně rostlinnou výzdobu (F 1, F2), jejíž motiv se cele omezuje na plochu dlaždice. Nevíme, zda byly používány samostatně, či byly opět součástí složitější kompozice. Jak je zřejmé na výše uvedeném poli s krokvicovým motivem, kompoziční vzorce rozhodně nejsou jednoduše rekonstruovatelné. Mezi obdélnými dlaždicemi z Ostrova můžeme tvarově rozlišit dvě skupiny. První z nich jsou úzké, často zdobené průběžnými dekorativními motivy (skupina označená písmenem D). U nich je doloženo použití ve složitých krokvicovitých i diagonálně skládaných podlahových polích, nelze však vyloučit ani jejich paralelní užívání jako pás dlaždic, lemující podlahu tvořenou odlišným typem dlažby. Druhou skupinu tvoří obdélné širší dlaždice (skupina G), u nichž předpokládáme, že tvořily dlouhé dekorativní pásy, buď členící opticky podlahu, nebo sloužící opět jako orámování jinak zdobené plochy. Podobně byly zřejmě užívány i obdélné dlaždice se zvířecími motivy (skupina H), které jsou na Ostrově doloženy buď v obdélném provedení, kdy vyobrazení zvířete odpovídá rozměrově tvaru dlaždice, jako je typ H2 s gryfem v dekorativním rámci, nebo sloučením dvou motivů na jednu dlaždici, jako je tomu u dlaždice s dvojicí zvířat v perlovci (H 3) nebo obdélné dlaždici se dvěma medailony (H 4).

Za nejmladší zatím doložené kusy na lokalitě můžeme považovat gotické dlaždice s dubovým listem (skupina J), které byly na Ostrově vyráběny opačným způsobem, než dlaždice románské, tedy otiskem plastického vzoru do plochy dlaždice tak, že výsledný motiv je do dlaždice zahlouben. Otázkou zůstává i snad dlaždice či obkládací deska s fragmentem motivu koně a jezdce (I2), kterou A. Merhautová řadí mezi románské (1988, 111), vzhledem k materiálu i způsobu provedení je však třeba vzít v úvahu i možnost, že by se jednalo o gotickou dlaždici. Na druhou stranu by však zůstávala mezi ostrovským materiálem zcela ojedinělá.

Mezi množstvím dlaždic z Ostrova je i několik fragmentů, které svědčí o existenci figurálních výjevů. Zatím se vždy předpokládalo, že se jedná o materiál, určený k výzdobě stěn či vnitřního vybavení chrámu (Hejdová – Nechvátal 1970, 154; Merhautová 1988, 105-

117).⁴⁹ Vzhledem k malému opotřebení dochovaných zlomků tomu tak asi opravdu bylo, je však třeba upozornit na ideu, která stojí v pozadí takového předpokladu. Již od doby prvních nálezů vyšehradského typu byla podlaha považována za místo nejmenší úcty, kde mohly být ztvárněny i negativní síly, případně postavy ze Starého Zákona (Hejdová – Nechvátal 1970, 401; Merhautová 1988, 41-46). Srovnáme-li situaci se zachovanými fragmenty sádrových podlah z 12. století s rytou výzdobou z oblasti Německa a Polska (Weigel 2009) či přímo z Bavorska (Codreanu-Windauer 1988), je třeba upozornit na fakt, že zde byly na podlahách vyobrazeny komplikované figurální motivy, mezi kterými byly kromě personifikovaných ctností identifikovány i postavy donátorů (obr. 38). Ačkoliv z našeho území zatím žádné spolehlivé doklady rytých románských podlah nepocházejí, je třeba je zahrnout do diskuze stejně, jako se už tradičně děje s plastikou a architekturou. Mezi nálezy, zahrnutými do předkládaného katalogu jsou zlomky s figurálními motivy jenom dva. Prvním z nich je již výše popsaný fragment s reliéfem koně a jezdce, druhým pak část postavy na úzkém obdélném obkládacím prvku (11; obr. 40). Celý prvek stejného typu je zveřejněn v publikaci A. Merhautové (1988, 109-110, obr. 168), kde je i navržena interpretace postavy jako pastýře. Jedná-li se opravdu o figuru pastýře je těžko posoudit, na tomto místě je třeba zdůraznit jiný fakt. Lidská postava na obkládacím prvku je ztvárněna poměrně prostě a doplněna dekorem v podobě jednoduchých geometrických útvarů, vkládaných podle ne zcela jasného klíče do plochy reliéfu. Nelze zde nevidět souvislost s obkládací

Obr. 39. Ostrov (k. ú. Davle). Části obkládacího prvku s postavou světce (podle Hejdová – Nechvátal 1970, obr. 12.3)

⁴⁹ Fragменты jsou tvarově rozmanité a ne vždy je pro ně vhodný výraz obkládací deska.

deskou s geometrickým reliéfem (K8, obr.), jejíž dekor spočívá v kombinaci kapkovitých útvarů, rovných linek a trojúhelníků. Přiznejme, že v tomto případě je estetika uvedených prvků či obkládacích desek poněkud mimo hlavní ornamentální proud, který jinak z Ostrova známe, to jej však činí o to zajímavějším. Domněnka, že oba typy spolu souvisely a byly použity pravděpodobně v jedné kompozici se zdá být pravděpodobnou. Znamenalo by to ovšem, že při návrhu výzdoby určité části interiéru bylo počítáno s různými povrchy, a tím i různým způsobem upevnění. Obkládací deska s geometrickým reliéfem (K8; obr. 40) je jednou z nemnoha, kterou můžeme na Ostrově spolehlivě jako desku označit. Je vybavena otvory pro uchycení k podkladu pomocí hřebíků⁵⁰ a svojí maximální tloušťkou 2,4 cm patří mezi typ obkládacích desek, který jde jednoznačně odlišit od dlaždic. Naproti tomu je prvek s figurou vysoký až 4,5 cm, což je při šířce 8,5 cm a předpokládané délce 20,5 cm⁵¹ poměrně výrazné. Je zřejmé, že tento typ obkladu musel být upevňován jiným způsobem.⁵² Každopádně je třeba připustit, že zmíněný obklad byl součástí určité kompozice, která se však zachovala pouze fragmentárně. Zda je k ní možno řadit i některé z dalších fragmentů figurálních výjevů, zveřejněné A. Merhautovou (1988, 169-173), je vzhledem k jejich malým rozměrům obtížně rozpoznatelné.

Další obklad s postavou světce (obr. 39) publikovali D. Hejdová a B. Nechvátal (1970, 154, obr. 12). Jak upozornila již A. Merhautová, od předchozího figurálního motivu se liší jak rozměry,⁵³ tak kvalitou provedení (1970, 109). Postava je mnohem lépe ztvárněna a rámována dekorativním okrajem v podobě provazce. Jestliže předpokládáme, že figurální obklady byly vyráběny i přímo navrhovány pro určité kompoziční řešení, pak je pravděpodobné, že se

**Obr. 40. Ostrov (k.ú. Davle).
Obkládací prvky typu I1 a K8,
z výtvarného hlediska tvořící celek
(podle Merhautová 1988, obr. 161,
168).**

⁵⁰ Je s podivem, že tvůrci neměli potřebu umísťovat otvory pro hřebíky symetricky, ačkoliv při použití desek na stěně musely být viditelné.

⁵¹ Informace o délce Merhautová 1988, 109.

⁵² Diskuze o rozdílech mezi dlaždicemi a obkládacími deskami a možnostmi jejich upevnění bude uvedena na jiném místě tohoto textu.

⁵³ Předpokládaná délka podle rozměrů zachovaných fragmentů cca 30 cm.

takto na Ostrově dochovaly doklady nejméně dvou záměrů nástěnných figurálních kompozic. Výraz „doklad záměru“ je pak třeba chápat v tom smyslu, že ne vždy musel být zřejmě původní plán bezesbytku naplněn. Jeho realizace buď mohla proběhnout, nebo mohla být ve svém průběhu modifikována či zcela zrušena. S takovýmito změnami je třeba při úvahách o pozůstatcích architektury a jejím vybavení vždy počítat, obzvlášť jedná-li se o snadno manipulovatelné výrobky z terakoty.

Obklad, který sice nenesl obraz žádné figury, ale jednoznačně s ní souvisí, je dochovaný fragment s nápisem MIHAEL/GA (I3, *Merhautová* 1988, 106, 162), prozatím jediný dochovaný z Ostrova a unikátní na celém našem území. Za obklad ho snad lze považovat díky hlubokému plastickému a zároveň nepoškozenému reliéfu. Pravděpodobně byl umístěn pod vyobrazení archandělů. Překvapivé jsou rozměry uvedeného obkladu. Jestliže předpokládáme, že na jeho odlomené nedochované části byl napsán zbytek jména Gabriel, dosahoval délka obkladu odhadem ke 35 cm, a to při šířce 7,7 cm. Jednodušší řešení, kdy by bylo každé jméno ztvárněno na samostatné dlaždici očividně nebylo realizováno.

Z ostrovských dlaždic z novějších výzkumů zbývají typy, u kterých neznáme jak kompoziční schéma, tak si ani nejsme jisti, zda se původně jednalo o dlaždice či obklady. Jsou to rozměrnější typy s rostlinnými i geometrizujícími motivy, jako je původně snad čtvercový obklad o délce strany 27 cm a precizně provedeným rostlinným reliéfem okolo středové rozety (K3), čtvercová dlaždice se složitým ornamentem (K2), fragmenty dlaždic s rozvilinou v rohu (K4), čtvercová dlaždice s pletencem a smyčkami v rozích (K5) a dlaždice s lomeným pletencem (K7). Mezi nimi zaujímá zvláštní místo část obkladu se svazčným rostlinným motivem, u něhož je zvláštní asymetrická úprava spodní strany (obr.). Můžeme zde předpokládat funkční význam takového řešení, kdy mohl obklad hypoteticky posloužit jako řešení horního okraje plochy či přímo příčky.

Posledním typem v této kapitole se symbolicky vracíme zpět na počátek. Úlomek dlaždice s fragmentem reliéfu (K1) byl identifikován jako část lichoběžníkové dlaždice se lví maskou (srv. *Merhautová* 1988, obr. 22), u které je spíše tušena jakási souvislost s dlažbou vyšehradského typu (srv. *Čiháková - Müller* 2020, 131), daná zejména použitím černé glazury na dlaždici z Vyšehradu, uveřejněné *L. Varadzinem* (2015, 362), která na mladších románských dlaždicích nebývá přítomna. V případě Ostrova jde však o rezné dlaždice.

4.5 Technologická specifika ostrovských dlaždic

Dlaždice z ostrovského kláštera jsou rozmanité nejen výzdobnými motivy, ale i množstvím detailů, které svědčí o inovativním přístupu k užívání výrobků z pálené hlíny při

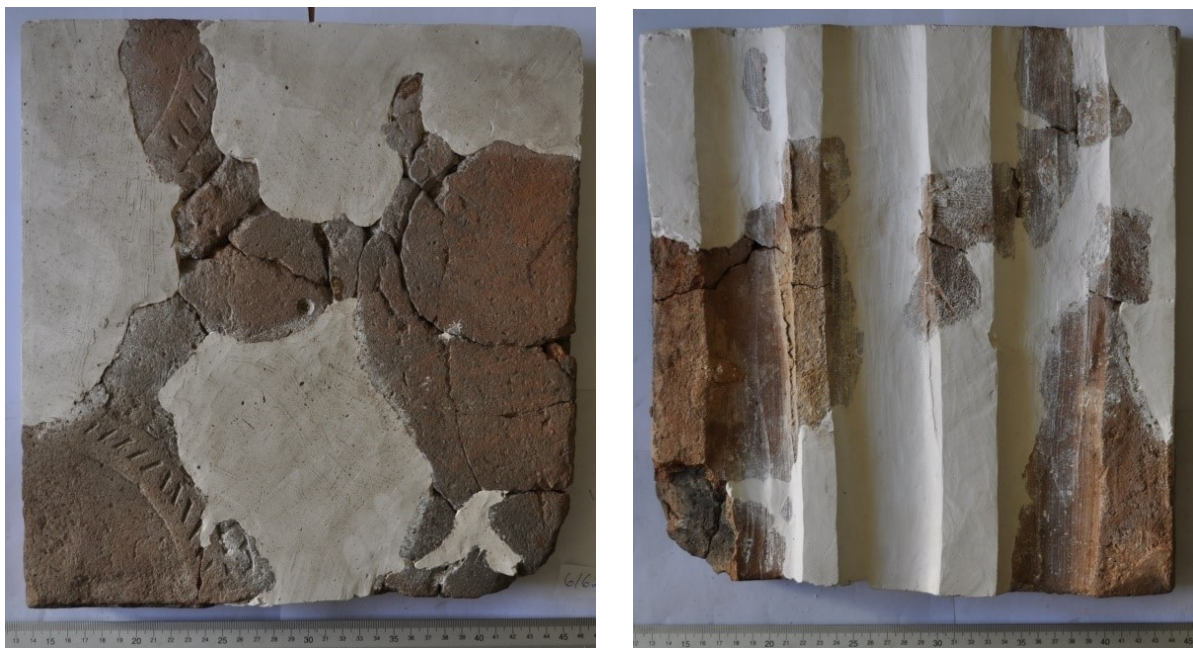

Obr. 41. Ostrov (k. ú. Davle). Fragment obkladu se svazčítým rostlinným motivem (K 6).

výzdobě interiéru. Některé z nich, jako jsou otvory pro připevnění obkládacích desek hřebíky k dřevěnému podkladu jsou všeobecně známé, jiné jsou specifické pouze pro Ostrov a ne vždy jsme si zcela jisti jejich funkcí.

*Obr. 42. Ostrov, inv. č. O_52_77, typ D
1. Žlábek na spodní straně dlaždice.*

Obr. 43. Ostrov, inv. č. O_6_62. Rozměrná deska s žlábků na spodní straně, nesoucí stopy ošlapání.

Velká část dlaždic z Ostrova zaujme při bližším pohledu zvláštním rysem, který se na zatím známých nálezích z českých zemí nevyskytuje. Jsou to výrazné žlábků na jejich spodní straně, jejichž průměr se pohybuje mezi 5 až 8 cm (*obr. 42, 43*). Soustředíme-li se na obecně na úpravu podstavy románských dlaždic, setkáváme se maximálně se stopami po maltě či vápenném mléku, jako je tomu u dlaždic z rotundy sv. Václava na Malé Straně v Praze (*Čiháková – Müller 2020, 184*), většinou však nerozpoznáme žádné výraznější stopy po úpravě spodní strany dlaždice. Jedinou výjimkou jsou románské dlaždice z rotundy sv. Kříže na Starém Městě v Praze (*Dragoun 1992, 386*), u nichž lze však se značnou pravděpodobností soudit, že byly vyrobeny v ostrovském klášteře.⁵⁴

⁵⁴ Zároveň je třeba připustit, že žlábků na spodní straně dlaždic jsou jedním z argumentů, proč je jejich původ hledán na Ostrově s takovou jistotou (srv. *Dragoun 1992, 389-390*).

V případě dlaždic z Ostrova jsme tak postaveni před otázku, jaká byla funkce takto výrazného prožlabení. Tohoto jevu si byli vědomi už *D. Hejdová* a *B. Nechvátal* a žlábký na

Obr. 44. Ostrov, (k. ú. Davle), inv. č. O_112_77. Dlaždice s projmutou spodní stranou a žlábký v bočních stěnách. Šipkami zvýrazněny zbytky malty ve žlábký.

spodní straně považovali za jeden z rysů obkládacích desek, ačkoliv zároveň pozorovali žlábký i na spodní straně ochozených kusů (1970, 414-415).

Tento názor má jistě svoje opodstatnění, nemůžeme si však nepovšimnout, že množství terakoty se žlábký na spodní straně nese stopy výrazného ošlapání (*obr. 43*).

Stejnou situaci pozoroval i Z. Dragoun na dlaždicích z pražské rotundy sv. Kříže. Některé kusy, považované formálně za obkládací desky, jako je deska s dvojicí šelem (v tomto katalogu typ H1), nesly v rotundě stopy výrazného ochození. Závažným nálezem je v tomto kontextu i otisk uvedených žlábků i obrysů dlaždic v maltě, jejíž vrstva dosahovala až 5 cm a z rubové strany nenesla otisk zdiva, ale spíše podkladu, tedy terénu, takže je zřejmé, že pochází z podlahy (Dragoun 1992, 389-392).

Jedinečným nálezem z Ostrova je v tomto směru i výrazně opotřebovaná dlaždice, která má kromě širokého prožlabení na spodní straně i užší žlábků z obou bočních stran, ve kterých jsou dokonce dochovány zbytky malty (obr. 44). Podobné nálezy uvádí i Z. Dragoun opět z rotundy sv. Kříže, kdy jsou bočními žlábků opatřeny dokonce všechny tři strany trojúhelníkové dlaždice (1992, 388).

Podobně zvláštním se v tomto směru jeví i fragment obkládací desky z Ostrova s postavou pravděpodobně světce (Hejdová – Nechvátal 1970, obr. 12.3, obr.), která má výrazné žlábků z obou bočních stran, nikoliv však zesponu (obr. 39).

Vysvětlení funkce žlábků na spodní straně je obtížné, na románských, ale ani na mladších gotických dlaždicích z jiných lokalit zatím není doloženo. Snad se mohlo jednat o způsob, jakým byla dlaždice či obkládací deska připevněna k podkladu, snad mohlo jít o metodu, jakým bylo redukováno množství potřebného keramického materiálu či zlepšení podmínek pro výpal.

Žádný z návrhů však při bližším zkoumání nepůsobí dostatečně věrohodně. Pokud by žlábků měly sloužit k lepšímu uchycení k podkladu, dávaly by smysl v případě, že by byly použity na podlaze. Z. Dragoun nálezy v rotundě sv. Kříže jednoznačně interpretuje tak, že dlaždice se žlábků byly vkládány do silné vrstvy malty a sloužily

Obr. 45. Ostrov (k.ú. Davle). Spodní strana dlaždice s gryfem inv. č. O_17_82.

k lepšímu připevnění k podkladu (1992, 390). V rotundě tomu tak jistě bylo, přesto zůstává otázkou, zda byly žlábký na dlaždicích vytvořeny s tímto úmyslem. V ostrovském fondu je uloženo množství dlaždic, z nichž některé nesou stopy po maltě, jiné však nikoliv, a to bez ohledu na stupeň ochopení. Zároveň tento postup klade větší nároky na množství malty a je otázkou, zda nějak zásadně přispíval k fixaci dlaždic k podkladu. Dokázali bychom si představit i situaci, kdy by byl povrch pod dlaždicemi tvořen sypkým materiálem, ve kterém by dlaždice s takto upravenou spodní stranou lépe držely. Prožlabení na bocích dlaždic by snad mohlo sloužit k jejich pevnějšímu přichycení k sobě navzájem a k minimalizování potřebné spáry. Zde lze ovšem namítnout, že jednak existují kusy, které mají žlábký pouze z boku a nikoliv ze spodu, jednak přesnost a pravidelnost románských dlaždic nebyla taková, aby je bylo možno klást těsně vedle sebe s minimální spárou. V některých případech naopak vidíme, že teprve při pokládce s dostatečně širokou spárou je výsledná kompozice přijatelně pravidelná, jak je zřejmé i z pokusu o rekonstrukci podlahy z typů E7 a E8 (obr.).

Pokud jde o spotřebu keramické hlíny a lepší podmínky pro výpal, tak zde bychom smysl viděli u rozměrných kusů. Nedává ale smysl u úzkých obdélných dlaždic (obr.), kde výrazné prožlabení spíše muselo zvýšit náročnost manipulace s nevypálenými kusy a zároveň mohlo i zvýšit pravděpodobnost deformace ještě před výpalem.

Odpověď na tuto otázku tedy v současné době neznáme, i když jedna z možností je prokazatelně doložena na dlaždicích z rotundy sv. Kříže (*Dragoun* 1992, 390). Přesto nelze považovat celou problematiku uspokojivě vysvětlenou, zejména v případě žlábků, jimiž jsou některé dlaždice i obkládací desky opatřeny z boku.

Zvláštním a ve fondu zatím ojedinělým způsobem je upravena spodní strana dlaždice s gryfem (*obr. 45*), jejíž spodní strana je pokryta úzkými rytými žlábký, vytvořenými ještě před výpalem. K čemu měly sloužit není jasné, snad pro zdrsnění povrchu k lepšímu přilnutí k podkladu. Každopádně mezi dlaždicemi z Ostrova, uloženými ve fondu v Jílovém je tento fragment jediný. Můžeme zde snad uvažovat o doklad experimentování s různými úpravami spodní strany dlaždic.

4.6 Dlaždice a obkládací desky

Při studiu ostrovského fondu působilo značné problémy rozlišení dlaždic a obkládacích desek. Ačkoliv se tomuto tématu již věnovali *D. Hejdvová* a *B. Nechvátal*, kteří jako hlavní kritérium zvolili prožlabení spodní strany, vysoký

Obr. 46. Ostrov (k. ú. Davle).

Terakotový obklad sloupku (?), inv. č.

O_117_76.

relief a neopotřebovaný povrch (1970, 414-415), i *A. Merhautová*, která desky rozlišovala zejména podle volby motivů a otvorů pro přichycení (1988, 105-117) tak činili víceméně intuitivně, s vědomím limitů takového přístupu. *Z. Dragoun* naopak naznačuje původně

snad nadhodnocený počet obkládacích desek na Ostrově na úkor dlaždic (1992, 390).

Obr. 47. Hradec Králové. Terakotový prvek s pleťencem inv. č. 679 (2238),

foto R. Bláha.

V rámci zpracování ostrovského fondu z jílovského muzea se jako zásadní ukázala změna náhledu na celou problematiku ve smyslu striktního rozlišování mezi oběma typy předmětů. Postupně se ukazuje, že zdobená terakota se porůznu objevuje

v archeologickém materiálu a je tvarově značně diferecovaná. Známé obklady

nepravidelných tvarů, z nichž některé mají oblý průřez, takže u nich nepředpokládáme použití na rovný povrch, jako je fragment pravděpodobně obkladu sloupku z neznámé sakrální stavby v Litovli (Faltýnek - Šlézar 2006, 308-309, obr. 5).

V mladším období pak musíme upozornit na množství relativně tenkých desek, které nejsou považovány za dlaždice, jako jsou desky z Nepomuku (Kovář *et al.* 2015, 263, obr. 41-43) a u kterých jsou otvory pro připevnění někdy přítomny, jindy však ne, nebo z Červené nad Vltavou (Hejna 1964, 150-152) či olomouckého kláštera Hradisko (Čížmář – Kohoutek 1998, obr. 11.3). Zároveň jsou známy naopak masivnější terakotové prvky, jako je výše v textu zmiňovaný gotický keramický obklad s jezdcem a drakem (Antony Čekalová *et al.* 2017, 53, obr. 19), které jsou naopak vyšší, než je u podlahových dlaždic běžné.⁵⁵

Z celkové situace vyplývá, že se tvůrci románských staveb v některých případech

**Obr. 48. Řezno, sv. Emmeram (Bavorsko).
Románské obkládací desky s otvory
(podle Kammel 2007, obr. 194).**

rozhodli pro dekorování stavby reliéfními prvky z pálené hlíny. Domníváme se, že teprve

⁵⁵Podlahové dlaždice bývají vysoké od cca 3 cm do 5 cm, samozřejmě s množstvím odchylek.

druhotným krokem bylo konkrétní technické řešení, pomocí kterého byl prvek připevněn ke svislým plochám. Lze předpokládat, že plochy mohly být z různého materiálu i v jedné stavbě, například kombinace zděných stěn a dřevěných přepážek, stejně jako mohly být prvky použity v interiéru i exteriéru. Proto je také oblast terakotových prvků tak rozmanitá a lze se domnívat, že se v budoucnu množství nálezů ještě rozroste. Často jsou totiž zachovány v jednotlivých kusech, které nebývaly zahrnuty do souhrnných prací, tematicky se v oblasti terakoty soustřeďující hlavně na dlaždice nebo kachle. Skupiny, na které je můžeme pracovně rozdělit, jsou tak navzájem propustné a lze se domnívat, že byly podle potřeby používány v jednom interiéru, jak je dobře patrné na ostrovském obkladu s figurou (I1) a obkládací desce z Ostrova s geometrickým dekorem (K8). Pro srozumitelnější vyjádření by možná bylo vhodné používat výraz *obklad* jako nadřazený výrazu *obkládací deska*. U obkládací desky je jednoznačný způsob jejího použití. Obklad může mít někdy značně neobvyklý tvar (jako je tomu u prvku K6), který je jasně daný tvarem původní struktury, na kterou byl připevněn. Ten je nám ovšem bohužel často neznámý. Uvažovat lze i o výrazu *obkládací cihla*, použitelném naopak pro zdobené prvky, které se vyznačují abnormální výškou.

1) Tenké obkládací desky s otvory pro připevnění

Výška desek se pohybuje obvykle od 1,5 cm do 2,5 cm, příkladem mohou být desky z Ostrova (K8), Červené nad Vltavou (*Hejna* 1964, 150-152), Nepomuku (*Kovář et al.* 2015, 263, obr. 41-43) či často citovaný starý nález románských desek z německého Řezna (*Kammel* 2007, 215; obr. 48). Předpokládáme u nich, že byly připevňovány hřebíky k dřevěnému podkladu, někdy se uvádí i možnost opatření dřevěným rámem (*Merhautová* 1988, 105). V případě fragmentárních nálezů často nevíme, zda předmět byl vybaven otvorem, nebo ne, jako je tomu v případě románského fragmentu desky s motivem ryby z olomouckého Hradiska (*Čižmář – Kohoutek* 1998, obr. 11.3).

2) Tenké obkládací desky bez otvorů

Výška desek je podobná jako u předchozí kategorie, rozměry a tvar jsou různé, často obdélné. Vzhledem k absenci otvorů však tato skupina zatím nebyla podrobněji zkoumána. Objevují se v souvislosti s publikacemi kachlů, jako je tomu u obkládací desky z Brna - Panenské ulice (*Hložek – Loskotová 2017, obr. 1/11*) nebo u desky se znaky pánů ze Šternberka

z Dominikánské ulice v Brně (*Menoušková – Měřínský 2008, obr. 327:3*), z českého prostředí můžeme uvést nálezy desek z tvrze Martinice u Votic (*obr. 49*)⁵⁶. Způsob jejich použití zatím neznáme, z kontextu nálezů se zdá, že byly součástí nákladnějších vrcholně středověkých obytných interiérů.

**Obr. 49. Martinice (okr. Benešov).
Fragmenty gotických obkládacích
desek (foto T. Davidová).**

3) Obklady tvaru kvádru se zdobenou čelní stranou – obkladové cihly

Obklady tohoto typu mají výšku různou, obecně by se však daly charakterizovat tak, že ve srovnání s jejich ostatními rozměry je nápadně velká. Můžeme to zjednodušeně vyjádřit tak, že výška prvku bývá větší než polovina jeho šířky. Příkladem je výše uvedený gotický prvek z Prahy (*Antony Čekalová et al. 2017, 53, obr. 19*), či románský prvek z neznámé lokality v Hradci Králové (*obr. 47*).⁵⁷ Cihlu s raženým motivem kohouta uvádí i *A. Merhautová* z Ostrova, bohužel bez vyobrazení (1988, 122).⁵⁸

4) Obklady nekvadratických tvarů

⁵⁶ Jejich podrobnou publikaci připravuje Bc. D. Vnoučková, za poskytnutí fotografií děkuji Mgr. T. Davidové.

⁵⁷ Za laskavé poskytnutí detailních informací i svolení k použití fotografie děkuji Mgr. Radkovi Bláhovi.

⁵⁸ Ve fondu uloženém v muzeu v Jílovém u Prahy se nenachází.

Podoba těchto obkladů byla dána jednoznačně tvarem části architektury či vybavení,

**Obr. 50. Ostrov (k. ú. Davle). Obloukovitě
prohnutý prvek inv. č. O_180_77+ O_418_77.**

na které je bylo třeba připevnit. Jsou to fragmenty se zaobleným průměrem, u nichž předpokládáme jejich užití jako obklad sloupků, jako jsou nálezy z Litovle (Faltýnek - Šlězár 2006, 308-309, obr. 5). Obklad zřejmě také sloupku pochází i z Ostrova (Merhautová, 1988, 112, obr. 174; obr. 46), odkud známe i výše vyobrazený fragment typu K6. Zcela unikátní je pak zřejmě obklad, který mohl sloužit snad k zakrytí sloupu většího průměru s motivem šelmy v perlovci. Motiv je formálně podobný dlaždici s panterem typu CH2, ale v detailu se liší a zejména je opačně orientovaný (obr. 50).

Zároveň je třeba připustit možnost, že ne všechna terakota mohla být užitá tím způsobem, jak bylo zamýšleno při její výrobě. Nejsme si jisti, zda některé kusy, původně zamýšlené jako dlaždice, nemohly být užity jako obklady a naopak. Jestliže bychom souhlasili s katalogem D. Hejdové a B. Nechvátala (1970, 156) ve smyslu jejich dělení na obkládací

desky a dlaždice, pak je namístě i otázka technického řešení připevňování uvedených terakot k podkladu. Zatím v podstatě nebylo navrženo konkrétní technické řešení, jakým způsobem by měly být rozměrné a těžké desky bez otvorů (jako je typ H1 s motivem dvou šelem) připevněny ke zdi. Způsob, jakým byly užívány keramické reliéfy na vnější straně staveb zejména v severním Německu a Polsku (srv. *Świechowski* 2000), v tomto případě není přijatelný. Zde byly reliéfy do staveb zazdívány a byly přirozeně podepřeny cihelným zdívkem, s nímž tvořily lícovou stranu. Na podobný způsob, který byl užit na stavbě německého opatství Lorsch upozornili nedávno i *J. Čiháková* a *M. Müller* (2020, 133; *Zeeb – Pinsker* 2011). Zde se na fasádě střídají šestiboké a trojúhelníkové kamenné obklady, zasazované do malty, zároveň se však o sebe navzájem opírají. Aby bylo možno přichytit ke stěně ostrovské obklady, bylo podle našeho názoru také nutné, aby měly nějakou oporu. Mohlo se jednat buď o řešení, kdy by byla obklady pokrývána celá stěna, nebo mohly být desky podepřeny pomocnými prvky, mezi nimiž si dokážeme přestavit dřevěné klíny, zatlučené do zdiva a překryté omítkou, případně dřevěnou konstrukci, která mohla být v interiéru i přiznaná. Pro žádné z navrhovaných řešení nejsou doklady, přesto považujeme za nutné tuto problematiku otevřít. Těžko lze pracovat s pojmem obkládací deska, není-li uspokojivě vyřešen způsob, jakým byla připevněna ke stěně.

4.7 Terakotové fragmenty neznámé funkce

Mezi nálezy z ostrovského kláštera nacházíme určitý počet fragmentů, u nichž prozatím nedokážeme určit jejich původní funkci. Přesto zde alespoň v krátkosti uvádíme

Obr. 51. Ostrov (k. ú. Davle). Terakotový fragment neznámé funkce inv. č. O_81_78.

jejich přehled. Děje se tak zejména z toho důvodu, že až na výjimky právě publikace pouze jasně kategorizovatelné terakoty vedla podle našeho názoru k určitému zkreslení celkového spektra keramických obkladů i stavebních prvků či dalších předmětů neznámého určení, které zřejmě byly jak v románském, tak v gotickém období používány. Naštěstí i zde se situace mění a jsou zveřejňovány předměty, u nichž není funkce jasně známa (srv. *Krajíc* 2008, obr. 150, dlaždice s otvory)

**Obr. 52. Ostrov (k. ú. Davle).
Terakotový fragment neznámé funkce
inv. č. O_86_78.**

Prvním z ostrovských zatím neurčených prvků je fragment s obdélnou podstavou, směrem vzhůru se ale nepravidelně zužující. Celým zlomkem prochází otvor a na straně, kterou považujeme za čelní, je patrný zvýšený okraj (*obr. 51*). Mohl snad sloužit jako podklad,

**Obr. 53. Ostrov (k. ú. Davle).
Terakotový fragment neznámé funkce
inv. č. O_257_76.**

k němuž mohlo být cosi připevněno za pomoci otvoru, procházejícího skrz. Tím jsou ovšem naše interpretační možnosti prozatím vyčerpány, snad se v budoucnu objeví jasnější analogie, ať už z nových

výzkumů, nebo v rámci hodnocení starších fondů.

Další fragment je tenký, asymetricky řešený předmět, z jehož spodní strany vystupuje výrazná lišta se zřejmě funkčním významem (obr. 52).

Účelem fragmentu (obr.53) snad mělo být zakrytí sloupu, v tomto případě ale zřejmě většího průměru, než jaký předpokládáme u výše

uvedeného obložení. Fragment je poměrně málo prohnutý, jasně je ale zřetelné, že nemohl být použit na rovné ploše.

Posledním představeným zlomkem je drobný fragment původně pravoúhlého tvaru, který A. Merhautová považovala za nárožník nezdobeného rámu (1988, obr. 176; obr. 54).

Obr. 54. Ostrov (k. ú. Davle).

Terakotový fragment neznámé funkce

inv. č. O_379_77.

4.8 Výsledky zpracování ostrovského fondu v Muzeu v Jílovém u Prahy

Vyhodnocení materiálu, uloženého v Jílovém doplnilo údaje, známé z katalogu D. Hejdové a B. Nechvátala (1970, 127-156) a po kvantitativní stránce zpřesnilo informace, podané A. Merhautovou (1988). V budoucnu snad bude možno předložený katalog i s poznámkami k technologickým zvláštnostem úpravy spodních stran dlaždic publikovat, aby tak byl širší odborné veřejnosti přístupný nástroj ke srovnávání eventuálních nových nálezů románských dlaždic. Zároveň je však zřejmé, že větší posun v poznání problematiky ostrovských dlaždic je úzce vázán na vyhodnocení materiálu a dokumentace z výzkumů, dosud na lokalitě proběhlých.

Ostrovský klášter se ve světle nového zpracování románských dlaždic jeví jako lokalita ve své době s výjimečně invenčním prostředím a pověst výrobního centra tak nese jistě právem. Další oblastí poznávání by v budoucnu mohlo být vytipování konkrétních fragmentů dlaždic a ověření jejich stratigrafických souvislostí v terénní dokumentaci a doprovodném

materiálu tak, aby byly získány pevnější podklady pro relativní chronologii dlaždic na klášteřišti a úvahy o jejich stáří nemusely být tak velkou měrou odkázány na metody dějin umění, ale byly rovnoměrněji podepřeny i argumenty, získanými archeologickými poznávacími postupy. Dále to pak může být otázka vazby kláštera na menší lokality s ostrovskými dlaždicemi, jako je Kostelec u Křížků, Týnec nad Sázavou a zejména pražská rotunda sv. Kříže. Potenciál ostrovských dlaždic dosud jistě není vytěžen, předkládanou práci však autorka tohoto textu považuje za nezbytný krok, bez něhož by jejich poznávání mohlo zásadnějším způsobem pokročit jen se značnými obtížemi.

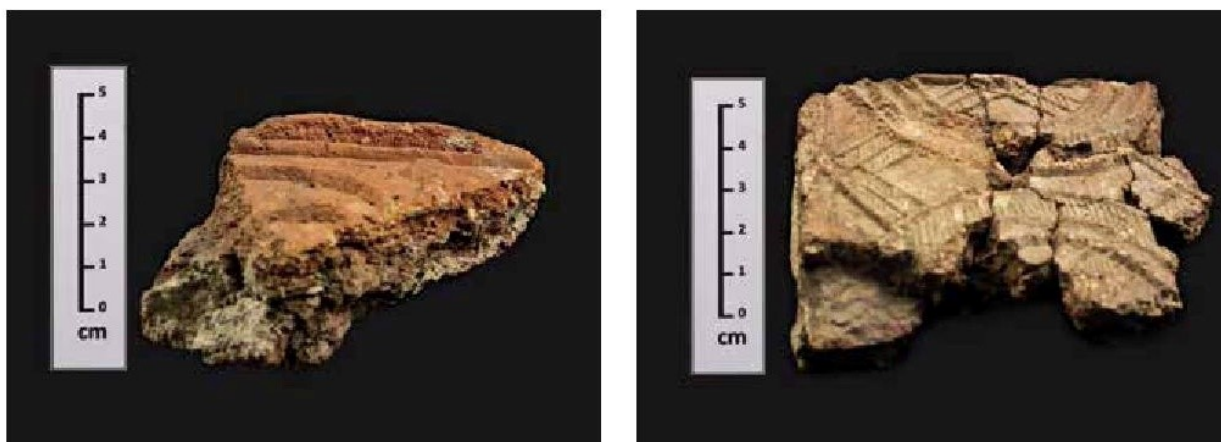

5. Mladší románské dlaždice

Předchozí kapitoly byly zaměřeny na dlaždice z Ostrova a dlaždice vyšehradského typu. Mimo ně však známe z našeho území i další relativně rozsáhlé nálezové celky, které se svým stylem buď zcela vymykají ostatním románským dlaždicím u nás, jako je tomu u nálezů z Dolních Chaber (*Fleková – Dragoun* v tisku), nebo se jedná o kombinace známých i neznámých typů, jako je tomu v premonstrátském klášteře v Milevsku (*Břicháček* 2007) či moravské Rokytné u Uherského Hradiště (*Fleková – Čížmář – Procházka* 2012, 279-300). Mimo to známe i menší nálezové celky či jednotlivé dlaždice, jako je tomu v západočeských Štítarech (*Břicháček* 2010, 368-373) či Bukovce u Domažlic (*Čechura* 2007, 472). Další dlaždice potom spadají do kategorie, kterou někteří autoři nazývají románsko-gotická, jako je tomu u mladších dlaždic z Milevska (srv. *Břicháček* 2007), nebo jsou obecně datovány do 12. – 13. Století, jako dlaždice z kláštera v Podlažicích (*Frolík – Musil* 2015, 239), nebo moravské Střelné (*Kouřil* 2011, 145-152). Tuto skupinu zatím můžeme označit za méně známou kapitolu vývoje úpravy podlah na našem území. Celkově je možno konstatovat, že mladším či pozdně románským dlaždicím bylo dosud věnováno nesrovnatelně méně pozornosti, než jak je tomu u dlaždic nejstarších. Zároveň je třeba zdůraznit, že i zde je k dispozici jen málo podkladů pro určení jejich skutečného stáří, často jsou tedy datovány na základě rozboru výtvarného stylu. Označení mladší tak můžeme považovat spíše za pracovní termín, v zásadě jde však o termín, vymezený protikladem k vyšehradskému typu. Zajímavým rysem některých mladších celků je jejich výrazná nehomogenita, kdy jsou na jednom místě shromážděny dlaždice, netvořící společně žádný rozpoznatelný celek. Domníváme se, že to je jedna z otázek, jejíž zodpovězení by mohlo pomoci v budoucnu lépe poznat mechanismy výroby a distribuce mladších románských dlaždic. Zároveň je třeba konstatovat, že zde jsou naše znalosti zatím jen velmi skromné, přestože se jedná o cenné doklady o původním pojednání chrámových interiérů. Na následujících řádkách budou podrobněji pojednány dva nálezové celky, a to dlaždice z Prahy- Dolních Chaber a Rokytné u Moravského Krumlova.

5.1 Reliéfni terakotová podlaha z chaberské rotundy⁵⁹

Románské dlaždice s bohatou reliéfní výzdobou z podlahy kostela v Dolních Chabrech tvoří jeden z nejvýraznějších souborů této povahy v českých zemích. Mezi zachovanými fragmenty dlažby nalezneme 19 typů, jejichž motivy sahají od jednoduchých rostlinných a ornamentálních až po zvířecí i figurální výjevy. Některé rysy dlaždic z Dolních Chaber však již od okamžiku nálezů vyvolávají množství otázek, které dodnes nedovolují zcela jednoznačnou interpretaci jejich použití v chrámové podlaze. Jde zejména o rozpory mezi náročným dekorem a nízkou kvalitou provedení, stejně jako skutečný význam lokality, jejíž součástí chaberský kostel byl. Následující text si rozhodně neklade za cíl tyto otázky definitivně zodpovědět, snaží se spíše poukázat na skutečnosti, které by snad mohly být podkladem k diskusi nad zatím spíše opomíjenými aspekty románských dlaždic. Vzhledem k povaze pramenů se však předkládané úvahy pohybují v rovině hypotéz, jejichž spolehlivější potvrzení můžeme v dohledné době čekat jen stěží. Za podstatu sdělení je tedy třeba považovat především podrobnější zveřejnění rozporuplných skutečností, které jednoznačnou

Obr. 55. Praha – Dolní Chabry. Detail neodstraněné keramické hmoty na svrchní straně dlaždice s reliéfem u dlaždice typu 16 (typ 16 – 1034) a typu 4 (typ 4 - 755).

⁵⁹ Text je jednou z kapitol připravované monografie o kostele Stětí sv. Jana Křtitele v Dolních Chabrech (editoři Z. Dragoun a M. Tryml), která je autorskou prací K. Flekové s doplňky, týkajícími se skladby podlahy od Z. Dragouna. Není-li uvedeno jinak, fotografie pořídili pracovníci NPÚ ÚOP Praha.

interpretaci nálezů chaberských dlaždic znemožňují, a zároveň z nich činí unikátní soubor.

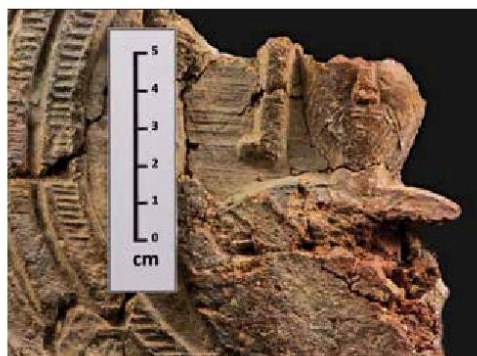
Dlaždice z Dolních Chaber lze řadit do skupiny románských reliéfních dlaždic z pálené hlíny, které známe z území Čech a Moravy, a u nichž zatím podrobněji neznáme vztah k nálezům středověkých dlaždic ze střední Evropy (srv. *Landgraf 1993/1*, 64-65; *Szewczyk-Wojtasiewicz 1999*, 151-167). Převaha reliéfních dlaždic je v našem prostředí nápadná podobně jako praktická absence dlaždic inkrustovaných, které známe ze západní Evropy. Za naše nejstarší nálezů jsou považovány šestiboké dlaždice vyšehradského typu se čtyřmi charakteristickými motivy (*Hejdová-Nechvátal 1970*, 397-407; *Merhautová 1988*, 9-37), jaké v jen lehce variabilní podobě nacházíme na větším množství raně středověkých lokalit. Chaberské dlaždice jsou považovány za součást různorodé mladší skupiny dlaždic, která dosud nebyla jednoznačně utříděna.

Obr. 56. Praha – Dolní Chabry. Detail nekompletně otištěného reliéfu u typu 13. (typ 13 - 798).

Určité zařazení chaberských nálezů do kontextu románských dlaždic provedla *A. Merhautová (1988, 29-34)*. Jejím východiskem byl předpoklad, že vznik chaberských dlaždic úzce souvisí s produkcí dílny ostrovského kláštera. Autorka tedy váže některé rysy uměleckého provedení chaberských dlaždic k první a druhé, někdy však až ke třetí z celkem pěti skupin románských dlaždic, které definovala na základě stylové analýzy dlaždic z ostrovského kláštera, a mezi jejichž charakteristické rysy řadí i výskyt v určitém chronologickém rozpětí (*Merhautová 1988, 29-34*).

Následující text je pokusem o odlišnou interpretaci, ačkoliv některé předpoklady samozřejmě zůstávají stále v platnosti. Pozornost bude věnována jak předpokládané technologii

Obr. 57. Praha – Dolní Chabry. Otisk struktury dřeva v reliéfu u typu 10 (typ 10 - 1033).

výroby, tak výtvarnému pojetí a principu pokládky chaberské podlahy.

5.1.1 Technologie výroby

Způsob výroby románských dlaždic byl sice již poměrně hojně diskutován, převážně se však jednalo o problematiku dlaždic vyšehradského typu. Pozornost byla věnována zejména otázkám výrobních center a distribuce (*Hejdová – Nechvátal 1970*, 431-435; *Merhautová 1988*, 26-29). Za použití přírodovědných analýz se podařilo prokázat různé složení použité keramické hmoty, a tím zřejmě i více dílen, kde byly dlaždice vyráběny (*Vařilová 2001*, 549-555). Při výrobě středověkých dlaždic z pálené hlíny byla ve středoevropském prostoru často využívána technologie výroby pomocí kadlubu (*Landgraf 1993*, 27-29), a to jak u dlaždic vyšehradského typu, tak později u mladších reliéfních gotických dlaždic. Zdá se však, že při výrobě chaberských dlaždic musel být použit jiný typ formy. Z jiných oblastí máme doloženu i výrobu pomocí rámečku (*Hejdová – Nechvátal 1970*, 396; *Landgraf 1993/1*, 32-38; *Norton 1992*, 25-29) nebo ruční vyřezávání složitějších tvarů podle šablony (*Stopford 2005*, 77-80). Metodu výroby dlaždic vyšehradského typu za pomoci rozkládací formy nově navrhli i *J. Čiháková a M. Müller (2020, 143-144)*

Způsobem výroby dlaždic z Dolních Chaber na základě technologických stop se podrobněji zabývala *J. Kůrková*. Mimo jiné navrhla tři technologické postupy, k jednomu z nichž se přiklání i tento text, i když s drobnými modifikacemi. Je jím výroba dlaždic za pomoci rozložitelného rámečku (*Kůrková 2010*, 29-36).

Dlaždice z Dolních Chaber, a snad i z dalších raně středověkých lokalit, byly zřejmě vyráběny za pomoci vícedílné formy. Vzhledem k nepříliš kvalitnímu technickému provedení je možno dobře sledovat technologické stopy, které by na pečlivěji zhotovených dlaždicích nebyly tak zřetelné. Díky tomu můžeme pozorovat některé detaily, které vylučují možnost, že by dlaždice byly vyráběny pomocí jednodílného kadlubu. V první řadě jsou to neodstraněné přebytky keramického těsta na svrchní, reliéfní straně dlaždice (*obr.55*). Ty mohly vzniknout jedině tak, že plocha reliéfu byla umístěna na samostatné desce, která byla vtlačena do ještě vlhké svrchní plochy dlaždice. Zbytky materiálu tlakem vystoupily na okrajích, kde potom již nebyly odstraněny, jak by se jistě stalo v případě většího zájmu, věnovanému samotnému výrobnímu procesu.

Pozornost ovšem vzbuzuje přítomnost obdobných přebytků keramického těsta i na spodní straně některých dlaždic. Znamená to, že v tomto případě nemohl existovat ani kadlub bez reliéfu, do kterého by byla napřed vtlačena keramická hmota a pak na svrchní stranu otisknuta samostatná deska s reliéfem. Navíc by takový způsob výroby vyžadoval

Obr. 58. Praha – Dolní Chabry. Detail hrubého ostřiva a kamínků, zasahujících do povrchu reliéfu u typu 13 (typ 13-798) a typu 2. (typ 2 - 174).

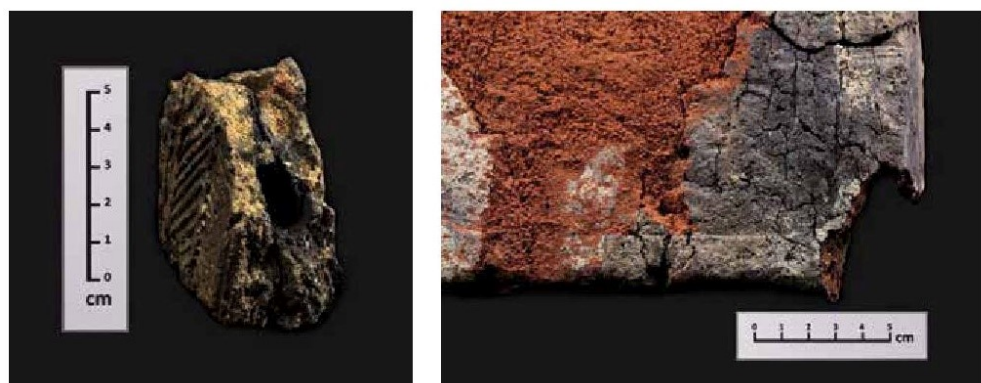
poměrně náročnou manipulaci. Následně by totiž musela být forma otočena tak, že by ležela svrchní stranou s dosud přitisknutou deskou s reliéfem směrem k podložce. Z ještě tvárné zadní strany dlaždice by pak musel být sejmut kadlub a místo něj by musel být umístěn nějaký jiný pevný materiál, nejlépe dřevěná podložka. S její pomocí by byla dlaždice opět otočena tak, že by mohla být konečně sejmuta deska s reliéfem ze svrchní strany a dlaždice by byla připravena k sušení. Tato několikanásobná manipulace by značně zvyšovala možnost poškození dosud tvárné dlaždice, navíc přítomnost přebytků keramického těsta na spodní straně dlaždice toto řešení při výrobě dlaždic z Dolních Chabry vylučuje.

Způsob, který by respektoval dochované technologické stopy by mohl být hypoteticky rekonstruován jako výroba pomocí formy v podobě jednoduchého rámečku, volně umístěného na podložku. Do něj by pak byla vtlačena keramická hmota a uhlazena. Neopatrnou manipulací, například umístěním formy při okraji podložky, mohly vzniknout zmíněné přebytky keramického těsta na spodní straně. Následně by byla na svrchní stranu otištěna deska s reliéfem, a celá forma rozebrána. Naznačený postup komplikuje fakt, že mnohé z chaberských dlaždic mají směrem k základně skosené hrany. Toto celkem běžné opatření při výrobě středověkých dlaždic mělo umožnit co nejužší spáry mezi dlaždicemi při

pokládce, a zároveň jejich lepší usazení v podkladovém materiálu. Aby mohla být forma v předpokládané podobě rámečku sejmuta, musela být celá dlaždice otočena tak, že by opět ležela na desce s reliéfem na svrchní straně dlaždice. Další možnost, která by zřejmě značně zjednodušovala celý postup, včetně menšího rizika poškození během výroby, by byla existence dřevěného rámečku, který by bylo možné jednoduše rozebrat. Lze si jej představit jako čtyři díly například v podobě prkének s výřezy na koncích, které by do sebe vzájemně zapadaly. Výrobu dlaždic za pomoci rámečku, byť pro jiné oblasti a časová období, uvádějí i jiní autoři, zejména pro výrobu ražených a inkrustovaných dlaždic (*Hejdová – Nechvátal 1970, 396; Landgraf 1993/1, 30-38*). *Ch. Norton* odkazuje i na ilustraci procesu výroby dlaždic před počátkem industrializace v Diderotově Encyklopedii (1992, 25-29, Fig. 13; <http://www.planches.eu/planche.php?nom=TUILERIE&nr=1>).

Samozřejmě je třeba zdůraznit, že se jedná pouze o hypotetickou rekonstrukci a jistě by bylo možné navrhnout i jiná řešení. Uvedený postup má být především ilustrací skutečnosti, že zdánlivě rozporuplné technologické stopy mohou vést k sice složitějšímu, avšak nikoliv snad v jádru nereálnému vysvětlení způsobu výroby. Každopádně je zřejmé, že chaberské dlaždice nemohly být vyráběny za pomoci jednodílného kadlubu, jak se předpokládalo v případě dlaždic vyšehradského typu (*Hejdová – Nechvátal 1970, 397-407*), nově však *J. Čiháková* a *M. Müller* soudí, že i zde musela být forma rozkládací (2020, 143-144).

Nálezový soubor z Dolních Chaber navíc poskytuje další argumenty pro zdánlivě

Obr. 59. Praha – Dolní Chabry. Detail otvoru po zuhelnatělé organické hmotě u typu 5 (typ 5 – 128) a detail dlaždice se stopami nekvalitního výpalu typu 1, (typ 1 – 753).

komplikovaný způsob formování dlaždic. Na některých fragmentech můžeme pozorovat i otisk reliéfu, téměř přesahující rozměry dlaždice. Je to patrné například na dlaždici typu 13 s vyobrazením proroka Daniela, kde se část vnější linky medailónu na dlaždici již neotiskla (obr. 56). V některých případech se setkáváme i s kombinací svislých i skosených stěn na jediné dlaždici, která snad mohla vzniknout v důsledku méně pečlivě sestaveného rámečku

V případě dlaždic z Dolních Chaber lze zřejmě počítat s dřevěnými formami. Svědčí pro to zejména dochované otisky struktury dřeva v reliéfu (obr. 57), kdy na asi již poněkud opotřebované formě začaly výrazněji vystupovat tvrdší části pletiva. Dále je na některých typech chaberských dlaždic možno pozorovat způsob vytváření reliéfu, který překvapuje velmi jemným provedením. Zvláště charakteristický je zde častý výskyt jemných vrypů, které přímo evokují použití řezbářských nástrojů při výrobě formy. Při použití druhotně vyrobené hliněné matrice za pomoci původního dřevěného originálu by byly takto jemné detaily zřejmě setřeny (*Ernée 2003, 557*).

5.1.2 Zhotovení dlaždic

S ohledem na uměleckou úroveň reliéfů je překvapující nízká kvalita samotných dlaždic. Keramická hmota je nedbale zpracovaná a pravděpodobně vypálená na nižší teplotu (*Vařilová 2001, 555-556*.) S jemným reliéfem kontrastuje přítomnost hrubých příměsí ve hmotě, které dosahují velikosti až 32 mm a nezřídka přímo zasahují do reliéfu, aniž by byla viditelná snaha po jejich odstranění (obr. 58, zároveň se stopami po zuhelnatělé organické hmotě – obr. 59). Na lomu dlaždic je patrný sendvičový efekt a vypálená hmota je značně drolivá (obr. 59). Na malou pozornost, věnovanou výrobě, ukazuje v řadě případů i kolísání výšky dlaždice, která na jednom kusu dosahuje značných rozdílů (obr. 60). Na některých dlaždicích byly pozorovány i deformace, které vznikly manipulací s ještě tvárnou dlaždicí tak, že původně čtvercová dlaždice nabyla mírně kosočtverečného tvaru. Objevilo se i poškození reliéfu bez snahy o retuš (obr. 61). Uvedené skutečnosti naznačují, že chaberské dlaždice vyrobily osoby, které jinak s touto činností zřejmě neměly větší zkušenosti. Co však na celém procesu překvapuje nejvíce, je fakt, že méně zdařené kusy pravděpodobně nebyly vyřazeny z použití v chrámové podlaze, což se nutně muselo projevit i v dojmu, jakým hotová podlaha působila. Mohla zde hrát roli buď malá zkušenost výrobců a laxnější přístup k detailům celkového výsledku práce, nebo skutečnost, že byly dlaždice dováženy z odlehlejšího místa

výroby, jak na základě přírodovědných analýz keramické hmoty uvádí Z. Vařilová (2001, 554-555). Pak bychom mohli uvažovat o nutnosti použít i řemeslně nedokonale vyrobené dlaždice. V tomto případě by však bylo třeba vysvětlit, proč byly tyto nezdařené kusy vůbec transportovány. Každopádně je však nízká kvalita provedení samotných dlaždic v příkrém rozporu s péčí, jaká byla věnována tvorbě matric.

5.1.3 Rozměry dlaždic

Jednou ze skutečností, které na souboru dlaždic z Dolních Chaber překvapují, jsou jejich vzájemné metrické poměry. Většina typů totiž spolu vzájemně rozměrově nekoresponduje a neumožňuje tak pravidelnou skladbu a vazbu. Možné vysvětlení, proč tomu tak je, souvisí s původem matric, jak bude naznačeno v následujících odstavcích.

Obr. 60. Praha – Dolní Chabry. Detail kolísající výšky dlaždice u typu 5 (typ 5 - 231).

5.1.4 Fragmentarita motivů

Různé rozměry dlaždic jsou jevem, který sice není jednoznačně interpretovatelný, ale pro představu o fungování výroby románských dlaždic je zřejmě poměrně významný.

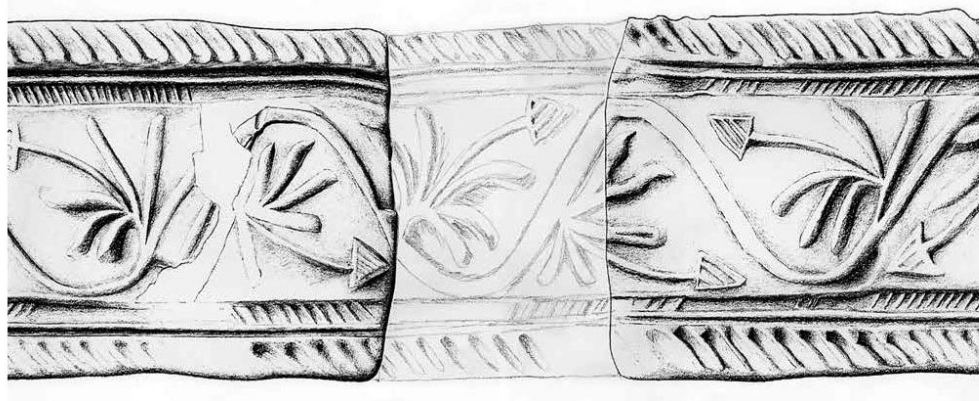
Obr. 61. Praha – Dolní Chabry. Detail mechanického poškození reliéfu před výpalem u typu 2. (typ 2- 751a).

Románské dlaždice, u nichž známe jejich skladbu, jako dlaždice vyšehradského typu nebo zachované úseky dlažby z ostrovského kláštera (Lehner 1907, 646-655) byly navrženy tak, aby vzájemným, někdy i poměrně složitým skládáním k sobě vytvořily harmonický celek. V zásadě si tedy alespoň podle současných poznatků v rámci jednoho podlahového pole rozměrově odpovídaly, sousední pole nebo i bordury už mohly být

rozměrově odlišné. V Dolních Chabrech je velikostně přibližně srovnatelné jen malé množství dlaždic, například čtvercové dlaždice typu 10 s vyobrazením poprsí panovníka a dlaždice typu 13 s prorokem Danielem, nebo dlaždice typu 12 s ptačí postavou a typu 3 se lvem. Vzájemně si rozměrově neodpovídají ani dlaždice, u nichž shledáváme značnou podobnost výtvarného stylu. Jedním z možných vysvětlení by byl předpoklad, že původní velikost matric byla upravena. Mohlo se jednat o zmenšení v případě drobnějších poškození okrajů matric, které si lze představit jako prosté seříznutí. Opět je třeba zdůraznit, že se pohybujeme v rovině úvah, jejichž jednoznačného potvrzení se dočkáme jen stěží. Asi nejzásadnější námitkou je fakt, že by se okraje matric, tedy samostatných desek s reliéfem, musely opotřebovat rychleji, než samotný dosti jemný reliéf. Není to zcela vyloučené, protože okraje desky by byly při opakovaném vtiskávání do hmoty nejvíce namáhány, mimo jiné i vytlačovanou keramickou hmotou, vystupující okolo matrice směrem k povrchu. Bylo by však třeba tento předpoklad prakticky ověřit. Při podrobnějším studiu některých motivů se však zdá, že nejsou kompletní, ať už uvažujeme o jakémkoliv zdůvodnění.

Dobře patrné je to na dlaždici typu 8, okrajové pásce s jednoduchým vegetabilním motivem. Vinoucí se úponka, vybíhající z hlavní linie, je zakončena drobným trojúhelníčkem, vyplněným šrafováním. Motiv není zpracován tak, aby jej bylo možno plynule navázat další

Obr. 62. Praha – Dolní Chabry.
Hypotetická rekonstrukce původního
motivu u typu 8. (s použitím kresby M.
Vodehnalové upravila T. Davidová).

dlaždicí stejného typu. Vzhledem k jednoduchosti dekoru v tomto případě zřejmě nelze

uvažovat o existenci dalšího, nedochovaného typu dlaždice, která by motiv doplňovala. Naopak, podíváme-li se na rytmus střídání směru zákruty úponky, vidíme, že třikrát směřuje drobný trojúhelníček směrem kupředu, následně se jeho směr otáčí a na obou okrajích dlaždice máme ve fragmentu dochovány opět tři úponky s trojúhelníčkem v opačném směru. Pokusíme-li se hypoteticky doplnit chybějící část, dekor plynule navazuje (*obr. 62*).

Věnujeme-li dále pozornost dlaždici typu 4, což je podlouhlá obdélná dlaždice se čtyřmi kruhovými motivy, vždy diagonálně křížem protknutými páskami, vyplněnými plastickou šrafurou, můžeme opět vidět, že motiv není logicky ukončen. Ponechme stranou fakt, že ačkoliv se jedná o zřejmě průběžný dekorativní motiv, který mohl lemovat větší odlišně vyplněné podlahové pole, tak nelze přesně navázat další dlaždicí stejného typu. Musíme počítat s hypotetickou existencí podobné dlaždice, která by na uvedený typ navazovala a jejich vzájemným střídáním by vznikl kýžený dekor. V tomto případě je však třeba

**Obr. 63. Praha – Dolní Chabry.
Dochované části podlahy
s rekonstruovaným půdorysem
chaberské rotundy (rekonstrukce Z.
Dragoun).**

považovat za významné, že motiv nekončí polovinou kružnice, ale při bližším pohledu o něco menší částí. Dobře patrné je to na okrajové kružnici, v jejímž středu by se měl nacházet drobný kruhový motiv, na dlaždici je však otištěna pouze část okrajové linky. Pravděpodobnost, že by tvůrce záměrně ukončil matici v tomto bodě je malá, už jenom kvůli deformaci, která by nutně vznikla navázáním další dlaždice s opačně nelogicky ukončeným reliéfem. Při sebepečlivější pokládce by se musela projevit šířka spáry mezi dlaždicemi, která by znehodnotila estetické působení drobného středového motivu.

Mírně upraveny mohly být i matrice dalších dlaždic, v ostatních případech však podle našeho názoru části motivu nechybějí tak nápadně. Jistým vodítkem jsou dlaždice, u nichž je zachována obvodová plastická linka. Tento u chaberských dlaždic vícekrát použitý prvek je na některých typech, například typu 12 s ptačí figurou a typu 3 s šelmou zachován po celém obvodu. Jinde, jako na typu 10 s poprsím panovníka je patrná jenom na jedné straně. U dlaždic, kde je linka kompletně zachována, můžeme předpokládat, že matrice nebyla nijak upravována. Naopak tam, kde linka v některých částech chybí, je dodatečný zásah pravděpodobněji. Na druhou stranu případy, kde se obvodová plastická linka vůbec nevyskytuje, nemusí o ničem vypovídat. Může se jednat o typ matrice, kde tato linka nebyla v reliéfu použita. Za další z důvodů, proč spolu dlaždice často rozměrově nekorespondují, je pak možno považovat rozdílný původ matic, jak bude naznačeno dále.

5.1.5 Provedení reliéfu

Zajímavým faktorem je i charakter reliéfu na části chaberských dlaždic. V mnoha případech se zde setkáváme s jemným vroubkováním, které muselo při praktickém užití dlažby vést velmi rychle k opotřebování, i proto, že chaberské dlaždice jsou výhradně režné, tedy bez úpravy povrchu glazurou. Můžeme uvažovat i o možnosti, zda nebyly matrice původně určeny pro výrobu obkládacích desek, kterým by lépe vyhovoval jemný a propracovaný reliéf. Pro takový předpoklad však vzhledem k naší neznalosti praktických nároků na provoz v interiéru, vybaveném reliéfní dlažbou, chybí opory. Můžeme předpokládat, že ani hrubší typy dekoru, zejména s režným povrchem, nemohly bez poškození vydržet delší dobu.

5.1.6 Otřelost matic

Opotřebením matric, pomocí kterých byly dlaždice vyráběny, nebylo zřejmě rovnoměrné. Některé z nich, například typ 2, ptáci v arkádách, asi nebyly používány dlouho, na dlaždicích jsou kvalitně otištěny všechny jemné detaily. Naproti tomu je zejména u typu 17 patrné použití již značně otřelé matrice, takže především ornamentální výplň kruhového dekoru je již téměř nečitelná. Je třeba zdůraznit, že tato skutečnost není způsobena opotřebením dlaždic během jejich používání, které by zanechalo stopy odlišného charakteru tak, že svrchní setřený povrch by kontrastoval se zachovaným reliéfem v hlubších partiích dlaždice.

5.1.7 Pokládka podlahy

Ačkoliv A. Merhautová shledávala ve vzájemném vztahu chaberských dlaždic, zachovaných *in situ* jistý ikonografický význam (1988, 44), je třeba připustit, že odkryté části podlahy, které jsou natolik fragmentární (obr. 16), že následující úvahy jsou vědomě velmi hypotetické, ukazují spíše na nevelkou péči věnovanou výběru sousedících motivů. Zdá se, že pozornost byla věnována vymezení více méně samostatných podlahových polí a v nich maximálně řazení dlaždic se stejným motivem za sebou. Je to velmi překvapivé, zejména s ohledem na vysokou úroveň uměleckého provedení a pestrost motivů zdejších dlaždic. Tento rozpor však mizí, jakmile začneme chápat výrobu a užití dlaždic jako několik na sobě vzájemně nezávislých kroků.

Jako první je třeba uvést výrobu matric. Je nasnadě, že matrice mohly být velmi snadno transportovány na v podstatě jakoukoliv vzdálenost a mohly být vyrobeny na zcela jiném místě, než potom samotné keramické dlaždice. Již zde může vznikat rozpor mezi kvalitou matrice a kvalitou použitého materiálu a provedení dlaždice, jak můžeme pozorovat právě v Dolních Chabrech. Dalším krokem pak je případný transport již hotové keramické dlaždice na místo a výběr motivů určených k pokládce v konkrétní stavbě. Během prvního i druhého kroku mohlo dojít, a pravděpodobně také docházelo, k redukci nebo naopak obohacení původní motivické škály. Lze se domnívat, že alespoň část matric byla původně vyráběna s jasnou představou o umístění dlaždic v konkrétním prostoru a jejich skladba měla mít ucelený ikonografický význam. Otázkou je, kolik takových podlah bylo ve

skutečnosti realizováno. Podle variability typů dlaždic, zastoupených na lokalitách s nálezy románské dlažby je možné, že původní plán byl dodržen pouze v některých stavbách.

Následujícím krokem byla samotná pokládka, během níž se opět mohla projevit neznalost původního záměru a ikonografických principů, podle nichž měla být dlažba skládána. Vlastní uložení podlahy bylo zřejmě vedeno se soustředěním na řemeslnou stránku věci tak, že podlaha byla základním způsobem rozdělena do několika čtvercových nebo lehce obdélných polí, lemovaných dvojitým nebo trojitým pásem výrazně podlouhlých dlaždic (obr. 13 a 14). Uvnitř těchto polí byly ukládány figurální dlaždice tak, aby byly čitelné logicky při pohledu k východu, tedy k oltáři (obr. 15). Tak je tomu v dochovaných torzech podlah i v její instalované replice ve vyšehradském sv. Vavřinci (*Boháčová 2013*, obr. 2 a 5) nebo ve sv. Václavu na Malé Straně (*Čiháková 2010*, obr. 2 a 3). Dochované originální chaberské plochy nám nedovolují přesně rozpoznat skladbu dlaždic v těchto polích. Ve východním středovém poli byly prokazatelně použity čtvercové dlaždice (obr. 15), jak dokládají otisky dlaždic v maltovém poli v západní části plochy C a jediná *in situ* odkrytá dlaždice byly fragmenty rovněž čtvercové dlaždice typu 10 s poprsím panovníka na severním okraji plochy D. Západně od bordury tvořené dlaždicí typu 6 s dvojicí ryb zaznamenáváme rovněž pouze čtvercové dlaždice, tentokrát typu 16 s diagonálním křížem na plochách E a F, typu 13 s prorokem Danielem na ploše E a torzo největší dlaždice typu 11 s dvěma světci na severním okraji ploch D. Druhé středové pole od východu postrádá ve skladbě bordury vnitřní pás dlaždice typu 15 s pletencem a je na jižní straně lemováno pokračujícím pásem dlaždic typu 1 s fantastickým zvířetem, jak dokládá jedna dochovaná dlaždice na ploše F. V nejzápadnější části dlažby zaznamenáváme pouze dlaždice typu 16 s diagonálním křížem a jednu dlaždici typu 19 se soustřednými kruhy. Stav dochování originální podlahy neumožňuje rozhodnout o existenci dalšího odděleného pole. Otisky snad užších dlaždic zhruba uprostřed plochy F by tomu nasvědčovaly, ale přítomnost dlaždice typu 16 s diagonálním křížem na západním konci pásu dlaždic typu 1 s fantastickým zvířetem vede k určitým pochybnostem (i když o striktním dodržování jednoznačně chápaných zásad pokládky nejsme přesvědčeni).

Zbylá pole tvořily nejspíše kruhové vrchlíky s přímou základnou, které byly podle užití dlaždice typu 6 s dvojicí ryb na ploše B pravděpodobně rovněž děleny. I v nich (alespoň na ploše D) jsou figurální typy dlaždic osazeny k pohledu k východu. I v rámci této „řemeslné“ pokládky docházelo k některým chybám, jako například obrácenému položení lemujících

dlaždic typu 15 na ploše B (obr. 15). I při špatném položení některých těchto dlaždic ale jejich řada zachovává nepřerušovaný, plynulý tok pletence a nepravidelnost ve střídání jednoduchého a dvojitého lemu nenarušuje skladbu natolik, aby bylo (v očích kladečů) nutné tento detail opravovat. Při použití figurativních lemujících dlaždic je zřejmé, že jsou pokládány tak, aby se pohledově obracely k pozorovateli, spočívajícímu na centrálních čtvercových či obdélných polích podlahy (plocha A, C, D). Zdá se, že ve vnějších nepravoúhlých polích je skladba co do formátů ještě o stupeň nepravidelnější. Na ploše B byly odhaleny obdélné dlaždice typu 4 s diagonálně protknutými kruhy a čtvercová dlaždice typu 18 se soustřednými kruhy a ptačím motivem, na ploše D lehce obdélné dlaždice typu 7 s dvojicí ptáků u stromu a čtvercové dlaždice typu 17 s navazujícími kruhy.

Domníváme se, že právě v Dolních Chabrech došlo k tomu, že pokládka podlahy vycházela ze souboru dlaždic, které byly k dispozici a které byly ukládány do vytyčených geometrických polí. Jedině tak si lze totiž vysvětlit rozpory mezi vysokou kvalitou reliéfu na dlaždicích a nízkou kvalitou provedení i pokládky. Vzhledem k výrazně makroskopicky specifickému zpracování keramické hmoty i výsledkům přírodovědných analýz (*Vařilová 2001*, 554-555) je značně pravděpodobné, že chaberské dlaždice byly vyrobeny v jediné dílně. Totéž ovšem nelze automaticky tvrdit o výrobě matric. Je tedy možné, že matrice různého původu byly využity v jedné dílně k výrobě dlaždic, snad určených přímo pro stavbu v Dolních Chabrech. Zdá se, že k tomu došlo bez větších znalostí jak výrobního procesu, tak zákonitostí ikonografie, jak je patrné z úseků dlažby zachovaných *in situ*. Co však překvapuje nejvíc, je skutečnost, že ani pokládce, stejně jako výrobě dlaždic, nebyla věnována detailní péče. Nutno ovšem říci, že nedostatky ve výrobním procesu se jeví jako zásadnější než nesrovnalosti v pokládce podlahy.

5.1.8 Výtvarný styl

A. Merhautová věnovala značnou pozornost i výtvarnému stylu chaberských dlaždic. Klade je do vztahu ke třem po sobě následujícím ostrovským skupinám, aniž by však byl v textu tento vztah podrobněji specifikován. Sama autorka připouští kolísavou výtvarnou kvalitu chaberských dlaždic (*Merhautová 1988*, 29-33), avšak bez další interpretace.

Pokoušíme-li se tuto kolísavou kvalitu výtvarného projevu vysvětlit, jako nejpravděpodobnější důvod se jeví různý původ matric. Srovnáme-li například podobu

ptačích figur na dlaždicích typu 2 a 9, vidíme, že se jejich pojetí na první pohled značně liší, strnulá podoba ptáků v arkádách je v silném protikladu k figurám ptáků, dokonale dynamicky vpletených ve vegetabilní výhonky. V druhém případě je patrné, že matrici musel řezat mistr ve svém oboru, na rozdíl od prvního typu, který působí velmi archaicky (samozřejmě zde může hrát významnou roli i kvalita případné předlohy).

Vysvětlení se opět nabízí v předpokladu, že byly v jedné dílně použity matrice různého původu. Tento rozdílný původ by byl rozpoznatelný zejména v odlišném výtvarném stylu. Neznamená to, že by matrice musely být nutně vyrobeny v různých místech, mohly jenom pocházet z rukou jiného tvůrce. Vodítkem k rozlišení skupin matric se v tomto případě stala přítomnost znaků vyobrazení, které se pro určité reliéfy na chaberských dlaždicích jeví jako charakteristické. Tato pozorování zůstanou vždy do jisté míry subjektivní, proto byly skupiny definovány na základě společných znaků, nikoliv odlišností. Chápeme tím, že u dlaždic v jedné skupině lze sledovat vzájemnou souvislost. Neznamená to ale, že pokud souvislost s dalšími typy není rozpoznatelná, tak ve skutečnosti neexistovala. U takto definovaných skupin matric předpokládáme, že měly být původně použity k výrobě dlaždic pro konkrétní podlahu. Typy, zastoupené v Dolních Chabrech mohou být pouze torzem jejich původního počtu. V některých případech je vzájemná souvislost typů jednoznačná, v jiných však zůstane pravděpodobně vždy diskutabilní. V zásadě však byly vymezeny tři skupiny. Dlaždice typu 3 se šelmou tvoří dvojici s typem 12 s ptačí figurou, pro něž jsou charakteristické menší rozměry a spíše střídmejší výzdoba. Typ 2, ptáci v arkádách, je součástí snad větší skupiny spolu s typy 4, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 15, 18, 19, u nichž sledujeme jako společný znak jemné šikmé vroubkování, často měnící směr a tvořících v některých případech významnou část ornamentu. Například v případě dlaždice typu 5, kde je dekorativní účinek vyvolán právě jenom proměnlivým vroubkováním. Bohaté použití nestejnsměrných šrafur na chaberských dlaždicích je zřejmě jedním z charakteristických prvků. Určitou analogii spatřujeme u dlaždice typu 17 ze Sázavy (*Hejdová – Nechvátal 1970*, obr. 5:8) a v silně modifikované podobě u ostrovského gryfa na obdélné dlaždici typu 36 se šrafovaným lemem (*Hejdová – Nechvátal 1970*, obr. 18:1; *Merhautová 1988*, obr. 97).

Dalším opakujícím se prvkem je přítomnost drobných geometrických tvarů, nejčastěji trojúhelníčků, většinou vyplněných šrafovaním, vyrůstajících z úponek ve vegetabilních motivech. Dodejme, že tyto charakteristické trojúhelníčky se na rozdíl od zmíněného

jemného vroubkování na dlaždicích vyskytují zatím pouze v Dolních Chabrech. Posledními dlaždicemi, u nichž shledáváme podobnost ve výtvarném provedení, jsou typ 9 a typ 17. Spojuje je motiv ptačích figur a v obou případech poměrně náročné provedení, stejně jako doplňkový ornamentální motiv v podobě drobných křížků. U nich překvapuje patrně značná otřelost matrice, která způsobila na některých částech dlaždice málo ostrý reliéf, v případě typu 9 pouze na okrajích, v případě typu 17 v celé ploše dlaždice. Dlaždice typu 9 je kromě již zmíněné dynamiky a mistrovského ztvárnění matrice výjimečná i svojí univerzálností. Motiv ptáků a propletených výhonků na obdélné dlaždici je ze všech stran symetrický, takže jej lze použít k oddělení podlahových polí, aniž by musel být určen směr, odkud měl směřovat pohled návštěvníka chrámu.

Ostatní dlaždice záměrně nepřičítáme ke zmíněným skupinám buď proto, že jsou zachovány příliš fragmentárně, nebo proto, že se jejich výtvarný projev jeví jako málo charakteristický. Neznamena to, že by snad do naznačených skupin nemohly nějakým způsobem patřit, vzhledem ke zmíněné nejistotě se však zdá účelnější prozatím rezignovat na jejich striktní třídění. Za povšimnutí stojí i skutečnost, že zobrazení křídel ptáků jako vůdčího motivu chaberských dlaždic je provedeno stejným způsobem – v horní části křídla krátkými vodorovnými šrafy a dlouhými svislými v partii dolní. Takto pojednaná křídla zatím nenacházíme u žádných jiných dlaždic (Ostrov, Sázava), analogicky je zobrazení provedeno u zlomku dlaždice z Rokytne (*Fleková – Čížmář – Procházka 2012*, obr. 7:2).

5.1.9 Skupiny chaberských dlaždic

Vzhledem k výše naznačeným předpokladům je na místě pokusit se o definici, co vlastně lze pod pojmem skupina v případě románských dlaždic chápat. Tradičně je dlaždicím podobného výtvarného stylu připisováno i podobné chronologické zařazení (*Hejdová – Nechvátal 1970*, 397-431; *Merhautová 1988*). V obecné rovině nelze proti takovému předpokladu nic namítat, v případě románských dlaždic se však zdá být důraz na chronologickou stránku jejich výpovědi přílišný. Problematika je pro rozsah tohoto textu příliš rozsáhlá, připomeňme však alespoň neznámou délku intervalu užívání jak dlaždic, tak zejména matric potřebných k výrobě, a neznalost principů, na nichž fungovala jejich distribuce (*Fleková 2013*, 742-743). Lze se domnívat, že datování určitých typů dlaždic do

krátkých úseků několika desetiletí je sice jistě opřeno o reálné předpoklady, prozatím však pro ně chybí pevnější podklady v podobě archeologicky dobře datovatelných situací.

Pro potřeby vyhodnocení nálezového souboru dlaždic z Dolních Chaber je tak pod pojmem skupina rozuměna v první řadě skupina matric. Ty mohly tvořit ucelený soubor, určený k výrobě dlaždic pro konkrétní prostor. Můžeme u nich předpokládat přesný výběr motivů a ikonograficky pečlivě rozvržené prostorové uspořádání. Po této primární realizaci zbývaly jen málo opotřebované matrice, které mohly být dále používány. Při těchto druhotných realizacích už mohlo docházet ke kombinování dlaždic z různých skupin a zároveň k redukci původní škály typů. Torza právě takových skupin snad mohou být pozorovány v souboru chaberských dlaždic.

S tímto sekundárním použitím se pravděpodobně předem počítalo a lze se domnívat, že druhotných realizací podlah bylo asi větší množství, než oněch primárních. Navíc se toto sekundární užití nemuselo na kvalitě podlahy vůbec projevit, zejména vedla-li její pokládku osoba seznámená s ikonografickými principy. Na příkladu podlahy z Dolních Chaber je však pozorovatelný i opak.

Zároveň můžeme předpokládat i výrobu matric pro univerzálně použitelné dlaždice, zejména v podobě snadno kombinovatelných typů zdobených ornamentální výzdobou. Samozřejmě odlišně pracovala velká a specializovaná dílna s delší tradicí a širokým artiklem různě použitelných dlaždic, jakou předpokládáme na Ostrově (*Merhautová 1988, 125*). V případě Dolních Chaber si dokážeme představit soustředění více či méně náhodného souboru matric a výrobu dlaždic z nich, která mohla být zadána na tuto činnost nespécializovanému hrnčíři.

5.1.10 Ikonografie

Vzhledem ke skutečnostem, že hodnotíme jen velmi torzovitou část podlahy, a že podlahu v Dolních Chabrech lze s ohledem na výše zmíněné skutečnosti stěží považovat za promyšlenou realizaci s jasně daným ikonografickým významem, se pokusy o celkový výklad jejího smyslu nezdají opodstatněné. Pracovat je podle našeho názoru možné pouze s redukovanými torzy výše naznačených skupin. Rozboru možného významu některých motivů již byla věnována pozornost (*Stehlíková 1983, 97-108; Merhautová 1980, 254;*

Merhautová 1988, 29-34), přesto snad lze ještě něco doplnit. Ve skupině charakteristické jemnými, hustě provedenými vrypy budí pozornost především dva medailóny, jeden s vyobrazením muže se dvěma zvířecími postavami, druhý s poprsím vladaře. Identifikace prvního z nich jako starozákonního proroka Daniela (*Stehlíková 1983, 97-108; Merhautová 1988, 29-30*) je celkem jednoznačně přijímána. Přítomnost svatozáře u proroka není v raném středověku zcela výjimečná⁶⁰. Otázky však budí druhý typ s poprsím vladaře. Hovoří se o něm jako o vyobrazení císaře Nerona (*Merhautová 1988, 29; Merhautová 1980, 254*). Tato interpretace je víceméně založena na podobnosti motivu s poprsím vladaře na šestiboké dlaždici vyšehradského typu (*Hejdová-Nechvátal 1970, 397-340*), kde je osoba císaře jednoznačně určena nápisem NERO. V případě dolnochaberské dlaždice je však vyobrazení vladaře doplněno písmeny REX a N. V souvislosti s dlaždicí s vyobrazením proroka Daniela je snad možno uvažovat i o alternativní interpretaci motivu jako obrazu krále Nebúkadnesara, který byl významnou postavou Danielova příběhu (Da 1-4). Jeho vyobrazení na dlaždici v provedení srovnatelném se zpodobněním Daniela by odpovídalo i celkovému charakteru jeho postavy. Nebúkadnesar byl nejprve královským protivníkem zajatce Daniela, jehož prostřednictvím zkoušel moc Boha Izraele ve srovnání s babylónskými bohy. Daniel mu vykládal sny, z nichž poslední odsoudil Nebúkadnesara k šílenství, dokud neuzná existenci jediného Boha. Poté, co se tak opravdu stalo, se Nebúkadnesarovi vrátilo jeho postavení vladaře (Da 4, 33-34). Král se tak řadí mezi starozákonní postavy, které vyznívají v podstatě ambivalentně i přes zřetelně negativní roli, kterou v dějinách židovského národa sehrál. Navíc původcem Danielova uvržení do jámy se lvy nebyl Nebúkadnesar, ale až jeho v pořadí druhý nástupce. Je možné, že celá skupina dlaždic, k níž jsou na tomto místě dlaždice s Danielem a Nebúkadnesarem řazeny, mohla být volně inspirována biblickou knihou Daniel, jejíž barvitý příběh jistě musel umělce přitahovat. Neodporovalo by tomu ani vyobrazení ptáků a stromu pod arkádami na dlaždicích typu 2 a 7, protože právě strom s ptáky vyjadřoval ve vladařově snu postavu samotného Nebúkadnesara.

Hle, strom stál uprostřed země,

jeho výška byla obrovská

...

V jeho větvích bydleli nebeští ptáci

---

⁶⁰ Za konzultaci děkujeme prof. PhDr. Janu Roytovi, PhD.

a sytilo se z něho všechno tvorstvo (Da 4, 7-9)

Podobně jako relativně častý motiv ptáků na dlaždicích se opakuje i v biblickém textu. Například v popisu zmíněného šílenství Nebúkadnesara se píše, že mu „*narostly vlasy jako peří orlům a nehty jako drápy ptákům*“ (Da 4, 30).

Motiv je však samozřejmě obecný a může se vyskytovat i v jiných kontextech. Dalším zdrojem inspirace pro výrobce matric pak mohla být Danielova vidění (Da 7-12), obsahující barvitě obrazy různých bájných tvorů, a v nichž jsou často spatřovány podobné rysy s novozákonní apokalypsou.

Smyslem alternativního výkladu motivu by mělo být zejména upozornění na fakt, že vyobrazení poprsí panovníka na chaberské dlaždici nemusí s vyobrazením císaře Nerona na dlaždicích vyšehradského typu nutně souviset. Mezi románskými dlaždicemi se figurálních motivů s lidskými postavami vyskytuje víc, bohužel jsou kvůli fragmentárnímu zachování až na výjimky neidentifikovatelné. Uvedme jenom chaberskou dlaždici typu 11 snad s dvojicí světců a opisem, obkládací desku s postavou snad pastýře a obkládací desku se jmény archandělů Michaela a Gabriela z ostrovského kláštera, nemluvě o zlomcích, u kterých kvůli fragmentárnosti nelze rozpoznat nic určitějšího, než že se jednalo o vyobrazení lidské postavy (*Merhautová 1988*, 69, 108-109, 113).

O bohatství figurálních motivů na románských podlahách vypovídají i nálezy sádrových podlah s rytou a inkrustovanou výzdobou z oblasti širší střední Evropy (*Codreanu-Windauer 1988; Weigel 2009*). Jsou sice zhotoveny jinou technikou, ale románským terakotovým dlažbám z našeho území zhruba odpovídají předpokládanou dobou svého vzniku, ačkoliv jejich ikonografický obsah byl zřejmě náročnější.

Z dalších motivů na chaberských dlaždicích působí interpretační obtíže zejména vyobrazení dvojice ryb, umístěných nad sebou, každá v opačném směru a spojených provazcem. Obecně je tento motiv vykladatelný jako astrologické znamení Ryb (*Landgraf 1993/I*, 56). Přirozeně bychom tedy hledali i zbývající znamení zvířetníku, které se v románské architektuře sice zřídka, ale vyskytují. Jak už bylo konstatováno na jiném místě, problém je, že se na území Čech a Moravy na dlaždicích zatím setkáváme pouze se znaméním Ryb, a to na šestihranných dlaždicích z moravské Rokytné u Uherského Hradiště (*Fleková – Čížmář – Procházka 2012*, 289-290) a Litoměřic. Motiv ryby je pak rozpoznatelný

na fragmentu z kláštera Hradisko u Olomouce (*Čížmář - Kohoutek 1998*, 343, obr. 11), autory uváděný jako dlaždice. Vzhledem k publikovaným rozměrům zlomku, který je relativně tenký, by však bylo možné uvažovat i o obkládací desce. Jediná dlaždice, jejíž motiv by snad mohl se zvěrokruhem souviset, je dlaždice typu 40 s vyobrazením raka z Ostrova u Davle (*Hejdová – Nechvátal 1970*, obr. 14:5). Nabízí se tak otázka, zda vyobrazení astrologického znamení Ryb nemohlo mít ještě další, v tuto chvíli neznámý význam. Zvláštním pramenem je ilustrace v rukopisu *Hortus deliciarum* Herrady z Landsbergu, kde je pozadí za Šalamounovým trůnem vyplněno dekorem, interpretovaným jako stěna, pokrytá obkládacími deskami (*Forrer 1901*, 61-62; Taf. 1; *Hejdová – Nechvátal 1970*, 396; *Landgraf 1993/1*, 55-56, 214, Abb. 26). Jedním z opakujících se motivů je právě znamení Ryb, aniž by opět bylo doplněno jiným znamením zvěrokruhu.

Pozornost zasluhuje i jenom fragmentárně zachovaná dlaždice s figurami světců typu 11. Ačkoliv bohužel nelze rozpoznat, koho měly postavy znázorňovat, je zajímavé, že na rozdíl od dlaždice typu 10 s poprsím panovníka, i dlaždic vyšehradského typu s vyobrazením císaře Nerona jsou písmena v opisu správně orientována. I když jej v současné době nelze přečíst, lze na něm pozorovat zřejmě různou schopnost provázat činnost řezbářů formy s výrobou konkrétní dlažby a zároveň porozumění výslednému sdělení alespoň částí osob, které se tvorby podlahy účastnily. Rovněž použité písmo je u jednotlivých dlaždic s nápisem odlišné. Zatímco dlaždice s Neronem používají kapitálu s náznakem monumentálního provedení s písmeny vybavenými patkami (podobně jako u ostrovského výrobku s nápisem MICHAEL a GABRIEL – *Merhautová 1988*, obr. 162) chaberské dlaždice s poprsím panovníka mají nápis provedený jednoduchou kapitálou a dlaždice se světci opět monumentálnější nápis unciální.

5.1.11 Nálezy analogických motivů

Některé z motivů na dlaždicích nalezených v Dolních Chabrech byly objeveny i na jiných lokalitách. V některých případech se jedná se o dlaždice, vyrobené zřejmě za pomoci týchž matric, jaké byly použity pro výrobu chaberských dlaždic.

a) Sázava

Jediné přesné analogie chaberských dlaždic pocházejí z benediktinského kláštera v Sázavě. Je to obdélná dlaždice s pleťencem typu 15, spolu s dlaždicí typu 3 se šelmou a typu 12 s ptačí figurou, které byly vyzvednuty během starších archeologických výzkumů (*Hejdová – Nechvátal 1970, 118-121; Nechvátal 1982, 248-250; Merhautová 1988, 20-23*). Datovány jsou jen rámcově do 12. století (*Nechvátal 1982, 249*). Provedením přírodovědných analýz bylo prokázáno, že se keramická hmota dlaždice typu 3 odlišuje od použitého materiálu chaberských dlaždic. Navíc autorka na základě zkoumání složení potenciálních surovinových zdrojů považuje za velmi pravděpodobnou místní výrobu (*Vařilová 2001, 553-554*).

**Obr. 64. Praha – Dolní Chabry.
Fragment dlažby, odkryté in situ.**

Situace tedy koresponduje s představou o distribuci matric na větší množství lokalit a jejich opakované používání. Spolu s výše zmíněnými typy dlaždic byly nalezeny i dlaždice vyšehradského typu a další fragmenty motivů, které nelze jednoznačně zařadit. Pozornost budí i zlomek dlaždice se zvířecí figurou (*Hejdová – Nechvátal 1970, 120, obr. 5:8*). Stopy setřelého dekoru jeví značnou podobnost s jemným vroubkováním, často měnícím směr, jaké můžeme vidět na některých chaberských dlaždicích, například na typu 13 s prorokem Danielem. Motiv je bohužel nerozpoznatelný, o příslušnosti ke skupině určitého výtvarného stylu tak můžeme jenom uvažovat.⁶¹

b) Ostrov u Davle

⁶¹ Dlaždice ze starších výzkumů v Sázavě bohužel nebyly v době tvorby tohoto textu dostupné. Bližšímu ohledání tak mohla být podrobena pouze dlaždice typu 15 s pleťencem, umístěná v expozici NPÚ v Sázavě. Za pomoc s vyhledáváním děkujeme Prof. PhDr. Petru Sommerovi, DSc. a paní kastelánce Slávce Matoušové.

Přímé analogie (přes bohatství tamních nálezů) z ostrovského kláštera zatím nepocházejí. Chaberská dlaždice typu 16 s diagonálním křížem se však od podobných dlaždic z Ostrova (*Hejdová – Nechvátal 1970*, 140-142, obr. 10: 7, 8, 14: 2, typ 48-50) liší pouze v detailu. Je zřejmé, že se pro svou univerzální použitelnost a dekorativnost muselo jednat o oblíbený motiv, jeho varianta byla nalezena i na hradišti v Praze – Vinoři (*Daněček – Lutovský 2002*, 49-52). A. *Merhautová* klade vznik těchto ostrovských dlaždic do poslední čtvrtiny 12. století (1988, 64, obr. 60-63, 69). Motivickou příbuznost je možné konstatovat i u různých variant úzkých obdélných dlaždic s motivem úponky (*Merhautová 1988*, obr. 70, 71, 73, 78-81) s chaberskou dlaždicí typu 8, i když provedení motivu je odlišné.

Příbuzný motiv, ale v jiném provedení a především v podstatně větší velikosti, je otisknut i na dlaždici s trojvláknitým diagonálním křížem a čtvrtkružnicemi v rozích, datované do období od přelomu 12. do 13. století (*Merhautová 1988*, 96, obr. 143-145). Je obdobou chaberské dlaždice typu 17.

c) Týnec nad Sázavou

Několik dlaždic pochází i z Týnce nad Sázavou (*Hejna 1983*, 418, obr. 23). Dochované fragmenty jsou dekorem velmi blízké dlaždici typu 18 z Dolních Chaber, opět se však nejedná o přímou analogii. Obdobný zlomek je evidován i jako náhodný nález z okolí Blaníku, bohužel bez bližších podrobností.

Nálezy analogických dlaždic se mohou objevit i na dalších lokalitách, aniž bychom však u nich museli nutně předpokládat vzájemnou vazbu.

5.1.12 Chronologie chaberských dlaždic

Vzhledem k současnému stavu poznání románských dlaždic je nutno konstatovat, že opory pro datování chaberské podlahy závisí téměř výhradně na určení stáří stavby, ve které byla realizována. Vzhledem k relativně malému množství zachovaných informací o nálezu analogických dlaždic ze Sázavy (*Hejdová – Nechvátal 1970*, 118-121; *Nechvátal 1982*, 248-250) se datování chaberských dlaždic v přímé závislosti na datování stavby jeví jako spolehlivější.

5.1.13 Předpokládaný vznik podlahy

Na základě výše zmíněných skutečností lze nastínit alespoň částečnou rekonstrukci pravděpodobného vzniku románské podlahy v Dolních Chabrech. Dlaždice byly nepříliš pečlivě vyrobeny v neznámé dílně zřejmě mimo blízké okolí Dolních Chaber s pomocí dřevěných rozkládacích forem, které sem byly shromážděny patrně z různých míst. Do Chaber pak byly dopraveny, a to včetně nedokonale vyrobených kusů. Výběr motivů nebyl podřízen zamýšlenému ikonografickému obsahu podlahy, ale řídil se jinými, nám neznámými principy, roli snad mohla hrát i aktuální dostupnost matric. Matrice mohly pocházet z různých celků, určených původně pro realizaci konkrétních podlah. Dlažba byla položena pravděpodobně bez ohledu na jednoznačný ikonografický obsah a dlaždice byly řazeny víceméně náhodně. Jejich datace je přímo závislá na datování stavby, ve které byly použity. Otázka původu chaberských dlaždic zůstává zatím nezodpovězená a její vyřešení záleží na možných budoucích nálezech, případně na identifikaci použitého materiálu. Ten se opticky zdá být jednotný, stejně jako nepříliš kvalitní výpal. Rovněž otázkou zůstává, zda se jedná o použití omezeného množství dlaždic, které nedovolovalo odložení nekvalitních prvků produkce nebo poněkud laxnější přístup k celé akci, který je konstatovatelný i u dalších kroků celého výrobního a instalačního procesu. Vzhledem k tomu, že chaberské dlaždice mají 3 přímé analogie ze Sázavy a neznáme žádnou přímou analogii z ostrovského kláštera, s nimiž vykazují pouze motivickou příbuznost, která se váže i k dalším lokalitám, nehledáme jejich původ na Ostrově, což ostatně vylučuje i použitý materiál. Jedna z interpretačních variant předpokládá i dodatečné položení této podlahy v rotundě, jak by naznačovalo překrytí základu pilíře empory maltovým ložem dlažby. Na okraj je třeba uvést, že vzhledem ke kvalitě použitého materiálu a jeho výpalu si nedovedeme představit, že bychom mohli uvažovat o druhotném umístění dlaždic.

V otázce datování podlahy se zatím pohybujeme v uzavřeném kruhu. Samotné dlaždice přesné datování neumožňují a použití více méně náhodně soustředěných forem datovací interval ještě prodlužuje. I v případě použití dlaždic vzniklých ze stejné formy jako v Sázavě nemáme ani jistotu o tom, kde byly tyto dlaždice použity dříve. Přesnější archeologické datování stavby je rovněž nejasné a varianta položení podlahy v závěrečné fázi existence rotundy i zde situaci ještě více komplikuje. Jediným spolehlivým chronologickým údajem tak zůstává stavba stávajícího kostela – 3. čtvrtina 12. století - jako terminus ante quem.

5.1.15 Závěr

Nález dlažby v Dolních Chabrech náleží k nejvýznamnějším dokladům románských podlah z našeho území. Přes svůj relativně kvalitní stav dochování vyvolává množství otázek, které v současné době pravděpodobně nelze jednoznačně zodpovědět. Je to zejména nízká kvalita provedení jak dlaždic, tak pokládky podlahy a rezignace na ikonografický obsah, kontrastující s bohatým reliéfem, ale i osoba zadavatele. Můžeme dlažbu pokládat buď za výjimku mezi náročně zdobenými románskými keramickými dlažbami, nebo připustit, že tehdejší úpravy podlah sakrálních staveb byly rozmanitější, než se může na základě fragmentárních dokladů zdát.

Jedno z nemnoha zachovaných svědectví o vnímání zdobených podlah ve středověku ostatně hovoří jasně slovy Bernarda z Clairvaux:

„Kdybychom měli úctu aspoň k obrazům svatých: podlaha, po níž se šlape nohama, se jimi jenom hemží! Lidé plivou do tváře anděla a šlapou mimochodem botami po hlavě světce. A když už se nešetří svatými obrazy, proč se aspoň neušetří pěknými barvami? Proč se zdobí něco, co se brzy zašpiní? Proč se pokrývá barvami něco, po čem se bude nutně šlapat? K čemu jsou krásné věci tam, kde je vždy znova znečistí prach? A konečně, co to má společného s chudými, s mnichy, s duchovními? Ledaže by následující prorocký verš odpovídal na výše zmíněnou básníkovu otázku: Pane, líbí se mi výzdoba tvého domu a místo, kde dlí tvoje sláva (Žalm 26,8). Souhlasím, v kostele se takové věci mohou dít. I když marnivým a hrabivým lidem neprospějí, prostým a zbožným neuškodí.

Jiná věc je to ale v kláštorech, před očima čtoucích bratří. Co tam dělají ty směšné zpotvořeniny, podivná, krásy zbavená krása a okrášlená nekrása? Co tam pohledávají nečisté opice? A nějakí lvi? A co zrůdní kentauři? A jacísi pololidé? A flekatí tygři? A rytíři v boji? A lovci dující do rohu? Pod jednou hlavou několik těl a na jednom těle zas několik hlav. Tady vidíš čtvernožce s hadím ocasem a tamhle zas rybu s hlavou čtvernožce. Jde tu zvíře, že vpředu kráčí kůň a vzadu táhne půlku kozy, jinde má rohaté dobytče koňský zadek. Taková pestrost nejrůznějších tvarů láká pozornost do té míry, že je lákavější číst v mramoru než v knihách, celý den strávit prohlížením jednotlivostí než rozjímáním o božím zákonu. Proboha! Když už se nestydí za takové hlouposti, že jim aspoň není líto nákladů.“ (Bernard z Clairvaux, Apologia ad Guillelmum abbatem XII.28-29 v překladu P. Šourka)

Ať už byla odpověď jeho současníků jakákoliv, nezbyvá než připustit, že mnohá z otázek, sugestivně kladených svatým Bernardem, je i pro nás dnes stále aktuální.

5.2 Dlaždice z Rokytné (Moravský Krumlov)⁶²

Menší, ale významný soubor dlaždic byl nalezen během záchranného archeologického výzkumu ve vsi, jež těsně přiléhá k významnému raně středověkému správnímu centru Rokytná. Podle původní interpretace měly dlaždice pocházet z příkopu, který vyděloval areál hradiště, jehož zánik se předpokládá do konce 12. století. To působilo interpretační obtíže, neboť celá situace působila dojmem, že příkop prochází pod půdorysem stávajícího kostela sv. Leopolda a je tedy starší. Vzhledem k tomu, že zatím neznáme jinou sakrální stavbu na lokalitě, kde by mohly být dlaždice použity, celá situace se nedala uspokojivě vyřešit. Na základě nových poznatků, získaných v posledních letech se však nyní zdá, že zahroubený objekt, ve kterém byly dlaždice nalezeny, zřejmě není součástí zmiňovaného příkopu⁶³. S jistou mírou pravděpodobnosti tak můžeme původ dlaždic hledat ve zmiňovaném kostele sv. Leopolda.

Nálezový soubor dlaždic z Rokytné přináší překvapivé rozšíření dosud známé škály variant motivů románských dlaždic na území českých

Obr. 65. Rokytná (Moravský Krumlov) – předhradí. Zlomky románských dlaždic (foto autorka).

⁶² Následující text je autorskou částí článku *Fleková – Čížmář – Procházka 2012: Nález románských dlaždic z Rokytné*, In: *Doležel – Wihoda* (eds.): *Mezi raným a vrcholným středověkem: Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátelé, kolegové, žáci*, 279-300. Článek je jedním z výstupů projektu „Technologické aspekty výroby středověkých dlaždic“ č.114209 GA UK.

⁶³ Za ochotně poskytnuté informace děkuji PhDr. Rudolfu Procházkovi, CSc. z ARÚ Brno.

zemí.

1) Dlaždice s motivem ryb (i.č. 281/00-102)

Asi nezajímavější z celého souboru je původně šestiboká dlaždice s motivem ryby. Jedná se o fragment dlaždice se dvěma zachovanými stranami o délkách 11,5 a 12,5 cm, výšce cca 3,5 cm.⁶⁴ V poměrně jemně vyvedeném reliéfu můžeme vidět dobře zachovaný otisk ryby se znázorněnými ploutvemi, šupinami a okem na hladce provedené hlavě, od zbytku těla oddělené dvojitou linií. Pod tělem je patrný zbytek fragmentárně dochované pásky, celý motiv je pak při okraji rámován jednoduchou plastickou linií, která kopíruje šestiboký tvar dlaždice.

Reliéf je dosti nízký a velmi dobře zachovaný, nejeví známky ošlapání, takže nelze s určitostí říci, zda byla dlaždice vůbec použita. Dlaždice nebyla glazována.

Zlomek pásky pod tělem ryby celkem jednoznačně definuje motiv jako znamení Ryb ve zvěrokruhu. V četných ikonografických pramenech, spojených s kalendáři a měřením času, zejména ve středověkých a raně novověkých knihách hodinek (*Hansen 1984, 45; König – Bartz 1998, 76*) je znamení Ryb zobrazováno nejčastěji jako dvě ryby nad sebou v opačném postavení, spojené jakýmsi vláknem, jehož konce mají upevněny v tlamách. Stejným způsobem byl zřejmě zobrazen i motiv na dlaždici z Rokytne, polovina dlaždice s druhou rybou se však nedochovala.

Tvarem i motivem je dlaždici z Rokytne blízká známá románská dlaždice z Litoměřic (*Hejdová – Nechvátal 1970, 406-407*). Jedná se bohužel o starší nález bez přesnějších nálezových okolností. Další příklad stejného motivu pochází z podlahy kostela sv. Jana Křtitele z Prahy – Dolních Chaber. Dvě ryby spojené vláknem byly vyobrazeny na obdélné dlaždici, datované do třetí čtvrtiny 12. století, bohužel pouze fragmentárně dochované (viz. předchozí text; *Merhautová 1988, 44-45*).

Je zajímavé, že mimo naše území se s motivem dvou ryb na dlaždicích téměř neseťkáváme. Občas se objevuje motiv jednotlivé ryby, například v opatství ve

---

⁶⁴ Vzhledem ke značné fragmentárnosti nálezů budou rozměry uváděny jen v případě, kdy je bylo možné bez obtíží rekonstruovat.

francouzském Caen (*Norton* 1992, 129–131) či v německém opatství Bebenhausen (*Landgraf* 1993/2, 117; *Schwitalla* 1998, 121), nikoliv však v tomto typickém vyobrazení zvěrokruhu. Ojedinelé je vyobrazení celého zvěrokruhu na podlaze baptisteria ve Florencii, datovaného do 12. století. Zde je motiv na podlaze vytvořen technikou vykládaného mramoru (*Landgraf* 1993/1, 50; *Paolini* 2006). V tomto případě je však znamení ryb pojato odlišně; ryby jsou vyobrazeny hlavami k sobě. Zmínit je třeba i podlahu chrámu v jihoitalském Otrantu, tvořenou technikou klasické mozaiky. Zde je drobný motiv Ryb umístěn ve větším medailonu, zobrazujícím tradiční lidské činnosti, spojené s průběhem roku (*Hourihane* 2007, 26). Fragmentárně dochované mozaikové vyobrazení zvěrokruhu včetně Ryb, datované do 12. století, najdeme i na podlaze kostela ve francouzském St. Omer. Technicky nejbliže jsou dlaždicím s rybami medailony na podlaze katedrály v anglickém Canterbury. Jedná se o menší kruhové kamenné desky, kde byl reliéf vyryt do světlého vápence a vyplněn tmavou pastovitou hmotou (*Norton* 2002, 16). Je třeba zdůraznit, že v žádném z uvedených dokladů se nejedná o klasické keramické dlaždice.

Obecně se motiv zvěrokruhu, konkrétně znamení Ryb v evropské románské a gotické architektuře nevyskytuje příliš často, přesto však toto vyobrazení někdy najdeme na tympanonech chrámů (např. Vézelay, Autun v Burgundsku, Civray v jihozápadní Francii, Iffley v Oxfordshire v Anglii), na rozetách gotických katedrál (např. Notre-Dame v Paříži, Angers) či okenních vitrážích (např. ve francouzském Chartres; souhrnně *Hourihane* 2007). Pro tato vyobrazení je charakteristické spojení zvěrokruhu s ilustracemi provázejícími jednotlivé měsíce v průběhu roku.

281/00-105

281/00-579

Obr. 66. Rokytná (Moravský Krumlov) - předhradí. Zlomky románských dlaždic (foto autorka).

Je tedy patrné, že se i v evropském kontextu dlaždice z Rokytné, Litoměřic a Prahy – Dolních Chaber jeví jako ikonograficky dosti neobvyklé. Předpokládáme-li, že byly dlaždice původně částí většího celku, zvěrokruhu, je s podivem, že se zatím nepodařily nalézt doklady dlaždic s ostatními znameními zvěrokruhu či příbuznými motivy. Hypoteticky můžeme uvažovat i o případné samostatné existenci těchto motivů, kdy by původní motiv znamení zvěrokruhu částečně přejal další ikonografický význam. V kontextu sakrální architektury bychom snad mohli uvažovat o motivu velkého postu před Velikonocemi, který se časově zhruba kryje s časem astronomického znamení Ryb.

2) Dlaždice s motivem jelena (i.č. 281/00-579)

Dobře identifikovatelnou je i dlaždice, na níž můžeme vidět setřený zbytek motivu jelena. Jedná se o pravouhlý fragment, vysoký cca 5 cm, z něhož se zachoval levý horní roh, na němž je rozeznatelná část paroží. Motiv je lemován silnější nestructurovanou plastickou páskou, z níž směrem do rohu vystupuje drobný dekorativní výčnělek. Dlaždice nese stopy

opotřebení, středně vysoký patrně hrubší reliéf je však dobře rozeznatelný. Materiál dlaždice je dosti nehomogenní, dlaždice nebyla glazována.

Motiv jelena patří mezi poměrně častá vyobrazení na gotických dlaždicích. V kontextu českých zemí i v Evropě se může jednat o obraz samotného jelena, jaký nacházíme na dlaždicích z hradu Zvíkova, Nečina na Příbramsku či Milevska (typ 105 a 122 podle *Hejdové – Nechvátala* 1970, 165, 175; *Břicháček* 2007, 64; další analogie *Landgraf* 1993/2, 51-75) nebo o vyobrazení jelena s dalším útočícím zvířetem, dochovaném na dlaždici s jelenem a vlkem z hradu Zvíkova a Pražského hradu (typ 106 podle *Hejdové – Nechvátala* 1970; *Frolík* 1999, 208). *Eleonore Landgraf* tento motiv interpretuje spíše jako lovecký (1993/2, 11–27), v tomto pojetí by se tedy nejednalo o vlka, ale o psa v závěru štvance na jelena.

Vzhledem k pouze fragmentárnímu dochování dlaždice z Rokytné není možné určit, o jaký typ vyobrazení se přesně jedná. Oba motivy však můžeme zařadit spíše mezi dekorativní, u nichž nepředpokládáme další významové roviny.

281/00-103

281/00-429

Obr.67. Rokytná (Moravský Krumlov) – předhradí. Zlomky románských dlaždic (foto autorka).

3) Dlaždice s motivem gryfa (i.č. 281/00-104)

Jedná se o fragment dlaždice s částečně zachovaným reliéfem. Původně zřejmě šestiboká dlaždice, vysoká cca 4,8 cm byla vyrobena z překvapivě hrubého materiálu, s nímž kontrastuje jemný přetah povrchu reliéfu. Na zachovaném zlomku můžeme spatřit zvířecí hlavu se zobákem a uchem, část jednoho a náznak druhého křídla. Můžeme uvažovat jak o vyobrazení gryfa, tak o blíže neidentifikovatelné ptačí postavy, vzhledem k náznaku uší se však přikláníme spíše k první možnosti. Celý motiv je rámován plastickou páskou, avšak

nekvalitně provedenou. Její šíře na zachovaném zlomku dlaždice silně kolísá. Reliéf je mírně setřený, hlavně však druhotně značně poškozený. Celek působí spíše druhořadým dojmem, jako by byla původně kvalitní předloha převedena na neobratně zhotovenou dlaždici.

Motiv gryfa je na dlaždicích velmi častý, nacházíme ho jak na románských, tak na gotických dlaždicích. Na našem území můžeme zmínit nejstarší dlaždice vyšehradského typu, motiv gryfa nalezneme i na mladších románských dlaždicích z Ostrova u Davle, stejně jako na gotických dlaždicích z Milevska (*Břicháček 2007, 93–94*) a Zvíkova (*Hejdová – Nechvátal 1970, 152, 160*).

4) Dlaždice s motivem gryfa (i.č. 281/00-105) (obr. 4: 3)

Na zlomku pravděpodobně pravoúhlé dlaždice, vysoké cca 4,5 cm je patrný dobře zachovaný reliéf. Můžeme rozeznat část těla zvířete s náznakem zadní nohy, část křídla a ocas, jehož zakončení bylo zřejmě dekorativně rozvinuto. Na těle je drobnými obloučky znázorněno pokrytí těla buď peřím, nebo šupinami. Reliéf je opět ohraničen plastickou páskou. Materiál dlaždice je relativně kvalitní s povrchem jemně upraveným přetahem, dlaždice nebyla glazována. Vzhledem k části vyobrazení, které se dochovalo, můžeme motiv určit s velkou pravděpodobností jako gryfa (viz. č. 3).

5) Dlaždice s motivem ptačí postavy (i.č. 281/00-103)

Fragment dlaždice je pokryt částí dobře zachovaného reliéfu, zobrazujícího zřejmě ptačí postavu. Dlaždice je vyrobena z poměrně jemné keramické hmoty se světlým přetahem. Její původní tvar ani rozměry není možné spolehlivě rekonstruovat, výška dlaždice je cca 5 cm. Na zachovaném zlomku vidíme téměř celé křídlo a část zobáku. Mohlo by se jednat o vyobrazení orla nebo orlice, nemůžeme však vyloučit ani další varianty. Různá vyobrazení ptačích postav nacházíme na dlaždicích z Prahy-Dolních Chaber, kde bývají součástí složitějších reliéfů, například výjevu biblického stromu života (*Merhautová 1988, 42–47*), či na mladších dlaždicích z Milevska (*Břicháček 2007, 67–68, 72*).

V případě dlaždice z Rokytné se vzhledem k rozměrům zachovaného reliéfu zdá pravděpodobnější, že se jedná o motiv orla či orlice. Na našem území jej nacházíme spíše až v období gotického stylu, na dlaždicích z Písku a Zvíkova (*Hejdová – Nechvátal 1970, 159–*

170) či Pražského hradu (Frolík 1999, 112), četné další doklady pro německé prostředí uvádí E. Landgraf (1993/2, 29–51).

Obr. 68. Rokytná (Moravský Krumlov) – předhradí. Zlomky románských dlaždic (foto

Zlomek pravoúhlé dlaždice, vysoké cca 4 cm se zbytkem nezřetelného reliéfu. Z původního motivu dnes můžeme rozpoznat pouze zvlněnou linii a plastickou pásku, která celý motiv rámovala. Vzhledem k asymetričnosti zachovaných stop lze usuzovat spíše na figurální či zvířecí než ornamentální motiv.

Dlaždice je vyrobena z relativně hrubého materiálu a je silně ošlapána, přesto je zřejmé, že nebyla původně glazována. Nezachovaly se ani stopy jemného přetahu.

6) Neurčená reliéfní dlaždice (i.č.281/00-429)

Další dlaždice je opět torzovitě zachovaná, ale zřejmě se jednalo o šestibokou dlaždici, vysokou cca 4 cm. V dobře zachovaném, mírně sešlapaném reliéfu je patrné torzo zvířecí postavy, sestávající ze dvou zadních končetin, zakončených mohutnými drápy. Na trupu je patrná plasticky vystupující linie, která by případně mohla odpovídat zbytku postroje nebo ocasu ovinutému kolem zadních nohou, jak jej můžeme spatřit např. na dlaždici se lvem vyšehradského typu (Hejdová – Nechvátal 1970, 398). Nově se nyní zdá, že by opravdu mohla být jednou z variant dlaždic vyšehradského typu, přesto je třeba zdůraznit, že se jedná o drobný fragment, jejichž přesná identifikace je vždy obtížná.

7) Neurčená reliéfní dlaždice (i.č.281/00-99)

8) Neurčená reliéfní dlaždice (i.č.281/00-98)

Jedná se o zlomek reliéfní dlaždice neurčitelného tvaru, na níž se zachovala pouze část plastické pásky při okraji.

9) a 10) Nereliéfní trojúhelníkové dlaždice (i.č. 281/00-100, 281/00-101)

Dva fragmenty dlaždic se svým charakterem značně odlišují od zbytku nálezového souboru. Dlaždice vysoké cca 3,5 cm měly zřejmě původně tvar téměř rovnostranného trojúhelníku (jediný zjistitelný úhel kolem 65 a 67°), vzhledem k neúplné zachovalosti však musíme vzít v úvahu i tvar kosočtverce. Stěny dlaždic jsou skosené tak, že plocha povrchu je větší než plocha spodní strany. Materiál dlaždice je šedý, pravděpodobně díky redukčnímu výpalu, na povrchu se zachovaly zbytky tmavé polevy.

11) Neurčitelný zlomek dlaždice (i.č. 281/00-106)

Mezi dlaždice byl zařazen na základě charakteru keramické hmoty.

5.2.1 Interpretace nálezů

Nálezový celek z Rokytne tvoří 11 fragmentů dlaždic, z nichž osm je zdobeno reliéfem, dvě jsou hladké, pokryté glazurou a jednu nelze identifikovat. Podařilo se rozpoznat šest různých výtvarných motivů, k žádnému z nich se však nepodařilo nalézt přímou analogii. Skupina působí dost nesourodým dojmem. Kolísá jak kvalita použitého materiálu, tak pečlivost provedení, výška, jemnost a styl reliéfu i tvar dlaždic. Dosavadní výsledky provedených chemických a mineralogických analýz naznačují, že se u všech odebraných

vzorků jedná o velmi podobnou keramickou hmotu⁶⁵. To by svědčilo spíše pro výrobu dlaždic z jednoho zdroje materiálu, než pro různý původ jednotlivých dlaždic.

Většina dlaždic je nepříliš opotřebená s dobře zachovanými motivy, v nálezovém souboru je ale i dlaždice s téměř ošlapaným reliéfem (i.č. 281/00-99). Skupinu nálezů tedy nelze považovat za nepoužitý odpad vyhozený již při stavbě. Nemůžeme ani s jistotou prohlásit, že uvedené dlaždice pocházejí z jediné podlahy. Mohlo se jednat o více stavebních fází, stejně tak ale mohla vedle sebe existovat odlišně pojatá podlahová pole.

Kombinace šestibokých a pravoúhlých dlaždic je dobře známá z podlah vyšehradského typu (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 397–407; *Merhautová* 1988, 9–29), tam jsou ovšem čtvercové dlaždice pokryty čistě ornamentálním motivem a vytvářejí rámec pro ústřední kombinace šestibokých dlaždic s figurálními motivy. V případě Rokytné jsou však motivy na pravoúhlých dlaždicích také figurální. Zlomky pravděpodobně trojúhelníkových dlaždic mohly sloužit k vyplnění prostoru mezi šestibokými dlaždicemi. Od nich se odlišují redukčním výpalem a použitím glazury, což by samo o sobě této interpretaci nebránilo. S dlaždicemi tvaru trojúhelníku se setkáváme jednak v kontextu dlaždic vyšehradského typu (*Hejdová – Nechvátal* 1970, 397–407; *Merhautová* 1988, 9–29), v Dolních Chabrech (*Ledvinka* 2000, 105) a na Pražském hradě (*Hrdlička* 1997, 649–662; *Frolík* 1999, 204), jednak později jako součást gotických geometrických mozaikových dlažeb, jaké nacházíme na Moravě například na Velehradě (*Pojsl* 1977, 68–72) či Tišnově (*Belcredi* 1993, 315–342) a Brně (*Peška* 1994, 297–306). Vzhledem k charakteru trojúhelníkových dlaždic bychom mohli hypoteticky uvažovat i o existenci mladší gotické mozaikové geometrické dlažby, pro níž by hovořilo použití glazury, očividně záměrný redukční výpal a skosené boční stěny dlaždic, které umožňovaly minimalizovat spáry při pokládce. Ačkoliv to pro románské dlažby není typické (k této problematice u vyšehradského typu blíže *Čiháková – Müller* 2006, 112), na některých rokytnských dlaždicích mírné skosení pozorujeme (př. dlaždice s torzem zvířecí postavy i. č. 281/00-429). Spíše tedy můžeme dlaždice tvaru trojúhelníku a šestiboké dlaždice považovat za součást jediného schématu.

Dalším zajímavým momentem u dlaždic z Rokytné je i výše zmiňované kolísání kvality provedení. Ačkoliv se očividně jedná o stejný typ, svírají strany obou trojúhelníkových dlaždic

---

⁶⁵ Zpráva DČ 107619034 Ústavu skla a keramiky VŠCHT, odpovědný řešitel Ing. A. Kloužková, CSc (*Kloužková et al.* 2011, 5-13). Mimo jiné bude třeba provést ještě srovnávací analýzu keramiky nalezené spolu se zlomky dlaždic.

mírně rozdílné úhly. Dlaždice s motivem znamení Ryb zase není přesným šestiúhelníkem, její tvar je lehce deformován různou délkou stran. Tyto nepřesnosti mohly působit potíže při pokládce podlahy a kazit výsledný estetický dojem.

Problematické zůstává i použití dlaždice s motivem Ryb. Jak už bylo uvedeno výše, jestliže bychom ji interpretovali jako součást zvěrokruhu, pak bychom v drobné rokytenské stavbě museli předpokládat podlahu, jejíž náročnost by odpovídala spíše velkým románským bazilikám. Samostatné použití motivu je otázkou ikonografického významu, avšak z našeho území disponujeme již třemi nálezy keramické dlaždice s motivem znamení Ryb, aniž bychom našli nějaké náznaky existence dalších motivů znamení zvěrokruhu.

Rozmanitost dlaždic z Rokytné překvapuje i v souvislosti s kostelem sv. Leopolda, ve kterém předpokládáme jejich použití. Drobná stavba svým vzezřením nijak nenaznačuje, že bychom zde měli v období románského slohu předpokládat náročnější úpravu interiéru, pokud nepřipustíme její existenci ještě v době trvání správního centra. Tato situace však není ojedinělá, v jistém smyslu podobný paradox nacházíme i v případě kostela sv. Jana Křtitele v Praze - Dolních Chabrech. Jeho druhá fáze, rotunda snad z 1. poloviny 12. století byla vybavena velmi variabilní dlažbou, v rámci níž bylo zatím rozeznáno 21 typů reliéfních dlaždic (viz. předchozí text; *Dragoun – Tryml 1977, 220–224; Merhautová 1988, 36–47*).

5.2.2 Datování

Určení doby vzniku středověkých dlaždic stále působí obtíže. Ikonografický rozbor motivů většinou ukáže jejich výskyt v příliš dlouhém časovém úseku, stylová analýza pak tento úsek sice často dokáže zkrátit, přesto se stále pohybujeme v intervalech desítek let. Asi nejpřesnější určení stáří dlaždice je buď srovnání s dobře datovanou analogií, nebo nález dlaždice v jednoznačně interpretovatelné archeologické situaci.

Nálezová situace dlaždic z Rokytné bohužel přesnější datování neumožňuje. Škála identifikovaných motivů se může vyskytovat od nejstarších po vrcholně středověké dlaždice. Jedině motiv jelena je charakteristický spíše pro gotické dlaždice, i zde však můžeme nalézt výjimky. Kupříkladu z německého cisterciáckého kláštera Eberbach známe dlaždice s jelenem datované snad již do 2. třetiny 12. století (*Landgraf 1993/2, 52*).

Odhlédneme-li od rozdílů mezi jednotlivými dlaždicemi z Rokytné a naopak pokusíme-li se je celkově charakterizovat, můžeme uvedený soubor označit s výhradami jako pozdně románský. Za období jeho vzniku je možné považovat časový úsek zhruba od poloviny 12. do poloviny 13. století. Opory tohoto předpokladu jsou spíše nepřímé, chronologie dlaždic na území českých zemí je stále diskutovaná (*Hejdová – Nechvátal 1970; Merhautová 1988*) a srovnatelné nálezy ze zahraničí prozatím chybí. Stylově pokročilejší dlaždice z Rokytné se zřejmě uplatnily až po vyznění nejstaršího horizontu dlaždic vyšehradského typu, za hranici jejich výskytu pak můžeme spolehlivě považovat nástup geometrických i figurálních gotických dlaždic po polovině 13. století.

V každém případě můžeme soubor dlaždic z Rokytné považovat za výjimečný v kontextu nálezů z českých zemí, a to zejména dobře dochovanou dlaždicí s motivem znamení Ryb ze zvěrokruhu.

6. Závěr

Svět středověkých dlaždic se v poslední době ukazuje jako mnohem pestřejší, než jak působil v době vydání poslední syntetické práce (*Hejdová - Nechvátal 1970, 100-183, 395-471*). Bohatství našich nálezových fondů je nyní nesrovnatelné, v případě gotických dlaždic by jejich celkový soupis jistě vydal na celý svazek. Stejně tak přibylo množství nálezů dlaždic románských. Paradoxně jsme se ale nijak zvlášť nepřiblížili k definitivnímu řešení otázek, které byly aktuální již v době vydání katalogu, a to zejména otázky původu a stáří dlaždic vyšehradského typu a představě o podobách výroby a distribuce románských dlaždic obecně.

V případě dlaždic vyšehradského typu ale zároveň rozhodně nelze problematiku vnímat jako statickou. V dílčích krocích je zde pozorovatelný posun k lepšímu poznání všech okolností, který sice nevyhnutelně vede k opouštění starších předpokladů, a tím i k redukci toho, co jsme se domnívali, že víme, to však považujeme za nutný krok. Cesta k jednoznačné interpretaci vyšehradských dlaždic a jejich zasazení do naší představy o raně středověké realitě bude ještě jistě dlouhá a nejistá, přesto nejsme přesvědčeni o její marnosti.

Podrobnější hodnocení ostrovského souboru ukázalo na jednoznačnou potřebu diskuze o podkladech, na nichž je vybudována jak představa o podobě kláštera v raném

středověku, tak v závislosti na ní i představa o vnitřní chronologii unikátních ostrovských dlaždic. Přenosem podle našeho názoru nesprávných absolutních dat, vztažených k ostrovským dlaždicím, na další lokality, je celá problematika ještě více zatemňována. To je i důvodem, proč považujeme diskuzi v tomto bodě za asi nejpálčivější potřebu aktuálního výzkumu románských dlaždic.

Nálezy souborů z Dolních Chaber i Rokytne pak poukázaly na důležitý fakt, jímž je existence podlah, u kterých lze uvažovat o druhotném využití již existujících matric. Tím se otevřela cesta ke zvažování celé řady otázek. Mezi ty patří zejména problém důrazu na ikonografický význam podlahy ze sekundárně využitých matric, vztahy mezi lokalitami, délka používání jednotlivých vzorů a vůbec podrobnější poznání mechanismů, jimiž se tyto děje mohly řídit.

Celkově můžeme konstatovat, že ačkoliv se poznání románských dlaždic v poslední době posunuje, není to vždy směrem, který by vedl k řešení otázek, které byly považovány za nejzásadnější, jako je otázka datování a chronologie. Naopak se objevují skutečnosti, díky nimž dnes dokážeme některé části minulé skutečnosti rekonstruovat v mnohem živější podobě, než o jaké bylo v minulosti uvažováno. Jedná se zejména o způsob, jakým bylo nakládáno s dlaždicemi mimo nejprestižnější stavby, a potom o detaily, které dokládají, že výroba dlaždic u nás mnohde nefungovala na principu mechanického přejímání znalostí a vzorů, ale mohla být výsledkem kreativního přizpůsobení místním zdrojům k dosažení požadovaného estetického účinku.

7. Literatura

Ambrosiniani, S. 1910: Zur Typologie der älteren Kacheln. Stockholm.

Bažant, J. 2000: Umění českého středověku a antika. Praha.

Bláha, R. 2019: Nález zlomku raně středověké dlaždice z Hradce Králové. Příspěvek k otázce nejstarších sakrálních staveb ve městě. Královéhradecko 10, 11-20.

Boháč, Z. 1972: Patrocinia románských kostelů v Čechách. Historická geografie 8, 31-52.

Borkovský 1949: O počátcích pražského hradu a nejstarším kostele v Praze. Praha.

Brych, V. 2015: Románské reliéfní dlaždice z Ostrova. In: Foltýn, D. (ed.) et al. Otevři zahradu rajskou. Benediktini v srdci Evropy, 134-138.

Brych, V. – Stehlíková, D. 2003: 1000 let kláštera na Ostrově (999 – 1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku.

Belcredi, L. 1993: Archeologický výzkum kaple svaté Kateřiny a areálu kláštera Porta coeli v Předklášteří u Tišnova. Archaeologia historica, 315-342.

Bober, M. 2008: Architektura przedromańska i romańska w Krakowie. Badania i interpretacje. Rzeszów.

Boháčová, I. 2003: K vybavení interiéru sakrálních staveb. In: Boháčová I. (ed.). Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku. Mediaevalia archaeologica 5, 205-210.

Boháčová, I. 2013: Replika dlažby vyšehradského typu v bazilice sv. Vavřince na Vyšehradě. Vícegenerační archeologický výzkum a současná prezentace archeologické památky. Staletá Praha 29/1, 114-125.

Boháčová, I. – Špaček, J. 1999: Podlahové dlaždice z archeologických výzkumů v okolí baziliky sv. Václava ve Staré Boleslavi. Archeologie ve středních Čechách 3/2, 487-510.

Borkovský, I. 1960: K otázce nejstarších kostelů na Pražském Hradě. Památky archeologické 51, 332-387.

- Břicháček, P. 1988: Nález románských dlaždic v Kostelci u Křížků. In: Sborník kruhu přátel Muzea hlavního města Prahy 1. Praha, 85-88.*
- Břicháček, P. 2007: Nebe a peklo na zemi. Románské a raně gotické dlaždice z milevského premonstrátského kláštera. Milevsko.*
- Břicháček, P. 2010: Soubor středověkých dlaždic od kostela sv. Vavřince na Štítarech (okres Domažlice). In: Studničková, M. (ed.). Čechy jsou plné kostelů. Boemia plena est ecclesiis. Praha, 368-373.*
- Břicháček, P. – Merhautová, A. – Richter, M. – Sommer, P. 2006: Opatský hrob z doby počátků Ostrova u Davle. Archaeologia Pragensia 18, 46 – 62.*
- Břicháček, P. – Richter, M. – Sommer, P. 2003: Archeologie k miléniu ostrovského kláštera. In: Stehlíková, D. – Brych, V. (eds.). 1000 let kláštera na Ostrově (999-1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku. Praha, 7-28.*
- Břicháček, P. – Richter, M. – Sommer, P. 2010: Neobvyklý prvek interiérové výzdoby románské baziliky na Ostrově u Davle. In: Studničková, M. (ed.). Čechy jsou plné kostelů. Boemia plena est ecclesiis. Praha, 199-207.*
- Codreanu-Windauer, S. 1988: Der romanische Schmuckfussboden in der Klosterkirche Benediktbeuern. Arbeitshefte des Bayerischen Landesamtes für Denkmalpflege 36. München.*
- Čarek, J. 1947: Románská Praha. Praha.*
- Čech, P. 2004: Žatec v raném středověku (6. – počátek 13. století). In: Holodňák, P. – Ebelová, I. (eds.). Žatec. Praha, 54-114.*
- Čechura, M. 2007: Archeologický výzkum kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bukovci. Zprávy památkové péče 67/6, 470-472.*
- Čekalová, S. A. et al. 2017: Svět kachlových kamen. Kachle a kachlová kamna severozápadních Čech. Most.*
- Čiháková, J. 2009: Datování a skladba románské dlažby vyšehradského typu. Staletá Praha 25/2, 16-25.*

- Čiháková, J. – Müller, M. 2006: Zpráva o nálezu rotundy sv. Václava na Malostranském náměstí v Praze. Zprávy památkové péče 66/2, 100-116.
- Čiháková, J. – Müller, M. 2015: Malostranský kostel sv. Václava v geometrickém světě střeoevropských rotund. Staletá Praha 31/1, 2-109.
- Čiháková, J. – Müller, M. 2020: Malostranská rotunda svatého Václava v Praze. Praha.
- Čižmář, Z. – Kohoutek, J. 1998: Předběžná zpráva o výzkumu kláštera Hradisko v Olomouci v roce 1996. Archaeologia historica 23, 335 – 252.
- Daněček, V. 2005: Indicie podoby vnitřní plochy raně středověkého hradiště v Praze – Vinoři. Archeologie ve středních Čechách 9, 561-567.
- Daněček, V. – Lutovský, M. 2002: K raně středověkému hradišti v Praze – Vinoři. Archaeologia Pragensia 16, 47-52.
- Davidová, T. – Fleková, K. 2018: Dlaždice z Benešova a Martinic: turnajová scéna na gotické dlažbě. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 52/1-2 123-144.
- Dragoun, Z. 1992: Výsledky sondáže v rotundě sv. Kříže na Starém Městě pražském. Archaeologica historica 17, 383-393.
- Dragoun, Z. 1993: Středověké podlahy a dlaždice z břevnovského kláštera. Zprávy památkové péče 53/5, 170-176.
- Dragoun, Z. 2006: Středověká podlaha v kostele sv. Anny v areálu kláštera dominikánek na Starém Městě pražském. Archaeologia historica 31, 273-281.
- Dragoun, Z. – Fleková, K. v tisku: Katalog typů dlaždic. In: Dragoun, Z. – Tryml, M. (eds.). Dolní Chabry.
- Dragoun, Z. – Tryml, M. – Mjartan, J. 2010: Restaurování torz středověkých podlah z Dolních Chaber a Břevnovského kláštera, Staletá Praha 26/2, 122-130.
- Drda, P. 1970: Jablonecká skupina středověkých dlaždic. Archeologické rozhledy 22, 733-738.

- Dufková, M. 2001: Fantastický svět na vyšehradské dlažbě. In: Nechvátal, B. (ed.). Královský Vyšehrad II. Sborník příspěvků ke křesťanskému miléniu a k posvěcení nových zvonů na kapitulním chrámu sv. Petra a Pavla. Praha - Kostelní Vydří, 57-73.*
- Durdík, T. 2006: Přimda – die älteste Steinburg in Böhmen. Forschungen zu Burgen und Schlösser 9, 95–103.*
- Dus, J. A. (ed.) 2007: Novozákonní apokryfy II. Příběhy apoštolů. Praha.*
- Eames, E. – Fanning, T. 1988: Irish Medieval Tiles: Decorated Medieval Paving Tiles in Ireland with an Inventory of Sites and Designs and a Visual Index. Dublin.*
- Ernée, M. 1995: Nález fragmentu gotické dlaždice v měšťanském prostředí Českého Krumlova. Archeologické rozhledy 47, 511-512.*
- Ernée, M. 1996: Nový typ gotické dlaždice z Českého Krumlova. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 9, 69-71.*
- Fabián, V. 1910: O vzniku lapidária musejního. Památky archaeologické a místopisné 24, 169-178.*
- Faltýnek, K. – Šlézar, P. 2006: Archeologické výzkumy sakrálních staveb v Litovli. Archaeologia historica 31, 303-322.*
- Ferrand, A. 2013: La mosaïque de pavement d'Otranto et les signes du temps. Arbre de Vie, Arbre des temps et le cycle du calendrier. Revue d'Auvergne, 351-361.*
- Fleková-Křenková, K. 2008: Gotická mozaiková dlažba z chrámu cisterciáckého Kláštera v Hradišti nad Jizerou. Studia mediaevalia Pragensia 8, 143-175.*
- Fleková, K. 2014: Zum Stand der Kenntnisse mittelalterlicher keramischer Fliesen in den böhmischen Ländern. In: Gringmuth-Dallmer, E. – Klápště, J. (eds.). Tradition – Umgestaltung – Innovation. Transformationprozesse im hohen Mittelalter, 729-742.*
- Fleková, K. 2015: Mozaiková dlažba konventního chrámu v Hradišti nad Jizerou. In: Kovář, M. (ed.). Cisterciácký klášter Hradiště nad Jizerou. Sborník příspěvků k jeho dějinám a architektuře, 60-73.*

- Fleková, K. – Čižmář, Z. – Procházka, R. 2012: Nález románských dlaždic z Rokytné. In: Doležel J. – Wihoda, M. (eds.). Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátelů, kolegů a žáci, 279-300.*
- Fleková, K. – Dragoun, Z. v tisku: Terakotová podlaha chaberské rotundy. In: Dragoun, Z. – Tryml, M. (eds.). Dolní Chabry.*
- Frolík, J. 1999: Dlaždice 12. – 13. století z Pražského hradu. Castrum Pragense 2, 203-217.*
- Frolík, J. – Maříková-Kubková, J. – Růžičková, E. – Zeman, A. 2000: Nejstarší sakrální architektura Pražského hradu. Výpověď archeologických pramenů. Praha.*
- Frolík, J. – Musil, J. 2015: Cihla a stavební keramika v Chrudimi ve středověku a novověku. Forum Urbes Medii Aevi 9, 236-247.*
- Fröhlich, J. 2006: Gotické dlaždice z královského hradu v Písku. Archeologie ve středních Čechách 10, 679-901.*
- Guth, K. 1931: Ochrana památek. II. Vyšehrad. Památky archaeologické 37, 63-64.*
- Hansen, W. 1984: Kalenderminiaturen der Stundenbücher. Mittelalterliches Leben in Jahreslauf. München.*
- Hansen, B. A. – Sørensen, M. A. 2005: Ornamenterede middelalderlige gulvfliser i Danmark. Nordiske Fortidsminder, Serie B, 23. København.*
- Hasil, J. 2017: Hradiště Vinoř. In: Boháčová, I. – Podliska, J. (eds.). Průvodce pražskou archeologií. Praha, 284-285.*
- Havlice, J. 2012: Středověké reliéfní dlaždice z Českého Krumlova. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 25, 165-177.*
- Hejdová, D. - Nechvátal, B. 1970: Raně středověké dlaždice v Čechách I., II. – Památky archeologické 61, 100-183, 395-471.*
- Hejna, A. 1964: Zdobená stavební keramika z Červené nad Vltavou. Památková péče 24, 149-156.*

- Hejna, A. 1983: Příspěvek ke studiu malých opevněných sídel doby Přemyslovské v Čechách. Památky archeologické 74/2, 366-436.*
- Hložek, M. – Loskotová, I. 2017: Kachle s otisky textilu. Archaeologia historica 42/2, 849-861.*
- Hlubinka, R. 1933: Výzkum zbytků benediktinského kláštera v Ostrově u Davle. Za starou Prahu XVII, 3-4.*
- Hourihane, C. 2007 (ed.): Time in the medieval world. Occupations of the months and signs of the zodiac in the Index of Christian Art. Princeton.*
- Hrdlička, L. 1997: K výpovědi stratigrafického vývoje Pražského hradu. Archeologické rozhledy 49, 649-662.*
- Chotěbor, P. 1995: Soubor raně renesančních terakot z Pražského hradu. Archaeologia historica 20, 471-480.*
- Kaigl, J. 2007: Románské drobnosti z Bukovce a Úboče. Zprávy památkové péče 67, 460-469.*
- Kammel, F. M. 2007: Ornament und Bildmagie. Mittelalterliche Bauskulptur. In: Mittelalter. Kunst und Kultur von der Spätantike bis zum 15. Jahrhundert. Nürnberg.*
- Kašíčka, F. – Nechvátal, B. 1983: Pozdně gotické a renesanční terakoty ze státního hradu Lokte. Archaeologia historica 8, 503-511.*
- Kier, H. 1970: Der mittelalterliche Schmuckfussboden unter besonderer Berücksichtigung des Rheinlandes. Düsseldorf.*
- Kirschbaum, E. (ed.) et al. 1971: Lexikon der christlichen Ikonographie. Band 3, Allgemeine Ikonographie, Laban – Ruth. Rom.*
- Klápště, J. – Smetánka, Z. 1986: Poznámky k využití ikonografických pramenů v archeologii středověku, Památky archeologické 77/1, 269 – 272.*
- Kloužková, A. – Fleková, K. – Bartuška, M. – Zemenová, P. 2011: Mikrostruktura a složení středověkých keramických dlaždic z Rokytné, Keramický zpravodaj 27/6, 5-13.*

- Knápek, A. 2015: Reliéfní středověká dlažba z hradu Starý Jičín. In: Augustinková, L. – Krušinovský, P. (eds.). Předměty z depozitářů stavebních detailů v Ostravě a v Žilině. Ostrava, 5-11.*
- Kořán, I. 1959: Románská dlaždice z Přestavlké tvrze. Hradecký kraj, 424-426.*
- Kouřil, P. 2011: Soubor terakotových reliéfně zdobených dlaždic z kláštera Panny Marie a sv. Jiří ve Střelné. In: Doležalová, E. – Meduna, P. (eds.). Co můj kostel dnes má, nemůže kníže odníti. Věnováno Petru Sommerovi k životnímu jubileu, 145-152.*
- Kovář, M. – Krček, J. – Kostrouch, F. – Široký, R. 2015: Souhrn nových poznatků o středověké cihlové architektuře zaniklého cisterciáckého kláštera Pomuk. Forum Urbes Medii Aevi 9, 248-271.*
- König, E. – Bartz, G. 1998: Das Stundenbuch. Perlen der Buchkunst. Die Gattung in Handschriften der Vaticana. Stuttgart.*
- Krejsová, J. – Zimola, D. 2010: Keramické dlaždice s motivem Samsona se lvem z Jihlavy a Rokštejna. In: Ungerman, Š. (ed.). Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám. Praha, 371- 383.*
- Křenková, K. 2007: Dlaždice vyšehradského typu. Diplomová práce. Praha. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.*
- Kůrková, J. 2010: Nejstarší dlaždice v Čechách. Bakalářská práce. Plzeň. Západočeská univerzita v Plzni.*
- Landgraf, E. 1993: Ornamentierte Bodenfliesen des Mittelalters in Süd- und Westdeutschland 1150-1550. Forschungen und Berichte der Archäologie des Mittelalters in Baden-Württemberg, Band 14/1-3. Stuttgart.*
- Landgraf, E. (ed.) 1997: Fliese. In: Reallexikon zur Deutschen Kunstgeschichte, Bd. IX (1997), Sp. 1221–1269; In: RDK Labor. Dostupné na <<https://www.rdklabor.de/wiki/Fliese>> [30.04.2021].*
- Lavička, R. et al. 2016: Královská založení na jihu Čech za vlády posledních Přemyslovců. In: Miscellanea. České Budějovice.*

- Lehner, F. J. 1905: Dějiny umění národa českého. Díl 1. Doba románská. Svazek I.,*
Architektura. Část I. Praha.
- Losos, L. – Nechvátal, B. 1972: Rekonstrukce raně středověké dlažby v královské kapli*
v Plasech. *Archeologické rozhledy* 24, 529-541.
- Lutovský, M. – Daněček, V. 2002: K raně středověkému hradišti v Praze-Vinoři. Archaeologica*
Pragensia 16, 47-52.
- Marcos, D. 2016a: Vom Monster zur Marke – Neros Karriere in der Kunst. In: Merten, J. (ed.).*
Nero - Kaiser, Künstler und Tyrann. Trier, 354-368.
- Marcos, D. 2016b: Nero. Reallexikon zur Deutschen Kunstgeschichte (online). Dostupné na*
<<https://www.rdklabor.de/wiki/Nero>>.
- Martinisková, M. 2012: Nálezy keramických dlaždic z hradu Rokštejn. Archaeologia historica*
37/2, 643-662.
- Matějka, B. 1900: Příspěvky k dějinám středověké architektury v Čechách. Český časopis*
historický 6/4, 349-355.
- Matějka, B. 1903: Zbytky románského chrámu objevené na Vyšehradě. Památky*
archaeologické a místopisné 20, 525–534, tab. LXIX–LXXII.
- Mencl, V. 1959: Architektura předrománských Čech. Umění* 7, 331-353.
- Mencl, V. 1969: Praha. Praha.*
- Menoušková, D. – Měřínský, Z. 2008: Krása, která hřeje. Výběrový katalog gotických a*
renesančních kachlů Moravy a Slezska. Uherské Hradiště.
- Merhautová, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.*
- Merhautová, A. 1980: Středověké podlahy s obrazem císaře Nerona. Umění* 28, 246-257.
- Merhautová, A. 1988: Skromné umění. Ostrovská zdobená terakota. Praha.*

- Merhautová, A. 2003: Ostrovský klášter a jeho výroba keramiky. In: Stehlíková, D. – Brych, V. (eds.). 1000 let kláštera na Ostrově (999-1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku. Praha, 29-42.*
- Merta, D. – Peška, M. 2010: Barbora Celská v Brně. In: Ungerman, Š. (ed.). Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám. Praha, 395-405.*
- Michna, P. 1974: Archeologické nálezy z výzkumu hradu Melice na Vyškovsku. Vlastivědný věstník moravský 26, 61-78.*
- Nagy, P. – Čurný, M. 2010: Stredoveké a včasnouvoevké keramické dlaždice zo Slovenska. Archaeologia historica 35, 347-357.*
- Nechvátal, B. 1973: Nález dalších středověkých dlaždic z Radomyšle. Archeologické rozhledy 25, 683-685.*
- Nechvátal, B. 1977a: Další nález středověké mozaikové dlažby z Čech (Cisterciácký klášter v Nepomuku). Památky a příroda 2/4, 213-218.*
- Nechvátal, B. 1977b: Raně středověká dlažba v rotundě sv. Petra ve Starém Plzenci. Památky a příroda 2/9, 546-550.*
- Nechvátal, B. 1978: Französische mittelalterliche Fliesen mosaikartigen Typs in Böhmen, Umění 26, 115-133.*
- Nechvátal, B. 1982: Středověké dlaždice ze Sázavy (Ke vztahu Vyšehradu a Sázavy v 11. století). Umění 30, 244-254.*
- Nechvátal 1984: Nálezy středověkých dlaždic v západních Čechách. Archaeologia historica 9, 247- 260.*
- Nechvátal, B. 1988: Středověké dlaždice v jižních Čechách, Archaeologia historica 13, 575-604.*
- Nechvátal, B. 1999: Soubor středověkých dlaždic z kostela sv. Mikuláše v Čechovicích (o. Domažlice). Archaeologia historica 24, 363-374.*

- Nechvátal, B. 2006: Středověké dlažby v bazilice sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Archaeologia historica 31, 413-425.*
- Nechvátal, B. 2007: K poznání raně středověké baziliky sv. Vavřince na Vyšehradě, Archaeologia historica 32, 405-429.*
- Nechvátal, B. 2009: Bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě. In: Nechvátal, B. et al. Rotunda sv. Martina a bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě. Archeologický výzkum. Praha, 166-284.*
- Nechvátal, B. et al. 2009: Rotunda sv. Martina a bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě. Archeologický výzkum. Praha.*
- Norton, Ch. 1983: Varietates Pavimentorum. Contribution à l'étude de l'art cistercien en France. Cahiers Archéologiques 31, 69-113.*
- Norton, Ch. 1992: Carreaux de pavement du Moyen Age et de la Renaissance. Collections du musée Carnavalet. Catalogues d'Art et d'Histoire du musée Carnavalet VII. Paris.*
- Norton, Ch. 2002: The luxury pavement in England before Westminster. In: Grant, L. – Mortimer, R. (eds.). Westminster Abbey. The Cosmati pavements, Courtauld research papers 3.*
- Nováček, K. 2006: Starobylá a ještě starobylejší. Vytváření historického významu rotundy sv. Petra a Pavla ve Starém Plzenci během 20. století, Archaeologica Pragensia 18, 123-141.*
- Pajares-Ayuela, P. 2001: Cosmatesque Ornament. Flat polychrome geometric patterns in architecture. New York – London.*
- Paolini, C. 2006: Il pavimento del Battistero di Firenze. Quaderni dei Servizi educativi 16.*
- Pavelčík, V. ed. 2009: Krajem soutoku Vltavy se Sázavou. Místa jižně od Prahy na dobových fotografiích Josefa Dvořáka z Davle. Praha.*
- Peška, M. 1994: Nález středověké mozaikové dlažby v katedrále sv. Petra a Pavla v Brně. Pravěk Nová řada 4, 297-306.*

- Pojsl, M. 1977: Raně středověká mozaiková dlažba na Velehradě. Vlastivědný věstník moravský 29, 68-72.*
- Reichertová, K. – Bláhová, E. – Dvořáková, V. – Huňáček V. 1988: Sázava. Památník staroslověnské kultury v Čechách. Praha.*
- Reitinger, L. 2017: Vratislav. První král Čechů. Praha.*
- Richter, M. 1982: Hradištko u Davle - městečko ostrovského kláštera. Praha.*
- Richter, M. – Merhautová, A. – Břicháček, P. – Sommer, P. 1990: Bazilika s první jižní kaplí Ostrovského kláštera, Umění 38, 185-195.*
- Richter, M. – Vokolek, V. 1995: Hradec Králové. Slovanské hradiště a počátky středověkého města. Hradec Králové.*
- Richterová, J. 1977: Záchraný výzkum v Klimentské ulici, Praha 1, Nové město. Archeologické rozhledy 29, 417-427.*
- Richterová, J. 1982: Středověké kachle. Praha.*
- Royt, J. – Sommer, P. – Stecker, M. 2013: Sázavský klášter. Praha.*
- Rozehnal, A. 1988: Olomoucká románská dlaždice vyšehradského typu. Vlastivědný věstník moravský 40, 210-215.*
- Schwitalla, U. 1998: Varietas Pavimentorum. Die mittelalterlichen ornamentierten bodenfriesen der Zisterzienser abtei Bebenhausen. Stuttgart.*
- Skala, J. 2016: Zaniklá středověká sídliště na toku řeky Bystřice v oblasti Urbanické brázdy. Rukopis bakalářské práce FF UHK v Hradci Králové.*
- Sklenář, K. - Košnar, L. 2018: Počátky archeologie v Čechách. Od prvních kronik na práh období romantismu (12.-18. století) = Die Anfänge der Archäologie in Böhmen. Seit den ersten Chroniken bis zur Schwelle der Periode des Romantismus (12.-18. Jahrhundert). Praha.*
- Sommer, P. 1994: Die Seitenkapelle der romanischen Basilika in Ostrov bei Davle. Památky archeologické 85, 81-106.*

- Sommer, P. 2020: Století archeologického výzkumu ostrovského kláštera (k. ú. Davle). Archaeologia historica 45/2, 713-731.*
- Sommer, P. - Waldhauser J. 2000: Nová etapa archeologického výzkumu opatského chrámu cisterciáckého kláštera Hradiště nad Jizerou (1995-1999). In: Charvátová K. (ed.). 900 let cisterciáckého řádu. Praha, 47-62.*
- Soukupová, H. 2005: K problematice Vyšehradu – Zur Problematik von Vyšehrad. Průzkumy památek 12/2, 3-54.*
- Stehlík, F. 1947: Klášter sv. Jana Křtitele na Ostrově u Davle. Zprávy památkové péče 7, 126-142.*
- Stopford, J. 2005: Medieval Floor Tiles of Northern England. Pattern and Purpose. Production between the 13th and 16th centuries. Oxford.*
- Świechowski, Z. 2000: Architektura romańska w Polsce. Warszawa.*
- Szewczyk-Wojtasiewicz, M. 1999: Ceramiczne płytki posadzkowe z katedry romańskiej na Wawelu. Slavia Antiqua 40, 151-167.*
- Špaček, L. 1967: Archeologický výzkum ostrovského kláštera v letech 1962-1963. Archeologické rozhledy 19, 43-54.*
- Unger, J. 1985: Raně středověká dlažba z Čáslavi-Hrádku. Památky a příroda 3, 151.*
- Varadzin, L. 2009: Bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě. Zhodnocení dosavadních archeologických výzkumů v bazilice a jejím okolí. In: Nechvátal, B. et al. Rotunda sv. Martina a bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě. Archeologický výzkum. Praha, 302-399.*
- Varadzin, L. 2015: Ostatní movité artefakty, In: Moucha, V. – Nechvátal, B. – Varadzin, L. Vyšehrad. Knížecí a královská akropole. Praha, 357-390.*
- Varadzin, L. – Nechvátal, B. 2012: Nové poznatky o předrománském kostele centrální dispozice na Vyšehradě (předběžná zpráva). Průzkumy památek 19/2, 170-176.*
- Varhaník, J. – Zavřel, J. 1994: Nové nálezy v areálu bývalého biskupského dvora na Malé Straně v Praze. Zprávy památkové péče 54, 151-153.*

- Vařilová, Z. 2001: Surovinové zdroje a provenience románských terakotových dlaždic. Archeologické rozhledy 53, 515-563.*
- Weigel, T. 2009: Schmuckfussböden des 12. Jahrhunderts aus inkrustierten Estrichgips. Studien zur internationalen Architektur und Kunstgeschichte 67. Petersberg.*
- Wocel, J. E. 1864: Ostatky chrámu bývalého kláštera Hradiště nad Jizerou. Památky archaeologické a místopisné 6, 23-34.*
- Zap, K. V. 1860: Benediktinští klášterové sv. Jana Křtitele na Ostrově a ve Skalách. Památky archaeologické a místopisné 4, 108-117.*
- Zápotocký, M. 1992: Raně středověké sídelní komory na dolní Ohři. Archeologické rozhledy 44, 185-215.*
- Zápotocký, M. 2018: Materiály k ranému středověku severočeského Polabí. Archeologie ve středních Čechách 22/1, 275-439.*
- Zeeb, A. – Pinsker, B. (eds.) 2011: Kloster Lorsch. Vom Reichskloster Karls des Grossen zum Weltkulturerbe der Menschheit. Ausstellung Museumszentrum Lorsch. Petersberg.*

8. Katalog dlaždic z Ostrovského kláštera, uložených v Regionálním muzeu v Jílovém u Prahy

A Dlaždice vyšehradského typu

A1 Dlaždice s gryfem vyšehradského typu

Popis:

Šestiboká dlaždice s motivem vlevo hledícího gryfa s pozdviženou pravou tlapou. Zvíře má výrazný zobák a drápy, křídla členěná vřpy a rovnými liniemi a zdobenou pásku kolem hrdla.

Inv. č. 1_80

Počet zachovaných fragmentů: 26

Výzkumné sezóny: 1975-1980, 1982

Maximální dochované rozměry: d. 22, š. 23, v. 2,5 - 5 cm

Sklon stěn: téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Inv.č. 83_78

Lokalizace: Sondy –
výzkumné sektory 3, 6, 7, 9,
11, 12, 14, 18, 19, 23

Inv. č. 124_78

Analogické nálezy: Brozany, okr. Litoměřice (Zápotocký 1992, 210-212, Čáslav, okr. Kutná Hora (Unger 1985, 151), Kostelec u Křížků, okr. Praha – východ (Břicháček 1988, obr. 1.1), Olomouc (Rozehnal 1988, 210-215), Praha – Malá Strana (Čiháková – Müller 2006, 100-116) Praha – Vyšehrad (Nechvátal 2009, 166-284, Sázava, okr. Benešov, (Nechvátal 1982, 244-254), Stará Boleslav, okr. Praha - východ (Boháčová – Špaček 1999, 487-510), Starý Plzeňec (Nechvátal 1977b, 546-550, Týnec nad Labem, okres Kolín (nepub.), Žatec, okr. Louny (Čech 2004, 98-102)

Inventární čísla:

242_75A, 391_75A

65_76A, 71_76A, 94_76A,
103_76B, 108_76A, 120_76A,
120_76B, 162_76A, 192_76B,

86_77A, 115_77A, 172_77A,
218_77B, 218_77D,

83_78A, 124_78A, 168_78A,
211_78B,

55_79B, 55_79C,

1_80A, 44_80B, 193_80D

115_82A   Inv. č. 168_78

***Dlaždice ze starších
výzkumů:***

Typ 4, celkem 14 fragmentů v
NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970,
II, 130)

Inv. č. 242_75

A2 Dlaždice se lvem vyšehradského typu

Inv. č. 303_77

Popis:

Šestiboká dlaždice s vyobrazením doprava hledícího lva. Zvíře má pozvednutou levou přední tlapu, zpola vyplazený jazyk a ocas protažený mezi zadními nohama směrem vzhůru. Jednoduché trojúhelníky kolem krku naznačují hřívu.

Počet zachovaných fragmentů: 13

Výzkumné sezóny: 1975, 1976, 1978, 1979

Maximální dochované rozměry: d. 20,3, š. 11, v. 2,9-5 cm

Sklon stěn: téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Inv. č. 361_77

Analogické nálezy: Hradec Králové (Richter – Vokolek 1995, 112-113), Praha – Malá Strana (Čiháková – Müller 2006, 100-116), Praha – Vyšehrad (Nechvátal 2009, 166-284), Sezimovo Ústí (Hejdová – Nechvátal 1970, 127); Stará Boleslav (Boháčová – Špaček 1999, 487-510), Starý Plzenec (Nechvátal 1977b, 546-550)

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 3, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 15,

Inv. č. 94_79

Inventární čísla:

155_75A, 400_75A,

122_76A, 210_76B, 270_76D, 279_76A, 297_76B,

303_78A, 361_78A, 361_78B, 364_78A, 139_78B

94_79A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 5, celkem 4 fragmenty v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 130)

Inv. č. 364_77

Inv. č. 400_75

A3 Trojúhelníková dlaždice – doplněk Vyšehradského typu

Popis:

Dlaždice tvaru rovnostranného trojúhelníka bez reliéfu.

Počet zachovaných fragmentů: 33

Inv. č. 45_76

Výzkumné sezóny: 1962, 1975, 1976, 1977, 1978, 1983

Rozměry celých dlaždic: délka odvěsny 11,5, v. 4,6 cm

Sklon stěn: mírně šikmé až rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Inv. č. 14_64

Analogické nálezy: Praha – Hrad, Praha – Vyšehrad, Praha – Malá Strana, Starý Plzenec, Sázava, Stará Boleslav, Brozany, Žatec

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory
2, 6, 7, 9, 10, 11, 12

Inv. č. 269_76

Inventární čísla:

138_62A,

270_75A, 270_75B, 270_75C, 329_75E, 331_75A, 399_75A,

45_76A, 64_76A, 91_76D, 94_76B, 134_76A, 145_76A, 146_76A, 147_76A, 147_76B, 151_76A,
239_76A, 239_76B, 269_76A, 269_76B, 269_76C, 300_76B, 324_76B, 325_76F, 325_76G, 325_76H,
325_76I

335_78E, 335_78H,

34_83A, 62_83A

25_77H

Inv. č. 331_75

B Dlaždice s černou glazurou

B1 Čtvercová dlaždice se symetrickým motivem úponky

Popis:

Čtvercová dlaždice se čtveřicí úponek ve středu propletených tak, že vždy dva konce směřují diagonálně do rohů, kde jsou zakončeny trojlístem. Dlaždice jsou pokryté černou glazurou.

Inv. č.
144_77

Počet zachovaných fragmentů: 26

Výzkumné sezóny: 1962, 1964, 1975-1979, 1981

Rozměry celých dlaždic: d. 11,5, š. 11,5, v. 3 - 5,5 cm

Inv. č. 58_75

Sklon stěn: Skosené až rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Praha – rotunda sv. Václava na Malé Straně

12; 13; 19; 22

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 2; 4; 6; 7; 8/1; 10; 11;

Inv. č. 209_62

Inventární čísla:

85_62A, 209_62C, 248_62A,

14_64A

167_75A, 179_75B, 401_75A,

58_76A, 162_76C, 219_76A, 275_76A,
324_76A, 324_76C, 324_76D, 324_76E,
325_76B,

95_77E, 246_77D,

309_78V, 362_78K, 389_78A, 389_78F,
181_78A,

55_79A,

248_81C

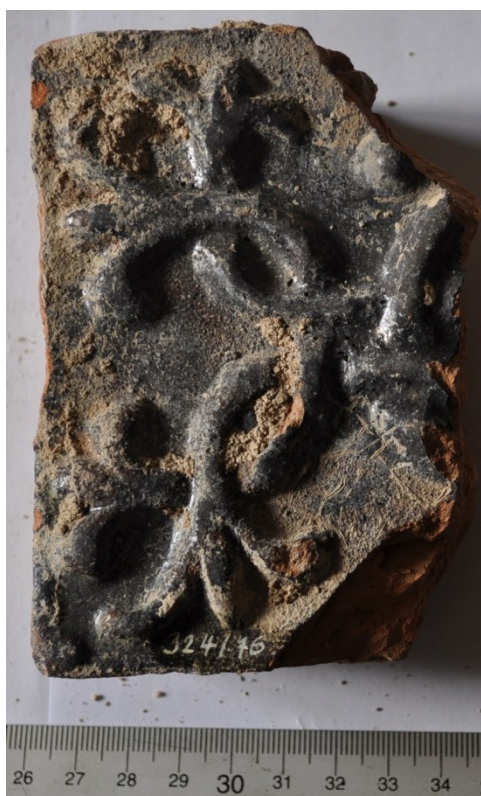

Inv. č. 324_76

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 41, celkem 31 fragmentů, UPM (1), MMP (2), NM (27).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 136, 138)

Inv. č. 324_76

B2 Trojúhelníková dlaždice s palmetou

Popis:

Dlaždice tvaru rovnoramenného trojúhelníka s motivem sedmilisté palmety, rovnoměrně pokrývající celou plochu dlaždice.

Inv. č. 419_75

Inv. č. 95_75

***Počet zachovaných
fragmentů: 10***

***Výzkumné sezóny: 1976 -
1978***

Inv. č. 96_77

Maximální dochované rozměry: d.12,2, š. 8,5, v. 3 - 4 cm

Sklon stěn: téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Praha – Vyšehrad

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 7, 11, 12, 13

Inv. č. 380_77

Inventární čísla:

419_75A,

237_76B,

95_77G, 96_77B,

378_78A, 380_78B, 209_78B, 209_78C, 209_78D

Inv. č. 378_77

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

B 3 Obdélná dlaždice s konkávně prohnutými delšími stranami

Popis:

Obdélná hladká dlaždice menších rozměrů s konkávně prohmnutými delšími stranami a kratšími stranami nepatrně konvexně vypuklými. Všechny fragmenty pokrývá tmavá glazura.

Inv. č. 95_77

Počet zachovaných fragmentů: 16

Výzkumné sezóny: 1975 - 1978

Rozměry celých dlaždic: d.13, š. 8, v. 2 - 5 cm

Inv. č. 188_75

Sklon stěn: téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Inv. č. 220_76

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 7, 11, 12, 13, 17

Inv. č. 267_78

Inventární čísla:

46_75C, 188_75A,

220_76A, 220_76B, 280_76A

95_77C, 95_77F,

362_78B, 362_78C, 362_78E, 362_78G, 362_78H, 362_78I, 362_78J, 378_78H, 267_78B

Dlaždice ze starších výzkumů:

Nejsou

Inv. č. 280_76

C Dlaždice s konvexními hranami

C1 Trojúhelníková dlaždice s Davidovou hvězdou

Popis:

Dlaždice tvaru trojúhelníku s mírně konvexně vypuklými stranami, jejíž plochu pokrývá motiv jednoduchou zploštělou linkou vyobrazené Davidovy hvězdy, do které je vsazena čtyřlístá růžice.

Inv. č. 203_77

Počet zachovaných fragmentů: 8

Výzkumné sezóny: 1975 - 1978

Rozměry celých dlaždic: d.12, š. 12, v. 2,8-5 cm

Sklon stěn: mírně šikmé až rovné stěny

Inv. č. 161_78

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 7,
8/1, 12, 13, 17

Inv. č. 227_76

Inventární čísla:

396_75A

227_76A,

203_77A,

311_78K, 377_78B, 148_78A,

161_78A, 267_78A

Inv. č. 267_78

173

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 46, celkem 3 fragmenty v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 140)

Inv. č. 148_78

C 2 Šestihránná dlaždice s Davidovou hvězdou

Popis:

Šestihránná dlaždice, jejíž plochu vyplňuje Davidova hvězda, provedená jednoduchou plochou linkou. Do středu hvězdy je vepsána pětistá růžice.

Inv. č. 398_75

Počet zachovaných fragmentů: 2

Výzkumné sezóny: 1975, 1978

Maximální dochované rozměry: d. 15, š. 13, v. 4,5-5 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Praha – Vyšehrad, Žatec, Stará Boleslav (drobně odlišné v detailu)

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

398_75A,

423_78AA

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejdou

Inv. č. 423_77

D Úzké obdélné dlaždice

D 1 Obdélná dlaždice s rostlinnou úponkou

Inv. č. 308_77

Popis:

Obdélná dlaždice s vegetabilním motivem úponky, vyplňující celý prostor a rámované jednoduchou plastickou linkou při okraji. Některé z dlaždic jsou na jedné z kratších stran šikmo seříznuté. Všechny dlaždice nevznikly otiskem jedné matrice, některé fragmenty se variantně liší.

**Počet zachovaných
fragmentů: 77**

Inv. č. 294_77

Výzkumné sezóny: 1963, 1964, 1975-1978, 1981, 1983

Maximální zachované rozměry: d. 13,3, š. 7,2 v. 3,2 cm

Inv. č. 40_62

Sklon stěn: Mírně skosené až rovné

stěny

Úprava spodní strany: hladká, v některých případech výrazně prožlabená

Analogické nálezy: Praha – rotunda sv. Kříže (Dragoun 1992, 388).

Inv. č. 296_77

Lokalizace: Sondy –

výzkumné sektory
4, 6, 7, 8/1, 9, 11,
11A/12A, 12, 13,
14, 18

Inv. č. 309_77

Inventární čísla:

25_63E

37_64A

28_75A, 44_75A,

205_75A,

268_75A,

358_75A,

359_75A,

11_76A, 32_76B, 59_76A, 87_76A, 91_76A, 102_76A, 118_76B, 135_76B, 180_76B, 246_76B,
285_76I

12_77A, 42_77H, 52_77A, 93_77E, 96_77C, 104_77B, 118_77E, 150_77A, 157_77C, 157_77E,
168_77, 246_77E

294_78A, 294_78B, 294_78C, 294_78D, 296_78A, 296_78B, 299_78, 302_78A, 309_78A, 309_78C,
309_78E, 309_78F, 309_78J, 309_78N, 309_78R, 310_78D, 310_78D, 310_78H, 311_78H, 313_78B,
313_78C, 313_78D, 313_78H, 313_78I, 322_78D, 322_78J, 335_78D, 335_78P, 355_78D, 357_78A,
357_78A, 357_78B, 358_78A, 358_78B, 358_78C, 362_78F, 378_78K, 388_78A, 388_78D, 389_78D,
389_78E, 418_78F, 421_78F, 99_78A, 162_78F,

347_81B

1_83A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 59, celkem 25 fragmentů, UPM (1), NM (25).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 145, 147)

Inv. č. 296_77

D 2 Dlaždice tvaru kosodélníku s rostlinnou úponkou

Pravá varianta

Inv. č. 160_77 + 219_77

Levá varianta

Inv. č. 27_60 + 111_62

Popis:

Kosodélná dlaždice je zdobena rostlinnou úponkou, která při pokládce stejných dlaždic v jednom směru vytvořila plynulý, libovolně dlouhý rostlinný dekor. Dlaždice existuje v provedení doleva či doprava, které vznikalo seříznutím zřejmě původně obdélné dlaždice v žádaném směru. Některé dlaždice jsou z jedné strany ukončené šikmým, ze druhé kolmým seříznutím.

Počet zachovaných fragmentů: 29

Výzkumné sezóny: 1962, 1975-1978

Inv. č. 27_62 + 113_82

Rozměry celých dlaždic: 22-19,5 – 8, v. 2,5-3 cm

Úprava spodní strany a stěn: spodní strana rovná, rovné až mírně šikmé stěny

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 1; 1A; 9; 11; 11A; 11B; 12;

Inv. č. 47_62

Inv. č. 267_76

Inventární čísla:

27_62B, 47_62C, 47_62E, 60_62B, 109_62A, 1010_62A, 111_62B,

304_75A, 305_75A,

267_76B, 267_76E, 267_76F, 267_76J, 270_76B, 276_76A, 285_76D, 285_76K,

6_77A, 11_77B, 72_77A, 103_77K, 160_77B, 160_77C, 160_77E, 219_77B,

331_78B, 333_78D, 333_78H, 335_78I

Inv. č. 110_62

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 58, celkem 11 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 145)

D 3 Obdélná dlaždice se dvěma hladkými pásy

Inv. č. 108_62

Popis:

Na obou stranách šikmo ukončená obdélná dlaždice ve tvaru úzkého kosodélníku, zdobená jednoduchým motivem dvojité výrazné pásky bez dekoru. Delší strany dlaždice jsou rámovány tenkou plastickou linkou.

Inv. 108_62

Počet zachovaných fragmentů: 26

Výzkumné sezóny: 1962, 1963, 1975 - 1978

Rozměry celých dlaždic: 19,7 – 7, v. 2,6 cm

Inv. č. 219_77

Úprava spodní strany a stěn: spodní strana rovná, rovné až mírně šikmé stěny

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace : Sondy a výzkumné sektory 2; 1A; 3/4; 4

Inventární čísla:

27_62, 106_62B, 108_62A, 108_62B, 134_62D, 208_62A,

25_63C,

210_75A, 313_75B,

28_76A, 267_76A, 267_76K,

13_77C, 13_77D, 53_77B,

98_77B, 150_77B, 219_77A,

309_78I, 309_78Q,, 309_78U,

322_78L, 334_78G, 371_78G,

378_78I, 378_78L

Inv. č.

267_76

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 80, celkem 16 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 153)

D 4 Obdélná dlaždice s dvojitým provazcem

Levá varianta

Inv. č.
267_76

Pravá varianta

Inv. č. 109_62

Popis:

Kosodélná dlaždice je zdobena dvojitým plastickým pleťencem, vyvolávajícím dojem torcování. Dlaždice při pokládce v jednom směru vytvořily plynulý, libovolně dlouhý dekor. Vyráběny byly v provedení doleva či doprava, které vznikalo seříznutím zřejmě původně obdélné dlaždice

v žádaném směru. Pro oba typy byla zřejmě využívána stejná matrice. Některé fragmenty jsou z jedné strany ukončené šikmo, z druhé rovně.

Inv. č. 47_62

Počet zachovaných fragmentů: 25

Výzkumné sezóny: 1962, 1975-1978

Rozměry celých dlaždic: d. 19, š.10, v.
2,5-4 cm

Úprava spodní strany a stěn: spodní strana rovná, rovné až mírně šikmé stěny

Analogické nálezy: Praha – rotunda sv. Kříže (Dragoun 1992, 388)

Inv. č. 81_62

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 1A; 1B; 6; 9; 11; 12; 13

Inventární čísla:

46_62A, 47_62B, 81_62A,
81_62B, 106_62A, 109_62B,
111_62A, 112_62A,
208_62D,

31_75A, 180_75A, 349_75A,

267_76C, 267_76L, 272_76C,

98_77A,

309_78B, 309_78G, 309_78H, 322_78B, 334_78D, 334_78H, 335_78O, 362_78A, 381_78A,

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 79, celkem 22 fragmentů, UPM (1), NM (21).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 151-152)

Inv. č. 309_77

D 5 Dlaždice s úponkou a dlanitými palmetami

Levá varianta

Inv. č. 237_76

Pravá varianta

Inv. č. 84_78

Popis:

Obdélná dlaždice s motivem zvlněné úponky, z níž vyrůstají bohatě větvené boční výhony, zakončené palmetami a ztrojenými i jednoduchými lístky. Celý motiv je rámován jednoduchou linkou.

Počet zachovaných fragmentů: 16

Výzkumné sezóny: 1962 - 1978, 1981

Maximální dochované rozměry: d. 16,8, š. 9,1, v. 2,5 - 4,6 cm

Sklon stěn: výrazně skosené až rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Týnec nad Sázavou (okr. Benešov) Hejna 1964, 413.

Inv. č. 204_77

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 7, 8A, 9/10, 10, 12, 13, 22

Inventární čísla: 252_62A

166_75A, 222_75B,

14_76A, 33_76A, 220_76C, 237_76C, 257_76D, 323_76A,

132_77A, 204_77A,

327_78A, 84_78E, 138_78D, 226_78A,

248_81F

Inv. č. 14_76

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 67, celkem 3 fragmenty v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 149)

Inv. č. 132_77

Inv. č. 166_75

D 6 Obdélná dlaždice s vlnovkou a polopalmetami

Inv. č. 89_76

Varianta

Inv. č. 104_77

Popis:

Obdélná dlaždice s motivem zvlňené úponky, tvořené svazkem jednoduchých linek, na koncích přecházejících do polopalmet. Celý motiv je po obvodu dlaždice lemován jednoduchou plastickou linkou.

Počet zachovaných fragmentů: 20

Výzkumné sezóny: 1962, 1975-1978

Rozměry celých dlaždic: d. 19,3, š. 9,4, v. 2,5- 4,2 cm

Sklon stěn: mírně šikmé až rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 8B,
8/1, 10, 11, 12, 14,

Inv. č. 266_76

Inv. č. 279_76

Inventární čísla:

274_62A,

178_75A, 206_75B, 206_75C, 281_75A, 306_75A,

89_76A, 116_76B, 118_76I, 262_76D, 266_76E, 266_76H, 279_76B, 281_76D, 300_76A, 305_76,

95_77K, 104_77C

162_78G, 162_78H

Inv. č. 151_76

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 64, celkem 21 fragmentů, UPM (1), NM (20).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 148)

Inv. č. 281_76

D 7 Obdélná dlaždice s polopalmetami

Popis:

Původně zřejmě obdélná páska s částí motivu v podobě proti sobě orientovaných polopalmet a jednoduchou okrajovou linkou na jedné z delších stran dlaždice.

Počet zachovaných fragmentů: 2

Výzkumné sezóny: 1975, 1977

Maximální dochované rozměry: d.7, š. 6, v. 2,5 – 2,7 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Inv. č. 181_75

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

181_75A

333_78F

Dlaždice ze starších výzkumů:

Nejsou

Inv. č. 333_77

D 8 Kosodélná hladká dlaždice

Inv. č. 251_76

Popis:

Kosodélná hladká dlaždice bez reliéfu a glazury.

Počet zachovaných fragmentů: 14

Výzkumné sezóny: 1976 - 1978

Maximální dochované rozměry: d. 17, š. 11, v. 3 – 4,8 cm

Sklon stěn: téměř rovné stěny

Inv. č. 161_77

Inv. č. 122_77

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 11, 12, 13

Inventární čísla:

251_76A,

122_77, 161_77A, 313_77, 316_77, 333_77, 335_77, 388_77,

313_78G, 316_78A, 316_78B, 333_78E, 355_78F, 388_78C

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 92, celkem 5 fragmentů, UPM (1), NM (4).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II,
156)

Inv. č. 313_77

D 9 Obdélná se zvířecím motivem

Inv. č. 59_78

Popis:

Obdélná dlaždice s na první pohled ptačí figurou, na hlavě zvířete jsou však dobře patrné uši, jedná se tedy nejspíš o blíže nespecifikovatelné fantastické zvíře. Na dozadu protáhlé křídlo navazuje tenká větvičí se linka s kroužkem. Celý motiv je po kraji dlaždice lemován úzkou páskou.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1978

Rozměry celých dlaždic: d. 16, š. 8,3, v. 3,2 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory neuvedeno

Inventární čísla:

59_78C

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

D 10 Obdélná dlaždice s rostlinným motivem

Inv. č. 421_77

Popis:

Obdélná dlaždice s málo zřetelným, jednoduchým rostlinným motivem s rozvilinami. Delší strany dlaždice jsou rámovány jednoduchou linkou.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1977

Maximální dochované rozměry: d. 9,5, š. 7,6, v. 2,8 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hluboce prožlabená

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 11

Inventární čísla:

421_77

Dlaždice ze starších výzkumů:

Snad typ 60, celkem 3 fragmenty v NM .

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 147)

E Čtvercové dlaždice s navazujícími motivy

E 1 Čtvercová dlaždice se čtvrtkruhy

Inv. č. 307_77

Popis:

Čtvercová (v některých případech mírně obdélná) dlaždice s motivem diagonálně vloženého kříže, tvořeného svazky tří jednoduchých plastických linek, v rozích překrytých čtvrtinami kružnic. Kružnice jsou tvořeny různými variantami násobně použitých linek, linek vyplněných plastickými vrypy nebo tečkami, ale i plastickými pletenci. Všechny nepocházejí ze stejné matrice, v detailu se drobně liší.

Inv. č. 6_62 + 26_62

Počet zachovaných fragmentů:
151

Výzkumné sezóny: 1962, 1963,
1975-1978, 1981, 1982

Rozměry celých dlaždic: d. 26,5, š.
26 v. 3,5 -6 cm

Sklon stěn: Mírně skosené až
rovné stěny

Inv. č. 148_77

Úprava spodní strany: hladká, v některých případech výrazně prožlabená

Analogické nálezy: nepřímé Praha – Dolní Chabry *Dragoun – Fleková*, v tisku; Týnec nad Sázavou (okr. Benešov) *Hejna* 1983, 413; okolí Blaníku (okr. Benešov), nesub.

Inv. č. 119_76

Inv. č. 207_76

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 1A, 6, 7, 8B, 9, 10, 11, 11A, 12, 12A, 12D, 13, 13A, 14, 15,

Inventární čísla:

1_62A, 6_62A, 6_62C, 26_62A, 229_62A, 270_62A, 270_62B, 271_62A,

4_63A, 4_63E, 4_63F, 4_63G, 6_63A, 6_63B, 13_63A, 25_63B, 25_63F

13_75A, 201_75A, 232_75A, 244_75A, 244_75B, 248_75A, 251_75A, 252_75B, 258_75A, 259_75B,
259_75C, 303_75A, 313_75A, 319_75D, 324_75C, 324_75D, 328_75A, 335_75A, 350_75A, 387_75A,
420_75A

5_76A, 5_76B, 12_76A, 52_76A, 96_76A, 115_76B, 116_76A, 116_76C, 116_76E, 116_76F, 117_76E,
118_76A, 118_76D, 118_76G, 118_76H, 118_76K, 119_76A, 119_76B, 119_76C, 180_76A, 184_76F,
192_76A, 207_76B, 226_76A, 240_76A, 254_76A, 262_76C, 270_76A, 285_76C, 285_76E, 285_76G,
285_76H, 285_76J, 285_76R, 296_76B, 296_76E, 297_76A, 322_76B, 325_76D

3_77A, 10_77A, 12_77C, 13_77B, 25_77A, 39_77B, 42_77F, 51_77A, 53_77A, 72_77C, 72_77D,
72_77E, 72_77F, 75_77A, 79_77A, 93_77B, 93_77C, 93_77D, 93_77F, 94_77A, 94_77B, 94_77C,
94_77D, 94_77E, 94_77F, 94_77H, 95_77B, 98_77D, 103_77E, 125_77A, 125_77D, 126_77A,
126_77B, 126_77C, 126_77G, 129_77A, 148_77A, 157_77A, 181_77A, 194_77A, 195_77A, 213_77A,
213_77B, 235_77A, 235_77B

307_78A, 309_78Y, 309_78Z, 322_78A, 322_78F, 326_78B, 329_78D, 329_78E, 331_78A, 334_78C,
335_78C, 335_78J, 335_78Q, 349_78H, 355_78H, 389_78B, 418_78C, 418_78D, 418_78E, 423_78C,
423_78D, 423_78G, 423_78W, 423_78AD, 423_78AE, 425_78A

59_81A, 105_81A,

47_82A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 56, celkem 259 fragmentů, UPM (4), NM (255).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 144-145)

E 2 Obdélná dlaždice s polovinou diagonálního kříže a kruhy v rozích

Inv. č. 59_78

Popis:

Obdélná dlaždice s polovinou diagonálně vloženého kříže, tvořeného svazkem tří linek a dvěma čtvrtinami kružnice se středem ve dvou z rohů dlaždice. Kružnice jsou tvořeny vícenásobnými, různě širokými hladkými plastickými páskami. Zbývající prostor na dlaždici je vyplněn nepravidelně rozmístěnými tečkami.

Počet zachovaných fragmentů: 2

Výzkumné sezóny: 1976, 1978

Maximální dochované rozměry: d.

23, š. 9,9, v. 2,9 – 3,5 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Inv. č. 180_76 + 215_76

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 7

Inventární čísla:

215_76A,

59_78F

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

E 3 Obdélná s lomenou diagonálou a dvěma kruhy v rozích

Inv. č. 300_77

Popis:

Obdélná dlaždice se dvěma čtvrtkružnicemi v rozích, jejichž středem probíhá svazek tří jednoduchých linek a diagonálně tak člení plochu. Protilehlou delší stranu rámuje široká zdvojená hladká páska. Dlaždice zřejmě sloužila k lemování větší plochy.

Počet zachovaných fragmentů: 20

Výzkumné sezóny: 1975 - 1978

Maximální dochované rozměry: d.26, š. 18, v. 2,7 - 4 cm

Inv. č. 94_77

Sklon stěn: šikmé i téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Inv. č. 143_77

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 11, 12

Inventární čísla:

176_75A, 233_75A, 243_75A, 247_75A, 249_75A, 249_75B, 319_75E,

262_76A, 262_76B, 262_76E, 281_76C,

42_77I, 94_77G, 143_77A,

300_78A, 310_78J, 334_78E, 335_78M, 138_78A

Inv. č. 233_75

Dlaždice ze starších výzkumů:

Zahrnuto do typu 56.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 145, 147; v tomto katalogu uveden pod označením E 1)

Inv. č. 247_75

E 4 Dlaždice s palmetami a kapkami

Inv. č. 3_76

Varianta

Popis:

Čtvercová dlaždice s diagonálně vloženým křížem, tvořeným svazkem tří vláken. Střed je tvořen kruhovým terčovitým ornamentem, plocha mezi rameny kříže je vyplněna symetrickými úponkami, palmetami a kapkovitými ornamenty. Mezi dlaždicemi lze rozlišit dvě varianty, které se drobně liší terčovitým středem a sklonem kapkovitého zakončení úponek.

Inv. č. 125_77

Inv. č. 76_77

Počet zachovaných fragmentů: 29

Výzkumné sezóny: 1976 - 1978

Rozměry celých dlaždic: d.17,8, š. 17,5, v. 2,8 – 4,8 cm

Sklon stěn: mírně šikmé až téměř rovné stěny

Inv. č. 76_77

Inv. č. 285_76

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 9, 11, 12, 15

Inv. č. 371_77

Inventární čísla:

3_76A, 272_76D, 285_76A, 285_76N, 285_76O, 302_76A, 302_76B, 302_76C

54_77A, 76_77A, 101_77A, 101_77B, 125_77C, 137_77B, 157_77B, 157_77D, 160_77D, 163_77A, 181_77B,

310_78C, 315_78C, 368_78A, 371_78B, 371_78C, 425_78G, 122_78A, 122_78E

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 48 a 49, celkem 84 fragmentů, UPM (1), NM (83).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 140-141)

E 5 Trojúhelníková dlaždice s polovinou diagonálního kříže s úponkou

Inv. č. 333_77

Popis:

Trojúhelníková dlaždice vzniklá diagonálním přepůlením čtvercové dlaždice s křížem E 4, tvořeným svazky tří jednoduchých linek. Prostor mezi rameny kříže je vyplněn rostlinným dekorem v podobě liliovité úponky. Okraj dlaždice lemuje jednoduchá linka.

Inv. č. 170_77

Inv. č. 288_77

Počet zachovaných fragmentů: 4

Výzkumné sezóny: 1977, 1978

Rozměry celých dlaždic: d. 24, š. 17, 3,5-5 cm

Sklon stěn: Mírně skosené až rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inv. č. 290_77

Inventární čísla:

170_77A, 288_77A, 290_77A

333_78A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Zahrnuto pod typ 48 a 49.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 140 – 141; v tomto katalogu pod označením E 4)

E 6 Trojúhelníková dlaždice s liliovým motivem

Inv. č. 319_77

Popis:

Dlaždice tvaru pravoúhlého trojúhelníka vzniklá rozdělením původně čtvercové dlaždice na čtvrtiny. Na povrchu je umístěn liliovitý motiv, jehož vrchol směřuje do pravého úhlu dlaždic.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1977

Maximální dochované rozměry: d. 15,5, š. 15,5, v. 4,8 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

319_77B

Dlaždice ze starších výzkumů:

Zahrnuto do typu 51.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 142)

E 7 Čtvercová s centrálním motivem a zdvojeným perlovcem v rozích

Inv. č. 368_77

Popis:

Čtvercová dlaždice se středovým čtyřramenným rostlinným motivem, který je tvořen bohatě členěnými výhonky. Ve všech rozích jsou umístěny čtvrtiny kružnic, provedených zdvojeným perlovcem.

Inv. č. 40_76

Inv. č. 138_78

Počet zachovaných fragmentů: 18

Výzkumné sezóny: 1976 - 1981

Rozměry celých dlaždic: d. 16,5, š. 15,5, v. 2,9– 4,5 cm

Inv. č. 289_77

Sklon stěn: šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy –
výzkumné sektory 3, 4, 5,
6, 7, 11/12, 12, 14, 18

Inv. č. 184_76

Inventární čísla:

40_76A, 118_76C,

118_76E, 184_76B, 281_76A,

260_77A, 289_77A,

368_78B, 99_78D, 124_78B, 138_78B, 139_78C, 139_78D, 211_78A, 245_78A, 73_79A,

193_80C,

320_81A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 54, celkem 12 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 144)

E 8 Čtvercová dlaždice s ptačí figurou a dvojitým perlovcem v rozích

Inv. č. 332_76

Popis:

Téměř čtvercová dlaždice s nezřetelně provedenou ptačí figurou v centrální části a dvěma zdvojenými perlovci ve dvou z rohů. Protilehlá strana je lemována páskou s drobnými výčnělky po stranách. Dlaždice zřejmě sloužila jako okrajová.

Počet zachovaných fragmentů: 5

Výzkumné sezóny: 1976 - 1978

Rozměry celých dlaždic: d.13, š. 11,5, v. 3,2 - 4 cm

Inv. č. 91_76

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Praha – rotunda sv. Kříže (Dragoun 1992, 388)

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 10, 12

Inv. č. 296_76

Inventární čísla:

91_76C, 296_76F,

332_77A,

311_78I, 349_78G

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 35, celkem 7 fragmentů, UPM (2), NM (5).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 135)

E 9 Čtvercová dlaždice s čtvrtinami kružnic v rozích

Inv. č. 404_77

Popis:

Čtvercová masivní dlaždice se čtvrtkružnicemi v rozích, které jsou tvořeny dvojicí pásek, vyplněných vrypů, mezi které je ještě vložen perlovec.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1977

Rozměry celých dlaždic: d. 30, š. 23, v. 4 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hluboce prožlabená

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

404_77A

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

F Čtvercové dlaždice s ukončenými motivy

F 1 Čtvercová dlaždice s centrální rozetou a úponkami

Inv. č. 326_77

Popis:

Čtvercová dlaždice s jemně provedeným vegetabilním motivem, kdy z centrální růžice symetricky vyrůstají rostlinné motivy v podobě zpola rozvinutých lístků. Motiv, který vyplňuje celou plochu dlaždice je lemován jednoduchou plastickou linkou.

Inv. č. 217_76

225

Počet zachovaných fragmentů: 20

Výzkumné sezóny: 1962, 1975-1979

Rozměry celých dlaždic: 12-10,7 na 11-10,5, v. 3-4 cm

Sklon stěn: Mírně skosené až rovné stěny

Inv. č. 241_75

Inv. č. 266_76

Inv. č. 301_76

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 1A, 3, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14

Inventární čísla:

21_62B, 208_62F, 209_62B,

170_75A, 209_75A, 216_75A, 234_75B, 240_75A,
241_75A,

96_76C, 207_76A, 217_76A, 266_76F, 266_76J,
296_76C, 296_76D, 301_76A,

231_77A,

301_78A, 326_78A, 2_78A

**Čtvercová s centrální rozetou a úponkami
varianta:**

Inv.č. 133_76

Stejný motiv ve výrazně hrubším provedení.

Počet zachovaných fragmentů: 3

Výzkumné sezóny: 1976, 1977

Rozměry celých dlaždic: 11,5 na 11, v. 3-4 cm

Sklon stěn: Mírně skosené až rovné stěny

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 9, 11, 14

Inventární čísla:

117_76B, 133_76A,

301_77

Inv. č. 117_76

Inv. č. 301_77

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 42, celkem 49 fragmentů, UPM (3), NM (46).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 138)

F 2 Čtvercová dlaždice s křížem s liliemi

Popis:

Čtvercová dlaždice s křížem, jehož ramena na koncích zdobí liliovitě rozšíření. Prostor mezi rameny je členěn jednoduchými linkami, podobná linka celý motiv rámuje při okraji dlaždice.

Inv. č. 2_77

Počet zachovaných fragmentů: 15

Výzkumné sezóny: 1962, 1976-1978

Rozměry celých dlaždic: d. 11,4, š. 10, 3, v. 2-3,4 cm

Sklon stěn: Mírně skosené až rovné stěny

Inv. č. 2_76

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 1A;
1B; 6; 7; 9; 10; 12; 12A; 13; 15

Inv. č. 274_78

Inventární čísla:

47_62A, 60_62A, 60_62C, 63_62B

2_76A, 132_76A, 169_76A

2_77A

292_78A, 292_78B, 322_78E, 355_78B,
373_78A, 378_78G, 274_78A

Inv. č. 292_77

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 43, celkem 25 fragmentů, UPM (1), NM
(24).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 138)

Inv. č. 373_77

F 3 Trojúhelníková dlaždice s polovinou kříže s liliemi

Inv. č. 32_62

Popis:

Trojúhelníková dlaždice vzniklá diagonálním přepůlením čtvercové dlaždice s křížem, jehož ramena na koncích zdobí liliovité rozšíření. Prostor mezi rameny je členěn jednoduchými linkami, podobná linka celý motiv rámuje při okraji dlaždice.

Počet zachovaných fragmentů: 5

Výzkumné sezóny: 1962, 1976

Rozměry celých dlaždic: d.
14, š. 10, 2-3 cm

Inv. č. 40_62

Sklon stěn: Mírně skosené až rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 1A; 1B; 7

Inv. č. 54_62

Inventární čísla:

32_62B, 40_62A, 54_62E,

169_76A,

134_77

Inv. č. 134_77

Dlaždice ze starších výzkumů:

Zahrnuto pod typ 43.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 138;
v tomto katalogu pod označením F 2)

Inv. č. 169_76

F 4 Čtvercová dlaždice s osmilistou růžicí

Inv. č. 335_77

Varianta

Popis:

Čtvercová dlaždice menších rozměrů s osmilistou růžicí, jejíž lístky jsou délkou přizpůsobeny tvaru dlaždice. Lístky, členěné jednoduchou linkou jsou v diagonálním směru delší než zbývající čtyři, které vyplňují zbylý prostor. Celý motiv je po obvodu dlaždice jednoduše rámován.

Inv. č. 285_77

234

Počet zachovaných fragmentů: 19

Výzkumné sezóny: 1962, 1975, 1977, 1978, 1983

Maximální dochované rozměry: d. 11,1, š. 10,6, v. 2- 4,6 cm

Inv. č. 184_78

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Inv. č. 293_77

Inv. č. 427_75

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 8, 11, 12, 13, 15, 28

Inventární čísla:

222_62A

6_75A, 427_75A,

98_77C, 124_77A, 137_77A, 162_77A, 217_77A, 287_77

293_78A, 293_78B, 333_78B, 335_78A, 335_78N, 355_78K, 421_78C, 421_78H, 423_78I, 184_78B,

29_83A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 45, celkem 30 fragmentů v UPM (2) a NM (28).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 140)

F 5 Trojúhelníková dlaždice s polovinou osmilisté růžice

Inv. č. 5_64

Popis:

Diagonálně řezaná polovina čtvercové dlaždice typu F 4.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1964

Maximální dochované rozměry: d. 11,1, š. 10,6, v. 3 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

5_64A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Zahrnuto pod typ 45, celkem 3 fragmenty v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 140)

F 6 Čtvercová dlaždice s diagonálně vloženým křížem s liliemi

Inv. č. 348_77

Popis:

Menší čtvercová dlaždice s diagonálně umístěným mohutným členěným křížem, jehož ramena jsou zakončena liliovitým motivem.

Inv. č. 8_76

Počet zachovaných fragmentů: 4

Výzkumné sezóny: 1976 - 1978

Maximální dochované rozměry: d. 11, š. 11,5, v. 2,6 – 5,5 cm

Inv. č. 118_77

Sklon stěn: mírně skosené až téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Kostelec u Křížků, okr. Praha – východ (Břicháček 1988, obr. 1.3)

Inv. č. 118_77

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 7, 12, 13A

Inventární čísla:

8_76A,

13_77E, 118_77C,

348_78A

Inv. č. 348_77

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 44, celkem 9 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 138)

G Obdélné dlaždice s navazujícími motivy

G 1 Dlaždice s propleteným svazkem plastických pásek

Inv. č. 239_75

Popis:

Původně asi obdélná dlaždice zdobená dvěma svazky po čtyřech linkách, proplétajících se ve volných vlnách. Delší strany dlaždice jsou zdobeny na jedné straně drobným pletencem, působícím dojmem tordování, na druhé straně jednoduchou plastickou linkou a drobnými kruhovými výstupky. Skládáním dlaždic k sobě mohl vzniknout motiv libovolné délky.

Počet zachovaných fragmentů: 2

Výzkumné sezóny: 1975, 1978

Maximální zachované rozměry: 19,7 – 7, v. 2,6 cm

Úprava spodní strany a stěn: spodní strana rovná, mírně šikmé stěny

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Jihozápadní roh ambitu

Inv. č. 119_78

Inventární čísla:

239_75A

119_78C

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

G 2 Obdélná dlaždice s motivem kříže a rozety

Inv. 356_77

Popis:

Obdélná dlaždice s motivy rozety s osmi lístky a kříže s liliovitě rozšířenými konci ramen, umístěnými v na koso postavených čtvercích, provedených jednoduchou hladkou linkou. Motiv na některých fragmentech je mírně stlačený a dlaždice jsou celkově užší, varianta se i mírně liší v detailu.

Varianta

Inv. č. 321_77

Počet zachovaných fragmentů: 7

Výzkumné sezóny: 1962, 1975, 1976, 1978

Maximální dochované rozměry: d. 29,7, š. 12,6 - 15, v. 3,5 - 4,9 cm

Inv. č. 22_75

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Praha – rotunda sv. Kříže (*Dragoun* 1992, 388)

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 1B, 11, 12

Inv. č. 94_62

Inv. č. 145_75

Inv. č. 204_76

Inventární čísla:

94_62A,

22_75A, 145_75A,

204_76A, 267_76I,

321_77A, 356_77A

**Dlaždice ze starších
výzkumů:**

nejsou

Inv. č. 267_76

G 3 Obdélná dlaždice s pletencem

Inv. č. 22_63

Popis:

Zlomek původně obdélné dlaždice s široce se prolínajícími kruhy, tvořenými svazkem tří linek. Celý motiv je na jedné z delších stran lemován dvojitým provazcovitým motivem, na druhé dvojitou širší hladkou linkou.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1963

Maximální dochované rozměry: d. 15, š. 12, v. 3 cm

Sklon stěn: rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 9

Inventární čísla:

22_63A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 77, celkem 30 fragmentů v NM

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 151).

G 4 Obdélná s proplétajícími se kružnicemi

Inv. č. 309_75

Popis:

Z lépe zachovaných kusů ze starších výzkumů je zřejmé, že se původně jednalo o obdélnou dlaždici s motivem vzájemně propletených kružnic, tvořených svazky jednoduchých linek. Jedna z delších stran je lemována páskou, vyplněnou krátkými vrypy, vytvářejícími jednoduchý trojúhelníkový motiv. Protilehlá strana je lemována dvěma svazky linek, proplétajícími se ve volných vlnách.

Počet zachovaných fragmentů: 5

Výzkumné sezóny: 1975, 1978

Maximální dochované rozměry: d.8, š. 7,3, v. 2,2-4 cm

Sklon stěn: téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12, 12/13

Inventární čísla:

269_75A, 309_75A, 313_75A

367_78A, 380_78

Dlaždice ze starších výzkumů:

Inv. č. 269_75

nejsou

G 5 Obdélná dlaždice s motivem lomené pásky

Inv. č. 302_76 +51_77

Inv. č. 322_76

Popis:

Obdélná dlaždice zdobená jednoduchým abstraktním motivem, tvořeným pravouhle lomenými páskami, pokrytými pravidelnými vrypy.

Inv. č. 322_76

Inv. č. 148_78

Počet zachovaných fragmentů: 4

Výzkumné sezóny: 1976 - 1978

Maximální dochované rozměry: d. 21, š. 20, v. 4 - 5 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hluboce prožlabeno

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 10, 12

Inventární čísla:

322_76C,

51_77C,

139_78E, 148_78A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 82, celkem 4 fragmenty v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 154)

G 6 Obdélná dlaždice s kosočtverečnou sítí

Popis:

Obdélná dlaždice pokrytá abstraktním motivem rovných zdvojených linek, vytvářejících kosočtverečnou mřížku. Ve středu každého takto vzniklého pole je umístěna plastická tečka.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny:1977

Maximální dochované rozměry: d.10,6, š. 9,1, v. 4,1 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Inv. č. 52_77

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

52_77D

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

G 7 Dlaždice s mřížkovým vzorem

Inv. č. 103_77

Inv. č. 21_79

Popis:

Dlaždice zdobená geometrickým motivem v pravém úhlu se protínajících svazků tří jednoduchých linek.

Inv. č. 103_77

Počet zachovaných fragmentů: 4

Výzkumné sezóny: 1977 - 1979

Maximální dochované rozměry: d. 9,5, š. 5,6, v. 2,5 - 3 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 7, 9/2, 12

Inv. č. 194_78

Inventární čísla:

103_77C, 103_77D

194_78A,

21_79A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 53, celkem 16 fragmentů, UPM (1), NM (15).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 142, 144)

G 8 Obdélná dlaždice s palmetovým motivem

Inv. č. 118_77

Popis:

Obdélná dlaždice s motivem pětisté palmetry a tenkou okrajovou linkou.

Inv. č. 118_77

Počet zachovaných fragmentů: 2

Výzkumné sezóny: 1977

Maximální dochované rozměry: d.17, š.7,5, v.3,6-4 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: výrazně prožlabeno

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

118_77D, 118_77G

Dlaždice ze starších výzkum

Typ 68, celkem 8 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 149)

H Obdélné dlaždice se zvířecími motivy

H 1 Obkládací deska se dvěma šelmami

Inv. č. 64_62

Popis:

Pravděpodobně obkládací deska s motivem dvou šelem otočených čelem k sobě s pozdviženou přední tlapou, pootevřenou tlamou a kruhovým okem. Povrch těla je výrazně členěn různě orientovaným rýhováním, které zřejmě pokrývalo většinu těla. Reliéf je velmi plastický. Mezi oběma šelmami je dobře vidět tenká linka, jejíž původ lze nejspíš hledat ve výrobě za pomoci dvoudílné matrice.

Inv. č. 17_82

**Počet
zachovaných
fragmentů: 2**

Výzkumné sezóny: 1962, 1982

Maximální dochované rozměry: d. 15, š. 13,5, v. 3 cm

Sklon stěn: rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Praha – rotunda sv. Kříže (*Dragoun 1992, 389*)

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 1B; S23/24

Inventární čísla:

64_62A

17_82B

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 39, celkem 5 fragmentů v NM

(Špaček 1967, 45; Hejdová – Nechvátal 1970, II, 136).

H 2 Obdélná dlaždice s gryfem

Inv. č. 32_76

Popis

Obdélná dlaždice s motivem doprava otočeného gryfa. Ze starších, lépe dochovaných nálezů je zřejmé, že se jedná o jednoduše vyobrazený motiv zvířete s křídly, pokrčenou přední nohou a pásem kolem krku. Celou dlaždici lemuje páska s motivem jednoduchého i zdvojeného pletence a různě orientovaných šikmých vrypů.

Inv. č. 80_78

Inv. č. 136_76

Počet zachovaných fragmentů: 18

Výzkumné sezóny: 1975 - 1978, 1980

Maximální dochované rozměry: d. 18,5, š. 17, v. 2 - 4,5 cm

Sklon stěn: šikmé i téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 7, 10, 12, 15, 20

Inv. č. 184_76

Inventární čísla:

348_75a

5_76D, 20_76A, 32_76A, 115_76C, 136_76A,
184_76C, 210_76A,

87_77B, 87_77C,

330_78A, 349_78B, 349_78L, 373_78B,
80_78A, 138_78C, 139_78F,

58_80A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 36, celkem 13 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 135)

Inv. č. 348_75

H 3 Dlaždice s dvojicí zvířat v perlovci

Inv. č. 241_77

Popis:

Obdélná dlaždice se dvěma poli ve tvaru diagonálně umístěného kosočtverce, do něhož je vepsán kruhový perlovec, rámuující zvířecí figuru. První z nich je na základě starších nálezů rekonstruována jako páv s dobře patrnou charakteristickou korunkou. Ve druhém případě by mělo jít o figuru vlka, z té se však i na dlaždicích ze starších výzkumů dochovaly pouze spodní končetiny.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny:1977

Maximální dochované rozměry: d.17, š.10, v. 3 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hluboce prožlabeno

Analogické nálezy:neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

241_77A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 33, celkem 3 fragmenty, UPM (1), NM (2).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 134)

H 4 Obdélná dlaždice s fantastickými zvířaty

Popis:

Obdélná dlaždice snad s motivem fantastických zvířat, jejichž vzhled však zůstává nejasný. Z první figury se sice zachovaly části těla, ale ani tak nelze prozatím motiv rekonstruovat. Na přítomnost druhého upozorňuje zachovaný zbytek okraje dalšího pole. Motivy jsou vloženy do kruhu, tvořeného dvojitou tenkou linkou.

Inv. č. 193_80

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1972

Maximální dochované rozměry: d. 17, š. 12,4, v. 3 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 18

Inventární čísla:

193_80B

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

CH Čtvercové dlaždice se zvířecími motivy v medailonu

CH 1 Čtvercová dlaždice s fantastickým zvířetem podobným jelenu

Inv. č. 110_78

Popis:

Čtvercová dlaždice s motivem fantastického zvířete podobného jelenu, od kterého se však liší nápadně ozubenou tlamou a podlouhlým výčnělkem, táhnoucím se od ramene směrem dozadu. Celý motiv je uzavřen v medailonu, tvořeném dvojitou jednoduchou linkou.

Inv. č. 193_80

Počet zachovaných fragmentů: 6

Výzkumné sezóny: 1962, 1978, 1980

Maximální dochované rozměry: d. 13,9, š. 13,4, v. 2,5-3 cm

Sklon stěn: mírně skosené stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 18

Inventární čísla:

208_62E

193_80A, 193_80E, 193_80J, 193_80K

Inv. č. 208_62 + 193_80

110_78A

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

CH 2 Čtvercová dlaždice s panterem

Inv. č. 171_75

Popis:

Na čtvercové dlaždici je panter vyobrazen v kruhovém perlovci uzavřeném jednoduchou linkou. Levou přední nohu má nakročenou vpřed, hlava se však stáčí dozadu. Tělo je členěno rýhováním, ocas zvířete se obloukovitě stáčí směrem vzhůru. Celý motiv je lemován linkou, kopírující okraj dlaždice. V rozích jsou slabě patrné kruhové stopy.

**Počet zachovaných
fragmentů:** 7

Výzkumné sezóny:
1962, 1975, 1978,
1979

**Maximální
dochované
rozměry:** d. 17,5, š.
15, v. 1,9 – 5,5 cm

Sklon stěn: téměř
rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká i výrazně prožlabená

Inv. č. 115_79

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 3, 8B, 12

Inventární čísla:

264_62A

171_75A, 289_75A, 318_75

418_78A, 418_78G,

115_79B

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 28, celkem 32 fragmentů v UPM (1) a NM (31).

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 132).

Inv. č. 318_75

CH 3 Čtvercová dlaždice s gryfem v perlovci

Inv. č. 366_77

Popis:

Čtvercová s postavou gryfa směřujícího doleva, s hlavou otočenou dozadu. Na lépe zachovaných dlaždicích ze starších výzkumů jsou dobře patrná členěná křídla, pravá pozvednutá tlapa a ocas stočený obloukovitě vzhůru. Celá figura je rámována kruhovým perlovcem uzavřeným dvojicí jednoduchých linek. Další tenká linka ještě obíhá celý okraj dlaždice.

Inv. č. 304_76

Počet zachovaných fragmentů: 4

Výzkumné sezóny: 1975, 1976, 1978,

Rozměry celých dlaždic: d. 15,5, š. 15, v. 3,5 - 4 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Kostelec u Křížků, okr. Praha – východ (Břicháček 1988, obr. 1.4)

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 10, 12, 13

Inv. č. 355_77

Inventární čísla:

318_75A,

304_76A,

355_78C, 366_78A

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 25, MMP (2), UPM (1), NM (54), celkem 58 fragmentů.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 130 - 132)

CH 4 Čtvercová dlaždice s ptačí figurou v perlovci

Inv. č. 305_77

Popis:

Čtvercová dlaždice s ptačí figurou s pozdviženými křídly. Na vyobrazení je dobře patrné plastické členění jak křídel, tak i těla. Celý motiv je rámován kruhovým perlovcem uzavřeným dvěma jednoduchými linkami.

Inv. č. 156_80

272

Inv. č. 168_77

Počet zachovaných fragmentů: 7

Výzkumné sezóny: 1975, 1977, 1978, 1980, 1981

Rozměry celých dlaždic: d. 19, š. 18, v. 3,5 - 5 cm

Sklon stěn: mírně skosené i téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Praha – rotunda Sv. Kříže (Dragoun 1992, 386)

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 3A, 12, 22

Inv. č. 248_81

Inventární čísla:

193_75A,

168_77A

305_78A, 403_78A, 403_78B, 156_80A,

248_81B

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 26, celkem 10 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 132)

Inv. č. 403_77

CH 5 Obdélná dlaždice s polovinou zvířecího motivu v perlovci

Popis:

Inv. č. 275_62

Obdélná dlaždice, vzniklá zřejmě přepůlením původně čtvercové dlaždice s neznámým, snad zvířecím motivem v medailónu, tvořeném perlovcem.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1962

Rozměry celých dlaždic: d. 25,6, š. 13, v. 4 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 8B

Inventární čísla:

275_62A

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

CH 6 Čtvercová s panterem v perlovci a úponkami v rozích

Inv. č. 106_76

Popis:

Čtvercová dlaždice s figurou pantera v kruhovém perlovci, uzavřeném jednoduchou linkou s pozdviženou pravou přední tlapou. Rohy dlaždic jsou vyplněny symetrickými rostlinnými úponkami, vyrůstajícími z rohů dlaždic.

Počet zachovaných fragmentů: 15

Výzkumné sezóny: 1976 - 1980

Maximální dochované rozměry: d.15 š. 15, v. 2,5 – 3,9 cm

Sklon stěn: mírně šikmé až téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 3, 4, 7, 8/1, 9, 12,

Inv. č. 17_79

Inv. č. 17_79

Inventární čísla:

106_76A, 135_76C, 52_77B,

119_78A, 119_B, 119_78E, 130_78A, 162_78B,

17_79A, 17_79D, 17_79E, 17_79F, 17_79G, 91_79A,

44_80C

Inv. č. 119_78

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 30, celkem 11 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 134)

Inv. č. 130_78

CH 7 Čtvercová dlaždice s fantastickým zvířetem a kruhovým ornamentem v rozích

Inv. č. 59_78

Popis:

Čtvercová dlaždice s figurou fantastického zvířete orientovaného směrem doleva, s hlavou otočenou dozadu. Na vyobrazení je patrný zobák a ptačí spáry, zbytek těla tvarem připomíná šelmu. Výrazný je i ocas, obtočený kolem nohou a vyvedený směrem vzhůru, kde je zakončen nápadným rozšířením, působícím až rostlinným dojmem.

Inv. č. 95_76

Inv. č. 139_78

Počet zachovaných fragmentů: 6

Výzkumné sezóny: 1976, 1978

Maximální dochované rozměry: d. 15, š. 15, v. 3,5 - 5 cm

Sklon stěn: mírně šikmé až téměř rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6, 9

Inventární čísla:

95_76A, 172_76A,

59_78A, 108_78A, 139_78A, 211_78D

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 29, celkem 10 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 132, 134)

Inv. č. 172_76

279

I Dlaždice s částmi výjevů

I 1 Obdélná s figurálním motivem

Popis:

Na základě nálezů ze starších výzkumů se jedná o obdélnou dlaždici s figurálním motivem snad pastýře. Mírně v kolenou pokrčená postava s nataženou pravou rukou a málo zřetelně provedenou hlavou je rámována tenkou jednoduchou linkou, ze které místy vystupují jednoduché abstraktní tvary.

Počet zachovaných fragmentů: 2

Výzkumné sezóny:1981

Maximální dochované rozměry: d. 10, š. 8,5, v. 4 – 4,5 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Inv. č. 88_81

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 22

Inventární čísla:

88_81B, 88_81D

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

12 Dlaždice s figurou koně

Inv. č. 88_81

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 22

Inventární čísla:

88_81A

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

Popis:

Dlaždice neznámého tvaru s částí figury koně a pravděpodobně i jezdce. Reliéf je dobře prokreslený, kůň je opatřen uzdou a má nakročenou přední nohu. Na přítomnost jezdce ukazuje část draperie, která by snad mohla překrývat jeho nohu.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1981

Rozměry celých dlaždic: d. 11, š. 8, v. 2 cm

Sklon stěn: nezachovány

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

13 Obdélná dlaždice s nápisem

Inv. č. 2_83

Popis:

Obdélná dlaždice s nápisem MIHAEL GA, rámovaný tenkou plastickou linkou při kraji dlaždice, která také odděluje obě slova. Délka dlaždice je nezachována, lze však předpokládat, že bylo na její plochu umístěno celé jméno GABRIEL.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1983

Maximální dochované rozměry: d. 23, š. 7,7, v. 2,8 cm

Sklon stěn: mírně šikmůstěny

Úprava spodní strany: hluboce prožlabeno

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 14

Inventární čísla:

2_83A

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

J Gotické dlaždice

J 1 Čtvercová dlaždice s dubovým listem

Inv. č. 32_78

Popis:

Čtvercová dlaždice s vyraženým (negativním) motivem dubového listu, umístěného diagonálně do plochy dlaždice. Zbývající dva volné rohy jsou vyplněny srdčítým motivem. Na bocích dlaždice a v reliéfu jsou místy zachovány zbytky žlutohnědé glazury.

Inv. č. 2_82

285

Počet zachovaných fragmentů: 8

Výzkumné sezóny: 1978, 1982, 1983

Rozměry celých dlaždic: d. 20,5 , š.19,5 , v. 3 - 5,2
cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Inv. č. 2_82

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 25

Inventární čísla:

32_78A, 32_78B,

2_82A, 2_82B, 2_82C, 2_82D, 2_82E,

14_83A

Inv. č. 2_82

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 84, celkem 5 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 154)

K Ostatní

K 1 Lichoběžníková dlaždice se lví maskou

Popis:

Na základě starších nálezů lze zlomek určit jako fragment lichoběžníkové dlaždice se lví maskou, chrlicí palmety.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1976

Maximální dochované rozměry: d. 7,3, š. 5,5, v. 4 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Inv. č. 257_76

Analogické nálezy: Praha – Vyšehrad (Varadzin 2015, 362)

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 6

Inventární čísla: 257_76B

Dlaždice ze starších výzkumů:

1 dlaždice vyobrazena v Merhautová (1988, 25, obr. 22)

K 2 Čtvercová dlaždice s rostlinným motivem

Inv. č. 104_77

Popis:

Čtvercová dlaždice se složitým motivem vzájemně se proplétajících rostlinných úponek, centrálně orientovaných směrem ke středu a do rohů dlaždice.

Inv. č. 104_77

Inv. č. 104_77

Počet zachovaných fragmentů: 6

Výzkumné sezóny: 1975, 1977, 1980

Maximální dochované rozměry: d.17, š. 12, v. 3 – 4,8 cm

Sklon stěn: mírně i značně skosené stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: Kostelec u Křížků, okr. Praha – východ (Břicháček 1988, obr. 1.2)

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12, 18

Inv. č. 193_80

Inv. č. 193_80

Inventární čísla:

21_75A

104_77A, 104_77D, 104_77E,

193_80F, 193_80G

Dlaždice ze starších výzkumů:

Typ 55, celkem 6 fragmentů v NM.

(Hejdová – Nechvátal 1970, II, 144)

K 3 Obkládací deska s rostlinným motivem okolo centrální rozety

Inv. č. 98_76 + 335_77

Popis:

Pravděpodobně obkládací deska větších rozměrů s jednoduchým, ale precizně provedeným motivem rostlinných úponek, obíhajících v uzavřeném kruhu centrální rozety. V rozích je motiv doplněn diagonálně umístěnými kapkami.

Počet zachovaných fragmentů: 3

Výzkumné sezóny: 1976, 1978

Maximální dochované rozměry: d.27, š. 16,1, v. 4,6 – 4,8 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: masivní prožlabení

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory: piscina

Inventární čísla:

98_76A,

311_78A, 377_78A

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

K 4 Dlaždice s rozvilinou v rohu

Inv. č. 181_77

Popis:

Původně zřejmě masivní dlaždice s motivem rozviliny orientované směrem do rohu. Rekonstrukce celého motivu je nejasná.

Počet zachovaných fragmentů: 6

Výzkumné sezóny:1977 - 1978

Maximální dochované rozměry: d.11,1, š.10,
v. 2-5 cm

Sklon stěn: mírně i výrazně šikmé stěny

Inv. č. 241_77

294

Inv. č. 328_77

Úprava spodní strany: hluboce prožlabeno

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

241_77B, 241_77D,

328_78B, 329_78F, 329_78G, 423_78 V

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

K 5 Čtvercová dlaždice s pletemcem

Inv. č. 113_77

Popis:

Masivní čtvercová dlaždice s pletemcem, tvořeným zdvojenou plastickou páskou, která vytváří v každém z rohů dlaždice smyčku. Základní motiv je doplněn jednoduchými palmetami a středovou rozetou.

Počet zachovaných fragmentů: 2

Výzkumné sezóny:1977

Maximální dochované rozměry: d.20,9, š. 20,5, v. 5-5,9 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 12

Inventární čísla:

113_77A, 117_77A

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

K 6 Fragment se svazčítým rostlinným motivem

Inv. č. 117_62 + 27_62 + 37_62

Popis:

Původně obdélná, pravděpodobně obkládací deska s motivem částečně abstraktní rostlinné úponky, znázorněné za pomoci svazku plastických linek. Výstupek na zadní straně snad mohl sloužit k upevnění k podkladu.

Počet zachovaných fragmentů: 2

Výzkumné sezóny: 1962, 1977

Maximální dochované rozměry: 11,5 – 9,9, v. 5 cm

Úprava spodní strany a stěn: asymetrické prožlabení spodní strany, stěny rovné

Opotřebení: neochozené

Inv. č. 355_77

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: 1A; 13

Inventární čísla:

117_62 + 27_62 + 37_62

355_77

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

K 7 Dlaždice s pletencem

Inv. č. 86_78

Popis:

Dlaždice původně asi větších rozměrů s motivem propletené zdvojené linky.

Počet zachovaných fragmentů: 1

Výzkumné sezóny: 1978

Maximální dochované rozměry: d. 8,8, š. 8,6, v. 2,7 cm

Sklon stěn: mírně šikmé stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: nejsou

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory chybí

Inventární čísla:

86_78A

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou

K 8 Obkládací deska s geometrickým ornamentem

Inv. č. 94_92

Popis:

Obdélná obkládací deska s geometrickým motivem linek a čočkovitých útvarů. V ploše jsou dobře zachovány otvory pro uchycení desky k podkladu. Celý motiv je po kraji dlaždice rámován tenkou linkou.

Počet zachovaných fragmentů: 12

Výzkumné sezóny: 1979, 1981-1983

Maximální dochované rozměry: d. 19, š. 11, v. 1,8 - 2,4 cm

Inv. č. 10_82

Inv. č. 25_79

Sklon stěn: mírně šikmé až rovné stěny

Úprava spodní strany: hladká

Analogické nálezy: neznámé

Lokalizace: Sondy – výzkumné sektory 3, 22, 24,
26, 28

Inv. č. 25_82

Inv. č. 207_80

Inventární čísla:

25_79A,

35_81A, 74_81A, 74_81B,

10_82A, 25_82A, 36_82A, 36_82B, 94_82A, 94_82B, 114_82A,

23_83 A

Dlaždice ze starších výzkumů:

nejsou